

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

**ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ, ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ:

**« Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΣΗ ΤΩΝ ΔΩΣΙΛΟΓΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΕΑΜΟΚΡΑΤΙΑΣ,
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1944 – ΜΑΡΤΙΟΣ 1945»**

ΕΠΟΠΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΣΟΦΙΑ ΗΛΙΑΔΟΥ-ΤΑΧΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:

ΑΝΔΡΕΟΥ ΑΝΤΡΕΑΣ

ΔΟΡΔΑΝΑΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟΥΛΑ, ΑΜ 841

ΦΛΩΡΙΝΑ 2020

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διπλωματική αυτή εργασία φιλοδοξεί να παρουσιάσει και να διερευνήσει, με όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες, το θέμα της συνεργασίας Ελλήνων με τις αρχές κατοχής την περίοδο της επικράτησης του ΕΑΜ στη Φλώρινα. Το χρονικό της πλαίσιο εκτείνεται από τον Νοέμβριο του 1944, όταν η πόλη απελευθερώνεται από το ΕΑΜ, ως τον Μάρτιο του 1945, οπότε αρχίζει σταδιακά η άφιξη των αγγλικών συμμαχικών δυνάμεων και η εδραίωση του κρατικού μηχανισμού στην πόλη. Η διερεύνηση του θέματος έγινε μέσα από το αρχείο των ανακρίσεων που διενεργήθηκαν την περίοδο της κυριαρχίας του ΕΑΜ στη Φλώρινα. Σκοπός της έρευνας, στο πλαίσιο της Τοπικής Ιστορίας και της Μικροιστορίας, είναι να ξεδιπλωθούν το κλίμα και τα γεγονότα της περιόδου της Κατοχής προκειμένου να κατανοηθούν οι συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες και οι παράμετροι που οδήγησαν στον δωσιλογισμό. Μέσα από την εξέταση του αρχειακού υλικού αναδεικνύονται οι διαφορετικές μορφές με τις οποίες εκδηλώθηκε η συνεργασία, τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά της, οι κοινωνικές δυνάμεις που κινητοποίησε, η γεωγραφική εξάπλωση που είχε και οι πολιτικές και πολιτισμικές αλλαγές που προκάλεσε. Ταυτόχρονα διαφαίνονται οι επιπτώσεις του δωσιλογισμού στη συνοχή της κοινωνίας της Φλώρινας στην πρώτη φάση της δύσκολης μετακατοχικής περιόδου, της Εαμοκρατίας. Το ΕΑΜ επιχειρώντας μια μεταρρύθμιση των κοινωνικών θεσμών έθεσε ως κύριο μέλημα την αποκάλυψη των προδοτών /δωσίλογων και την τιμωρία τους. Ικανοποίησε έτσι το λαϊκό αίσθημα αλλά και προσδιόρισε τους αντιπάλους του. Το πρώτο μέρος της εργασίας επικεντρώνεται στο ιστορικό συγκείμενο της Κατοχής, της απελευθέρωσης και της επικράτησης του ΕΑΜ στη Φλώρινα. Στη συνέχεια εστιάζει στο φαινόμενο του δωσιλογισμού στην Ευρώπη και την Ελλάδα καθώς και τις ιδιαίτερες συνθήκες μέσα στις οποίες αναπτύχθηκε στη δυτική Μακεδονία. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται το αρχείο και χωρίζονται θεματικές κατηγορίες και υποκατηγορίες με άξονες τα πρόσωπα, τα κατηγορητήρια, τις αιτιάσεις, τα κίνητρα, τις αιτίες και τις προφάσεις. Επίσης πραγματοποιείται ανάλυση περιεχομένου του αρχειακού υλικού και των ανακρίσεων, οι πληροφορίες των οποίων διασταυρώνονται μέσα από τη βιβλιογραφία ενώ συμπληρώνονται και επαληθεύονται με βάση άλλες πηγές. Τέλος διατυπώνονται συμπεράσματα και παρατίθενται ποσοστιαία πορίσματα.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Κατοχή, δωσίλογοι, βουλγαρική κατοχή, Εαμοκρατία, Φλώρινα.

ABSTRACT

This master's degree thesis aims to present and investigate, in as much detail as possible, the question of the prosecution of the Greeks collaborators with the occupation authorities during the period of EAM's dominance in Florina. Its time frame extends from November 1944, when the city was liberated by the EAM, until February 1945, when the arrival of English allied forces and the establishment of the state apparatus gradually began. The matter was investigated through the archive of court material carried out during the period of EAM's dominance in Florina. As a part of the micro historical approach of the local History, the purpose of the research is to unfold the climate and events of the occupation period in order to understand the specific historical contexts and the parameters that led to the reification and its criminal prosecution. The examination of the archive revealed the different forms in which cooperation was manifested, its ideological characteristics, the social forces it mobilized, its geographical spread and the political and cultural changes it caused. At the same time, the impact of the collaborationism on the cohesion of Florina society can be seen in the first phase of the difficult post-occupation period when EAM dominated and attempted to reform social institutions. The main concern was the revelation of traitors and collaborators and their punishment, thus satisfying the popular sentiment and identifying its rivals. The first part of the work focuses on the historical context of the occupation, liberation and dominance of EAM in Florina. It then focuses on the phenomenon of collaboration in Europe and Greece, as well as the particular circumstances in which it developed in western Macedonia. The second part presents the archive of the criminal prosecution of the dossier and divides thematic categories and sub-categories into persons, indictments, objections, motives, causes and proverbs. Finally, the content analysis of all the material contained in the archive and the investigations is carried out, the information of which is cross-referenced, supplemented and verified by other sources. Finally, the conclusions are drawn. The result of the research process is also presented in percentage terms.

Keywords: Occupation, collaboration, Bulgarian invasion, Eamokratia, Florina.

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

Α.Σ.Κ.Ι.	Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας
Γ.Α.Κ.	Γενικά Αρχεία Κράτους
Ε.Α.	Εθνική Αλληλεγγύη
Ε.Α.Μ.	Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
Ε.Δ.Ε.Σ.	Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος
Ε.Κ.Κ.Α	Εθνική Και Κοινωνική Απελευθέρωση,
Ε.Λ.Α.	Επιτροπή Λαϊκής Αυτοδιοίκησης
Ε.Λ.Α.Σ.	Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
Ε.Μ.Ε.Ο.	Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση
Ε.Ο.Ν.	Εθνική Οργάνωσις Νεολαίας
Ε.Π.	Εθνική Πολιτοφυλακή
Ε.Π.Ε.Κ.	Εθνική Προοδευτική Ένωσις Κέντρου
Ε.Π.Ο.Ν.	Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων
Ε.Τ.Α.	Επιμελητεία του Αντάρτη
Κ.Κ.Ε.	Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας
Π.Α.Ο.	Πανελλήνιος Απελευθερωτική Οργάνωση
Π.Ε.	Περιφερειακή Επιτροπή
Π.Ε.Ε.Α.	Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης
Σ.Ν.Ο.Φ	Σλαβομακεδονικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο Slavjano Makedonski Narodno Osloboditelen Front
Τ.Α.	Τάγματα Ασφαλείας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

1. Πρόλογος.....	8
2. Μεθοδολογία	13
3. Περιορισμοί.....	14

ΜΕΡΟΣ Β΄

1. Το ιστορικό πλαίσιο.....	18
1.1. Η Κατοχή και το βουλγαρικό κομιτάτο.....	18
1.2. Οι Σλαβόφωνοι.....	21
1.3. Αποσχιστικές τάσεις σλαβόφωνων.....	22
1.4. Η απελευθέρωση.....	25
2. Το ΕΑΜ, κυρίαρχη δύναμη.....	27
2.1. Η Εαμική Εξουσία στην Ελεύθερη Ελλάδα.....	29
2.2. Εαμοκρατία και Λαϊκή Δικαιοσύνη.....	31
3. Ο δωσιλογισμός.....	36
3.1. Ο δωσιλογισμός στην Ευρώπη.....	36
3.2. Ο δωσιλογισμός στην Ελλάδα.....	37
3.3. Οι δίκες δωσίλογων στην Ευρώπη και την Ελλάδα.....	40
3.4. Η νομοθεσία για τον δωσιλογισμό κατά την Εαμοκρατία.....	46
4. Η Εαμοκρατία στη Φλώρινα.....	51
4.1. Το νομικό πλαίσιο των ανακρίσεων της Εαμοκρατίας.....	54
5. Περιγραφή του προς μελέτη αρχείου των ανακρίσεων.....	58
5.1. Τα είδη των εγγράφων.....	58
5.2. Περιγραφή των δικογράφων.....	61
5.3. Οι εμπλεκόμενοι ανακριτές.....	63
5.4. Ο λόγος των προσώπων κατά τις ανακρίσεις.....	65
6. Τα πρόσωπα.....	68
6.1. Οι προσαχθέντες και οι οικειοθελώς εμφανιζόμενοι μάρτυρες.....	68

6.2	Οι Καταγγέλλοντες – Μάρτυρες κατηγορίας.....	69
6.3	Οι Κατηγορούμενοι που ανακρίνονται στις ανακρίσεις.....	70
6.4	Αιτιάσεις για πρόσωπα που δεν ανακρίνονται	70
7.	Οι ανακριτές	75
8.	Ο Ρόλος των γυναικών στις ανακρίσεις.....	75
9.	Τα είδη των κατηγορητηρίων και των εγκλήσεων.	77
10.	Τα κίνητρα συνεργασίας των κατηγορουμένων.....	80
11.	Επιχειρήματα και προφάσεις των κατηγορουμένων.....	83
12.	Ομάδες ανακρινόμενων.....	83
12.1	Ανακρινόμενοι από τις τάξεις του ΕΛΑΣ.....	84
12.2	Η προδοσία συνδιάσκεψης για τη συγκρότηση στρατηγείων του ΕΛΑΣ.....	84
12.3	Η προδοσία των καπετάνιων «Αθάνατου» και «Μακεδόνα».....	88
12.4	Η προδοσία της συνδιάσκεψης του ΕΑΜ στη Δροσοπηγή.....	90
12.5	Συνεργάτες με τις κατοχικές ελληνικές αρχές.....	91
12.6	Συνεργάτες των Γερμανών.....	93
12.6.1	Στελέχη και υπάλληλοι Γερμανικού Φρουραρχείου.....	93
12.6.2	Πρόσωπα του τοπικού Τύπου.....	96
12.6.3	Χωροφύλακες.....	103
13.	Συνεργάτες των Γερμανών και Βουλγάρων.....	106
13.1	Κατηγορίες για οικονομικές δοσοληψίες.....	107
13.2	Κατηγορίες υπόπτων για συνεργασία εναντίον ατόμων της τοπικής κοινωνίας	108
13.3	Ανακρινόμενος ο ανακριτής και η υπόθεση «Ζ.».....	110
14.	Ομάδες Καταγγελλόντων.....	112
14.1	Καταγγελίες στρατιωτών του ΕΛΑΣ και των οικογενειών του.....	112
14.2	Καταγγελίες πολιτών.....	123
15.	Ομολογίες και υποθέσεις Βουλγαρόφρονων.....	125
16.	Υποθέσεις αυτονομιστικών δράσεων.....	131
17.	Τα αποτελέσματα των ανακρίσεων μέσα από έγγραφα του αρχείου ως προς τους συνεργάτες του κομιτάτου.....	134

18.	Το ένταλμα συλλήψεως των δωσίλογων.....	138
19.	Η εκδίκαση στο Ειδικό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης.....	139
20.	Η δίκη στον τοπικό Τύπο.....	147
21.	Συμπεράσματα.....	177
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....		156
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ		164

ΜΕΡΟΣ Α΄

1. Πρόλογος

Βασικός σκοπός της εργασίας αυτής είναι να αναζητηθούν, να συγκεντρωθούν και να καταγραφούν πληροφορίες και γεγονότα σχετικά με τη συνεργασία Ελλήνων πολιτών με τους Γερμανούς και τους Βούλγαρους (δωσίλογων) στην περιοχή της Φλώρινας, όπως αναδεικνύονται μέσα από το αρχείο των ανακρίσεων που διενεργήθηκαν κατά την περίοδο της Εαμοκρατίας στη Φλώρινα.¹ Σκοπό, επίσης, της εργασίας και αιτία ενασχόλησης με το θέμα αποτέλεσε η επιθυμία ανάδειξης πτυχών της τοπικής Ιστορίας στο προανάκρουσμα του εμφυλίου πολέμου και η εμβάθυνση σε μια σχετικά λιγότερο μελετημένη περίοδο, αυτή που αφορά στη γερμανική κατοχή και την κρίσιμη περίοδο της κυριαρχίας του ΕΑΜ στη Φλώρινα. Η ανασύνθεση της εποχής και των γεγονότων που έλαβαν χώρα στη γύρω περιοχή της Φλώρινας τόσο κατά τη διάρκεια της Κατοχής, όσο και της Εαμοκρατίας και η εξήγηση και ερμηνεία του διττού δωσιλογισμού θεωρήθηκε ότι θα συμβάλει στην ανάδειξη μιας περιόδου που και σήμερα διχάζει και προβληματίζει την κοινή γνώμη μεταφέροντας στο κέντρο την καθημερινή ζωή και τον απλό άνθρωπο και αναδεικνύοντας την κοινωνική ζωή της εποχής.

Η περίοδος που διαρκεί από την απελευθέρωση έως την έλευση των κυβερνητικών αρχών, κατά την οποία οργανώνονται διοικητικές δομές από το ΕΑΜ (από τον Νοέμβριο του 1944 ως τον Μάρτιο του 1945) ονομάζεται Εαμοκρατία.² Λίγο μετά την απελευθέρωση της Αθήνας, 12 Οκτωβρίου 1944 και τη απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης 30 Οκτωβρίου 1944, τα γερμανικά στρατεύματα αποχωρούν και από τη Δυτική Μακεδονία σταδιακά και από την πόλη της Φλώρινας την 1η Νοεμβρίου 1944.³ Οι Εαμικές αρχές στη Φλώρινα θα συνεχίσουν να ασκούν εξουσία, λειτουργώντας για μερικούς μήνες ακόμα εντός ενός «νομικού κενού», όπως εκ των

---

¹ Μπαμπινιώτης, Γ. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σ. 543, Δωσίλογος: 1. Αυτός που υποχρεούται να λογοδοτήσει για τις πράξεις του, για τις παρανομίες που έχει διαπράξει. Συνώνυμα: υπόλογος, υπεύθυνος. 2. (ειδικότερα). Αυτός που συνεργάστηκε με τον εχθρό την περίοδο της Κατοχής (δωσιλογισμός). Η λέξη πλάστηκε κατά την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998, σ. 543).

² Αθανασιάδης Ανδρέας, (2017), *Όψεις της πολιτικής και κοινωνικής συγκρότησης στην πόλη της Φλώρινας στην περίοδο της «Εαμοκρατίας», Νοέμβριος 1944 – Μάρτιος 1945*. Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα.σελ.10

³ Περιβολάρης Γ. (2012). *Φλώρινα 1912-2012, Χρονικό ενός αιώνα*. Φλώρινα: εκτύπωση-βιβλιοδεσία, αφοί Παπακοσμά, σελ. 94

υστέρων θεωρήθηκε μέχρι την εγκαθίδρυση των κυβερνητικών αρχών που θα γίνει στα τέλη Μαρτίου 1945.⁴

Το εν λόγω θέμα επιλέχτηκε γιατί τα γεγονότα που έλαβαν χώρα τότε προσδιόρισαν ιδεολογικές τοποθετήσεις αλλά και αντιπαραθέσεις που επιβιώνουν και στη σύγχρονη εποχή.

Άλλωστε για την περίπτωση της Φλώρινας δεν έχει γίνει ολοκληρωμένη κριτική αποτίμηση των αρχειακών ευρημάτων των δικαστηρίων, των φυλακών και άλλων τέτοιων δομών, που από αποτελούν μια πρωτογενή ή άμεση εκούσια πηγή με ιστορική αξία και συνάμα μια μαρτυρία, επίσημη και συχνά αδημοσίευτη, στο ιδεολογικό, πολιτικό και κοινωνικοοικονομικό τους συγκείμενο, που θα οδηγούσε στην απροκατάληπτη κατανόηση και ερμηνεία μιας ιδιαίτερα ταραγμένης περιόδου.⁵ Μέσα από την έρευνα των πηγών και ιδιαίτερα, όταν αυτές εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της εποχής τους, περιγράφονται, εξηγούνται και ερμηνεύονται στάσεις, επιλογές και συμπεριφορές των προσώπων που πρωταγωνίστησαν σε κρίσιμες στιγμές της ιστορίας.⁶

Άλλωστε το αρχείο των ανακρίσεων είναι δικαστικό αρχείο που χαρακτηρίζεται δημόσιο (κρατικό).⁷ Τέτοιου είδους έγγραφα περιγράφονται ως «τεκμήρια» που παρακολουθούν τις νοοτροπίες και τα κίνητρα της δράσης των ιστορικών υποκειμένων καθώς και τα ιδεολογικά σχήματα που κυριάρχησαν σε κάθε εποχή. Ένας κρυμμένος κόσμος έρχεται έτσι κάθε φορά στην επιφάνεια αποκαλύπτοντας αβίαστα τους νόμους που τον διέπουν.⁸ Έρευνώντας πρωτογενείς πηγές καθίσταται εφικτή η ανάδυση της πολλαπλότητας και των διασυνδέσεων των γεγονότων που οδήγησαν σε διχόνοιες και διχοτομήσεις του κοινωνικού ιστού της πόλης.

Η γνώση μας για την περίοδο αυτή εξάλλου ήταν περιορισμένη -αν και πολλές μελέτες τελευταία έκαναν την εμφάνισή τους- λόγω των ιδεολογικών αντιπαραθέσεων και της έκβασης του εμφυλίου πολέμου, ο οποίος άργησε ακόμα και

---

⁴Γεράσης Ν. (2019) «Πολιτική, κοινωνία και πολιτισμός στη Φλώρινα του εμφυλίου πολέμου (Μάρτιος 1945- Δεκέμβριος 1949) μέσα από τις πηγές της τοπικής ιστορίας», Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα, σελ. 61

⁵Μαυροσκούφης Δ.,(2005), *Αναζητώντας τα ίχνη της Ιστορίας: ιστοριογραφία, διδακτική μεθοδολογία και ιστορικές πηγές*, Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη. σελ. 35

⁶ Ανδρέου Αντρέας Π., (2019) Παραδόσεις στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος: Ιστορία, Τοπική Ιστορία και Διδακτική Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα

⁷Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ). local-history.eie.gr/piges-topikis-istoriasgraptas-piges (ανακτήθηκε στις 6/9/2019)

⁸ Βαϊνά Μαρία, (1997) Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα, Αθήνα: Gutenberg, σελ 73

να αναγνωριστεί από όλες τις παρατάξεις ως εμφύλιος και αποτέλεσε θέμα ταμπού μέχρι πριν λίγες δεκαετίες. Η ανάδειξη, επίσης, νέων αρχειακών πηγών έδωσε καινούργιες δυνατότητες στη μελέτη της εποχής και αναπτέρωσε το ενδιαφέρον για τη δεκαετία του '40. Η σχετική συζήτηση αναθερμάνθηκε και εξαιτίας της αποσύνδεσης της δεκαετίας του 1940 από τη μεταπολεμική πολιτική της χρήση και κυρίως εξαιτίας της μετάθεσης του ερωτήματος από το «ποιος φταίει» στην κατανόηση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών της εποχής αλλά και των εθνικών, έμφυλων ή τοπικών ιδιαιτεροτήτων που συγκροτούν το μικροϊστορικό περιβάλλον τους.⁹ Άλλωστε πολιτικές σκοπιμότητες και συμφέροντα δαιμονοποίησαν ή μυθοποίησαν είτε το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ είτε τον Εθνικό ή κυβερνητικό στρατό και πολλές φορές τα πραγματικά γεγονότα καλύφθηκαν από ατεκμηρίωτες και απλουστευτικές απόψεις και ανεξακρίβωτες μνήμες.

Η μνήμη όμως δεν πρέπει να υποκαθιστά την ιστορία γιατί τότε η ιστορική επιστήμη υποβαθμίζεται σε μια υποκειμενική ανακατασκευή του παρελθόντος. Η μνήμη εξάλλου συχνά είναι ατελής, επιλεκτική και έχει ρόλο αυτοδικαίωσης ή αυτοεξυπηρέτησης των ανθρώπων. Σε ό,τι αφορά συγκρουσιακά γεγονότα, κατά τον Megill, η ιστοριογραφία βρίσκει συνήθως σε αντιπαράθεση δύο αντίθετες μνήμες. Η μνήμη όμως για να αποτελέσει ιστορικό γεγονός απαιτεί αποδείξεις. Οι αποδείξεις αυτές οφείλουν να αποτελούνται από στοιχεία αντικειμενικά που υφίστανται πέραν και μακριά από τη μνήμη.¹⁰ Τότε «η μνήμη από τα κάτω» αμφισβητεί τα ηγεμονικά αφηγήματα «της επίσημης μνήμης».¹¹

Υπό αυτό το πρίσμα θέασης η ιστορία διαμορφώνει ιστορική συνείδηση, αναδεικνύοντας και μελετώντας τα γεγονότα έτσι ώστε να διαμορφώνει τον δημοκρατικό πολίτη. Η ιστορική σκέψη συνδέεται με την κριτική σκέψη και καθορίζεται από την ενσυναίσθηση ή την προσέγγιση της ιστορίας μέσα από τις οπτικές των άλλων, τη χρήση αφηρημένων εννοιών για συγκεκριμένες καταστάσεις,

---

⁹Τσέκου Κ. (2012), *Επιλεκτικές μνήμες-επιλεκτικές αφηγήσεις: η διαγενεακή μνήμη για τις βουλγαρικές κατοχές στους Έλληνες πολιτικούς πρόσφυγες στη «Λαϊκή δημοκρατία της Βουλγαρίας»* Αφηγήσεις για τη δεκαετία του 1940: από το λόγο του κατοχικού κράτους στη μετανεωτερική ιστοριογραφία. Εισαγωγή. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 298

¹⁰Megill, Allan (2007)*Historical Knowledge, historical error, a contemporary guide to practice*, University of Chicago Press, Chicago & London

⁵Τσέκου Κ., (2012), ό.π. σελ. 298

την εξαγωγή συμπερασμάτων μέσα από ελάχιστα δεδομένα και την κριτική προσέγγιση για την κατανόηση ενός θέματος.¹²

Δεν πρέπει να αποσυνδέεται από τη συσχέτιση με το πλαίσιο αναφοράς της και να καταλήγει στον κατακερματισμό της ιστορικής γνώσης και σε μια σειρά παρατιθέμενων ιστορικών στιγμιότυπων.¹³ Δεν είναι ένα νέο, ευκαιριακό ή περιστασιακό αντικείμενο έρευνας, και δεν μπορεί να διαφοροποιείται από τους βασικούς κανόνες της μεθοδολογίας της γενικής Ιστορίας και της σύγχρονης παιδαγωγικής αντίληψης.¹⁴

Η έρευνα του πρωτογενούς υλικού μιας εποχής της τοπικής Ιστορίας που ακόμα και σήμερα διχάζει και προβληματίζει την κοινή γνώμη και την τοπική κοινωνία αποτελεί πάντα μια πρόκληση για τον Ιστορικό. Έτσι η παρούσα εργασία που εξετάζει το αρχείο των ανακρίσεων για τους δωσίλογους που διενεργήθηκαν την περίοδο της Εαμοκρατίας στη Φλώρινα εξ αρχής συγκεντρώνει το ενδιαφέρον και απαιτεί ψύχραιμη αντιμετώπιση που καθίσταται εφικτή και επιτυχής μέσα από την προοπτική της Νέας Ιστορίας.¹⁵

Προκειμένου για τη μελέτη της Κατοχής και του Εμφυλίου ο Στάθης Καλύβας γράφει πως η σύγχρονη ιστορική έρευνα σκύβει στην εμπειρία των απλών ανθρώπων, στη βάση της κοινωνίας και την ετερογενή και αντιφατική της συμπεριφορά, καταγράφοντας «τις πολυσχιδείς πτυχές της δεκαετίας του '40 στο μικροεπίπεδο». ¹⁶ Στο πλαίσιο της νέας προσέγγισης της ιστορίας που μετέφερε στο κέντρο την καθημερινή ζωή και τον απλό άνθρωπο, η τοπική ιστορία ενδιαφέρεται και αναδεικνύει την κοινωνική ζωή των μαζών. Η Νέα Ιστορία αντιβαίνει στο μεγάλο

---

¹²Κασβίκης Κ., (2019) Ζητήματα Διδακτικής της Ιστορίας, Το επιστημολογικό, θεωρητικό και ερευνητικό πλαίσιο της Διδακτικής της ιστορίας για τον 21ο αιώνα. Παραδόσεις Μεταπτυχιακού Προγράμματος: Ιστορία, Τοπική Ιστορία και Διδακτική Π.Τ.Δ.Ε. Φλώρινας ΠΔΜ

¹³Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (2001), «Από το εργαστήριο τοπικής ιστορίας στη διδακτική της τοπικής ιστορίας: θεωρητική σπουδή για ζητήματα που αφορούν στο επίπεδο του περιεχομένου, των διδακτικών στόχων και της μεθοδολογίας του μαθήματος της τοπικής ιστορίας και ειδικότερα της 'ιστορίας της περιοχής' Φλώρινας», Τα εκπαιδευτικά, σελ.61-62, σελ.120-133.

¹⁴Ανδρέας Ανδρέου, «Από τη γενική στην τοπική ιστορία ή 'όταν ο Κώττας αντάμωσε τους Leopold Von Ranke και March Bloch'», Μακεδόν, τ. 9, 2001-02, σ. 16.

¹⁵Τριανταφυλλίδης, Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, 1998, δωσίλογος: αυτός που συνεργάστηκε με τον κατακτητή, κυρίως με τις γερμανικές αρχές κατοχής, κατά τη διάρκεια του β' παγκόσμιου πολέμου στην Ελλάδα.[λόγ. δωσι- (θ. του αρχ. ρ. δίδωμι, πρβ. δωσίδικος) + -λόγος κατά το υπόλογος με βάση τη λαϊκή φρ. δίνω λόγο "λογοδοτώ" Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

¹⁶Καλύβας Στάθης, *Η Γκρίζα Ζώνη, όψεις πολιτικής στράτευσης στον κατοχικό εμφύλιο 1943-1944*, Κλειώ, περιοδική έκδοση για τη νεότερη ιστορία, σελ.70 και 72.Στην:[https:// stathiskalyvas.files.wordpress.com](https://stathiskalyvas.files.wordpress.com/2017/03) > 2017/03 (ανακτήθηκε 5/9/19)

αφήγημα και στην αναζήτηση των αιτιωδών σχέσεων στο επίπεδο της νοοτροπίας και δίνει έμφαση στον ρόλο των προσώπων στη διαχείριση των ιστορικών συγκυριών.¹⁷

Οι κίνδυνοι που πιθανόν προκύπτουν είναι ο συναισθηματικός υπερτονισμός του τοπικού παράγοντα και η συναισθηματική εμπλοκή του ερευνητή με τα πρόσωπα και τα γεγονότα του άμεσου περιβάλλοντός του.¹⁸

Η ανορθολογική αντίληψη των πραγμάτων εξαιτίας αυτής της φόρτισης μπορεί να οδηγήσει στην αποσιώπηση ορισμένων πτυχών των γεγονότων.

Εννοείται πως στόχος δεν είναι η αντικατάσταση της παραδοσιακής ιστορίας των απρόσωπων δομών και των μεγάλων ιδεολογιών με μια τοπική και ατομική περιπτώσιολογία, αλλά η συστηματική σύζευξη των επιλογών των οργανώσεων με εκείνες των ατόμων και των τοπικών συλλογικών κοινοτήτων, χωρίς την οποία είναι αδύνατη η κατανόηση της δυναμικής του ελληνικού εμφυλίου πολέμου και κάθε εμφυλίου».¹⁹

Η τοπική διάσταση της έρευνας σηματοδοτεί αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε το γενικό πλαίσιο και κυρίως επιτρέπει την αλλαγή της εστίασης από τις ελίτ στις μάζες. Αυτό δεν σημαίνει πως ανακαλύπτουμε ένα νέο επίπεδο πραγματικότητας εντελώς άσχετο με αυτά που συμβαίνουν στο γενικό πλαίσιο. Απλώς υπογραμμίζεται το γεγονός πως η κεντρική πολιτική σκηνή αφήνει περιθώρια αυτονομίας στην περιφέρεια και η πρόσληψη των κεντρικών διακυβευμάτων γίνεται με τρόπο αυτόνομο από την περιφέρεια. Και έτσι οι εξελίξεις στην περιφέρεια δεν αφήνουν ανεπηρέαστο το κέντρο. Και έτσι, μόνο μέσω της τοπικής διάστασης υπάρχει δυνατότητα να δούμε στο επίπεδο των απλών ανθρώπων τι ακριβώς έγινε και γιατί έγινε σε έναν εμφύλιο πόλεμο. Πώς τα πράγματα διαφοροποιούνται από περιοχή σε περιοχή, και πώς η εξέλιξη των γεγονότων των κεντρικών πολιτικών γεγονότων διαμόρφωσε τις ατομικές ή/και συλλογικές επιλογές σε τοπικό επίπεδο.²⁰

Η εστίαση σε μια τέτοια πηγή, σε βιώματα, αναδεικνύοντας το ανθρώπινο πρόσωπο, την ατομικότητα των ανθρώπων μπορεί να οδηγήσει στη διείσδυση σε βάθος και στην ολοκλήρωση της εικόνας των πραγμάτων, τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο

---

¹⁷Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2014-2015) *Θέμα: τα προβλήματα στην έρευνα και στη διδακτική της τοπικής ιστορίας*, εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα του μεταπτυχιακού προγράμματος, Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα.

¹⁸Ηλιάδου-Τάχου, Σ., *Θέμα: τα προβλήματα στην έρευνα και στη διδακτική της τοπικής ιστορίας* εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα του μεταπτυχιακού, Φλώρινα 2014-2015

¹⁹Καλύβας Στάθης (2017) ό.π.(ανακτήθηκε 5/9/19)

²⁰Μαραντζίδης Νίκος (2008), *Η τοπική διάσταση στη μελέτη της κατοχής και του ελληνικού εμφυλίου πολέμου* στο συλλογικό επιμέλεια: Γιώργος Αντωνίου, Νίκος Μαραντζίδης (επιμέλεια) *Η εποχή της σύγχυσης: η δεκαετία του '40 και η ιστοριογραφία* Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της "Εστίας". σελ 17-18

και κατ' επέκταση σε συλλογικό ανάλογο με τη συνακόλουθη μεγέθυνση των συμφραζομένων των συμπερασμάτων που προκύπτουν.²¹

Ένας κρυμμένος κόσμος έρχεται έτσι κάθε φορά στην επιφάνεια αποκαλύπτοντας αβίαστα τους νόμους που τον διέπουν, δεδομένου ότι στη συμπεριφορά των ατόμων και των μικρών ομάδων εμπεριέχεται κάτι πολύ σημαντικότερο από την απλή έκφραση της παρουσίας και της δράσης τους: Είναι η ίδια η στιγμή της εμπλοκής τους στην κοινωνική ιστορία, που σε τελευταία ανάλυση διαμορφώνεται από ένα πληθυσμό «άσημο» και που μόνο διαμέσου αυτού μπορούν να ερμηνευτούν ρεύματα συγκεκριμένων εποχών, στάσεις ευρύτερες. Το περιεχόμενό της αξιοποιείται σωστά μόνο με την ένταξή του στη συνολική ιστορία, γιατί διαφορετικά παραμένει στο επίπεδο της απλής συλλογής και της αποσπασματικής καταγραφής γεγονότων και καταστάσεων.²²

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ως μέθοδος ακολουθήθηκε η ιστορική–ερμηνευτική μέθοδος. Οι πρωτογενείς πηγές όπως οι ανακρίσεις αποτελούν, επίσης, πρωτότυπο υλικό που έχει δημιουργηθεί την περίοδο που έχει εκδηλωθεί ένα γεγονός και δεν έχουν φιλτραριστεί μέσω της αξιολόγησης ή της ανάλυσης.²³

Έτσι, λοιπόν, βασικά στοιχεία για την προσέγγιση μιας ιστορικής πηγής μπορεί να είναι: α) ο τρόπος αναπαράστασης των γεγονότων στα οποία αναφέρεται ο συντάκτης της πηγής: προσέγγιση με τη χρήση μαρτυριών και την επιστράτευση επιχειρημάτων ή ερμηνευτική σε διάλογο με τα γεγονότα β) η αλληλόδραση μεταξύ των τεκμηριωτικών, δηλαδή η σχέση πηγής με την εμπειρική πραγματικότητα και αξιοποίηση έγκυρων πληροφοριών) και των ποιητικών στοιχείων της πηγής δηλαδή η συμπλήρωση ή τροποποίηση της εμπειρικής πραγματικότητας με την προσθαφαίρεση στοιχείων, την ερμηνεία κλπ) γ) ο προσδιορισμός των αλληλεπιδρώντων πλαισίων αναφοράς. Η ανάλυση της πηγής αναφέρεται στην εξέταση των σχέσεων μεταξύ των γεγονότων και τη διαπίστωση της αιτιότητας δηλαδή τη συστηματική αξιολόγηση

---

²¹Ηλιάδου Τάχου, Σοφία. (2006). «*Το σύνδρομο του Κρόνου στη θεώρηση γενικής και τοπικής Ιστορίας (Θεωρητικά ζητήματα και μελέτη περίπτωσης)*» περιοδικό Σύγχρονη εκπαίδευση, τεύχος 146, σελ 92

²² Βαϊνά Μαρία, (1997) *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα*, Αθήνα: GUTENBERG, σελ 73-75

²³Μπώκος, Γ. (2001), *Εισαγωγή στην Επιστήμη της Πληροφόρησης*, Αθήνα: εκδ. Παπασωτηρίου, σελ.1 και Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Ιανουάριος 2014.Πρωτογενείς, Δευτερογενείς και Τριτογενείς πηγές, στην <http://www.lib.unipi.gr/files/Pliroforiaktes/Piges/> (ανακτήθηκε στις 9/7/2019)

αιτίων και αποτελεσμάτων. Ακολουθεί η αντίληψη του ιστορικού χρόνου (γραμμική ή πλουραλιστική) και η ένταξη της πηγής στην ιστορική εξέλιξη καθώς και η πρόσληψη της από τους μεταγενέστερους (παράδοση της πηγής).²⁴ Έπειτα έρχεται η επεξεργασία και ταξινόμηση του συσσωρευμένου υλικού στη βάση των κύριων κατηγοριών, που έχουν προκύψει, η εξαγωγή συμπερασμάτων και η διαμόρφωση εννοιολογικών σχημάτων, θεωριών.

Τα στάδια της διεργασίας περιέλαβαν αρχικά τη συλλογή και εξακρίβωση του ιστορικού υλικού και ακολούθησε η αξιολόγηση του υλικού. (Ιωσηφίδης Θ, 2008) Στη συνέχεια η μορφή οργάνωσης στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας που ακολουθήθηκε ήταν διατμηματική – κατηγορική και ως στρατηγική ανάλυσης των δεδομένων τηρήθηκε η θεματική ανάλυση και ακολουθήθηκαν έξι βήματα/στάδια: (Braun, V., & Clarke, V. (2006)

Τα έξι στάδια για τη διεξαγωγή της θεματικής ανάλυσης των Braun και Clarke (2006) είναι πρώτα η εξοικείωση με τα δεδομένα (με το ερευνητικό υλικό). ύστερα ακολουθεί η κωδικοποίηση. και η αναζήτηση θεμάτων (ή και υποθεμάτων) επανεξέταση των θεμάτων, ορισμός και ονομασία θεμάτων και έκθεση των δεδομένων-συγγραφή των ευρημάτων.²⁵

Τέλος σε ένα μικρό μέρος της εργασίας χρησιμοποιήθηκε συνδυαστικά η ποσοτική έρευνα προκειμένου να αναδείξουν στοιχεία σε θέματα που επέτρεπαν την διεξαγωγή στατιστικών συμπερασμάτων και αριθμητικών στοιχείων και να παρουσιάσουν μια διαφορετική διάσταση στα υπό έρευνα ερωτήματα αναφορικά με το δείγμα που περιελάμβαναν τα υπό διερεύνηση αρχεία. Εξάλλου στην ανάλυση περιεχομένου είναι δυνατόν να εφαρμοστούν συνδυαστικά και ποσοτικές –στατιστικές μέθοδοι ανάλυσης ορισμένων χαρακτηριστικών και στοιχείων του υλικού.²⁶

3. Περιορισμοί

Περιορισμοί στην παρούσα εργασία μπορούν να θεωρηθούν αρχεία τα οποία δεν συμπεριλήφθησαν εξαιτίας της μη διαθεσιμότητας τους. Τα κεντρικά αρχεία είναι συχνά ελλιπή, αταξινόμητα ακόμη και εμπεριέχουν πρωταρχικά τον λόγο μόνο των

²⁴ Μαυροσκούφης, Δ., (2005), ό.π., σελ. 8

²⁵ (Braun, V., & Clarke, V. (2006)

²⁶ Ιωσηφίδης Θ., (2003), Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας. Σημειώσεις Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη.

πρωταγωνιστών. Για την τυχόν συμπλήρωση κάποιων κενών στην έρευνα χρησιμοποιήθηκαν και αρχεία που δεν εμπίπτουν στο χρονικό πλαίσιο του πονήματος αλλά έχουν σχέση με τα θέματα που προέκυψαν και αφορούν στην περίοδο της Εαμοκρατίας.

Επιπρόσθετα είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι για την περίοδο με την οποία ασχολείται η έρευνα δεν υπάρχουν πολλές βιβλιογραφικές αναφορές και εξειδικευμένες εργασίες. Μόνο τα τελευταία χρόνια έχουν αναδειχτεί πλευρές αυτής της περιόδου και έχουν φωτιστεί θέματα σχετικά με γεγονότα και πρωταγωνιστές, αν και πάλι όχι σε σχέση με τα ανακριτικά ή δικαστικά έγγραφα της περιόδου. Συχνά τα προσωπικά βιώματα και οι μνήμες αντικαθιστούν την έλλειψη αυτή.

Είναι γεγονός πως η παρούσα βιβλιογραφία σε ότι αφορά στην περιοχή της Φλώρινας στη διάρκεια της Εαμοκρατίας γενικά και ειδικά στις δικαστικές έρευνες για τη συνεργασία με τον εχθρό είναι περιορισμένη. Μόνο τα τελευταία έτη εκπονήθηκαν έρευνες και δημοσιεύθηκαν συλλογικά έργα για την περίοδο αυτή που συνιστούν πολύτιμο υλικό και αποτυπώνουν το κλίμα και τις συνθήκες της εποχής. Εκτός όμως από το ότι σπανίζουν ολοκληρωμένες μελέτες με εστίαση στο συγκεκριμένο θέμα και χρονικό διάστημα, συνήθως η περιοχή της Φλώρινας αποτελεί τον έναν άξονα μελέτης σε επιστημονικές εργασίες που αναφέρονται σε όλη τη Δυτική Μακεδονία. Το υπάρχον βιβλιογραφικό υλικό δεν παρέχει πολλές πληροφορίες για τους συγκεκριμένους μήνες της επικράτησης του ΕΑΜ στην πόλη και τα περίχωρα, ίσως γιατί τα γεγονότα της Κατοχής που προηγήθηκαν και τα Δεκεμβριανά και ο Εμφύλιος που ακολούθησε κλέβουν πάντα την προσοχή και απορροφούν το ενδιαφέρον ως πιο σημαντικά.

Οι «απλοί άνθρωποι» συνήθως είναι απόντες από τα κεντρικά και επίσημα αρχεία. Στο συγκεκριμένο υπό μελέτη αρχείο όμως αναδεικνύεται ο λόγος των «απλών», «άσημων» ανθρώπων, οι οποίοι δρουν και πρωταγωνιστούν στην μικρή κοινωνία της Φλώρινας που συγκλονίζεται από μεγάλες ιδεολογικές αντιθέσεις. Ωστόσο καθώς στις ανακρίσεις κυριαρχεί ο λόγος των απλών υποκειμένων, αυτά αναλαμβάνουν ρόλο πρωταγωνιστικό εδώ και όχι οι επώνυμοι ή αυτοί που παραδοσιακά έχουν εξουσία ή θεωρούνται η ελίτ μιας πόλης. Έτσι, βέβαια, ανασυντίθεται πληρέστερα η εποχή και αποτυπώνονται εύγλωττα το κλίμα και οι αντιπαραθέσεις.

Επίσης ένας ακόμα παράγοντας που δυσχεραίνει μια τέτοιου είδους έρευνα και ταυτόχρονα συνιστά αξιολογικό κριτήριο ήταν το αν οι μαρτυρίες ή οι κάθε είδους

καταθέσεις διακρίνονταν από ειλικρίνεια, αξιοπιστία και εγκυρότητα. Πάντως οι εξετασθέντες στον βαθμό που αυτό συνιστά κριτήριο ειλικρίνειας, ορκίζονταν, όλοι ανεξαιρέτως.

Θα πρέπει να γίνει μνεία και στην πιθανή συναισθηματική εμπλοκή του ερευνητή, ως εμπόδιο καταγραφής και ερμηνείας στο πλαίσιο της τοπικής ιστορίας που άλλωστε ονομάζεται και ως «συναισθηματικός υπερτονισμός του τοπικού».²⁷ Η αποστασιοποίηση καθίσταται δυνατή, όταν ο μελετητής κατανοήσει ότι οι ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας αυτήν την περίοδο θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν ορισμένες συμπεριφορές και ότι αυτές οι συμπεριφορές αποτελούν κοινωνικά φαινόμενα που απαιτούν εξήγηση. Τότε αντιλαμβάνεται πως τα ονόματα δεν έχουν σημασία και πως δε χρειάζεται να «καταδικάσει» ή να «αθώσει» παρά μόνο να ερμηνεύσει.

Επομένως άλλη μια βασική παράμετρος που εμποδίζει μία τέτοια έρευνα είναι η ηθική αποτίμηση των γεγονότων και η αξιολόγηση των προσώπων που γίνεται σχεδόν ασυνείδητα ειδικά στην περίπτωση που τα πρόσωπα είναι γνωστά και η δράση τους φαντάζει ακόμα νωπή μέσα από τις αφηγήσεις και τη συλλογική μνήμη της πόλης. Φυσικά έγινε προσπάθεια να αποφευχθεί κάτι τέτοιο, γιατί δεν πρέπει να παραβλέπονται οι συνθήκες, τα κίνητρα και το πλαίσιο δράσης. Κάθε διάθεση απόδοσης ευθυνών πρέπει να αποφεύγεται. Εξάλλου η ιστορική αλήθεια είναι αυτή που πάντα δικαιώνει ή καταδικάζει και όχι ο μελετητής.

Αξίζει να σημειωθεί επίσης πως τα επίπεδα ως προς τον χρόνο του προς μελέτη υλικού είναι δύο, ένα αυτό της Εαμοκρατίας, όταν διενεργούνται οι νομικές και δικαστικές διαδικασίες και ένα αυτό της Κατοχής, όταν λαμβάνουν χώρα τα γεγονότα για τα οποία κινητοποιούνται οι διαδικασίες. Ασφαλώς εδώ πρέπει να υπολογιστεί και ένα τρίτο επίπεδο, αυτό του σύγχρονου μελετητή που η ματιά του διηθεί τα γεγονότα και λειτουργεί διαμεσολαβητικά.

Πρέπει να τονιστεί ότι δεν υπάρχει βιβλιογραφία γενικά για ανακριτικές διαδικασίες και διώξεις δωσίλογων παρά μόνο για τις δίκες που διεξήχθησαν μετά το 1945 και τις εκλογές του Μαρτίου και τα αποτελέσματά τους. Είναι λιγοστές οι αναφορές στα πολιτικά γεγονότα της περιόδου, τη δράση και τη διοίκηση της εξουσίας και ο ερευνητής συχνά καταφεύγει στις αφηγήσεις ορισμένων προσώπων που υπήρξαν και αγωνιστές του ΕΛΑΣ. Αυτές οι πηγές όμως, πέρα από το ότι διατηρούν την αξία

---

²⁷Ηλιάδου Τάχου, Σοφία, (2006), «Το σύνδρομο του Κρόνου στη θεώρηση γενικής και τοπικής Ιστορίας (Θεωρητικά ζητήματα και μελέτη περίπτωσης)» περ. Σύγχρονη εκπαίδευση, τευχ. 146. σελ 92

τους, θεωρούνται διαμεσολαβημένες και παρέχουν μία υποκειμενική θεώρηση των πραγμάτων αφού εμπλέκουν τη μνήμη, τα βιώματα, τις εμπειρίες και αντανακλούν ίσως την πολιτική τοποθέτηση των υποκειμένων όπως τα «Αναμνήσεις απ' την Εθνική Αντίσταση στη Δυτική Μακεδονία» του Νεδέλκου Γ., «Σκιαγράφιση της Εθνικής Αντίστασης στη Φλώρινα» του Γιαγγιώργου Κ. και «Η εθνική αντίσταση στη Δυτική Μακεδονία» του Κωτσόπουλου Στ.

Οι ανακρίσεις αφορούν στη δράση των συνεργασθέντων με τους κατακτητές, στην περίοδο των τεσσάρων χρόνων της Κατοχής. Επομένως μέσα από αυτές αναδύεται και μια ακόμα σημαντική πτυχή, η στάση των ανθρώπων απέναντι στη γερμανοβουλγαρική εξουσία. Ο τοπικός τύπος, η σειρά βιβλίων «Η Κατοχή εν Μακεδονία» του επιθεωρητή των Νομαρχιών της Μακεδονίας Χρυσόχου και η Έκθεση του νομάρχη Κωνσταντίνου Μπόνη «Η Φλώρινα κατά την κατοχήν, 1941-1944» μπορούν να λειτουργήσουν μόνο συμπληρωματικά, γιατί αντανακλούν μια συγκεκριμένη στάση και οπτική και πρεσβεύουν συγκεκριμένες ιδεολογικές κατευθύνσεις, περιορίζοντας έτσι τα όρια της έρευνας.

Μια άλλη δυσχέρεια που προέκυψε σχετίζεται με την υπάρχουσα και σχετική με το θέμα της νομοθεσίας βιβλιογραφία η οποία είναι ελλιπής.

Πρόσθετα θα πρέπει να σημειωθεί το γεγονός, ότι στη παρούσα μελέτη, δεν αναφέρθηκαν ονόματα και επίθετα των φερόμενων ως δωσίλογων για δύο λόγους: Αφενός εξαιτίας του γεγονότος, ότι η δημοσίευση τους προσκρούει στον νόμο για τα προσωπικά δεδομένα και αφετέρου γιατί η δημοσίευση ονομάτων δεν θα πρόσθετε ενδιαφέρον στην παρούσα μελέτη, αφού ο στόχος είναι ο ερευνητής να προσπελάσει επιστημονικά το φαινόμενο του δωσιλογισμού και όχι να αναλάβει ρόλο κριτή. Αναφέρονται ονόματα και επίθετα μόνο, όταν προέρχονται από βιβλιογραφικές παραπομπές και δηλώνονται σε άλλες προϋπάρχουσες εργασίες.

Τέλος ο μελετητής της περιόδου πρέπει να μπορεί να κρατήσει αποστάσεις από τους δύο μύθους που αποτελούν τις αντίθετες όψεις του ίδιου νομίσματος: τη «μεταπολεμική» προσέγγιση ή «εκδοχή των νικητών» και την «μεταπολιτευτική» προσέγγιση ή «εκδοχή των ηττημένων». Και οι δυο αντλούν άμεσα το περιεχόμενο και τη νομιμοποίηση τους από τις συγκρούσεις της δεκαετίας του '40.²⁸

Επίσης στην παρούσα έρευνα έγινε προσπάθεια να διατηρηθεί ο λόγος, το λεξιλόγιο, οι εκφράσεις και η σύνταξη που χρησιμοποίησαν οι μάρτυρες και οι

²⁸Καλύβας Στάθης, Μαραντζίδης Νίκος, (2016). *Εμφύλια πάθη: 23+2 νέες ερωτήσεις και απαντήσεις για τον Εμφύλιο*, Αθήνα: Μεταίχμιο, σελ. 9

κατηγορούμενοι με το σκεπτικό να αποδοθεί και να γίνει αντιληπτό στον αναγνώστη το μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδό τους. Έγιναν ελάχιστες παρεμβάσεις στα σημεία όπου το κείμενο ήταν δυσανάγνωστο ή δυσνόητο και δε βοηθούσε τη ροή του λόγου.

ΜΕΡΟΣ Β΄

1. Το ιστορικό πλαίσιο

1.1. . Το βουλγαρικό κομιτάτο στην κατοχή

Μετά τη γερμανική εισβολή, τον Απρίλιο του 1941 και την κατάληψη της Ελλάδας από τα στρατεύματα του Άξονα η χώρα μοιράστηκε σε τρεις (κατοχικές) ζώνες. Οι Γερμανοί διατήρησαν υπό τον έλεγχο τους την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη καθώς και τις σημαντικότερες στρατηγικά περιοχές της Ελλάδας, ενώ η υπόλοιπη χώρα διαιρέθηκε σε ζώνες ελέγχου των συμμαχικών προς τη Γερμανία χωρών, της Ιταλίας και της Βουλγαρίας.

Στην ουσία ούτε οι Γερμανοί ούτε οι Ιταλοί ενδιαφέρονταν ή ήταν σε θέση να ελέγξουν τις ορεινές περιοχές. Σε αυτές εξάλλου θα αναπτυχθεί το αντάρτικο και αυτές σταδιακά βρέθηκαν εκτός κρατικού ελέγχου, ενώ στα εδάφη που είχαν περιέλθει υπό τον έλεγχο της Βουλγαρίας, οι πολιτικές εθνικών εκκαθαρίσεων και εποικισμού που εφαρμόστηκαν δεν μπόρεσαν σε καμία περίπτωση να αντιμετωπιστούν από τις δωσιλογικές κυβερνήσεις.²⁹

Η κυριαρχία στην περιοχή της Φλώρινας, που καταλήφθηκε στις 10 Απριλίου, έγινε μήλον της έριδος ανάμεσα στις τρεις δυνάμεις του Άξονα, καθώς αυτές απέβλεπαν στον έλεγχο των μεγάλων οδικών αξόνων προς τον βορρά και τη Θεσσαλονίκη. Ειδικότερα η Γερμανία κράτησε τις πόλεις Φλώρινα, Κοζάνη και την περιοχή Εορδαίας, η Ιταλία την Καστοριά, τα Γρεβενά την Πρέσπα και τα χωριά του Βιτσιού ενώ η Βουλγαρία απαίτησε την προσάρτηση της Φλώρινας στη ζώνη κατοχής της με επιχείρημα την ύπαρξη μιας σλαβόφωνης μειονότητας εκεί.³⁰

---

²⁹Φλάσιερ Χ. (1995). *Στέμμα και Σβάστικα. Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, 1941-1944*, τ. 1, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, σελ.100

³⁰ Ηλιάδου- Τάχου Σ, Ανδρέου Α.,(2019), *Μετασχηματισμός των ταυτοτήτων των σλαβόφωνων της Δυτικής Μακεδονίας (1942-1944):ο ρόλος των τοπικών ελίτ και η δυναμική της συγκυρίας*, Στο:

Η Βουλγαρία που στόχευε στη δημιουργία της Μεγάλης Βουλγαρίας ανέπτυξε μια έντονη προπαγάνδα στη Δυτική Μακεδονία με ορμητήριο τη βουλγαρική λέσχη και το γραφείο του Βούλγαρου στρατιωτικού συνδέσμου, συνταγματάρχη Ιβάνωφ. Για τον σκοπό αυτό αποστέλλονται ως διερμηνείς και σύνδεσμοι Βούλγαροι στρατιωτικοί και πράκτορες σε όλη τη δυτική Μακεδονία.³¹

Στις 5 Μαρτίου 1943 ιδρύθηκε στην Καστοριά “Βουλγαρο-Μακεδονικό Επαναστατικό Κομιτάτο” με Πρόεδρο τον Παντελή Μακρή (Pando Makriev) από τη Μεσοποταμία και Αντιπρόεδρο τον Λουκά Διαμανίδη (Luka Dimanov) από την Κρανιώνα Καστοριάς. Σκοπό της δράσης του βουλγαρικού κομιτάτου³² είναι γνωστό πως αποτελούσε η ενσωμάτωση των εντόπιων σλαβόφωνων και καθοδήγηση της ένοπλης δράσης των βουλγαριζόντων σλαβόφωνων κατά των ανταρτών. Οι Βούλγαροι ως σύμμαχοι των Γερμανών κατακτητών εισέβαλαν στα εδάφη της Δυτικής Μακεδονίας το 1944 αλλά ήδη από 1941 δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την αφύπνιση των βουλγαρόφωνων στο πλαίσιο της γερμανικής διοίκησης. Η βουλγαρική προπαγάνδα εξαπλώθηκε σε όλη την περιοχή της μακεδονικής επικράτειας από το 1941 ως το 1944. Στη Δυτική Μακεδονία ειδικότερα η προπαγάνδα προωθήθηκε χάρη στη διαμεσολάβηση του υπολοχαγού της αεροπορίας Μπλαντένωφ που διορίστηκε στο Φρουραρχείο Φλώρινας με σκοπό να προσηλυτίσει ή να εξαναγκάσει σλαβόφωνους να εκδηλώσουν βουλγαρική ταυτότητα. Από τον Αύγουστο του 41 ο Κάλτσεφ εγκαταστάθηκε στο Φρουραρχείο Φλώρινας αναλαμβάνοντας τη θέση του συνδέσμου – διερμηνέα «παρά τω φρουράρχω».³³

Ο Άντον Κάλτσεφ, είναι γνωστό πως ήταν Βούλγαρος στρατιωτικός, ο οποίος έδρασε εντός του ελληνικού τμήματος της Μακεδονίας κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ως απεσταλμένος της βουλγαρικής κυβέρνησης με σκοπό την υποκίνηση του σλαβικού στοιχείου και την προσάρτησή της Μακεδονίας στη Βουλγαρία.³⁴ Η παρουσία του Κάλτσεφ στη γερμανοκρατούμενη Φλώρινα είχε ιδιαίτερη σημασία. Αυτός ήταν Υπολοχαγός του βουλγαρικού στρατού που επιφορτίστηκε με το ρόλο της

Ηλιάδου-Τάχου Σ, Ανδρέου Αντρ.,Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. (Επιμέλεια), Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ.25

³¹ Γκάτσιου Παναγιώτα, (2019) Η πένα ως όπλο: η γερμανική προπαγάνδα μέσα από το Έθνος της Φλώρινας (1942-1944). Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ, Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. (Επιμέλεια), Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 134

³² Κομιτάτο: ο όρος συνιστά ονομασία που χρησιμοποιείται για μυστικές πολιτικοστρατιωτικές οργανώσεις στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου .

³³ Μπόνης (1982) Η Φλώρινα κατά την κατοχήν: 1941-1944.Θεσσαλονίκη:χ.εκδ., σελ.13-14

³⁴ Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2017), Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 164.

προστασίας των βουλγαριζόντων στις γερμανικές ζώνες κατοχής και της διαμεσολάβησης ανάμεσα σε αυτούς και στις αρχές κατοχής, μεταφέροντας προθέσεις και παράπονα ή διερμηνεύοντας ενέργειες των Γερμανών. Ο Κάλτσεφ ανέλαβε τη σύσταση μιας βουλγαρικής προπαγανδιστικής οργάνωσης, «Βουλγαρομακεδονική Επιτροπή», που ονομάστηκε Οχράνα (=Άμυνα) και έδρασε τόσο στη Γιουγκοσλαβία, όσο και στην Ελλάδα. Σκοπός της οργάνωσης ήταν η δραστηριοποίηση των σλαβόφωνων, ώστε να αυτονομηθεί η περιοχή και αργότερα να προσαρτηθεί στη Βουλγαρία, γι αυτό επέβαλε στους σλαβόφωνους να εκδηλώσουν βουλγαρική εθνική ταυτότητα και προσέγγισε τους βουλγαρόφιλους οπαδούς του Κ.Κ.Ε. για να αυξήσει τα στελέχη της οργάνωσης στην κατεύθυνση της αυτονόμησης της περιοχής και της μετέπειτα προσάρτησής της στη Βουλγαρία.³⁵

Η δράση της Οχράνα στην περιοχή συσπείρωσε δυναμικά τον αστικό ιστό της πόλης εναντίον της. Η σύσταση της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου «Αριστοτέλης» και του Εθνικού Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Φλώρινας και η μέσω αυτών κατάδειξη της ελληνικότητας της περιοχής εγγράφηκαν ως εργαλεία διεκδίκησης της πολιτισμικής κυριαρχίας των Ελλήνων αστών της Φλώρινας. Οι τρεις φορείς προέβαλαν την ελληνική πολιτισμική κληρονομιά, αντιπαραθέτοντάς την στην κυοφορούμενη βουλγαρική διείσδυση και διεκδίκησαν τον σεβασμό των κατακτητών σε ό,τι αυτή αντιπροσώπευσε. Η προσέγγιση με τους Γερμανούς αποτέλεσε μηχανισμό άμυνας στην αντιμετώπιση των Βουλγάρων.³⁶

Καθώς η κοινωνία στρατεύτηκε ενάντια στη βουλγαρική απειλή σφυρηλατώντας την ελληνική εθνική ταυτότητα, μερίδα των σλαβόφωνων στρατεύθηκε στην ιδέα της αυτονόμησης της Μακεδονίας. Ο Κάλτσεφ μέσω της άσκησης πίεσης στους σλαβόφωνους για την εκδήλωση βουλγαρικής εθνικής ταυτότητας και του προσεταιρισμού βουλγαρόφιλων οπαδών του Κ.Κ.Ε., ενεργοποίησε μερίδα του πληθυσμού στην ιδέα της αυτονόμησης, που αποτέλεσε προθάλαμο της μελλοντικής προσάρτησης στη Βουλγαρία.³⁷ Τον Ιανουάριο του 1944 και για ένα μήνα περίπου εγκαταστάθηκε βουλγαρικός στρατός, συνολικής δυνάμεως

---

³⁵ Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2017), Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 165.

³⁶ Φωτιάδης Κ., Ηλιάδου-Τάχου Σ., Πουγαρίδου Π., (2013), Όψεις και οπτικές της αντιστασιακής Φλώρινας: Το παράδειγμα του Εθνικού Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Φλώρινας. Στο: Βλασίδης, Βλάσης, Ηλιάδου - Τάχου, Σοφία, Φωτιάδης, Κωνσταντίνος (Επιμέλεια), Η Δυτική Μακεδονία: Από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα, (σ.479-493) Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

³⁷ ο.π.σελ.479

τριών περίπου Ταγμάτων, στην πόλη και στην ευρύτερη περιοχή της Φλώρινας, ως δύναμη κατοχής.³⁸

Μέχρι την αποχώρηση του βουλγαρικού λόχου τον Φεβρουάριο του 1944 οι Βούλγαροι σύνδεσμοι επιδόθηκαν σε έναν αγώνα προπαγάνδας και σε μια απολυτρωτική πολιτική που έφτασε μέχρι την ίδρυση σχολείων, τη συμμετοχή στην τοπική διοίκηση, την έκδοση βουλγαρικών ταυτοτήτων, την επιβολή τέλεσης της θείας λειτουργίας στα βουλγαρικά και την αλλαγή των εκκλησιαστικών αρχών.³⁹

1.2. Οι Σλαβόφωνοι

Ο αριθμός των σλαβόφωνων, οι οποίοι ζούσαν πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους στις περιοχές που αποτέλεσαν την ελληνική Μακεδονία, σύμφωνα με την Συνθήκη του Βουκουρεστίου, ανερχόταν κατά την επίσημη ελληνική άποψη σε 120.000 άτομα. Στον αριθμό αυτό, όπως έχει εξακριβωθεί από πρόσφατες έρευνες, υπολογίστηκαν μόνο όσοι θεωρήθηκαν πρώην εξαρχηκοί βουλγαρόφωνες, ενώ οι πρώην πατριαρχικοί ελληνόφωνες σλαβόφωνοι συγκαταριθμήθηκαν μαζί με τους άλλους Έλληνες (ελληνόφωνους, βλαχόφωνους και αλβανόφωνους) της Μακεδονίας. Ο συνολικός αριθμός των δύο ομάδων των σλαβόφωνων θα πρέπει να ήταν τουλάχιστον 250-260 χιλιάδες άτομα. Σύμφωνα με το Αρχείο του Κ. Δ. Καραβίδα, φ. 26, «Εθνολογικοί Πίνακες Μακεδονίας», Γενική Διεύθυνσις Εποικισμού Μακεδονίας, Τμήμα Στατιστικής προς Υπουργείο Γεωργίας, 3/3/1924 στη Φλώρινα υπήρχαν 7.882 μη ελληνόφωνες οικογένειες και 2.097 Έλληνες ξενόφωνοι.⁴⁰

Επίσημη ελληνική στατιστική του 1928 η οποία αναφέρει ότι στη Μακεδονία βρίσκονταν περίπου 82.000 σλαβόφωνοι που μιλούσαν την «μακεδονοσλαβική», φαίνεται ότι έλαβε υπόψη της μόνο αυτούς που στις προηγούμενες στατιστικές αναφέρονταν ως σχισματικοί. Σύμφωνα με την απογραφή του 1928, από τους «ομιλούντες την μακεδονοσλαβική» διαβιούσαν στη Περιοχή της Φλώρινας 28.886

³⁸ Μυλωνάς Γεώργιος, (2018) Η δράση των Αξιωματικών στη Δυτική Μακεδονία την περίοδο της Κατοχής, μέσα από τα αρχεία της Υπηρεσίας Στρατιωτικών Αρχείων (Υ.Σ.Α.) Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα., σελ.51

³⁹ Μπελεγάκη Όλγα, (2010), Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές (1941-1943) μεταπτυχιακή εργασία, Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ. σελ 33

⁴⁰ Κοντογιώργη Ελισάβετ, (1998), Σλαβόφωνοι και πρόσφυγες. Κοινωνικές, δημογραφικές και εθνολογικές πλευρές του μακεδονικού ζητήματος κατά τη μεσοπολεμική περίοδο., Θεσσαλονίκη: Περιοδική έκδοση ΙΜΧΑ: Βαλκανικά Σύμμεικτα, (σ. 198-224) Τεύχος 10, Στην: https://ojs.lib.uom.gr/index.php/Valkanika_Symmeikta (ημερομηνία ανάκτησης:18/12/19)

άτομα. Το γεγονός ότι αυτοί που επέλεξαν να μείνουν στη Μακεδονία, παρόλο που μιλούσαν το σλαβικό ιδίωμα, ουδέποτε ζήτησαν να αποκτήσουν μειονοτικό σχολείο, συνέβαλε στη διαμόρφωση της επίσημης θέσης της Ελλάδας στο Μεσοπόλεμο ότι οι πληθυσμοί αυτοί δεν είχαν βουλγαρική εθνική συνείδηση.⁴¹

Η έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου αναζωπύρωσε το ενδιαφέρον της Βουλγαρίας για προσάρτηση ολόκληρης της Μακεδονίας στο βουλγαρικό κράτος. Επιθυμούσε τον προσεταιρισμό των 80.000 σλαβόφωνων κατοίκων που απέμειναν μετά τη μετανάστευση στο εξωτερικό ή την μετοίκηση στη Βουλγαρία. Η κατάρρευση του Μετώπου βρίσκει τους πράκτορες της βουλγαρικής κυβέρνησης και της ΕΜΕΟ (Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση) να προσελκύουν ένα σημαντικό αριθμό γηγενών κατοίκων που υπάγονταν στην άμεση εποπτεία του στρατηγού Μαρίνωφ, ο οποίος διηύθυνε προσωπικά τη βουλγαρική υπηρεσία κατασκοπείας στο Μοναστήρι. Με ορμητήριο τη Βουλγαρική Λέσχη Θεσσαλονίκης δημιουργήθηκαν ειδικά γραφεία στη Δυτική Μακεδονία με έδρα αρχικά την Έδεσσα, έπειτα τη Φλώρινα και τέλος την Καστοριά, με σκοπό τη διενέργεια προπαγάνδας στους σλαβόφωνους κατοίκους και τον προσηλυτισμό τους στη βουλγαρική ιδέα.⁴²

Με μόνο οδηγό την πείνα και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης ή συχνά και τον καιροσκοπισμό πολλοί, κυρίως σλαβόφωνοι, υπέγραφαν δηλώσεις ότι ανήκουν στις τάξεις των Βουλγαρόφωνων, εγγράφονταν ως μέλη στη βουλγαρική λέσχη στη διάρκεια της κατοχής ή συνεργάζονταν με τις αρχές Κατοχής. Αν και μία ομάδα του πληθυσμού ήταν πράγματι προσκολλημένη στη βουλγαρική ταυτότητα, η πλειονότητα έμενε πιστή στη ελληνική ιδέα.⁴³

1.3 Αποσχιστικές τάσεις σλαβόφωνων.

Η ίδρυση και η λειτουργία σχολείων σε σλαβόφωνα χωριά για τη διδασκαλία της σλαβομακεδονικής με τη χρήση της κυριλλικής γραφής προκαλούσαν σοβαρά ερωτηματικά ως προς τις προθέσεις των στελεχών του ΚΚΕ που επέτρεψαν αυτήν τη δραστηριότητα. Ακόμη σοβαρότερα ερωτηματικά ανέγειραν οι ολοένα συχνότερες εμφανίσεις Σλαβομακεδόνων αυτονομιστών ενόπλων στους ορεινούς όγκους της

---

⁴¹ Μιχαηλίδης Ιάκωβος, (χ. χρ), Ο αγώνας των στατιστικών υπολογισμών του πληθυσμού της Μακεδονίας www.imma.edu.gr (ημερομηνία ανάκτησης: 18/12/19)

⁴² Μπελεγάκη Όλγα, (2010), Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές (1941-1943) μεταπτυχιακή εργασία, Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ. σελ 33

⁴³ Μπελεγάκη Όλγα, (2010), Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές (1941-1943) μεταπτυχιακή εργασία, Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ. σελ. 35

περιοχής, ιδίως στα όρη Βίτσι και Καϊμακτσαλάν. Το ΚΚΕ διαβεβαίωνε, διά των δημοσιογραφικών του οργάνων, ότι επρόκειτο για αγωνιστές της Αντιστάσεως, τους οποίους καταδίωκαν ομάδες δεξιών ενόπλων, αλλά οι διαβεβαιώσεις αυτές δεν έπειθαν όλους τους κατοίκους της υπαίθρου, που ήταν σε θέση να διαπιστώσουν ότι οι φερόμενοι ως αγωνιστές ήταν θύτες παρά θύματα και ότι παρουσιαζόταν πλέον ως απόστολοι και κήρυκες του μακεδονισμού της Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας.⁴⁴

Από τον Φεβρουάριο του 1943 εμφανίστηκε ένας άλλος παράγοντας, η γνωστή θεωρία περί σλαβομακεδονισμού και προσήλκυσε σλαβόφωνους σε μια φιλογιουγκοσλαβική στάση αντίθετη με όσα έθετε το ΚΚΕ: ίσα δικαιώματα για τους Σλαβομακεδόνες εντός των ορίων του ελληνικού κράτους. Γι αυτό ξεκινούν αποσχιστικές κινήσεις.⁴⁵

Τον Οκτώβριο του 1943 ιδρύεται το ΣΝΟΦ (Σλαβομακεδονικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο) - (Slavjano Makedonski Narodno Osloboditelen Front) στην Καστοριά και το Νοέμβριο του ίδιου έτους στη Φλώρινα. Με την ίδρυση του ΣΝΟΦ η γιουγκοσλαβική πλευρά αποσκοπούσε άμεσα στην εμφύσηση εθνικής σλαβο-μακεδονικής συνείδησης στους Σλαβόφωνους της ελληνικής Μακεδονίας και στη στρατολόγηση των σλαβόφωνων της ελληνικής Μακεδονίας υπέρ του αντιστασιακού κινήματος στη γιουγκοσλαβική Μακεδονία και έμμεσα στην προώθηση των γιουγκοσλαβικών απόψεων σχετικά με το Μακεδονικό. Το ΚΚΕ συγκατατέθηκε γιατί εκτιμούσε ότι έτσι θα προσελκύνονταν στην αντίσταση οι σλαβόφωνοι εκείνοι που είχαν παρασυρθεί από τη βουλγαρική φασιστική προπαγάνδα. Η απροκάλυπτη εθνικιστική και αυτονομιστική προπαγάνδα ηγετικών στελεχών του ΣΝΟΦ και η εξάρτηση της οργάνωσης σε σημαντικό βαθμό από το Γενικό Στρατηγείο της γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας προκάλεσαν ανησυχία στο Μακεδονικό Γραφείο του ΚΚΕ και την Ομάδα Μεραρχιών Μακεδονίας με αποτέλεσμα τον Μάιο του 1944 να αποφασιστεί η διάλυση της οργάνωσης, η ένταξη της στο ΕΑΜ και η δημιουργία δύο σλαβομακεδονικών ταγμάτων.(Τάγματα Καστοριάς – Φλώρινας και Έδεσσας στο πλαίσιο του 28ου και 30ου συντάγματος αντίστοιχα).⁴⁶Μετά από αποτυχημένες

---

⁴⁴Κολιόπουλος -Ιωάννης Η Μακεδονία σύνορο δύο κόσμων (1945-1949). Στην: www.imma.edu.gr/imma/history/(ημερομηνία ανάκτησης: 18/12/19)

⁴⁵ Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2017), Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο., σελ.241

⁴⁶ Σφέτας Σπυρίδων, (2010), Αυτονομιστικές κινήσεις των σλαβόφωνων κατά το 1944, η στάση του ΚΚΕ και η διαφύλαξη των ελληνο-γιουγκοσλαβικών συνόρων Στο Όψεις του Μακεδονικού Ζητήματος στον 20ο Αιώνα, Θεσσαλονίκη: Βάνιας. σελ.297.

απόπειρες συνεννόησης ανάμεσα στον ΕΛΑΣ και τα δυο τάγματα τον Οκτώβριο του 44 αυτομόλησαν στη γιουγκοσλαβική Μακεδονία.⁴⁷

Ο Βόγλης Πολυμέρης υποστηρίζει ότι οι Σλαβομακεδόνες αντιμετωπίστηκαν με προκατάληψη ως «σλαβόφωνοι», οι οποίοι είχαν είτε βουλγαρική («βουλγαρόφιλοι», «βουλγαρίζοντες», «βουλγαρόφρονες» κλπ.) είτε ελληνική συνείδηση, και όχι ως εθνοτική ομάδα με ρευστή ταυτότητα και θεωρήθηκε ότι η προσχώρησή τους στο Κομμουνιστικό Κόμμα είχε ως συνέπεια τη σταδιακή υιοθέτηση από το τελευταίο των αυτονομιστικών βλέψεών τους με ολέθριες συνέπειες για την Ελλάδα, δηλαδή τον Εμφύλιο Πόλεμο (1946-1949). Η ρευστότητα της υπό διαμόρφωση ταυτότητάς τους, η καταπίεσή τους στον μεσοπόλεμο και η δράση του κομιτάτου οδήγησαν στο να εξοπλιστούν και να ταχθούν άλλοτε με το μέρος του ΕΛΑΣ και άλλοτε με το μέρος των κατοχικών δυνάμεων.⁴⁸

Το ενδιαφέρον της Βουλγαρίας για την περιοχή αναθέρμανε προηγούμενες ταυτότητες όπως αυτές του «εξαρχικού» και η στάση της ομάδας αυτής διαμορφώθηκε από τις έντονες κοινωνικές αντιθέσεις. Η ξеноφωνία τους επίσης απαξιώθηκε από μια μερίδα της τοπικής κοινωνίας. Η απουσία όμως οργανωμένης ελίτ σλαβόφωνων με αυτονομιστικές τάσεις συντέλεσε στον περιορισμό του φαινομένου. Ταυτόχρονα σημαντικό ρόλο έπαιξε και η πόλωση ανάμεσα στην πολυπληθή αγροτική και εργατική τάξη και την αστική τάξη.

Η κατοχή της Ελλάδας από τα στρατεύματα του άξονα δημιούργησε από τη μία πλευρά ένα νέο θεσμικό πλαίσιο, από την άλλη, ωστόσο, αποδιοργάνωσε το παλιό και κυρίως έθεσε στο περιθώριο τις πολιτικές πραγματικότητες και συνεργασίες που υπήρχαν μέχρι τότε. Επόμενο ήταν ο αγώνας για την εξουσία να πάρει στο εξής διαφορετικές μορφές, να δώσει νέες και εν πολλοίς πρωτοφανείς ευκαιρίες σε ομάδες και πρόσωπα που μέχρι τότε βρίσκονταν στο περιθώριο αλλά και να αφήσει στην άκρη όλους εκείνους που δεν είχαν λόγους να διεκδικήσουν κάτι διαφορετικό από την υφιστάμενη πολιτική πραγματικότητα.⁴⁹

---

⁴⁷Γρούιος Ηλίας, (2019), Σλαβομακεδονικές αποσχιστικές κινήσεις στις τάξεις του ΕΛΑΣ: η περίπτωση τάγματος Γκότσε. Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ, Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο., σελ.1

⁴⁸Βόγλης Πολυμέρης, (2010), Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή 1941-1944. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.σελ.113

⁴⁹Κωστής Κ. (2013). Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας, Η διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους, 18ος-19ος αιώνας, Αθήνα: εκδ. Πόλις. ό.π. σελ. 667.

1.4. Η απελευθέρωση

Με την αποχώρηση όμως των γερμανικών δυνάμεων τον Οκτώβριο του 1944, το ΕΑΜ βρέθηκε κυρίαρχο στο μεγαλύτερο μέρος της ηπειρωτικής χώρας, όχι μόνο στρατιωτικά αλλά και πολιτικά, καθώς είχε αντικαταστήσει σχεδόν όλες τις δομές εξουσίας του προπολεμικού και κατοχικού κράτους με δικές του μορφές εξουσίας.⁵⁰ Το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο —ΕΑΜ— ήταν χωρίς αμφιβολία ή κυριότερη οργανωμένη πολιτική δύναμη στην Ελλάδα. Οι οπαδοί και οι ηγέτες τού ΕΑΜ αξίωσαν, σαν δικαίωμα τους, να έχουν σημαντική πολιτική εξουσία στην μεταπολεμική Ελλάδα. Η αξίωση τους στηρίχθηκε στον ισχυρισμό ότι το ΕΑΜ, τον καιρό της απελευθέρωσης, είχε στο πλευρό του την τεράστια πλειοψηφία τού ελληνικού λαού. Οι αντίπαλοι τού ΕΑΜ ισχυρίζονταν, απ' την άλλη μεριά, ότι ή δήθεν μεγάλη υποστήριξη δεν ήταν παρά μία εντύπωση δημιουργημένη με τρομοκρατία και έξυπνη προπαγάνδα.⁵¹

Σύμφωνα με μία άλλη άποψη την απουσία εξουσίας, όπως συνέβη και σε άλλα μέρη της Ευρώπης και της ανατολικής Ασίας εκείνη την περίοδο, την εκμεταλλεύτηκε το Κομμουνιστικό κόμμα για να μεταβληθεί από περιθωριακή, σε κυρίαρχη δύναμη.⁵² Η γερμανική αποχώρηση από την Ελλάδα επηρέασε τις διαμάχες καθώς άνοιξε τους ασκούς του Αιόλου. Το αποτέλεσμα της κλιμάκωσης που επακολούθησε, ήταν να εξασθενήσει ακόμα περισσότερο τους αντιπάλους του το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και να επεκτείνει την ισχύ του σε όλα σχεδόν τα τμήματα της χώρας. Στις 3 Δεκεμβρίου του 1944 άρχισε ο πιο φοβερός γύρος στις εμφύλιες διαμάχες ο οποίος διάρκεσε κάτι παραπάνω από ένα μήνα και έγινε γνωστός ως Δεκεμβριανά. Οι πρωταγωνιστές ήταν από τη μία το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και από την άλλη η κυβέρνηση την οποία υποστήριζαν οι βρετανικές δυνάμεις και οι Έλληνες αντικομμουνιστές, συμπεριλαμβανομένων μονάδων του τακτικού στρατού που μόλις είχαν επιστρέψει από την εξορία, της αστυνομίας, των Ταγμάτων Ασφαλείας αλλά και αγωνιστών της εθνικής αντίστασης.

⁴⁷Λυμπεράτος, Μιχάλης, (2011), «Η κοινωνική φυσιογνωμία του ΕΑΜ», στο ΕΑΜ: 70 Χρόνια από την ίδρυσή του, Αθήνα: Ελευθεροτυπία, σελ.109-149.

⁵¹Baerentzen Lars,(1984), *Η λαϊκή υποστήριξη τού ΕΑΜ στο τέλος της Κατοχής*, Περιοδικό: Μνήμων, αρ. 9 σελ. 157, Στην:<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/7969/7765.pdf> (10/7/19)

⁵²Close David H. (2000). Εισαγωγή. Στο: Close David H.(Επιμ.), *Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος 1943-1950* (σ.15-51), μετ. Σπανδωνής Γ. Αθήνα: Φιλίστωρ, σελ. 16.

Στις 12 Φεβρουαρίου 1945 υπογράφηκε μεταξύ της κυβέρνησης Πλαστήρα και του ΕΑΜ η συνθήκη της Βάρκιζας που προέβλεπε, μεταξύ άλλων, τον αποπλισμό του ΕΛΑΣ, λύση του πολιτειακού με δημοψήφισμα και διενέργεια εκλογών. Η συμφωνία δεν εφαρμόστηκε ποτέ, καθώς οι οπαδοί της αριστεράς δεν αποπλίστηκαν ολοκληρωτικά αλλά και οι κυβερνήσεις δεν προχώρησαν σε γενική αμνηστία όπως προβλεπόταν. Η δράση παρακρατικών οργανώσεων στην ύπαιθρο, όπου ακόμη ίσχυε ο στρατιωτικός νόμος, συνεχίστηκε εναντίον πρώην μελών του ΕΛΑΣ αρχικά και αντιπάλων της μοναρχίας κατόπιν. Η δράση αυτή, που έγινε γνωστή, ως Λευκή τρομοκρατία προκάλεσε τη δημιουργία ομάδων αυτοάμυνας, αρχικά χωρίς την κάλυψη του ΚΚΕ.⁵³

Οι μετακατοχικές πολιτικές εξελίξεις στη χώρα και οι τροποποιήσεις της Συντακτικής Πράξης 6/45 στο διάστημα 1945-46 εκφράζουν την απροθυμία της κυβέρνησης, αλλά και άλλων μελών της πολιτικής ζωής της Ελλάδας, ιδιαίτερα μετά τις εκλογές του 1946, να ασχολούνται με τους συνεργάτες του εχθρού και προτιμούν σαφώς να επικεντρώσουν το ενδιαφέρον τους στην εξάλειψη του «Κομμουνιστικού κινδύνου».

Τα Δεκεμβριανά επηρέασαν τη στάση του πολιτικού κόσμου απέναντι στους πρώην συνεργάτες. Ο πολιτικός κόσμος εγκατέλειψε τις αρχικές προθέσεις του για παραδειγματική τιμωρία των δωσίλογων. Ως συνέπεια των παραπάνω, ένας μεγάλος αριθμός πρώην συνεργατών ενσωματώθηκε στο «εθνικό σώμα» και αξιοποιήθηκε σε διάφορες υπηρεσίες. Ο πολιτικός εμφύλιος πόλεμος προκάλεσε πολλές καταστροφές στην ελληνική κοινωνία, η οποία με έκπληξη είδε ανθρώπους που είχαν προσφέρει τις υπηρεσίες τους στον αντίπαλο να τιμούνται και να ανεβαίνουν σε πολιτικές και κρατικές θέσεις.⁵⁴

Ο αντικομμουνισμός που ξεκίνησε τέλη του 1943 μετά τη σύγκρουση ΕΛΑΣ-υπόλοιπων αντιστασιακών οργανώσεων και κυρίως του ΕΔΕΣ συσπείρωσε την αστική τάξη και έθεσε τις βάσεις της εθνικόφρονης συλλογικής ταυτότητας. Η εθνικοφροσύνη λειτούργησε ως αντίπαλον δέος του ΕΑΜ και απευθύνθηκε στο σύνολο της κοινωνίας και τα λαϊκά στρώματα, όπως το τουρκόφωνο προσφυγικό στοιχείο στη Μακεδονία.⁵⁵

---

⁵³ Αλιβιζάτος, Νίκος, (1995), *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974: Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*. Αθήνα: Θεμέλιο, σελ. 451-457.

⁵⁴ Σκούρα Αμαλία, «*Η εθνική Νέμεσις θα είναι αδυσώπητος*» *δίκες δοσίλογων στο ειδικό δικαστήριο δοσίλογων Καλαμών (1945-1953)* Στην: www.academia.edu (ανάκτηση 18/1/2020)

⁵⁵ Καλογρηάς Βάιος, *Η πολιτικό-ιδεολογική ταυτότητα της εθνικοφροσύνης στην παραγμένη δεκαετία του '40*, Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών Στην: https://www.eens.org/?page_id=1834 (ανάκτηση 18/1/2020)

Η «εθνικόφρονη» ιστοριογραφία για την αντίσταση και τον Εμφύλιο μονοπωλείται στη συνέχεια από την ιδεολογία των νικητών συσκοτίζοντας τα γεγονότα με κύριο μέλημα να σβήσει από τη συλλογική μνήμη το αίτημα της κοινωνικής απελευθέρωσης, της ανεξαρτητοποίησης από τις αστικές δυνάμεις, όπως εκφράστηκε στο εσωτερικό της Εαμικής συμμαχίας. Ο λόγος της Εθνικοφροσύνης περιχαράκωνει τους απόντες από την αντίσταση και καταδικάζει όλους τους συμμετέχοντες ως συμμορίτες-σλαβοκομμουνιστές και προδότες Εαμβούλγαρους.⁵⁶

2. Το ΕΑΜ, κυρίαρχη δύναμη

Το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) ιδρύθηκε στις 28 Σεπτέμβρη 1941 και απηύθυνε διάγγελμα στον ελληνικό λαό, με το οποίο γνωστοποιούσε την ίδρυσή του με τη συμμετοχή τεσσάρων πολιτικών Κομμάτων. Στο ιδρυτικό κείμενο διατυπώνονταν οι σκοποί, ένας από τους οποίους ήταν η Απελευθέρωση του έθνους. Το ΕΑΜ ήταν ένας συνασπισμός από μικρά, φιλοαριστερά κυρίως, κόμματα, με κυρίαρχο το Κ.Κ.Ε. (Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας).

Έτσι το κενό εξουσίας που δημιουργήθηκε κατά τη γερμανική εισβολή τον Απρίλιο του 1941, σε συνδυασμό με την αδυναμία των παραδοσιακών πολιτικών δυνάμεων για ενεργητική αντίσταση στους κατακτητές, θα διαμορφώσουν τις συνθήκες για να δημιουργηθούν, το φθινόπωρο του 1941, οι δύο μεγαλύτερες αντιστασιακές οργανώσεις, το Ε.Α.Μ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και ο Ε.Δ.Ε.Σ. (Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος) που τέθηκε υπό την πολιτική ηγεσία του στρατηγού Νικόλαου Πλαστήρα, ενώ τη στρατιωτική του καθοδήγηση ανέλαβε ο στρατηγός Ναπολέων Ζέρβας. Αντιστασιακές πράξεις με ηρωικό περιεχόμενο θα κάνουν την εμφάνισή τους από πολύ νωρίς, ήδη από το φθινόπωρο του 1941. Κατά την ίδια περίοδο, λοιπόν, αντάρτικες ομάδες κάνουν την εμφάνισή τους στη Μακεδονία. Η δράση τους θα κατασταλεί πολύ σκληρά από τους Γερμανούς, ενώ σε εξέγερση εναντίον της βουλγαρικής Κατοχής στη Θράκη, θα καταμετρηθούν εκατοντάδες θύματα. Ωστόσο, μακροπρόθεσμα η πιο κρίσιμη στιγμή για την πορεία του Ε.Α.Μ ήταν η απόφασή του τον Ιανουάριο του 1942 να συγκροτήσει τον Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό (Ε.Λ.Α.Σ), ο οποίος σε σύντομο χρονικό διάστημα θα

⁵⁶Κουλούρης Νίκος, (2001), Η βιβλιογραφική τεκμηρίωση του εμφυλίου: ο κυρίαρχος λόγος του κράτους των "Εθνικοφρόνων" και ο μνημονικός λόγος της αριστεράς. Περιέχεται στις εισηγήσεις – συμβολές του έργου Επιμέλεια: Κουτσούκης, Κλεομένης Σ. Σακκάς Ι., *Πτυχές του Εμφυλίου Πολέμου, 1946-1949*, σελ. 397-406., Αθήνα: Φιλίστωρ,

πετύχει να επιβάλει την εξουσία του σε πολύ μεγάλο μέρος της ελληνικής υπαίθρου. Ο Ε.Λ.Α.Σ το στρατιωτικό σκέλος του Ε.Α.Μ. προκειμένου να επιβιώσει συγκροτεί σταδιακά στην ύπαιθρο δικούς του μηχανισμούς και θα επιβάλει την τάξη και την ασφάλεια, καταδιώκοντας πολύ σκληρά τη ληστεία, πετυχαίνοντας έτσι να ενταχθεί στην ηθική οικονομία των αγροτικών πληθυσμών. Η πιο κρίσιμη στιγμή για την πορεία του Ε.Α.Μ ήταν η απόφασή του τον Ιανουάριο του 1942 να συγκροτήσει τον Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό (Ε.Λ.Α.Σ), ο οποίος σε σύντομο χρονικό διάστημα θα πετύχει να επιβάλει την εξουσία του σε πολύ μεγάλο μέρος της ελληνικής υπαίθρου.⁵⁷

Από την άλλη πλευρά η κατοχή υπήρξε η περίοδος κατά την οποία η πολιτική του Κ.Κ.Ε. αποστασιοποιήθηκε μέσα από την πλατφόρμα του Ε.Α.Μ. και αναγκαστικά επηρεάστηκε από το πανελλήνιο αίτημα της εθνικής απελευθέρωσης. Αποδέκτες της πολιτικής αυτής ήταν το σύνολο των μελών του Ε.Α.Μ., επομένως, ο πολιτικός λόγος είχε αναγκαστικά εθνικό πολιτικό αντίκρισμα. Επομένως ο «εθνικοαπελευθερωτικός» χαρακτήρας του Ε.Α.Μ., τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρύξεων, προωθούνταν ως ο πιο σημαντικός σε σχέση με το αίτημα για αλλαγή του κοινωνικού καθεστώτος.⁵⁸

Μετά τη συμφωνία του Λιβάνου 17 Μαΐου 1944 και με βάση την επιστημονική υπόθεση ότι δεν εγγράφονταν στους στόχους του ΚΚΕ εκείνη την περίοδο η κατάληψη και η νομή της εξουσίας με επαναστατικό τρόπο, το ΚΚΕ επιδίωξε αρχικά να συνεχίσει την «εθνική» πολιτική του ΕΑΜ, προσπαθώντας να συντηρήσει και να εξαργυρώσει σε πολιτική δύναμη τη συναίνεση των δυνάμεων εκείνων που είχαν συστρατευτεί με το ΕΑΜ.⁵⁹

Η ηγεσία του Εαμικού Κινήματος είχε κερδίσει κοινωνική υποστήριξη με την αντιστασιακή δράση της και τις κοινωνικές διακηρύξεις της και είχε λόγους να προσδοκά και να διεκδικεί ισότιμη θέση στην πολιτική ζωή μετά την απελευθέρωση της χώρας. Και φρόντισε μετά την απελευθέρωση της χώρας και την απουσία κεντρικής εξουσίας να προωθεί μια μορφή λαϊκής αυτοδιοίκησης στις περισσότερες

---

⁵⁷Κλόουζ, Ντ.(2003). *Οι ρίζες του Εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα*. Αθήνα: Φιλίστωρ.[1^η Αγγλική έκδοση 1995], σελ. 167.

⁵⁸Μπαλά Ν. (1993) Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος (1946-1949) μέσα από το γαλλικό τύπο. Αθήνα: Οδυσσεάς, σελ. 132.

⁵⁹Σφήκας Θ. (1997). *Οι Άγγλοι εργατικοί και ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα*. Αθήνα: Φιλίστωρ, σελ. 123-143.

περιοχές της χώρας, όπου είχε επικρατήσει ως ένοπλη Αντίσταση κατά του κατακτητή.⁶⁰

Αυτό το κενό εξουσίας που δημιουργείται έρχεται να καλύψει, το ΕΑΜ που λειτουργεί όχι μόνο ως κίνημα αλλά, κυρίως, ως νέο κρατικό μόρφωμα: φορολογεί, στρατολογεί και αποδίδει δικαιοσύνη, κατέχοντας το μονοπώλιο της βίας. Με άλλα λόγια, η κρατική συγκρότηση και η περιφερειακή εξουσία αποτελούν συχνά τη βάση της στρατιωτικής αμφισβήτησης της κεντρικής εξουσίας. Κάτω από τις συνθήκες αυτές, η προσχώρηση στο ΕΑΜ δεν αποτελεί αναγκαστικά ιδεολογική επιλογή που παραπέμπει σε καθεστώς παρανομίας, αλλά φυσιολογική και αναγκαία ταύτιση με την κρατούσα αρχή -ιδίως, μάλιστα, στον βαθμό που η νέα αρχή νομιμοποιείται μέσω αναφορών στον κυρίαρχο εθνικό λόγο και έχει τη δυνατότητα να τιμωρήσει (και τιμωρεί) όσους δεν συμμορφώνονται.⁶¹

Αξίζει να σημειωθεί πως όταν τέλειωσε ή κατοχή της Ελλάδας, τον Οκτώβριο του 1944, το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο —ΕΑΜ— ήταν χωρίς αμφιβολία η κυριότερη οργανωμένη πολιτική δύναμη στην Ελλάδα. Οι οπαδοί και οι ηγέτες του ΕΑΜ αξίωσαν, σαν δικαίωμα τους, να έχουν σημαντική πολιτική εξουσία στην μεταπολεμική Ελλάδα. Η αξίωση τους στηρίχθηκε στον ισχυρισμό ότι το ΕΑΜ, τον καιρό της απελευθέρωσης, είχε στο πλευρό του την τεράστια πλειοψηφία του ελληνικού λαού. Οι αντίπαλοι του ΕΑΜ ισχυρίζονταν, απ' την άλλη μεριά, ότι ή δήθεν μεγάλη υποστήριξη δεν ήταν παρά μία εντύπωση δημιουργημένη με τρομοκρατία και έξυπνη προπαγάνδα.⁶²

2.1. Η Εαμική Εξουσία στην Ελεύθερη Ελλάδα

Στην περιοχή που έλεγχε το ΕΑΜ, η εξουσία δομούνταν σε τρία επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο ήταν η πολιτικοστρατιωτική οργανωτική δομή που συντόνιζε τον αντιστασιακό αγώνα. Το ανώτερο πολιτικό της σώμα ήταν η Κεντρική Επιτροπή του ΕΑΜ η οποία αποτελούνταν από τρεις βαθμίδες αντιπροσώπευσης: η πρώτη βαθμίδα

---

⁶⁰ Βώρος Φ. Κ., *Τα Δεκεμβριανά του 1944: Ποιοι τα θέλησαν; Ποιοι τα σχεδίασαν ή ελπίσανε και προσδοκούσαν κέρδη από την αιματοχυσία που άρχισε στις 3 του Δεκέμβρη 1944;* Ιστορία Παγκόσμια και (ιδιαίτερα) Ελληνική κατά τον 20ό αιώνα, <http://www.voros.gr> Ανάκτηση:11-10-2019) σελ. 16-17

⁶¹ Καλύβας Στάθης (2003). *Εμφύλιος πόλεμος (1943-1949): Το τέλος των μύθων και η στροφή προς το μαζικό επίπεδο.* Πανεπιστήμιο Yale Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας Τομ. 11, 2003 σελ 44. Στην: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr> σελ 49-50 (Ανάκτηση:11-10-2019)

⁶² Baerentzen Lars, (1984) *Περιοδικό Μνήμων (157-173). Η λαϊκή υποστήριξη του Ε.Α.Μ. στο τέλος της Κατοχής.* σελ 157

ήταν οι αντιπρόσωποι των κομμάτων που συνιστούσαν το ΕΑΜ. Η δεύτερη βαθμίδα αποτελούνταν από τους αντιπροσώπους των αντιστασιακών οργανώσεων, ΕΛΑΣ, ΕΠΟΝ, Ε.Α. και ΕΑΜ. Η τρίτη βαθμίδα αποτελούνταν από αντιπροσώπους των τοπικών εαμικών επιτροπών. Το δεύτερο επίπεδο ήταν ένα είδος κοινοβουλευτικής δομής η οποία συγκροτήθηκε ύστερα από το σχηματισμό τον Μάρτιο 1944 της ΠΕΕΑ (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης) μιας προσωρινής κυβέρνησης που εκλέχθηκε στις κατεχόμενες περιοχές και στην Ελεύθερη Ελλάδα. Στο τρίτο επίπεδο υπήρχε μια δομή βασισμένη στην άμεση δημοκρατία που αντιπροσωπεύονταν από τους θεσμούς της λαϊκής αυτοδιοίκησης και της λαϊκής δικαιοσύνης.⁶³

Οι θεσμοί αυτοί αναπτύχθηκαν εν μέρει αυθόρμητα και εν μέρει εξαιτίας της πρωτοβουλίας μικρών τοπικών στελεχών του κομμουνιστικού κόμματος ευνοημένοι από την πολεμική συγκυρία, ιδιαίτερα την έλλειψη τροφίμων και τη ληστεία, τις προϋπάρχουσες αγροτικές παραδόσεις και την κατάρρευση της κεντρικής κρατικής μηχανής.⁶⁴

Μπορούν να διακριθούν δύο φάσεις στην ανάπτυξη των λαοκρατικών θεσμών στις απελευθερωμένες από τους αντάρτες του ΕΛΑΣ περιοχές. Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης, η οποία διήρκησε έως τον Μάρτιο 1944, η Λαϊκή Δημοκρατία ή Λαοκρατία έλαβε τη μορφή τοπικών συμβουλίων και επιτροπών, ενώ στη δεύτερη φάση, από το Μάρτιο 1944 μέχρι το τέλος της Κατοχής, απέκτησε κεντρική δομή με τη δημιουργία της κυβέρνησης του βουνού, της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ).⁶⁵ Η ΠΕΕΑ ιδρύθηκε στις 19 Μαρτίου 1944, ημέρα Κυριακή στο χωριό Βίνιανη της Ευρυτανίας. Στις πρώτες συνεδριάσεις αποφασίστηκε η σύγκληση του Εθνικού Συμβουλίου και ο τρόπος εκλογής των μελών του, η ανάληψη της διοίκησης του ΕΛΑΣ και τα πρώτα μέτρα για την αυτοδιοίκηση, με την Πράξη 4.⁶⁶

Ήδη το θεσμικό πλαίσιο του κράτους του ΕΑΜ διαμορφώθηκε μετά τη σύνταξη τον Δεκέμβριο του 1942 του κώδικα *Ποσειδών*, που έθεσε βάσεις της λαϊκής εξουσίας καθορίζοντας τις προϋποθέσεις άσκησης της διοικητικής εξουσίας από την

⁶³ Λάζου Βασιλική, *Η λαϊκή εξουσία του ΕΑΜ στην Ελεύθερη Ελλάδα*. Στην: www.historical-quest.com
> Ημερομηνία Δημοσίευσης: 06 Οκτωβρίου 2011 (Ημερομηνία ανάκτησης 4/9/19)

⁶⁴ Λάζου Βασιλική, *Η λαϊκή εξουσία του ΕΑΜ στην Ελεύθερη Ελλάδα*. Στην: www.historical-quest.com
> Ημερομηνία Δημοσίευσης: 06 Οκτωβρίου 2011 (Ημερομηνία ανάκτησης 4/9/19)

⁶⁵ Λάζου Βασιλική, στο ίδιο ό.π.

⁶⁶ Σκαλιδάκης Ιωάννης (2012), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)), Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (1944): ένας τύπος επαναστατικής εξουσίας: πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές παράμετροι σελ. 357-358

αιρετή Επιτροπή Λαϊκής Αυτοδιοίκησης (ΕΛΑ) και της δικαστικής εξουσίας από τα αιρετά Λαϊκά Δικαστήρια (ΛΔ). Μετά την έγκριση από το γενικό στρατηγείο του ΕΛΑΣ στις 1.12.1943 των «Διατάξεων για την αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή δικαιοσύνη», το εθνικό συμβούλιο που πρόεκυψε από τις εκλογές για την ανάδειξη της ΠΕΕΑ (Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης) συνήλθε στους Κορυτσάδες της Ευρυτανίας (14-27 Μαΐου 1944) επεξεργάστηκε τόσο τον χαρακτήρα της Λαϊκής εξουσίας όσο και αυτόν της Λαϊκής παιδείας.⁶⁷ Η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ), ή αλλιώς «κυβέρνηση του βουνού», παύει να λειτουργεί στις 5 Νοεμβρίου 1944.

2.2. Εαμοκρατία και Λαϊκή Δικαιοσύνη

Κατά τον Ιωάννη Κολιόπουλο η απελευθέρωση της ελληνικής Μακεδονίας από τους κατακτητές δεν έφερε την ποθούμενη ασφάλεια της ζωής, της τιμής και της περιουσίας που εξασφαλίζει η ευνομούμενη πολιτεία, την οποία ευαγγελίζονταν εκείνοι που ομιλούσαν στο όνομα του λαού και που αγωνίζονταν για την απελευθέρωσή του. Η περίοδος από τον Οκτώβριο του 1944 έως την άνοιξη του 1945, όταν εγκαταστάθηκαν στην περιοχή οι νόμιμες αρχές της χώρας, αποτέλεσε διάστημα έντονης ανησυχίας και ανασφάλειας. Ήταν η περίοδος που έμεινε γνωστή ως «Εαμοκρατία», επειδή ο τόπος είχε τεθεί υπό τον έλεγχο του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ.⁶⁸ Το ΕΑΜ τον Οκτώβριο του 1944 κυριάρχησε στην επαρχία και στις πόλεις και κατέλαβε την εξουσία εκεί, συμμετέχοντας ταυτόχρονα στην κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας του Γεωργίου Παπανδρέου στην πρωτεύουσα.

Η λειτουργία των «Λαϊκών δικαστηρίων» που είχαν αποτελέσει εξαιρετικό επίτευγμα του ΕΑΜ από τις πρώτες μέρες της εμφάνισής τους στα βουνά της Κεντρικής Ελλάδας στις αρχές του '43 συνεχίστηκε και μετά την απελευθέρωση.⁶⁹

Η αντίληψη του ΕΑΜ για τη δικαιοσύνη, λοιπόν, εκφράστηκε ήδη από τις αρχές του 1943 με τη συγκρότηση των «Λαϊκών δικαστηρίων» και αργότερα των

---

⁶⁷ Ηλιάδου-Τάχου Σ., Ανδρέου Ανδ. (2014) Όψεις της ΕΑΜικής εκπαιδευτικής πολιτικής στη Δυτική Μακεδονία: Οι θεσμοί της εκπαίδευσης των Σλαβόφωνων. Στο: Φωτιάδης Κων., Ηλιάδου-Τάχου Σοφία, Βλασιδής Βλάσσης,(Επιμ.), *Η δυτική Μακεδονία: Από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα* (σελ. 242- 257). Αθήνα: Επίκεντρο

⁶⁸ Ιωάννης Κολιόπουλος. *Η Μακεδονία σύνορο δύο κόσμων (1945-1949)*. Στην: www.imma.edu.gr/imma/history (20/6/2019)

⁶⁹ Mazower Mark. (2003) *Τρεις μορφές πολιτικής δικαιοσύνης: Ελλάδα, 1944-1945*. Στο: *Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα 1943 - 1960*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σελ 33-51

Στρατοδικείων του ΕΛΑΣ. Έξω από τα αστικά κέντρα της χώρας, στα οποία κυριαρχούσε ο στρατός κατοχής, αναπτύχθηκε βαθμιαία από τα μέσα του 1941, κυρίως στις ορεινές περιοχές, μια άλλη έννομη τάξη. Πρόκειται για το δίκαιο που εφαρμόστηκε από τις ένοπλες αντιστασιακές οργανώσεις και αργότερα από τη λεγόμενη Κυβέρνηση του Βουνού (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης – ΠΕΕΑ), στις εκτεταμένες υπό τον έλεγχό τους περιοχές της λεγόμενης «Ελεύθερης Ελλάδας» του ΕΑΜ – ΕΛΑΣ, ο οποίος βαθμιαία ενδυναμώνεται και γίνεται η κυριότερη αντιστασιακή δύναμη.⁷⁰

Όπωςδήποτε, οι έκτακτες περιστάσεις υπό τις οποίες τελούσε τότε η χώρα δεν επέτρεπαν την άρτια οργάνωση και απονομή της δικαιοσύνης. Πολλές φορές μάλιστα σημειώθηκαν αυθαιρεσίες και κινδύνευσαν ν' αφανιστούν αθώοι με βάση «ομολογίες» τους, που είχαν αποσπασθεί έπειτα από ξυλοδαρμούς και εικονικές εκτελέσεις.

Υπήρξαν πάντως και αξιόλογες προσπάθειες για την σύνταξη νομοθετικών κειμένων θεμελιακού χαρακτήρα, προ πάντων σε σχέση με θεσμούς που σχεδιάστηκαν να ασκούνται άμεσα από τον λαό, ως μηχανισμός «λαϊκής εξουσίας», δηλαδή σε σχέση με τους θεσμούς της «λαϊκής αυτοδιοίκησης» και της «λαϊκής δικαιοσύνης».⁷¹

Οι προσπάθειες αυτές εκδηλώνονται κατά χρονολογική σειρά κυρίως: 1) στον «Κώδικα Ποσειδώνα» ή «Εντολαί διά την Λαϊκήν Αυτοδιοίκησην και την Λαϊκήν Δικαιοσύνην», 14.12.1942, 2) στην «Εγκύκλιο 4» της Περιφερειακής Επιτροπής Φθιωτιδοφωκίδος-Ευρυτανίας του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος (Απρίλιος 1943), με την οποία ετέθησαν σε εφαρμογή στην περιφέρεια αυτή οι θεσμοί της λαϊκής αυτοδιοίκησης και λαϊκής δικαιοσύνης, 3) στον «Κώδικα Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης για την Στερεά Ελλάδα» (Αύγουστος 1943), 4) στην γενικότερης αποδοχής και εφαρμογής «Απόφαση υπ' αρ. 6» του «Κοινού Γενικού Στρατηγείου Εθνικών Ομάδων Ανταρτών», δηλαδή ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ και ΕΚΚΑ, που επίσης υπήρξε βραχύβια (Αύγουστος – Οκτώβριος 1943), 5) στις διατάξεις για την «Αυτοδιοίκηση και την Λαϊκή Δικαιοσύνη» του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ (Δεκέμβριος 1943), που αφορούσε στο σύνολο της «Ελεύθερης Ελλάδας» υπό τον έλεγχο του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, και τέλος, 6) στις κατά καιρούς Πράξεις και Αποφάσεις (ιδίως Πράξη 57: Κώδικας Λαϊκής Δικαιοσύνης της 21/25.8.1944) της κυβέρνησης του

⁷⁰. Πυρομάγλου Κομν, (1975), *Η Εθνική Αντίσταση ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΕΔΕΣ-ΕΚΚΑ* (1947), Αθήνα: Δωδώνη, σελ. 283

⁷¹Κουράκης Ν., «*Τέσσερα παράλληλα συστήματα νομιμότητας στην Ελλάδα της Κατοχής*» περ. «Νέα Πολιτική», Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2014, σελ. 72-77.

Βουνού (ΠΕΕΑ), που συγκροτήθηκε στην Ευρυτανία από αριστερές πολιτικές δυνάμεις, όπως αναφέρθηκε.⁷²

Οι βασικές γενικές αρχές είναι κοινές ενώ παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις στην αναγνώριση ή μη ισχύος στην παλαιότερη αστική και ποινική νομοθεσία, και στο ζήτημα των ποινικών κυρώσεων στις “Προσωρινές Διατάξεις για τα αδικήματα και τις ποινές”, που τέθηκαν για προσωρινή αντικατάσταση του Ποινικού Νόμου (Πράξη 63 της 29.8/15.9.1944, ά. 2). Οι προβλεπόμενες ποινές ευθυγραμμίζονται σε μεγάλο βαθμό με τις αντίστοιχες της ποινικής νομοθεσίας που ίσχυε τότε, αλλά χωρίς κατώτατο όριο ποινής για επί μέρους εγκλήματα (φυλάκιση έως 5 χρόνια ή χρηματική ποινή για τα πλημμελήματα, κράτηση έως 1 μήνα ή πρόστιμο για τα πταίσματα επίσης στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων και βαθμών). Για τις βαρύτερες μορφές αδικημάτων ιδιωτικής ή στρατιωτικής φύσης, όπως εγκλήματα πολέμου και εσχάτης προδοσίας, ληστείας, βιασμού, φόνου, ζωοκλοπής, λιποταξίας, κατασκοπίας, συνεργασίας με τον εχθρό κ.λπ., η εκδίκηση ανατίθεται όχι σε λαϊκά δικαστήρια, αλλά σε στρατιωτικά δικαστήρια (αρχικά τα «ανταρτοδικεία» και στην συνέχεια τα «στρατοδικεία»), που συντίθενται, επομένως, κατά πλειοψηφία ή και εξ ολοκλήρου, κατά περίπτωση, από στρατιωτικούς. Οι ποινές που επιβάλλει το δικαστήριο αυτό (θανατικές, στερητικές της ελευθερίας, χρηματικές, δήμευση περιουσίας κ.λπ. . Στην πράξη, πάντως, κατά κανόνα οι ποινές που επέβαλλαν τα Στρατοδικεία ήσαν θανατικές μόνον για όσους θεωρούνταν ως συνεργάτες του εχθρού.

Οι διεκδικητές της εξουσίας προώθησαν ευρύτερα αποκλίνουσες απόψεις ως προς την πολιτική δικαιοσύνη: τα «Λαϊκά Δικαστήρια» της Ελεύθερης Ελλάδας, τα οποία βρίσκονταν υπό τον έλεγχο των κομμουνιστών, βασιζόνταν σε πολύ διαφορετική αντίληψη για το σκοπό και τη φύση της δικαιοσύνης σε σχέση με τα δικαστήρια που ιδρύθηκαν μετά την απελευθέρωση από το κράτος στην Αθήνα, το οποίο υποστήριζαν οι Βρετανοί.⁷³ Η αποκάλυψη των προδοτών και των δωσίλογων αποτέλεσε κύριο μέλημα της οργάνωσης του ΕΑΜ αλλά και του κράτους στην Αθήνα. Περίοπτη θέση στη λίστα με τις ομάδες που αποτελούσαν στόχο του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ κατείχαν η χωροφυλακή και τα παραστρατιωτικά Τάγματα Ασφαλείας.⁷⁴

Η πίεση της κοινής γνώμης για την τιμωρία των δωσίλογων ήταν ουσιαστική και κατά την Απελευθέρωση υπήρχαν πολλοί που ήταν πρόθυμοι να πάρουν το νόμο

⁷²Κουράκης Ν. (2014) ό.π., σελ 72-77

⁷³Mazower Mark. *Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα 1943 - 1960 / Συλλογικό έργο.*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια 2003, σελ 33

⁷⁴Στο ίδιο σελ. 36-37

στα χέρια τους. Ως εκ τούτου, μπορούμε να θεωρήσουμε τα «Λαϊκά Δικαστήρια» ως μέρος της προσπάθειας του ΕΑΜ να ανταποκριθεί στη λαϊκή βούληση σε μία εποχή που τα πνεύματα ήταν οξυμένα. Από τα τέλη του 1944 η λαϊκή δικαιοσύνη του ΕΑΜ γινόταν όλο και λιγότερο δημοφιλής. Αυτό ίσως ίσχυε σε μικρότερο βαθμό για τα «Λαϊκά Δικαστήρια» που είχαν συσταθεί από τοπικές επιτροπές διαιτησίας και παρέμεναν δημοφιλή σε κάποιες περιοχές.⁷⁵ Οι συνεδριάσεις των λαϊκών δικαστηρίων ήταν δημόσιες, αλλά όταν υπήρχε κίνδυνος για τη δημόσια τάξη η δίκη γινόταν και χωρίς ακροατήριο. Οι δικαστές δίκασαν σύμφωνα με τη συνείδησή τους και με στοιχεία που κατατέθηκαν, έχοντας πάντοτε υπόψη τους το δίκαιο του λαού. Τα δικαστήρια ερευνούσαν την ουσιαστική αλήθεια, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες που διαμορφώθηκαν, τις συγκεκριμένες συμφωνίες, τα έθιμα και τις τοπικές συνήθειες αλλά και την εμπειρία τους από τους παλιούς νόμους.⁷⁶

Τα Λαϊκά Δικαστήρια διακρίνονταν σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια:

α) Σε κάθε Κοινότητα ή Δήμο ιδρύονταν ένα ή περισσότερα Λαϊκά Δικαστήρια, όπου η Γενική Συνέλευση των πολιτών και η Επαρχιακή και Νομαρχιακή Συνέλευση [23] αποτελούσαν ανώτερα όργανά τους που εγγυούνταν τη λαϊκή κυριαρχία. Σε πόλεις όπου διέμεναν πάνω από δέκα χιλιάδες κάτοικοι, εκλέγονταν και συνοικιακά συμβούλια και κάθε μήνα όλα τα όργανα της Αυτοδιοίκησης, το Κοινοτικό Συμβούλιο το Λαϊκό Δικαστήριο με τις διάφορες επιτροπές, συνεδρίαζαν με σκοπό να εξετάσουν τα προβλήματα και έπαιρναν αποφάσεις που αφορούσαν το λαό. Τα μέλη του δικαστηρίου, τακτικά και αναπληρωματικά, ο λαϊκός επίτροπος και ο αναπληρωτής του, έπρεπε να εκλέγονται κάθε χρόνο με καθολική και μυστική ψηφοφορία στην οποία μπορούσαν να πάρουν μέρος και να εκλεγούν άντρες και γυναίκες από 18 χρονών και πάνω. Το λαϊκό δικαστήριο είχε στην αρμοδιότητα του (ιδιωτικές διαφορές με επείγοντα χαρακτήρα ανάμεσα σε κείνους που κατοικούσαν ή διέμεναν στην περιφέρειά του καθώς και όλα τα αδικήματα που έγιναν μέσα στην περιφέρειά του και που δεν υπάγονταν στα στρατοδικεία).⁷⁷

β) Το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο, ήταν αναθεωρητικό και ήταν αρμόδιο για την εκλογή του προέδρου, του αντιπροέδρου και της γραμματείας, ενώ ο Λαϊκός

⁷⁵ Στο ίδιο σελ. 40

⁷⁶ Μποζίκης Νικόλαος (2017). *Η Λαϊκή Δικαιοσύνη στην Κατεχόμενη Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Κόρινθος: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, σελ.20.

⁷⁷ Μποζίκης Νικόλαος (2017). *Η Λαϊκή Δικαιοσύνη στην Κατεχόμενη Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Κόρινθος: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, σελ 22

Επίτροπος εκλεγόταν από τη συνέλευση των προέδρων των Λαϊκών Δικαστηρίων και ήταν κατά προτίμηση νομικό πρόσωπο. Επίσης, το Αναθεωρητικό Δικαστήριο ήταν αρμόδιο να δικάζει όλες τις υποθέσεις που δικάστηκαν οριστικά από τα Λαϊκά Δικαστήρια της περιφέρειας του, ύστερα από αίτηση των διαδίκων.. Το Αναθεωρητικό δικαστήριο αποτελούνταν από πέντε μέλη τακτικά και αναπληρωματικά που εκλέγονταν στη Γενική Συνέλευση από τους προέδρους των λαϊκών δικαστηρίων της περιφέρειας του Αναθεωρητικού, που αντιστοιχούσε με την περιφέρεια του παλιού.⁷⁸

Έτσι τρεις είναι, σύμφωνα με τον Mark Mazower (2003) οι μορφές της δικαιοσύνης που εμφανίστηκαν στην Ελλάδα μετά την απελευθέρωση: το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και η αντίληψη του περί λαϊκής δικαιοσύνης, η εθνικιστική αντίληψη περί εθνικής δικαιοσύνης και τα φιλελεύθερα μέτρα της ελληνικής πολιτικής ελίτ που επέστρεφε από την εξορία. Για το ΕΑΜ βασικός στόχος οριζόταν η αποκάλυψη και τιμωρία των προδοτών και δωσίλογων και μαζί βέβαια των πολιτικών του αντιπάλων.⁷⁹

Μετά το τέλος των Δεκεμβριανών (1944) ακολούθησε η αντεπίθεση της Δεξιάς την οποία ούτε η κυβέρνηση της Αθήνας ούτε οι Βρετανοί μπορούσαν να ελέγξουν. Σε λιγότερο από ένα μήνα, η προσφάτως αναδιοργανωμένη χωροφυλακή άρχισε να ξεκαθαρίζει λογαριασμούς με τους παλιούς εχθρούς της, και τα μέλη του ΕΑΜ/ ΕΛΑΣ ανακάλυψαν ότι η ανάμειξή τους στα «Λαϊκά Δικαστήρια» θα τους οδηγούσε εκείνο το χειμώνα στη φυλακή ή σε ακόμα χειρότερες περιπέτειες. Ακολούθησαν διαμαρτυρίες του ΕΑΜ προς την ελληνική κυβέρνηση εκφράζοντας την αγανάκτησή τους για συλλήψεις ατόμων που είχαν συμμετάσχει στα «Λαϊκά Δικαστήρια» και τα στρατοδικεία του ΕΛΑΣ.⁸⁰

Η τελετουργική νομιμοποίηση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ ή των άλλων οργανώσεων του αντάρτικου, ως νέων κέντρων εξουσίας [...] συνδεόταν άμεσα με το δικαίωμα απονομής δικαιοσύνης ή, ακριβέστερα, με το δικαίωμά τους να ορίζουν την αξία της ανθρώπινης ζωής. Ο παλιός κόσμος χανόταν, ένας καινούργιος ερχόταν στο προσκήνιο. Ο πρώτος ήταν εκείνος των προδοτών: των μεγάλων της Αθήνας ή των

---

⁷⁸ ο. π. 23-24..

⁷⁹ Mazower Mark (2003), *Τρεις μορφές πολιτικής δικαιοσύνης: Ελλάδα, 1944-1945 στο Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα 1943 - 1960 / Συλλογικό έργο*. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ.33

⁸⁰ Mazower Mark (2003), *Τρεις μορφές πολιτικής δικαιοσύνης: Ελλάδα, 1944-1945 στο Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα 1943 - 1960 / Συλλογικό έργο*. Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ 41.

μικρών και προσιτών των επαρχιακών ενοτήτων. Η θυσία τους θα πιστοποιούσε τον θάνατο του παλαιού κόσμου και τη μετάβαση στον νέο.⁸¹

3. Ο Δωσιλογισμός

3.1. Ο δωσιλογισμός στην Ευρώπη

Ως φαινόμενο ο δωσιλογισμός αντιμετωπίστηκε από όλο τον ευρωπαϊκό κόσμο που είχε εμπλακεί στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η συνεργασία με τις κατοχικές δυνάμεις δεν αποτελεί αποκλειστικά Ελληνικό φαινόμενο, καθώς εμφανίζεται στο σύνολο των κατεχόμενων Ευρωπαϊκών χωρών, σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις, προσλαμβάνοντας μαζικές διαστάσεις. Ο όρος collaboration (συνεργασία) ως δηλωτική συγκεκριμένων πρακτικών διευκόλυνσης, αλλά και αρωγής των κατοχικών δυνάμεων πρωτοεμφανίζεται κατά τη διάρκεια του πολέμου και αντιστοιχεί περισσότερο στην επιβολή της συνεργασίας από τον νικητή στον ηττημένο. Στην ελληνική περίπτωση ο όρος «συνεργασία» δεν βρήκε μεγάλη ανταπόκριση καθώς επικράτησε ο εννοιολογικά φορτισμένος όρος δωσιλογισμός.⁸²

Όλα τα κράτη που ενεπλάκησαν στον πόλεμο θεσμοθέτησαν την τιμωρία των συνεργατών του εχθρού. Στις σχετικές εθνικές νομοθεσίες ποινικοποιήθηκαν μεταξύ άλλων ο επιθετικός πόλεμος, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και η συμμετοχή σε κατοχικές κυβερνήσεις που χαρακτηρίστηκε ως προδοσία και συνεργασία με τον εχθρό.⁸³ Με το τέλος του πολέμου και την αποχώρηση των στρατευμάτων ο λαός απαίτησε εκκαθάριση και δικαιοσύνη. Η διαχείριση του δωσιλογισμού διαφοροποιήθηκε σε κάθε κράτος. Το διακύβευμα που ήταν η επιστροφή στη δημοκρατία έθετε ζητήματα ηθικής τάξεως, όπως η οριστική ρήξη με τη Νέα Τάξη, με συνέπεια η τιμωρία των δωσίλογων να συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση προς αυτή την κατεύθυνση.⁸⁴

Ο όρος «δωσιλογισμός» πρωτοχρησιμοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 1940 από τον Γάλλο στρατάρχη και μετέπειτα πρωθυπουργό Φιλίπ Πεταίν (Philippe Pétain). Ως

⁸¹ Λοχαίτης Ρόδης, *Όψεις του δωσιλογισμού στον τοπικό τύπο των Χανίων, 1945-1951*. www.academia.edu (ανακτήθηκε 19/1/20)

⁸² Mazower Mark. (2008). Συνεργασία: το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο». Στο Ιάκωβος Μιχαηλίδης, Ηλίας Νικολακόπουλος, Χάγκεν Φλάισερ (Επιμ.), «*Εχθρός όντος των τειχών, Όψεις του δωσιλογισμού*

⁸³ Ζάικος Νίκος, (2006), *Διεθνές δίκαιο και συνεργασία με τον εχθρό*, Αθήνα εκδ. Σταμούλη

⁸⁴ Mazower Mark. (2008). Συνεργασία: το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο». Στο Ιάκωβος Μιχαηλίδης, Ηλίας Νικολακόπουλος, Χάγκεν Φλάισερ (Επιμ.), «*Εχθρός όντος των τειχών, Όψεις του δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*», (σ. 23-31). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

όρος ο «δωσιλογισμός» υποδηλώνει τα άτομα μιας χώρας που συνεργάζονται με τον ξένο κατακτητή. Κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1939-1945), σε όσες χώρες υποδουλώθηκαν στην μπότα του χιτλερικού γερμανικού ναζισμού, βρέθηκαν αρκετοί «πρόθυμοι» να παίξουν τον ρόλο του Εφιάλτη, τον ρόλο του «δωσίλογου».⁸⁵

Οι ειδικοί μελετητές του καθεστώτος του Βισύ στη Γαλλία προσπάθησαν να κάνουν ένα διαχωρισμό μεταξύ συνεργασίας “collaboration” και δωσιλογισμού “collaborationism”. Η πρώτη ήταν ζήτημα κρατικού συμφέροντος και εμπεριείχε την απόφαση της συνεργασίας με τους Γερμανούς. Ο δεύτερος ήταν ζήτημα ιδεολογικής συγγένειας και προϋπέθετε θαυμασμό για τους ναζί. Αναφερόταν επίσης ότι υπήρχε και μια κοινωνική διάσταση ανάμεσα στις δυο κατηγορίες. Η συνεργασία αφορούσε τα μέλη της παλιάς κρατικής ελίτ, ενώ ο δωσιλογισμός αφορούσε τις κατώτερες τάξεις, αυτούς που στόχευαν να ανέλθουν στην κοινωνική πυραμίδα.⁸⁶

Ο ιστορικός Mark Mazower οριοθετεί ακριβώς το ευρωπαϊκό πλαίσιο δωσιλογισμού, υποστηρίζοντας ότι οι δύο παράγοντες που κυρίως ευνόησαν τη συνεργασία με τους κατακτητές ήταν ο αντικομμουνισμός και ο εθνικισμός.

Ο σχηματισμός κυβερνήσεων φιλογερμανικού προσανατολισμού και το φαινόμενο της συνεργασίας με τον κατακτητή υπήρξε κοινό στοιχείο για όλες τις κατεχόμενες απ’ τις δυνάμεις του Άξονα χώρες. Η γερμανική πλευρά έθετε το πλαίσιο και τους όρους της συνεργασίας, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι οι συνεργάτες δεν ακολουθούσαν δικούς τους στόχους και συμφέροντα. Πάντως η Ρουμανία, Αυστρία, Ουγγαρία, Ιταλία, Βουλγαρία, Ισραήλ, Τσεχοσλοβακία και φυσικά η Γαλλία ποινικοποίησαν την συνεργασία.⁸⁷

3.2. Ο δωσιλογισμός στην Ελλάδα

Κατά τη διάρκεια των χρόνων της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα, η συνεργασία με τον εχθρό και ειδικά με τους Γερμανούς έλαβε ποικίλες εκφάνσεις και ο δωσιλογισμός αποτέλεσε χαρακτηριστική στάση τόσο κυβερνήσεων, οργανώσεων,

---

⁸⁵Mazower Mark. (2008). Συνεργασία: το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο». Στο Ιάκωβος Μιχαηλίδης, Ηλίας Νικολακόπουλος, Χάγκεν Φλάισερ (Επιμ.), « Εχθρός όντος των τειχών, Όψεις του δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής», (σ.25). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

⁸⁶Mazower Mark. (2008). Συνεργασία: το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο». Στο Ιάκωβος Μιχαηλίδης, Ηλίας Νικολακόπουλος, Χάγκεν Φλάισερ (Επιμ.), « Εχθρός όντος των τειχών, Όψεις του δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής», (σ. 23-31). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

⁸⁷Ζάικος Νίκος (2006),ό.π. σελ. 114-115.

ενόπλων τμημάτων όσο και ατόμων στο επίπεδο των τοπικών κοινωνιών. Στις 30 Απριλίου 1941 σχηματίστηκε κυβέρνηση με επικεφαλής τον στρατηγό, Γ. Τσολάκογλου. Ακολούθησε στις 2 Δεκεμβρίου 1942 ο σχηματισμός της νέας κατοχικής κυβέρνησης υπό τον καθηγητή Μαιευτικής και Γυναικολογίας Κ. Λογοθετόπουλο. Τρίτος ανέλαβε τον Απρίλιο του 1943 ο πολιτικός Ι. Ράλλης, ο οποίος μάλιστα ανέλαβε να συγκροτήσει στρατιωτικές μονάδες από Έλληνες «εθνικιστές», με σκοπό την καταπολέμηση του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και τη διατήρηση της πολιτικής και κοινωνικής τάξης.⁸⁸

Αυτά τα ποικιλόμορφα ένοπλα αντικομμουνιστικά σώματα έγιναν ευρύτερα γνωστά με τον επίσημο τίτλο *Τάγματα Ευζώνων* ή τον γενικό όρο *Τάγματα Ασφαλείας*. Τα *Τάγματα Ασφαλείας* και άλλα ένοπλα σώματα Ελλήνων συνεργατών αναπτύχθηκαν με γοργούς ρυθμούς το χειμώνα του 1943. Τα πρώτα πέντε τάγματα στάλθηκαν στην Πελοπόννησο (Σπάρτη, Πύργο, Καλαμάτα, Τρίπολη, Πάτρα), ενώ αργότερα άλλα τέσσερα κάλυψαν την κεντρική και νοτιοανατολική Ελλάδα. Παράλληλα στη Βόρεια Ελλάδα δρούσαν πάνω από 300 εθνικιστές οπλαρχηγοί οι οποίοι είχαν κινητοποιήσει αρκετές χιλιάδες άνδρες. Συνολικά ο αριθμός των Ελλήνων που συνεργάστηκαν ένοπλα με τις δυνάμεις κατοχής ξεπερνούσε τους 20.000 άνδρες. Οι λόγοι για τους οποίους χιλιάδες άνδρες στελέχωσαν τα *Τάγματα Ασφαλείας* και τα άλλα ένοπλα σώματα είναι ποικίλοι: κάποιοι εντάχθηκαν για βιοποριστικούς λόγους ή για πλιάτσικο, άλλοι ήταν αντικομμουνιστές και μέλη εθνικιστικών οργανώσεων που είχαν διαλυθεί από τον ΕΛΑΣ, ενώ άλλοι εξοπλίστηκαν εξαιτίας της αναζωπύρωσης εθνοτικών-πολιτισμικών αντιθέσεων (π.χ. τουρκόφωνοι Πόντιοι της Μακεδονίας). Τα κίνητρα των ανδρών που κατατάχθηκαν στα *Τάγματα Ασφαλείας* δεν θα πρέπει να συσκοτίσουν το ρόλο που τους ανέθεσαν οι Γερμανοί να επιτελέσουν. Οι Γερμανοί με τη χρησιμοποίηση των *Ταγμάτων Ασφαλείας* σε επιχειρήσεις κατά των ανταρτών, επεδίωκαν να στρέψουν τις επιθέσεις του ΕΛΑΣ εναντίον των *Ταγμάτων Ασφαλείας*, μετατρέποντας την αντίσταση σε εμφύλιο πόλεμο. Αυτό το πέτυχαν σε μεγάλο βαθμό στην Πελοπόννησο και στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, όπου οι εμφύλιες συγκρούσεις ήταν ιδιαίτερα καταστροφικές και βίαιες, καθώς δεν στρέφονταν μόνο κατά των αντιπάλων αλλά συνολικά κατά των χωριών από τα οποία στρατολογούσε μέλη ο ΕΛΑΣ ή τα σώματα των Ελλήνων συνεργατών των Γερμανών.⁸⁹ Επιπλέον οι

⁸⁸ Close David., (2000), Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος 1943-1950 Μελέτες για την πώλωση μετ. Σπανδωνής Γ., Αθήνα: Φιλίστωρ, σελ .44

⁸⁹ Βόγλης, Π., (2014). Η Αδύνατη Επανάσταση, Αθήνα: Αλεξάνδρεια 2014, σ. 53

Πόντιοι οπλαρχηγοί της Δυτικής Μακεδονίας είχαν ενεργό και διαρκή ρόλο στην προπαγάνδισή των γερμανικών θέσεων, κυρίως βγάζοντας λόγους στις πλατείες των πόλεων και των κωμοπόλεων της Βόρειας Ελλάδας εναντίον των κομμουνιστών ή υπογράφοντας τηλεγραφήματα συμπαράστασης στο Χίτλερ. Μάλιστα αναφέρεται ότι ο Μιχάλαγας και ο Κισά Μπατζάκ επισκέφτηκαν τη Γερμανία και τη Βιέννη τα χρόνια του πολέμου.⁹⁰ Στην Ελλάδα οι ξένες δυνάμεις κατοχής χρησιμοποιούσαν πιέσεις και τεχνάσματα για να πάρουν με το μέρος τους ντόπιους και έβρισκαν συνεργάτες ανάμεσα σε αυτούς που αντιπροσωπεύοντας ένα ευρύ κοινωνικό φάσμα υπέφεραν από οικονομικές στερήσεις. Έτσι εκμεταλλεύονταν τις προπολεμικές, εθνοτικές διακρίσεις, τις έχθρες και τις διαμάχες. Πάντως οι συνεργάτες δεν ήταν μια μικρή ολιγαρχία πλουτοκρατών.⁹¹

Υπήρξαν διαφορετικές κατηγορίες δωσίλογων και η πρώτη περιλάμβανε Κυβερνήσεις Συνεργασίας, όσους κατέχοντας στρατιωτικές ή δικαστικές θέσεις βοήθησαν τον εχθρό και η δεύτερη, ανθρώπους που εργάστηκαν στις γερμανικές υπηρεσίες ως διερμηνείς και γραμματείς, απλούς συνεργάτες των Γερμανών ή μέλη των Ταγμάτων Ασφαλείας. Εδώ ανήκει και ο δωσιλογισμός στον Τύπο και οι εφημερίδες που κατά τη διάρκεια της Κατοχής συνέχισαν την έκδοσή τους. Η τρίτη περιλάμβανε τους καταδότες και η τέταρτη κατηγορία αφορούσε στον ακαδημαϊκό χώρο και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Τέλος η πέμπτη κατηγορία εμπεριείχε τους οικονομικούς δωσίλογους.⁹²

Σχετικά με το φαινόμενο ο ιστορικός Δ. Κουσουρής σε συνέντευξη του αναφέρει ότι μετά το 1943 πολιτικοποιήθηκε η επιλογή της συνεργασίας ενώ άλλοι συντάχθηκαν με τον εχθρό από συμφέρον ή από ανάγκη ή λόγω της γερμανοφιλίας τους. Ο φόβος μιας κοινωνικής επανάστασης του Εαμικού κινήματος κινητοποίησε τους συντηρητικούς κύκλους και τον αντικομμουνισμό.⁹³

Οι λόγοι ένταξης σε κάποιον δωσιλογικό σχηματισμό δεν ήταν ατομική επιλογή αλλά αφορούσε ολόκληρη την κοινωνία στην οποία ανήκε κάποιος λόγω τοπικών ή εθνοτικών ανταγωνισμών, είτε πρότερης κακής συμπεριφοράς του ΕΑΜ

⁹⁰ Μαρατζίδης, Ν., (2012). Γιασασίν Μιλλέτ - Ζήτω το Έθνος, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, σ.σ. 165-166 και 171-172.

⁹¹ Close David., (2000), *Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος 1943-1950* Μελέτες για την πώλωση μετ. Σπανδωνής Γ., Αθήνα: Φιλίστωρ. σελ. 15

⁹² Χαϊδιά Ελένη, (2004) «Δωσίλογοι: Από την Κατοχή στην Απελευθέρωση», Μετά τον Πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα 1943 – 1960., Αθήνα: Αλεξάνδρεια. Σελ.53-54

⁹³ Κουσουρής Δημήτρης, 2015, *Ο οικονομικός δωσιλογισμός αντιμετωπίστηκε με το γάντι, συνέντευξη*, « Βιβλιοδρόμιο », σελ.4-5 www.academia.edu

απέναντί του , είτε ασφυκτικών πιέσεων των Γερμανών. [...] Σε κάθε περίπτωση υπήρχε η αδήριτη λογική της επιβίωσης που οδηγούσε τους απλούς ανθρώπους να υποστηρίζουν όποιον είχε την εξουσία.⁹⁴ Οι οικονομικές απολαβές και η ευνοϊκή μεταχείριση όσων συνεργάζονταν με τους Γερμανούς, όπως στην περίπτωση της διεκδίκησης μεριδίου από τις εβραϊκές περιουσίες.⁹⁵

Σε εισήγησή του στο συνέδριο που έλαβε χώρα για τον δωσιλογισμό στη Σαμοθράκη το καλοκαίρι του 2004 (το πρώτο στην Ελλάδα για αυτό το ζήτημα), ο ιστορικός Μαρκ Μαζάουερ (:2006) προβαίνει σε ένα διαχωρισμό της έννοιας αυτής, καθώς υφίσταται διαφοροποίηση μεταξύ των εννοιών συνεργασίας και δωσιλογισμού. Οι συνεργασθέντες με τις δυνάμεις του άξονα διαφέρουν ως προς τη θέση που κατέχουν στην κοινωνία, αφού η πρώτη έννοια αναφέρεται στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και η δεύτερη σε ομάδες που βρίσκονταν στα χαμηλότερα κλιμάκια της κοινωνικής ιεραρχίας. Ο ιστορικός κάνει αναφορά σε τρεις μορφές ατόμων που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στον κατακτητή: α) αυτοί που παρακινήθηκαν από πολιτικό ρεαλισμό, β) αυτοί που κινητοποιήθηκαν λόγω ιδεολογικών πεποιθήσεων και γ) αυτοί που έδρασαν λόγω της επιθυμίας τους για προσωπικό κέρδος. Αυτοί όμως που συνεργάστηκαν με τους Γερμανούς, δε προέβησαν στη συνεργασία μόνο λόγω της θέσης που κατείχαν στους εκάστοτε κρατικούς μηχανισμούς, αλλά και λόγω του ότι ασπάστηκαν την εθνικοσοσιαλιστική ιδεολογία.⁹⁶ Δυο άλλοι ιδεολογικοί παράγοντες ήταν αυτοί που έπαιζαν το σημαντικότερο ρόλο. Ο ένας ήταν ο αντικομμουνισμός, ο οποίος οδήγησε στη συνεργασία με τους Γερμανούς πολλούς, οι οποίοι ειδάλλως δεν θα συμμερίζονταν τις γερμανικές επιδιώξεις.[...] Ο δεύτερος ιδεολογικός παράγοντας που επηρέασε θετικά τη συνεργασία ήταν, όπως είναι προφανές, ο εθνικισμός.⁹⁷

Τέλος η προσπάθεια κατανόησης του δωσιλογισμού προκαλεί σύγχυση, καθώς από τη μια αντανακλά την ανάμειξη ιστορικών, νομικών και ηθικών προσεγγίσεων κι από την άλλη εγγράφεται μέσα σε ένα πολωμένο πολιτικά και κοινωνικά περιβάλλον, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στον ευρωπαϊκό χώρο. Στη χώρα μας ο δωσιλογισμός υπήρξε ένα ζήτημα ευαίσθητο τόσο για τη Δεξιά, αφού

---

⁹⁴ Καλύβας, Στ. - Μαραντζίδης, Ν., (2015). Εμφύλια πάθη. 23 ερωτήσεις και απαντήσεις για τον εμφύλιο, Αθήνα: Μεταίχμιο (β' έκδοση, σ. 181-182)

⁹⁵ Δορδανάς, Στρ., (2006). Έλληνες εναντίον Ελλήνων. Ο κόσμος των Ταγμάτων σφαλείας στην κατοχική Θεσσαλονίκη 1941-1944, Θεσσαλονίκη:Επίκεντρο, σ.σ. 308-309

⁹⁶ Mazower, M., (2006). «Συνεργασία: το ευρωπαϊκό πλαίσιο» (μετ. Γ. Αντωνίου), στο Ι. Μιχαηλίδης-Η. Νικολακόπουλος – Χ. Φλάισερ (επιμ.). «Εχθρός» εντός των τειχών. Όψεις του δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 25

⁹⁷ Mazower, M., (ό.π.), σελ.. 26-27.

πολλοί δωσίλογοι ουδέποτε λογοδότησαν και εντάχθηκαν με τιμές στις υπηρεσίες του μεταπολεμικού κράτους, όσο και για την Αριστερά, καθώς η έκταση που πήρε το φαινόμενο δεν είναι άσχετη με τη δράση της (πχ τον βίαιο περιορισμό των πολιτικών επιλογών). Η δυσκολία γίνεται ακόμη μεγαλύτερη στο βαθμό που ο δωσιλογισμός συναρτάται εδώ, όπως και αλλού (π.χ. Ιταλία, Γιουγκοσλαβία), με έναν πραγματικό εμφύλιο πόλεμο.⁹⁸

3. 3. Οι δίκες δωσίλογων στην Ευρώπη και την Ελλάδα

Ουσιαστικά η αρχή των διώξεων των εγκληματιών πολέμου ξεκίνησε με πρωτοβουλία της Αμερικής τον Μάιο του 1945, που κάλεσε όλες τις συμμαχικές χώρες να συμμετάσχουν σε διασυμμαχικό δικαστήριο. Στις 8 Αυγούστου του 1945 οι Η.Π.Α., Σοβιετική Ένωση, Ηνωμένο Βασίλειο και Γαλλία στο Λονδίνο συμφώνησαν και άνοιξαν τον δρόμο για τις δίκες της Νυρεμβέργης στο Διεθνές Στρατοδικείο.⁹⁹

Βαρύνουσας σημασίας αποδείχθηκε το ζήτημα της απονομής της δικαιοσύνης και στην απελευθερωμένη Ελλάδα. Για να δικαστούν οι εγκληματίες πολέμου σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις που η Ελλάδα επικύρωσε το 1945, προβλεπόταν η σύσταση ειδικών στρατοδικείων που εκδίκαζαν τα εγκλήματα πολέμου.¹⁰⁰

Στην μεταπολεμική Ελλάδα υπήρξε μια περίεργη διαχείριση του φαινομένου του δωσιλογισμού μετά το 1945. Αν εξετάσει κανείς συνολικά το φαινόμενο, αποδεικνύεται ότι από τις μηνύσεις εναντίον 30.000-40.000 πολιτών που εξέτασαν τα Ειδικά Δικαστήρια Δωσιλόγων, το συνολικό ποσοστό καταδικασθέντων, στην Ελλάδα, προσεγγίζει τον χαμηλότερο εθνικό μέσο όρο στα κράτη που συγκροτήθηκαν ως φιλελεύθερα κοινοβουλευτικά καθεστάτα (Το ποσοστό των ποινών που τελικά εκτελέστηκαν ήταν εντούτοις αισθητά χαμηλότερο από των άλλων ευρωπαϊκών χωρών. [...] Έτσι, ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες αυτές οι εκτελέσεις είχαν παραδειγματικό χαρακτήρα, στην Ελλάδα κανένας σημαντικός εκπρόσωπος του δωσιλογισμού δεν στάθηκε μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα, αν εξαιρέσουμε το

⁹⁸ Καλύβας, Στ. - Μαραντζίδης, Ν., (2015). Εμφύλια πάθη. 23 ερωτήσεις και απαντήσεις για τον εμφύλιο, Αθήνα: Μεταίχμιο (β' έκδοση), σελ. 168.

⁹⁹ Χεκίμογλου Ευάγγελος Α., (2011), «Ο Μαξιμιλιανός Μέρτεν στην παράδοση των Θεσσαλονικέων (1942 – 1959)», *Το Ολοκαύτωμα στα Βαλκάνια*, εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, σελ. 383 – 384.

¹⁰⁰ Χεκίμογλου Ευάγγελος Α., ό.π. σελ.382

Γεώργιο Πούλο. [...] Οι δωσίλογοι που εκτελέστηκαν στην Ελλάδα ως τις αρχές του 1949 δεν ήταν περισσότεροι από εικοσιπέντε).¹⁰¹

Εξαιτίας της αντικομμουνιστικής κατεύθυνσης του κράτους επιδείχθηκε επιείκεια προς τους δωσίλογους και εξάντληση της αυστηρότητας προς τους κομμουνιστές και τους αριστερούς την περίοδο του Εμφυλίου αλλά και πολλές δεκαετίες αργότερα. Έγιναν ελάχιστες δίκες και ακόμα λιγότερες καταδίκες συνεργατών και οι διοικητικές ή πολιτικές κυρώσεις εις βάρος δοσιλόγων, που αλλού επιβάλλονταν κατά εκατοντάδες, στην Ελλάδα ήταν σχεδόν ανύπαρκτες. Ο αριθμός των ποινικών κυρώσεων που επιβλήθηκαν στους αριστερούς αγωνιστές ήταν επτά με δέκα φορές μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο των δοσιλόγων.¹⁰²

«Αυτό που επείγε το 1945 ήταν η ταυτοποίηση και τιμωρία των ομάδων η συμπεριφορά των οποίων, κατά τη διάρκεια του πολέμου, υποδείκνυε ότι αποτελούσαν μια ενδεχόμενη απειλή για το μεταφασιστικό μέλλον. Όμως, το να εντοπίσει κανείς ποιες ήταν αυτές οι ομάδες, εξαρτιόταν κατά κύριο λόγο από ποιες πίστευε κανείς ότι ήταν αυτές οι απειλές. Η τοπική δικαιοσύνη είχε στο στόχαστρο αυτούς οι οποίοι είχαν ξεσηκώσει το κοινό αίσθημα, μαυραγορίτες και γυναίκες, οι κεφαλές των οποίων ξυρίζονταν, λόγω «συναισθηματικής συνεργασίας» (collaboration horizontale). Όσο εγγύτερα ήταν κανείς στο επίκεντρο της κρατικής εξουσίας, τόσο άλλαζε η οπτική του γωνία. Η τιμωρία των διακεκριμένων πολιτικών ελίτ συμβάδιζε με την υπόρρητη εκτίμηση ότι η πλειοψηφία της κοινής γνώμης ήταν στη βάση της υγιής. [...] Εντέλει, η αναγκαιότητα της μεταπολεμικής ανασυγκρότησης ερμηνεύει εν μέρει τους λόγους για τους οποίους οι οικονομικοί δωσίλογοι ως κοινωνική ομάδα τη γλίτωσαν με πολύ λιγότερες συνέπειες απ' ό,τι άλλες ομάδες.¹⁰³

Αναμφίβολα ο τρόπος αντιμετώπισης του δοσιλογισμού από τη δικαιοσύνη και κατ' επέκταση από την πολιτική ηγεσία φάνηκε σύμφωνα με τη συντριπτική πλειοψηφία στη δίκη των κατοχικών κυβερνήσεων που διεξήχθη μεταξύ Φεβρουαρίου-Μαΐου του 1945. Η τελική απόφαση και το γενικότερο σκεπτικό του δικαστηρίου μετά την ολοκλήρωση της ακροαματικής διαδικασίας έσπειρε την απογοήτευση, καθώς χαρακτηρίστηκε από πολλές πλευρές ως σκανδαλιστικά επιεικές σε σχέση με το ανάλογο παράδειγμα των άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

¹⁰¹ Κουσουρής, Δ., (2014). Δίκες των Δοσιλόγων 1944-1949. Δικαιοσύνη, συνέχεια του κράτους και εθνική μνήμη, Αθήνα: Πόλις σ. 590-592

¹⁰² Κουσουρής, Δ., (2014). Δίκες των Δοσιλόγων 1944-1949. Δικαιοσύνη, συνέχεια του κράτους και εθνική μνήμη, Αθήνα: Πόλις σ. . 593-594

¹⁰³ Mazower, M., (ό.π.), σ.σ. 29-30

Εκείνο που έμεινε από την συγκεκριμένη δίκη, εκτός από τον αργό ρυθμό της, ήταν αφενός ότι τα τάσης Τάγματα Ασφαλείας που αποδεδειγμένα είχαν εθνικόφρονη στροφή, συγκροτήθηκαν πρωτίστως για να εμπεδώσουν το αίσθημα της δημόσιας ασφάλειας που είχε διαταραχθεί κυρίως στην ύπαιθρο εξαιτίας της δράσης διαφόρων ένοπλων αριστερών ομάδων, ασχέτως του γεγονότος πως στην συνέχεια εξοπλίστηκαν από τους Γερμανούς για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων στόχων της κατοχικής πολιτικής τους. Αφετέρου οι απόψεις που υποστηρίχτηκαν ότι αν δεν υπήρχαν τα Τάγματα Ασφαλείας η χώρα θα περιέπιπτε στα χέρια της κομμουνιστικής τρομοκρατίας και της σοβιετικής εξάρτησης, άρα και οι ίδιοι οι δικαστές θα ήταν αναπόφευκτα θύματα αυτής της εξέλιξης, αποτέλεσαν στο εξής έναν από τους ακρογωνιαίους λίθους της επιχειρηματολογίας των απειλούμενων από το σπαθί της δικαιοσύνης δωσίλογων. Επομένως ήταν απαραίτητη η συνεργασία.¹⁰⁴

Από όσους συμμετείχαν είναι γνωστό τώρα ότι άλλοι είχαν επιστρατευθεί, άλλοι εκβιάστηκαν για να γλυτώσουν την φυλακή ή το απόσπασμα, άλλοι πιθανώς οι περισσότεροι προσήλθαν σαν πραγματικοί εθελοντές από καιροσκοπία ή για διάφορα προσωπικά οφέλη. Ανάμεσα τους αρχικά υπερίσχυαν απότακτοι και άλλοι οπαδοί της αβασίλευτης δημοκρατίας, αργότερα όμως προσχώρησαν όλο και περισσότεροι μοναρχικοί, που τελικά επικράτησαν. Μερικοί είχαν το δικαιολογητικό ότι ήθελαν να πάρουν εκδίκηση για κάποιο «ανοιχτό λογαριασμό», αφού προέρχονταν από τίς μη εαμικές (αντιστασιακές) ομάδες που είχαν συγκρουστεί με τον ΕΛΑΣ. Δεν έλειπαν ούτε οι αγρότες, ούτε οι εργάτες και ορισμένοι των λεγομένων μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων. Επιμένουν κάποιοι ότι ο «εθνικός άγων» των Ταγμάτων μόνον φαινομενικά συνέπιπτε με τις αντίστοιχες γερμανικές επιχειρήσεις, ενώ στην ουσία είχε οργάνωση και κατεύθυνση ανεξάρτητη, με ιδιαίτερους πατριωτικούς στόχους, οι όποιοι μακροπρόθεσμα συγκρούονταν με τις προθέσεις των κατακτητών. Κατά την εκδοχή αυτή τα Τάγματα Ασφαλείας δεν σκόπευαν απλώς να διασφαλίσουν εν ονόματι των «νομίμων» αρχών «ησυχία και τάξη» κατά την αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής, αλλά αναφέρεται μάλιστα και η ύπαρξη συγκεκριμένων

---

¹⁰⁴Δορδανάς Στρ. (2017) Στην κολυμβήθρα του Σιλωάμ: από τον δοσιλογισμό της Κατοχής στην εθνικοφροσύνη του Εμφυλίου. Περιοδικό *Ουτοπία*, 82 (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2008), 73-84. Πάνδημος - Ψηφιακή Βιβλιοθήκη, Πάντειο Πανεπιστήμιο

σχεδίων ώστε να στρέψουν τα γερμανικά όπλα εναντίον των προμηθευτών τους σε περίπτωση συμμαχικής απόβασης.¹⁰⁵

Πάντως η απόδοση της δικαιοσύνης δεν ήταν αποτελεσματική και οι δωσίλογοι συνεργάτες των Γερμανών όχι μόνο δεν καταδικάστηκαν για τις προδοτικές πράξεις τους, αλλά αντίθετα αναβαπτίστηκαν στα αντικομμουνιστικά νάματα της μεταπολεμικής εθνοφοροσύνης για τέσσερις βασικούς λόγους. Γιατί η ίδια η δικαιοσύνη δεν ήταν ξεκομμένη από την πόλωση των πολιτικών και κοινωνικών δρώμενων. Επομένως επέτρεψε παρεμβάσεις θεσμικών και κυρίως εξωθεσμικών παραγόντων. Επίσης δεν είχε στη διάθεσή της μηχανισμούς που θα τη στήριζαν και οι δικαστικοί λειτουργοί βρέθηκαν επιρρεπείς σε δοσοληψίες με τους κατηγορούμενους, καθώς και με τους άλλους διαδίκους, με σκοπό το κέρδος και δεν απώθησαν κάθε είδους μεσολάβηση. Αντίθετα προέβαλλαν εμπόδια και ευνόησαν την ατιμωρησία αποκαθαίροντας τους δωσίλογους.¹⁰⁶

Ο καθηγητής Αλιβιζάτος παρατηρεί σχετικά με το ευρύτερο θέμα της συνεργασίας με τον εχθρό ότι στην Ελλάδα: «Τελικά εξαιτίας των ψυχώσεων του εμφυλίου πολέμου, ελάχιστοι δωσίλογοι παραπέμφθηκαν σε δίκη και από αυτούς πολλοί λίγοι εξέτισαν πράγματι τις ποινές τους».¹⁰⁷ Σήμερα είναι σίγουρο ότι σε όλη την Ελλάδα πολλοί Έλληνες συνεργάστηκαν με τον εχθρό κατά τη διάρκεια του πολέμου και της κατοχής για πολύ διαφορετικούς λόγους. Το ίδιο συνέβη και στη Φλώρινα. Για κάποιους έπαιξε ρόλο η υιοθέτηση της εθνικοσοσιαλιστικής ιδεολογίας, για άλλους η ευκαιρία να επωφεληθούν και να αποκομίσουν οικονομικό κέρδος και για άλλους η ανάγκη επιβίωσης στις αντίξοες συνθήκες της κατοχής. Άλλοτε η κατάληψη μιας θέσης στο πλαίσιο του νέου καθεστώτος που επιβλήθηκε από τη Γερμανία ή ακόμα η προστασία της ζωής από τις επιθέσεις του ΕΛΑΣ ή τα αντίποινα των Γερμανών στάθηκαν αιτίες για τη σύμπραξη με αυτούς. Οι γερμανικές αρχές σκλήρυναν τη στάση τους και υιοθέτησαν αυστηρότερα μέτρα τόσο έναντι του αντιστασιακού κινήματος όσο και γενικότερα έναντι του άμαχου πληθυσμού, όταν δυναμικά οι αντάρτες εμφανίστηκαν στις περιοχές που ήλεγχαν οι Γερμανοί.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Hagen Fleischer, (1982) *Νεα στοιχεία για τη σχέση γερμανικών αρχών κατοχής και ταγμάτων ασφαλείας*, περιοδικό Μνήμων, том 8, σελ.191-192

¹⁰⁶ Δορδανάς Στρ. (2017) Στην κολυμβήθρα του Σιλωάμ: από τον δοσιλογισμό της Κατοχής στην εθνοφοροσύνη του Εμφυλίου. Περιοδικό Ουτοπία, 82 (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2008), 73-84. Πάνδημος - Ψηφιακή Βιβλιοθήκη, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

¹⁰⁷ Αλιβιζάτος, Ν., (1995). *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση (1922-1974)*, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας, Γ' έκδοση. Αθήνα: Θεμέλιο, σελ.143.

¹⁰⁸ Στράτος Δορδανάς, Το Αίμα των Αθών, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία, 1941-1944, Αθήνα 2007, σ. 175-176.

Τέλος οι ευεργετικές διατάξεις του Νόμου 2058 της 18^{ης} Απριλίου 1952 «περί μέτρων ειρηνεύσεως» δεν περιλάμβαναν σύμφωνα με τον νομοθέτη τις περιπτώσεις όσων την περίοδο της Κατοχής είχαν συνεργαστεί με τους κατακτητές και μετά την Απελευθέρωση είχαν καταδικαστεί από τα Ειδικά Δικαστήρια Δωσίλογων. Υπό το πρίσμα της νομοθετικής αυτής πρόνοιας η γνωμοδότηση του παραπάνω αναφερόμενου δικαστικού συμβουλίου κινούταν προς τη σωστή κατεύθυνση και ήταν σύμφωνη με το πνεύμα και το γράμμα του συγκεκριμένου μετεμφυλιακού νόμου. Εντούτοις, ανάλογες γνωμοδοτήσεις των δικαστηρίων δεν στάθηκαν ικανές να εμποδίσουν την αποφυλάκιση των δωσίλογων ή τουλάχιστον όσων παρέμεναν στις φυλακές και μετά την λήξη του Εμφυλίου. Αυτό συνέβη γιατί όσοι προσέτρεξαν στον σχετικό νόμο στερούνταν μεν νομικής βάσης αλλά όχι της πολύτιμης άνωθεν υποστήριξης· ο μετριασμός της ποινής και η συνεπακόλουθη υπό όρους απόλυση της ειδικής αυτής κατηγορίας των καταδίκων τελούσαν υπό την έγκριση του Βασιλέως, του αρμόδιου Υπουργού επί της Δικαιοσύνης και του Συμβουλίου Χαρίτων.¹⁰⁹

Ήταν και αυτή μια μεθόδευση για την αποφυλάκιση και των τελευταίων κρατουμένων δωσίλογων, την οποία αποδέχτηκε και επικρότησε το επίσημο κράτος της εποχής εκείνης. Αλλά για να λειτουργήσει αποτελεσματικά η μεθοδευμένη αυτή συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών, απαιτούταν η παροχή εγγυήσεων από την πλευρά των κρατουμένων υποδίκων ή καταδίκων ότι άμα τη αποφυλάκισή τους θα διήγαν έντιμο βίο τόσο από ποινικής, όσο και από ιδεολογικής σκοπιάς. Χρειαζόταν επομένως να παρουσιαστεί ο δωσιλογισμός ως η εθνικοφροσύνη της Κατοχής και να γεφυρωθούν οι δύο έννοιες για να ‘αποδειχτεί’ ότι η συνεργασία με τον κατακτητή δεν αγνοούσε τα εθνικά συμφέροντα αλλά είχε αποβεί τελικά προς όφελος της πατρίδας.¹¹⁰

3.4. Η νομοθεσία για τον δωσιλογισμό κατά την Εαμοκρατία

Η τιμωρία των δωσίλογων και των εγκληματιών πολέμου αποτελούσε ζήτημα κεφαλαιώδους σημασίας για τους Έλληνες μετά την Απελευθέρωση. Η επιθυμία για εκκαθάριση δεν περιοριζόταν μόνο στην Αριστερά. Η κυβέρνηση Παπανδρέου, η οποία επέστρεψε στην Ελλάδα στα μέσα Οκτωβρίου, δεν μπορούσε να

---

¹⁰⁹Δορδανάς Στρ. (2017) *Στην κολυμβήθρα του Σιλωάμ: από τον δωσιλογισμό της Κατοχής στην εθνικοφροσύνη του Εμφυλίου*. Περιοδικό *Ουτοπία*, 82 (Νοέμβριος, –Δεκέμβριος 2008), σελ.73-84 και στην <http://clioturbata.com/> (ημερομηνία ανάκτησης 11/07/2019).

¹¹⁰Δορδανάς Στρ. (2017). Στο ίδιο ό.π.σελ.73-84

αποφύγει την εκπλήρωση της αποστολής.¹¹¹ Ο Γεώργιος Παπανδρέου στον λόγο της Απελευθέρωσης τῆς 18ης Οκτωβρίου 1944 αναφέρει συγκεκριμένα : “Το Εθνικόν Συμβόλαιον του Λιβάνου επαγγέλλεται σκληράς κυρώσεις κατά των προδοτών της Πατρίδος και των εκμεταλλευτῶν της δυστυχίας του λαοῦ. Ἡ κυβέρνησις επαναλαμβάνει σήμερον, με τον πλέον κατηγορηματικόν τρόπον, την ἴδιαν υπόσχεσιν, ὅτι «Ἡ Εθνική Νέμεσις θα εἶναι αδυσώπητος», εναντίον των προδοτῶν της Πατρίδας.¹¹² Ἄν και διεκήρυττε πως ο αριθμὸς των ἐνόχων δεν ἦταν μεγάλος, ὀρίζε ὅτι: «ἐλάχιστα εἶναι τὰ περιστατικὰ τῆς προδοτικῆς συνεργασίας μετὸν ἐχθρόν. Ἄλλ’ ἀκριβῶς δι’ αὐτό, διότι εὐρίσκοντο εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὸ καθολικὸν αἴσθημα τοῦ Λαοῦ, θὰ πρέπει νὰ ὑποστοῦν ἀσπληρὰν καταδίκην». Αυτό έγινε φανερό ευθύς εξαρχῆς ὅταν ο Ὑπουργὸς Δικαιοσύνης Τσάτσος της κυβέρνησης Γεωργίου Παπανδρέου ετοίμασε τον Σεπτέμβριο του 1944 στην Ἰταλία την Συντακτικὴ Πράξη 1, «περὶ ἐπιβολῆς κυρώσεων κατὰ των συνεργασθέντων μετὰ του ἐχθροῦ».¹¹³ Πρόκειται για τον Θεμιστοκλή Τσάτσο που στις 18 Οκτωβρίου 1944 παραιτεῖται και ἀντικαθίσταται ἀπὸ τον Νικόλαο Αβραάμ που διορίζεται στις 23 Οκτωβρίου 1944.¹¹⁴ Ο Ὑπουργὸς που υπογράφει τον νόμο στην εφημερίδα της κυβέρνησης εἶναι ο Ν. Αβραάμ.

Ο νόμος δημοσιεύτηκε μετὰ την ἀπελευθέρωση στο ΦΕΚ της 6ης Νοεμβρίου του 1944, ἀρ φύλλου 12, ἡ οποία καθόρισε τις διαδικασίες σύμφωνα με τις οποίες θα δικάζονταν οἱ δωσίλογοι στην ἀπελευθερωμένη Ελλάδα. (Εφημερίδα της κυβερνήσεως) Στα πρώτα ἀρθρα ὀρίζε τις πράξεις που θεωροῦσε κολάσιμες, ἐνὸς στα ἐπόμενα ἀρθρα προέβλεπε την ἰδρυση των Ειδικῶν Δικαστηρίων Δωσίλογων, καθὼς και την στελέχωση τους. Ἀναλυτικότερα ὀριζόταν ἡ ἐπταμελὴς σύνθεσις των συγκεκριμένων δικαστηρίων με την συμμετοχὴ ἐνὸς τακτικὸῦ δικαστή, δύο ἀξιωματικῶν (ἐνὸς

¹¹¹ Mazower Mark (2003) Μετὰ τον πόλεμο. Ἡ ἀνασυγκρότησις της οἰκογένειας του ἔθνους και του κράτους στην Ελλάδα 1943 - 1960 / Συλλογικὸ ἔργο. Ἐκδόσεις Ἀλεξάνδρεια, σελ 42.

¹¹² Παπανδρέου Γεώργιος, “ Ἡ ἀπελευθέρωσις της Ελλάδος”, Ἑλληνικὴ Ἐκδοτικὴ Ἐταιρία Α.Ε., Ἐκδοσις 3η, σελ. 195 ἀναφέρει συγκεκριμένα : “Το Εθνικὸν Συμβόλαιον του Λιβάνου επαγγέλλεται σκληράς κυρώσεις κατὰ των προδοτῶν της Πατρίδος και των εκμεταλλευτῶν της δυστυχίας του λαοῦ. Ἡ κυβέρνησις επαναλαμβάνει σήμερον , με τον πλέον κατηγορηματικόν τρόπον, την ἴδιαν υπόσχεσιν: «Ἡ Εθνική Νέμεσις θα εἶναι αδυσώπητος» και τώρα θα τηρήσει την υπόσχεσιν της.

¹¹³ Ἀκριβοπούλου Χριστίνα - Χαράλαμπος Ἀνθόπουλος(2015), *Εἰσαγωγή στο Δίκαιο και στους Συνταγματικὸς Θεσμούς, Ψηφίσματα και συντακτικὴς πράξεις* , Συντακτικὴς πράξεις εἶναι τα νομοθετήματα της ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας (συνήθως του ἀρχηγού του κράτους και της κυβέρνησης) με ἀυξημένη τυπικὴ δύναμη κα περιεχόμενο συντακτικὸ ἢ ἀναθεωρητικὸ κατὰ το χρόνο που προετοιμάζει την δημοιουργία γραπτῶν και τυπικῶν Συντάγματος.. Ἐκδίδονται ἀπὸ ἀναστασιατικὴς(παράδειγμα οἱ κυβερνήσεις κατὰ την περίοδο της δικτατορίας 1967-1974) defacto κυβερνήσεις (δηλαδὴ κυβερνήσεις που χωρὶς να ἔχουν ἐκλεγεί, ἔχουν ἐκ των πραγμάτων στα χέρια τους την ἐξουσία και ἔχουν ἀυξημένη τυπικὴ ἰσχύ ἀν και προσωρινά) στο [https:// repository.kallipos.gr](https://repository.kallipos.gr)

¹¹⁴ Γενικὴ Γραμματεία Νομικῶν και Κοινοβουλευτικῶν Θεμάτων, www.ggk.gov.gr

⁹⁵ Λοχαίτης Ρόδης, *Ὀψεις του δωσιλογισμοῦ στον τοπικὸ τύπο των Χανίων*, 1945-1951. www.academia.edu (ἀνακτήθηκε 19/1/20)

μόνιμου και ενός έφεδρου) και τεσσάρων πολιτών. Επίσης, προβλεπόταν, ότι: «κατά των αποφάσεων του δικαστηρίου τούτου ουδέν τακτικόν ή έκτακτον ένδικον μέσον επιτρέπεται, ούτε ανακοπή», και στο άρθρο 32 ότι: «*επί των αδικημάτων του παρόντος νόμου η χορήγησις αμνηστίας δεν επιτρέπεται*».¹¹⁵

Ο νόμος του Θ. Τσάτσου προέβλεπε διάφορους βαθμούς δωσιλογισμού και ποινές που κυμαίνονταν από εξάμηνη φυλάκιση έως και καταδίκη σε θάνατο, αλλά προέβλεπε ότι όλες οι υποθέσεις έπρεπε να δικαστούν εντός εξαμήνου από τη λήξη της κατοχής. Εντούτοις η υποβόσκουσα απροθυμία για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του ζητήματος των δωσίλογων ήταν φανερή. Ακόμη και υπό την πίεση των Βρετανών για επίσπευση της δίκης διαβόητων δωσίλογων, καμία δίκη δεν διεξήχθη πριν από τα τέλη Φεβρουαρίου. Απεναντίας, οι δίκες των αριστερών που συμμετείχαν στα Δεκεμβριανά άρχισαν τον επόμενο μήνα, και για την εκδίκαση των υποθέσεων αυτών συγκροτήθηκε έκτακτο στρατοδικείο.¹¹⁶

Αναλυτικότερα οι συνεργάτες με τον κατακτητή ανακρίθηκαν με βάση την Συντακτική Πράξη 1η/ 1944 (αρ. φύλλου 12, 6/11/1944) «Περί επιβολής κυρώσεων των συνεργασθέντων μετά του εχθρού», γνωστή ως «Νόμος περί δωσίλογων» που αποτελούνταν από 39 άρθρα. Στο ίδιο νομοθέτημα προβλέφθηκε και η σύσταση ειδικού Δικαστηρίου (ά. 10-15) και η ακολουθητέα διαδικασία (ά. 16 ως 39).

Το άρθρο 1 όριζε ποιος θεωρούνταν συνεργάτης του εχθρού: Όποιος κατά τη διάρκεια της εχθρικής κατοχής συνεργάστηκε εκ προθέσεως με τον εχθρό και έτσι προέκυψε για αυτόν κάποια ωφέλεια ή ζημία για τον εθνικό αγώνα ή τον συμμαχικό αγώνα ή σε Έλληνες πολίτες τιμωρούνταν σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου.

Με το άρθρο 2 ορίζονταν ποιοι ήταν ένοχοι σύμφωνα το άρθρο 1:

«Όσοι διαρκούσης της Ξένης Κατοχής ανέλαβον τον σχηματισμόν Κυβερνήσεως και την προεδρίαν αυτής τη συγκαταθέσει των εχθρών της Πατρίδος».

«Όσοι διετέλεσαν Υπουργοί ή Υφυπουργοί των κατά την διάρκειαν της Ξένης Κατοχής Κυβερνήσεων διευκόλυναντες [ούτως] το έργον ταύτης»

«Όσοι κατέχοντες δημόσιαν θέσιν στρατιωτικήν, διοικητικήν, δικαστικήν ή άλλην, εγένετο συνειδητά όργανα του εχθρού ή άσκησαν το λειτούργημα των προς διευκόλυνσιν του έργου της Κατοχής, κατά τρόπον πιεστικόν, δια τον Λαόν, ή οπωσδήποτε διευκόλυναν το έργον της Κατοχής»

¹¹⁵ Λοχαΐτης Ρόδης, (2014) *Οψεις του δωσιλογισμού στον τοπικό τύπο των Χανίων, 1945-1951*. Πανεπιστήμιο Κρήτης Μεταπτυχιακή εργασία, Στην: www.academia.edu (ανακτήθηκε 19/1/20)

¹¹⁶ Στο ίδιο www.academia.edu, ανακτήθηκε (19/1/20), σελ. 42

«Όσοι ανέλαβον υπηρεσίαν παρά ταίς Αρχαίς Κατοχής και ενήργησαν κατά τρόπον πιεστικόν δια τον Λαόν ή διευκόλυναν το έργον της Κατοχής»

«Όσοι εγένετο συνειδητά όργανα του εχθρού προς διάδοσιν της προπαγάνδας του, εξαίροντες το έργον του κατακτητού ή προκαλούντες την ηττοπάθειαν παρά τω Ελληνικώ Λαώ ή την περιφρόνησιν του Εθνικού ή Συμμαχικού αγώνος»

«Όσοι κατέδωσαν εις τον εχθρόν Έλληνας ή ξένους υπηκόους ή ενήργησαν δια την ανακάλυψιν ή σύλληψιν των και αυτοί καταδικάστηκαν»

«Όσοι προέβησαν εις πράξεις βίας συμπράξει ή μη μετά των οργάνων των Αρχών Κατοχής εις βάρος Ελλήνων ένεκα της δράσεως των κατά του εχθρού» ειδικά αν ανήκαν στις ένοπλες δυνάμεις.

«Όσοι παρέσχον συστηματικώς εις τον εχθρόν πληροφορίας περί κινήσεων ατόμων ή οργανώσεων, εργαζομένων δια τον Εθνικόν ή Συμμαχικόν αγώνα»

«Όσοι παρημπόδισαν δι' οιουδήποτε μέσου Εθνικήν ή Συμμαχικήν πολεμικήν εν γένει ενέργειαν»

«Όσοι εν συνεργασία και με την βοήθειαν του εχθρού εγένετο αρχηγοί ή οδηγοί κινήσεως, τεινούσης εις την προσβολήν της ακεραιότητος της χώρας»

«Όσοι επί σκοπώ πλουτισμού εκμεταλλευθέντες την μετά του εχθρού οικονομικήν αυτών συνεργασίαν προκάλεσαν ζημίας εις τον Ελληνικόν Λαόν ή Έλληνας Πολίτας ή υπεβοήθησαν οπωσδήποτε την πολεμικήν του εχθρού προσπάθειαν»

Στις δέκα παραγράφους του πρώτου άρθρου οριοθετούνταν ο όρος δοσίλογος καθώς προτάσσονταν τα αδικήματα για τα οποία θα παραπέμπονταν οι κατηγορούμενοι. Ειδικότερα οδηγούσε στο δικαστήριο τους πρώην πρωθυπουργούς και υπουργούς των κατοχικών κυβερνήσεων, όσους κατείχαν στρατιωτική, δικαστική διοικητική θέση κατά τη διάρκεια της Κατοχής, όσους είχαν οικονομική συνεργασία με τους κατακτητές εργάστηκαν ως πράκτορες της Gestapo, όσους έδρασαν αντεθνικά και ανέπτυξαν αντεθνική προπαγάνδα σε βάρος της ακεραιότητας της χώρας.

Οι ποινές που θα επιβάλλονταν ήταν η ποινή του θανάτου, των ισοβίων ή πρόσκαιρων δεσμών, η ολική ή μερική δήμευση της περιουσίας, η ισόβια ή πρόσκαιρη υπερρορία, δηλαδή απέλαση του κατηγορουμένου έξω από τα σύνορα του κράτους.

Η καταδίκη για τα αδικήματα αυτά επέσυρε τις συνέπειες των άρθρων 21, 22, 23 του ποινικού νόμου και τη στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων.

Με φυλάκιση έξι τουλάχιστον μηνών και ισόβια στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων θα τιμωρούνταν (άρθρο 5) για εθνική αναξιοότητα εκείνος που

συνεργάστηκε με τον εχθρό ακόμα και αν δεν πληρούσε τα κριτήρια των άρθρων 1 και 2. Απαγορευόταν η μετατροπή της ποινής σε χρηματική ή η αναστολή της. Πάντως τα αδικήματα θεωρούνταν παραγραμμένα 6 μήνες μετά τη λήξη της Κατοχής αν δεν ασκούσαν ποινική αγωγή αυτεπάγγελτα ή δεν υποβαλλόταν μήνυση. Στο άρθρο 27 οριζόταν πως οποιοσδήποτε είχε ζημιωθεί μπορούσε να κάνει προφορική δήλωση ενώπιον του δικαστηρίου ή να παραστεί στη δίκη ως πολιτικός ενάγων. Με το άρθρο 32 η χορήγηση αμνηστίας δεν επιτρέπεται. Ωστόσο το άρθρο 33 εισάγει την πιθανότητα Χάριτος που εξετάζει το Συμβούλιο Χαρίτων μόνο σε διάστημα 15 ημερών από την έκδοση της απόφασης.

Στις 23/11/1944 μόλις 17 μέρες μετά δημοσιεύεται στο υπ. αρ. φύλλο 22 ο νόμος 37, «Περί αντικαταστάσεως διατάξεων της συντακτικής πράξης 1 περί επιβολής κυρώσεων κατά των συνεργασθέντων μετά του εχθρού» που διευκρίνιζε διαδικαστικά θέματα και με το άρθρο 4 κύρωνε τις συλλήψεις και φυλακίσεις που είχαν γίνει και ο ανακριτής έπρεπε να παραδώσει τον φάκελο των ανακρίσεων στον Ειδικό Επίτροπο.

Οι δίκες που άρχισαν την άνοιξη του 1945 θα λάβουν χώρα μέσα σε ένα κλίμα ιδιαίτερα πολωτικό με έντονα ιδεολογικά χαρακτηριστικά, που θα μετασχηματίζονται σταδιακά, παράλληλα με την ανάπτυξη και άνδρωση του κράτους της «εθνικοφροσύνης». Το δίπολο Προδότη-Πατριώτη, που αρχικά αποτέλεσε το νομιμοποιητικό πλαίσιο για την απονομή δικαιοσύνης θα μετασχηματιστεί σε αυτό του Εθνικόφρονα-Αναρχοκομμουνιστή.¹¹⁷ Η κυβέρνηση όμως Πλαστήρα θα αντικαταστήσει την ουσιαστικά αυτή ανενεργή διάταξη με την Συντακτική Πράξη υπ' αριθμ. 6/1945, «Περί επιβολής ποινικών κυρώσεων κατά των συνεργασθέντων μετά του εχθρού». Η ίδια κυβέρνηση μετά τα «Δεκεμβριανά» εξέδωσε την 6^η Συντακτική Πράξη, που δημοσιεύτηκε 20 Ιανουαρίου 1945, η οποία αντικατέστησε την 1η. Η πιο σοβαρή αλλαγή αφορούσε το άρθρο 1 της Συντακτικής Πράξης του 1944 όπου προβλέπονταν κυρώσεις για όσους: *«εκ προθέσεως και προδοτικώς συνεργάστησαν μετά του εχθρού»*. Η έλλειψη πρόθεσης σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των τότε ιθυνόντων μπορούσε να αποτελέσει υπερασπιστική βάση, κυρίως, για τους πρωταγωνιστές των κατοχικών κυβερνήσεων Έτσι τα Ειδικά Δικαστήρια Δοσιλόγων συστάθηκαν το 1945 προκειμένου να εκδικάσουν τα αδικήματα που είχαν διαπράξει οι δοσίλογοι, όσοι είχαν συνεργαστεί με τις αρχές Κατοχής. Η Συντακτική Πράξη 6/1945 που εκδόθηκε

---

¹¹⁷ Δορδανάς Στρ. «Οι Έλληνες συνεργάτες των ναζί “Το τραύμα της συνεργασίας Ελλήνων με τους κατακτητές δεν έχει επουλωθεί». Στην: Interviews, WW2, WW2 in Greece, WW2 Wrecks By Pierre Kosmidis (ημερομηνία ανάκτησης 11/7/19)

από την κυβέρνηση Πλαστήρα στις 20 Ιανουαρίου οι δοσίλογοι δεν χαρακτηρίζονταν προδότες αλλά: «Συνεργασθέντες μετά του εχθρού». Υπέστη περαιτέρω μετατροπές¹¹⁸ και, τελικά, στις 21 Φεβρουαρίου 1945 άρχισε η δίκη 33 πρώην κατοχικών πρωθυπουργών και υπουργών με την κατηγορία του δωσιλογισμού.¹¹⁹

Αν δεν αποδεικνυόταν ο δόλος τους, τότε οι κατηγορίες θα κατέρρεαν και εκείνοι, όπως πίστευε και ο Υπουργός της Δικαιοσύνης Νικόλαος Κολουβάς, θα αθωνόνταν. Ωστόσο, οι τότε κρατούντες δεν επεδείκνυαν το ίδιο ενδιαφέρον για την καταδίκη των υπολοίπων στρωμάτων του κρατικού μηχανισμού και κυρίως για τους ενόπλους του.¹²⁰

Στην αιτιολογική έκθεση που προηγείται αναφέρεται ότι ο υπουργός Δικαιοσύνης θεωρούσε ότι έπρεπε να δοθούν εγγυήσεις στους δικάζομενους ότι οι υποθέσεις θα δικάζονταν από ανεξάρτητους δικαστές. Η σύνθεση και λειτουργία των δικαστηρίων ρυθμίστηκε με τον αναγκαστικό νόμο 533 τον Σεπτέμβριο του 1945,¹²¹ όπου βεβαίως περιγράφονται και τα αδικήματα που βάρυναν τους κατηγορούμενους, αδικήματα που αναφέρονται και στις σχετικές δικαστικές αποφάσεις. Η ποινή για τους ενόχους των παραπάνω πράξεων ήταν ο θάνατος ή πρόσκαιρα δεσμά. Σε περιπτώσεις δε ελαφρυντικές προβλεπόταν η ποινή της ειρκτής ή ισόβιας ή πρόσκαιρης υπερορίας, δηλ. απέλαση του κατηγορουμένου έξω από τα σύνορα του κράτους. Ακόμη το δικαστήριο είχε τη δυνατότητα επιβολής μερικής ή ολικής δήμευσης της περιουσίας ανάλογα με τη βαρύτητα της πράξης. Η μετατροπή των επιβαλλόμενων ποινών σε χρηματική καθώς και η αναστολή τους απαγορευόταν. (άρθρα 2-5). Ο Ειδικός Επίτροπος ασκούσε την ποινική δίωξη αυτεπάγγελα ή μετά από μήνυση (άρθρα 13, 14).

---

¹¹⁸Βλ. Ψήφισμα ΙΘ' «Περί Τροποποιήσεως και αντικαταστάσεως διατάξεων τινών του υπ' αριθμ. 533/1945 περί τροποποιήσεως, συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως της υπ' αριθμ. 6/1945 Συντακτικής Πράξεως κλπ», *Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος*, Τεύχος Πρώτον, Α.Φ. 69, 17-12-1945.

¹¹⁹Ζάικος Ν. (2006). Διεθνές Δίκαιο και Συνεργασία με τον εχθρό. Θεσσαλονίκη: Σταμούλη Απ., σ. 114-115.

¹²⁰Κουσουρής Δημήτρης, «Η ποινική δίωξη των δωσιλόγων της κατοχής (1944-1949)», στο Χρήστος Χατζηϊωσήφ, Προκόπης Παπαστράτης (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, τόμος Δ1, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2009, σ. 189.

¹²¹Αναστασίου Αναστάσιος, *Το Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων Λάρισας 2015* πηγή: website Ομάδας Μελέτης Σύγχρονης Ιστορίας Ν. Βοιωτίας (ανακτήθηκε 19/1/20)

Αυτή υπέστη περαιτέρω μετατροπές¹²² και, τελικά, στις 21 Φεβρουαρίου 1945 άρχισε η δίκη 33 πρώην κατοχικών πρωθυπουργών και υπουργών με την κατηγορία του δωσιλογισμού.¹²³

4. Η Εαμοκρατία στη Φλώρινα

Η απελευθέρωση της Φλώρινας την 1^η Νοεμβρίου 1944 πραγματοποιήθηκε από τμήμα ανταρτών του ΕΛΑΣ που με πολιτική περιβολή μπήκε στην πόλη και κάλυψε επίκαιρες θέσεις. Η μάχη άρχισε το πρωί με τη συμμετοχή του λαού ενώ ο εχθρός άρχισε ήδη να αποσύρεται και το απόγευμα η πόλη ήταν ελεύθερη. Το κλίμα που επικράτησε τις πρώτες μέρες της απελευθέρωσης στη Φλώρινα περιγράφεται ως πανηγυρικό και θριαμβευτικό για τον λαό και ο ενθουσιασμός των Φλωρινιωτών μεγάλος κατά την είσοδο και την παρέλαση του ΕΛΑΣ στην πόλη.¹²⁴ Από την άλλη μεριά οι εθνικόφρονες πολίτες βίωσαν ως απειλητική την ανάληψη της εξουσίας από το ΕΑΜ και την επικράτηση του ΕΛΑΣ.¹²⁵

Το ΕΑΜ όμως πρωτοστάτησε στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα και την απελευθέρωση και δικαίως εμφανίστηκε ως κύριος ρυθμιστικός παράγοντας της πολιτικής ζωής και μοχλός ικανός να ανατρέψει τα πριν της Κατοχής δεδομένα εφαρμόζοντας ένα πρόγραμμα αποκατάστασης και εγκαθίδρυσης λαϊκής δημοκρατίας και ουσιαστών κοινωνικών μεταρρυθμίσεων στο όνομα του λαού.¹²⁶ Στις περιοχές της Ελεύθερης Ελλάδας, οι επιτροπές της Λαϊκής Αυτοδιοίκησης, της Λαϊκής Δικαιοσύνης και της Λαϊκής Ασφάλειας, επιβλήθηκαν ήδη από το 1943 σαν λαϊκοί, δημοκρατικοί θεσμοί και η καινούρια λαϊκή δημοκρατική εξουσία απλώθηκε ταχύτατα.¹²⁷

¹²²Βλ. Ψήφισμα ΙΘ' «Περί Τροποποιήσεως και αντικαταστάσεως διατάξεων τινών του υπ' αριθμ. 533/1945 περί τροποποιήσεως, συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως της υπ' αριθμ. 6/1945 Συντακτικής Πράξεως κλπ», *Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος*, Τεύχος Πρώτον, Α.Φ. 69, 17-12-1945.

¹²³Ζάκος Ν. (2006). *Διεθνές Δίκαιο και Συνεργασία με τον εχθρό*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλη Απ., σ. 114-115.

¹²⁴Γιαγιώργος Κίτσος, (1990), *Σκιαγράφηση της Εθνικής Αντίστασης στη Φλώρινα*. Αθήνα: χ. εκδ, σελ 41

¹²⁵Αθανασιάδης Ανδρέας, (2017), *Όψεις της πολιτικής και κοινωνικής συγκρότησης στην πόλη της Φλώρινας στην περίοδο της «Εαμοκρατίας», Νοέμβριος 1944 – Μάρτιος 1945*. Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα., σελ 58-59

¹²⁶Εφημερίδα, Ο «Ριζοσπάστης», (χ. ευανάγνωστο αρ. φ.) της 23/1/1944

Στην: <https://www.rizospastis.gr/story>.

¹²⁷Εφημερίδα «Ριζοσπάστης» ό.π. <https://www.rizospastis.gr/story>.

Η γέννηση του κρατικού μηχανισμού του ΕΑΜ έβρισκε στο σχήμα αυτό την πλήρη δικαίωση. Μετά την εκκαθάριση των ορεινών από τους ληστές και τους ζωοκλέφτες, η επόμενη πράξη που έπρεπε να κάνει μια αντάρτικη ομάδα για να καθιερωθεί, συνδεόταν με τις παραπάνω λειτουργίες και συμβόλιζε τελετουργικά το νόημά τους. Η αντίσταση χάραζε τα συμβολικά της όρια, περιχαράκωνε τις εξουσίες της, τις αρμοδιότητές της, το «κράτος» της, με την πλέον αφηρημένη και ταυτόχρονα κατανοητή πράξη. Αποσπούσε το δικαίωμα να δικάζει, το δικαίωμα να τιμωρεί, το δικαίωμα να σκοτώνει. Στο προηγούμενο χάος αντιπαρέτασσε τους δικούς της κανόνες.¹²⁸

Για πολλές δεκαετίες τα ζητήματα συνεργασίας με τον ξένο εχθρό αλλά και η αριστερή βία κατά την περίοδο της κατοχής του Άξονα (1941-1944) στην ελληνική ιστοριογραφία και τα πολιτικά και ιδεολογικά κίνητρα συνεργασίας ήταν θέματα ταμπού, επειδή η συνεργασία των Ελλήνων με την κατοχή του Άξονα ήταν αντίθετη με τον μεταπολεμικό μύθο της «εθνικής ενότητας». Ωστόσο αυτή τη συνεργασία ήταν ένα μαζικό φαινόμενο και όχι θέμα μερικών «προδοτών» ή των προπολεμικών ελίτ.¹²⁹

Στη Φλώρινα εγκαταστάθηκαν, λοιπόν, νέες διοικητικές αρχές από τοπικούς παράγοντες που εκπροσωπούσαν όλες τις εθνοτικές ομάδες και αντικαταστάθηκαν οι στρατιωτικές αρχές.

Στις 2 Νοεμβρίου εκλέχτηκε διά βοής από τον λαό της πόλης 17μελές «Προσωρινό Δημοτικό Συμβούλιο Φλωρίνης- ΠΔΣΦ», με μέλη γηγενείς και πρόσφυγες κυρίως από τον Καύκασο, αποτελούμενο από έναν πρώην Φιλελεύθερο δήμαρχο, έναν πρώην αντιβενιζελικό-μοναρχικό δήμαρχο, ένα πρώην μέλος της Διοικούσας Επιτροπής του Δήμου επί Μεταξά, ένα στέλεχος του συλλόγου «Αριστοτέλης», διανοούμενους, επαγγελματίες και Εαμικά στελέχη της περιοχής, ενώ για πρώτη φορά συμπεριλαμβάνονταν τρεις γυναίκες σε Δημοτικό Συμβούλιο. Την επόμενη μέρα συγκροτήθηκε σε σώμα και απέστειλε χαιρετιστήριο τηλεγράφημα προς τη Ενιαία Εθνική Κυβέρνηση όπου δηλώνονταν η πίστη του Συμβουλίου προς την κυβέρνηση.¹³⁰

¹²⁸Γιώργος Μαργαρίτης, *Προαγγελία θυελλωδών ανέμων... : Ο πόλεμος στην Αλβανία και η πρώτη περίοδος της Κατοχής*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009, σελ. 401.

¹²⁹Kalogrias Vaios (2015) *Συνεργασία και «Κόκκινος τρόμος» στην ελληνική Μακεδονία, 1943-1944* EUT Edizioni Università di Trieste <https://www.openstarts.units.it> > bitstream (ημερ. ανακτ 18/12/19)

¹³⁰Αλβανός Ραϋμόνδος - Αθανασιάδης Ανδρέας, (2014), *Μέρες απελευθέρωσης στη Δυτική Μακεδονία: Πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές στο στάδιο μετάβασης της εξουσίας*, Στο: *Από την Απελευθέρωση στα Δεκεμβριανά: Μια τομή στην πολιτική ιστορία της Ελλάδας*, Πρακτικά συνεδρίου, 19-23 Νοεμβρίου 2014, επιμ. Προκοπής Παπαστράτη - Μιχάλης Λυμπεράτος - Λη Σαράφη, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο. Σελ.344

Επαρχος του νομού ανέλαβε ο Βελάκης Μήτσος και δήμαρχος διορίστηκε ο γιατρός Βασίλης Γυμνόπουλος. Διοικητής Πολιτοφυλακής ο Μητούσης, δάσκαλος από την Καστοριά και υποδιοικητής ο Μανώλης Σγουρομάλλης, δάσκαλος από την Κρήτη. Πολιτικός επίτροπος της Πολιτοφυλακής ο Στέφανος Μπάσγκας από τις Κλεινές και διευθυντής του νοσοκομείου ο γιατρός Γεώργιος Νεδέλκος από την Φλώρινα. Επίσης σε υπηρεσίες και επιτροπές οι Σταύρος Κωτσόπουλος, Βασίλης Τσάμης, Πέτρος Κέντρος και πολλοί άλλοι.¹³¹

Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας πολλά μέλη έπαψαν να προσέρχονται στις συνεδριάσεις του Προσωρινού Δημοτικού Συμβουλίου Φλωρίνης και στις 20 Μαρτίου 1945 πραγματοποιήθηκε η τελευταία συνεδρίαση του με θέμα τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου.¹³² Ήδη από τις 14 Μαρτίου είχαν φτάσει τα βρετανικά στρατεύματα και στις 23 του ίδιου μήνα εγκαταστάθηκε ο νέος νομάρχης της περιοχής.

Στα μέσα Νοεμβρίου υπήρξε εκ μέρους της Εθνικής Πολιτοφυλακής Φλώρινας γνωστοποίηση της σύστασης γραφείου και ταυτόχρονα έκκληση προς τους κατοίκους της Φλώρινας και της επαρχίας να σπεύσουν να «καταθέσουν στοιχεία για τους Εθνοπροδότες, εγκληματίες πολέμου, για κείνους που πλούτισαν παράνομα με τη μαύρη αγορά σε βάρος του Λαού και γενικότερα για όσους συνεργάστηκαν με τον κατακτητή ή υποκίνησαν και συγκρότησαν Φασιστικούς Συνασπισμούς στην περίοδο της κατάκτησης».¹³³ Οι πολίτες που στη διάρκεια της Κατοχής υπέστησαν βία, εκφοβισμό, φυλάκιση, δίωξη ή εκβιασμό από όσους είχαν την εύνοια των αρχών κατοχής σπεύδουν να καταγγείλουν ανθρώπους και γεγονότα καθώς πλέον αισθάνονται ασφάλεια σε μια κοινωνική πραγματικότητα που τείνει να ξαναγίνει κανονική. Κατά τη διάρκεια των πρώτων εβδομάδων μετά την Απελευθέρωση, η Εθνική Πολιτοφυλακή του ΕΛΑΣ προχώρησε σε εκατοντάδες συλλήψεις δωσίλογων με βάση λίστες που είχαν συγκροτηθεί κατά τις τελευταίες εβδομάδες της Κατοχής.¹³⁴

---

¹³¹ Γιαγγιώργος Κίτσος, (1990), Σκιαγράφηση της Εθνικής Αντίστασης στη Φλώρινα. Αθήνα: χ. εκδ., σελ. 41

¹³² Αλβανός Ραϊμόνδος - Αθανασιάδης Ανδρέας, (2014), Μέρες απελευθέρωσης στη Δυτική Μακεδονία: Πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές στο στάδιο μετάβασης της εξουσίας, Στο: *Από την Απελευθέρωση στα Δεκεμβριανά: Μια τομή στην πολιτική ιστορία της Ελλάδας*, Πρακτικά συνεδρίου, επιμ. Προκοπής Παπαστράτης - Μιχάλης Λυμπεράτος - Λη Σαράφη 19-23 Νοεμβρίου 2014, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 347

¹³³ Αθανασιάδης Ανδρέας, (2017), *Όψεις της πολιτικής και κοινωνικής συγκρότησης στην πόλη της Φλώρινας στην περίοδο της «Εαμοκρατίας», Νοέμβριος 1944 – Μάρτιος 1945*. Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα., σελ 74

¹³⁴ Δημήτρης Κουσουρής, «Μέρες του Δεκέμβρη του '44».Οι δοσίλογοι το Δεκέμβρη. Ημεροδρόμος www.imerodromos.gr »

4.1 Το νομικό πλαίσιο των ανακρίσεων της Εαμοκρατίας

Η έρευνα του ανακριτή αφορούσε στη σύσταση και δράση του Βουλγαρικού κοιτάτου και όχι αποκλειστικά στη συνεργασία με τους Γερμανούς. Στην ουσία όμως αντιμετωπίστηκαν οι δύο όψεις του δοσιλογισμού αζεχώριστα. Το νομικό πλαίσιο των ανακρίσεων, της έκδοσης ενταλμάτων και της εκδίκασης των υποθέσεων στην περίοδο της Εαμοκρατίας βασίζεται στη Συντακτική Πράξη 1η του 1944 της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, στην προϋπάρχουσα ποινική δικονομία και στη νομοθεσία της ΠΕΕΑ. Η διενέργεια των ανακρίσεων γινόταν σύμφωνα με τα άρθρα 121 και 124 της ποινικής δικονομίας και το άρθρο 123 εδ. 8 του Ποινικού Νόμου που αφορούσαν τυπικά στοιχεία (ταυτοπροσωπία και όρκος στο Ευαγγέλιο). Πριν την κατοχή ίσχυε η «Ποινική Δικονομία» του 1834, έργο του Γερμανού νομομαθούς και μέλους της αντιβασιλείας του Όθωνα Georg Lydwig v. Mauger, που είχε ως πρότυπο του το γαλλικό Coded' instruction criminelle του 1811. Η Ποινική Δικονομία υπέστη πολλές τροποποιήσεις με νεότερους νόμους. Οι τροποποιήσεις αυτές άλλοτε είχαν θετικό προσανατολισμό και άλλοτε στόχευαν στην ενίσχυση του κατασταλτικού πυρήνα της δίκης. Το 1931 έγινε κατανοητή η ανάγκη ανακαίνισης και αναμόρφωσης της Ποινικής Δικονομικής νομοθεσίας. Το 1931 ορίστηκαν δύο επιτροπές, μια συντακτική και μία αναθεωρητική, οι οποίες προχώρησαν στη σύνταξη σχεδίου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που ολοκληρώθηκε το 1934. Το σχέδιο αυτό με κάποιες τροποποιήσεις που έγιναν ως το 1936 αποτέλεσαν τη βάση του σημερινού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Η επόμενη αναθεώρησή του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ν. 1493/17.8.1950) τέθηκε σε ισχύ την 1/1/1951.¹³⁵

Τα εντάλματα εκδίδονταν σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 § δ, ε της 1^{ης} Συντακτικής πράξης της Εθνικής Κυβέρνησης. Οι υποθέσεις εκδικάζονταν το 1944 από τα Στρατοδικεία του ΕΛΑΣ με βάση τα άρθρα 88 και 90 του Στρατιωτικού κώδικα του ΕΛΑΣ και το άρθρο 54 της 63ης πράξης της ΠΕΕΑ .

Στις 10 Μαρτίου 1944, η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ) ορκίστηκε ως η ανώτερη πολιτική εξουσία στην Ελεύθερη Ελλάδα. Σύμφωνα με την Ιδρυτική της Διακήρυξη η Πολιτική Επιτροπή ανέλαβε τον έλεγχο των αντάρτικων δυνάμεων και τη διοίκηση των απελευθερωμένων περιοχών στην Ελεύθερη Ελλάδα.

¹³⁵ Παπαδαμάκης Αδάμ, (2006), Ποινική Δικονομία Θεωρία – Πράξη- Νομολογία Γ' έκδοση, εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ 22

Η Πράξη 63^η της ΠΕΕΑ περιελάμβανε προσωρινές διατάξεις για τα δικαιώματα και τις ποινές και ενσωματώθηκε ως συμπληρωματική στην Πράξη 57. Δόθηκε έτσι η δυνατότητα να διεκπεραιωθούν επείγουσες ανάγκες και κυρίως, να δοθεί ένα κείμενο ποινικών διατάξεων, ώστε να απονέμεται Δικαιοσύνη μέσα από ένα κείμενο γραμμένο στη γλώσσα του λαού χωρίς τη συντηρητική κατεύθυνση του δικαίου που ίσχυε στην κατεχόμενη Ελλάδα. Ο Γραμματέας της Δικαιοσύνης τόνισε στο Εθνικό Συμβούλιο τρία χαρακτηριστικά της 63^{ης} Πράξης για το ποινικό δίκαιο: την κατάργηση της παλιάς δικονομίας, τη συμβιβαστικότητα και την ελευθερία του δικαστή να δικάζει κατά συνείδηση κρίνοντας τα πραγματικά περιστατικά.¹³⁶

Στην 63^η Πράξη ενσωματώθηκε και το άρθρο 57, του *Κώδικα της Στερεάς* που αναγορεύει ως ποινικά κολάσιμο αδίκημα:

Κάθε πράξη εκείνου που συνεργάστηκε ή συνεργάζεται με τους εχθρούς του Λαού, εκμεταλλεύτηκε ή εκμεταλλεύεται τις σημερινές συνθήκες, και από αυτό πέτυχε ή πετυχαίνει ωφελήματα ηθικά ή υλικά με τον τρόπο που αντιβαίνει στο εθνικό συμφέρον ή τα καλά ήθη». Η διάταξη του άρθρου αυτού επαναλαμβάνεται επί λέξει στον Κανονισμό του ΕΛΑΣ του 1943 (άρθρο 2), όπου ορίζεται ότι τα αδικήματα αυτά δικάζονται από τα Στρατοδικεία. Παράλληλα, η ΠΕΕΑ έθεσε σε ισχύ το 1944 την 8^η Πράξη που αφορούσε την «τιμωρία των οργάνων των κατακτητών». Οι διατάξεις της Πράξης όριζαν ότι: «Όποιος συνεργάζεται με τους Γερμανούς και τους Βούλγαρους κατακτητάς στην καταπολέμηση του εθνικού αγώνος και την καταπίεση του ελληνικού Λαού, είτε με τη συμμετοχή του στη δήθεν κυβέρνηση που αυτοί εγκαθίδρυσαν, είτε με τη κατάταξή του στα τάγματα ασφαλείας που συγκρότησαν, είτε με την υποστήριξη που παρέχει σ' αυτά τα όργανα των κατακτητών, είτε με οποιονδήποτε άλλον τρόπο, κηρύσσεται εχθρός της Πατρίδας, ένοχος εσχάτης προδοσίας και τιμωρείται με την ποινή του θανάτου και με δήμευση της περιουσία του» (άρθρο 1).¹³⁷ Επιπρόσθετα, «όποιος, αξιωματικός ή οπλίτης των σωμάτων ασφαλείας που υπήρχαν πριν από την είσοδο των κατακτητών στην χώρα, ή πολίτης, παρέχει ενίσχυση στον κατακτητή, καταδίδει αγωνιστές της

¹³⁶Μποζίκης Νικόλαος (2017). *Η Λαϊκή Δικαιοσύνη στην Κατεχόμενη Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Κόρινθος: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. σελ.36

¹³⁷Λοχαΐτης Ρόδης, (2014) *Όψεις του δωσιλογισμού στον τοπικό τύπο των Χανίων, 1945-1951*. Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα. Χανιά: Πανεπιστήμιο Κρήτης, σελ. 3

Ελευθερίας ή προβαίνει σε πράξεις βίας, συλλαμβάνει, παραδίδει στους κατακτητάς Έλληνες πατριώτες κηρύσσεται εχθρός της Πατρίδας, ένοχος εσχάτης προδοσίας και τιμωρείται με την ποινή του θανάτου και με δήμευση της περιουσία του (άρθρο 2).

Επίσης, τα άρθρα 3 και 4 όριζαν ότι, κάποιος μπορεί να απαλλαγεί από κάθε ποινή, εφόσον δεν βαρύνεται με σοβαρές παραβάσεις των δύο προηγούμενων άρθρων, και εφόσον αποχωρήσει από τα τάγματα του άρθρου 1 ή σταματήσει να προβαίνει σε ενέργειες που προβλέπονται από αυτά τα άρθρα. Αρμόδια για την εκδίκαση των παραπάνω αδικημάτων ήταν «τα Στρατοδικεία που συγκροτούνται στην ελεύθερη Ελλάδα».¹³⁸

Με την απόφαση 6 του Κοινού Συμμαχικού Στρατηγείου των Ανταρτών, το οποίο είχε συγκροτηθεί τον Ιούλιο 1943, εδραιώθηκε η λαϊκή αυτοδιοίκηση και δικαιοσύνη στις ελεύθερες περιοχές στα πρότυπα του Κώδικα Ποσειδώνα. Το Κοινό Γενικό Στρατηγείο, που είχε έδρα το Περτούλι Τρικάλων, ήταν αποτέλεσμα των επίμονων προσπαθειών των αντάρτικων οργανώσεων στην Ελλάδα, για ενότητα και εκδίωξη των κατοχικών δυνάμεων Λίγους μήνες αργότερα, στα τέλη 1943 με βάση διαταγή του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ τέθηκαν σε ισχύ «Διατάξεις για την Αυτοδιοίκηση και Λαϊκή Δικαιοσύνη». Τα πρώτα άρθρα του κώδικα του ΕΛΑΣ είναι χαρακτηριστικά από αυτή την άποψη:

Άρθρο 1^ο: Ο θεσμός της λαϊκής αυτοδιοίκησης σημαίνει ότι ο λαός συμμετέχει ενεργά στην διοίκηση για την άμεση και καλύτερη ικανοποίηση των κοινών συμφερόντων των πολιτών.

Άρθρο 2^ο: Οι κύριοι κλάδοι της λαϊκής αυτοδιοίκησης είναι α) η διοίκηση των κοινοτήτων, δήμων, επαρχιών και νομαρχιών και β) η λαϊκή δικαιοσύνη.¹³⁹ Τα λαϊκά δικαστήρια δικάζαν με δύο δικαστές, τον πρόεδρο και τον γραμματέα (που διοριζόταν από τον πρόεδρο). Όταν το λαϊκό δικαστήριο δικάζε ποινικές υποθέσεις συμμετείχε στη διαδικασία και αντιπρόσωπος της κοινότητας, διορισμένος από το κοινοτικό συμβούλιο και ονομαζόταν Λαϊκός Επίτροπος και εκτελούσε χρέη δημόσιου κατηγορού (Τσουπαρόπουλος, 1989).

¹³⁸ Ζέπος Ι., Δημήτριος, (1986), *Λαϊκή δικαιοσύνη εις τας ελεύθερας περιοχάς της υπό κατοχήν Ελλάδος*, Αθήνα: ΜΙΕΤ (Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης), σ. 90-91.

¹³⁹ Λάζου Βασιλική, (χ. χρ.), *Η λαϊκή εξουσία του ΕΑΜ στην Ελεύθερη Ελλάδα.*, άρθρο με ημερομηνία Δημοσίευσης: 06 Οκτωβρίου Στην: www.historical-quest.com (ημερομηνία ανάκτησης 13/2/20).

Τα αδικήματα από μέλη ή εις βάρος του ΕΛΑΣ δικάζονταν από στρατοδικεία, καθώς και τα αδικήματα που θα εξαιρούσε από την αρμοδιότητα των λαϊκών δικαστηρίων ο στρατιωτικός διοικητής περιφέρειας.

Τα στρατοδικεία αποφάσιζαν επικαλούμενα τα άρθρα της στρατιωτικής ποινικής νομοθεσίας. Υποθέσεις προδοσίας αλλά και ληστείας εκδικάζονταν από το Ανώτερο Στρατοδικείο, που επικαλούνταν το άρθρο 70 της Στρατιωτικής Ποινικής Δικονομίας και τα άρθρα 210, 214 και 216 της Ποινικής Δικονομίας. Η τιμωρία της θανατικής καταδίκης σύμφωνα με τα άρθρα 121, 122 του Στρατιωτικού Ποινικού Νόμου (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Οι μάρτυρες ορκίζονταν στο Ιερό Ευαγγέλιο, σύμφωνα με το άρθρο 85 παρ. 2 της Στρατιωτικού Ποινικού Νόμου.

Στα περισσότερα από τα νομοθετικά αυτά κείμενα οι βασικές αρχές ήταν: (α) η απονομή της δικαιοσύνης από αιρετούς και ανακλητούς μη επαγγελματίες δικαστές, με άμεση εκλογή τους από την κοινότητα, και πάντοτε συλλογικά, (β) η ουσιαστική αναζήτηση της αλήθειας στις αστικές όπως και στις ποινικές δίκες (εξομοίωση αστικής και ποινικής δικονομίας), (γ) η επιδίωξη μιας συμβιβαστικής λύσης για τις περιπτώσεις των αστικών και των ελαφρότερων ποινικών αδικημάτων, (δ) η παροχή ελευθερίας (σε αρκετές περιπτώσεις) στον λαϊκό δικαστή να δικάζει «κατά συνείδηση», και σύμφωνα με την τοπική παράδοση, έχοντας υπόψη του «ό,τι όλος ο κόσμος νομίζει ίσο, δίκαιο και ορθό», (ε) η θέσπιση ειδικών ρυθμίσεων για την ταχεία και ανέξοδη απονομή της δικαιοσύνης, και μάλιστα στη δημοτική γλώσσα.¹⁴⁰ Στην πράξη πάντως κατά κανόνα οι ποινές που επέβαλλαν τα Στρατοδικεία ήταν θανατικές μόνο για όσους θεωρούνταν ως συνεργάτες του εχθρού.¹⁴¹

5. Περιγραφή του προς μελέτη αρχείου των ανακρίσεων

5.1. Τα είδη των εγγράφων

Στο παρόν πόνημα εξετάζεται το ανακριτικό υλικό και άλλα δικόγραφα του Δικαστικού της 9ης Μερραρχίας ΕΛΑΣ για «το βουλγαρικό κομμάτι Φλώρινας» που διενεργήθηκαν την περίοδο των τεσσάρων μηνών της Εαμοκρατίας και βρίσκονται στα ΓΑΚ Θεσσαλονίκης.

¹⁴⁰Κουράκης Νέστορα, (χ. χρ.), *Απονομή της δικαιοσύνης στην Ελλάδα επί κατοχής*. Στην: *crime-in-crisis.com* › *wp-content* › *uploads* › *pdfbio* › *dikaivosini katoxi*. (Ημερομηνία ανάκτησης 13/2/20).

¹⁴¹Κουράκης Νέστορα, (χ. χρ.), ό.π. (Ημερομηνία ανάκτησης 13/2/20).

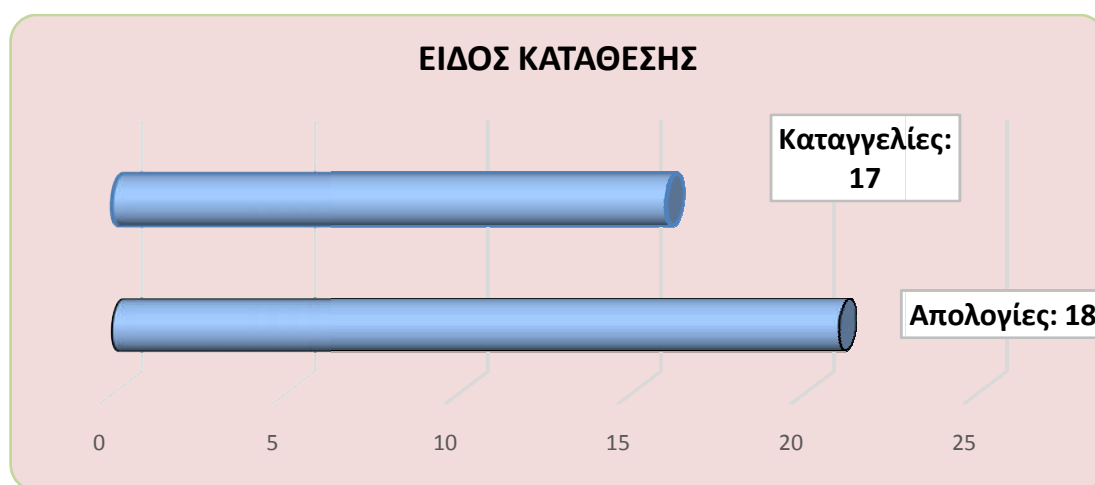
Τα δικαστικά έγγραφα του συγκεκριμένου αρχείου που εξετάστηκε της περιόδου από τον Νοέμβριο του '44 ως τον Φεβρουάριο του '45 αναφέρονται στις δραστηριότητες, όσων κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής 1941-1944 συνεργάστηκαν με τον εχθρό, εις βάρος του ελληνικού λαού.¹⁴² Συνολικά μελετήθηκαν 70 δικόγραφα που χρονικά φτάνουν ως τον Οκτώβριο του 1945 οπότε και διεξήχθη η δίκη των βουλγαριζόντων Φλωρινιωτών στο Ειδικό Δικαστήριο της Θεσσαλονίκης.

Τα δικαστικά έγγραφα του φακέλου είναι πρωτότυπα ή αντίγραφα. Το αρχείο (πρόκειται για τις καταθέσεις των μηνών Νοεμβρίου και Δεκεμβρίου 1944) περιλαμβάνει ανακρίσεις-ένορκες καταθέσεις, απολογίες, καταθέσεις μαρτύρων κατηγορίας- καταγγελίες, δικαστική απόφαση Λαϊκού δικαστηρίου για παραπομπή στο Στρατοδικείο, αναφορές του Τμήματος ασφαλείας Φλώρινας για τη δράση διάφορων δοσίλογων προς το Υπουργείο Ασφαλείας, εντάλματα σύλληψης και προφυλάκισης, δήλωση συναγωνιστών υπέρ ενός κρατούμενου, άλλες προσωπικές σημειώσεις του ανακριτή. Από το σύνολο των 56 εγγράφων τα 35 είναι ανακρίσεις- καταθέσεις και αποτελούν το κύριο μέρος του υλικού που μελετήθηκε.

Παρατηρούμε ότι οι καταγγελίες και οι απολογίες που απασχόλησαν τις αρχές της Εαμοκρατίας είναι ίσες σε ποσοστά επί του συνόλου με μικρή απόκλιση. (Πίνακας 1)

Είδος κατάθεσης

Πίνακας 1

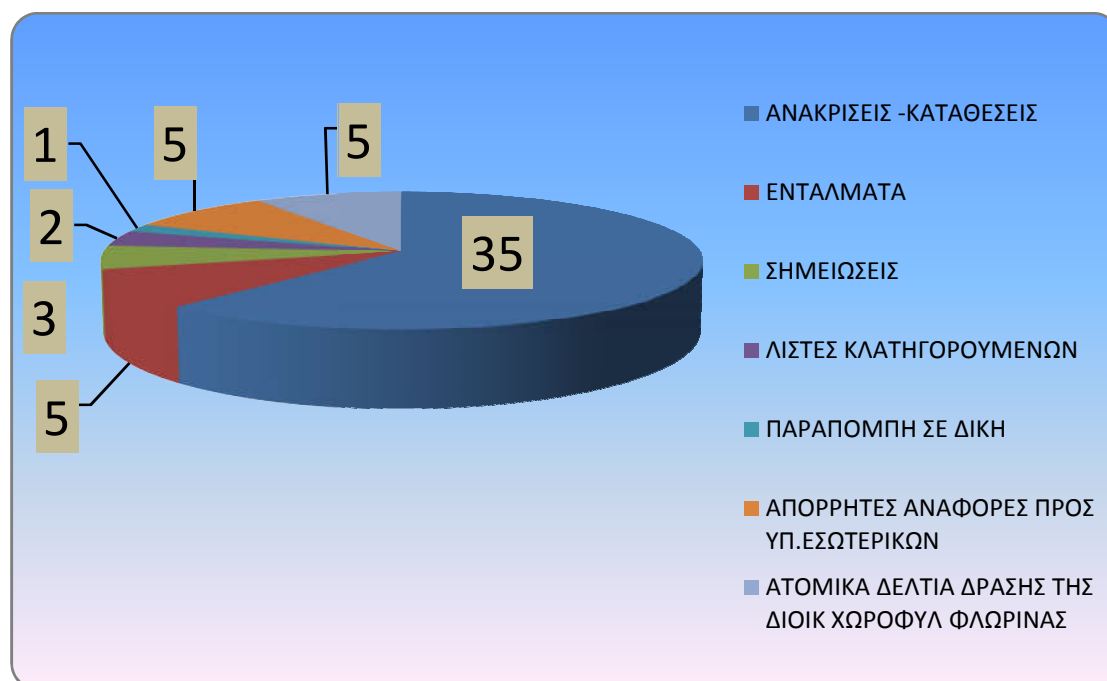

¹⁴² Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για « βουλγαρικό κομμάτι Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό)

Η δράση των Βουλγαροφρόνων παρακολουθούνταν ήδη από το 1941 από τις υπηρεσίες της ελληνικής χωροφυλακής και για κάποιους από αυτούς είχαν σχηματιστεί απόρρητες εκθέσεις μετά από αίτημα του υπουργείου Εσωτερικών και ατομικά δελτία δράσεις της διοίκησης χωροφυλακής. Αμέσως μετά τις πρώτες καταθέσεις κινητοποιήθηκαν οι διαδικασίες για την ποινική δίωξη των κατηγορουμένων και έτσι εκδόθηκαν πέντε εντάλματα και συγκροτήθηκαν δύο λίστες με προφυλακιστέους και μη προφυλακιστέους. (Πίνακας 2)

Είδος δικογράφων

Πίνακας 2

Ο φάκελος με συνολικά τριάντα πέντε ανακρίσεις ανάμεσα στα άλλα δικόγραφα (εντάλματα σύλληψης ή προφυλάκισης, καταθέσεις) και προσωπικές σημειώσεις παραδόθηκε στις κυβερνητικές αρχές τον Μάρτιο του 1945 και χρησιμοποιήθηκε τελικά μόνο ως προς τους βουλγαρόφρονες συνεργάτες των

κατακτητών στις εναντίον τους δίκες κατά τα έτη 1945 και 1946. Πολλοί από αυτούς συνελήφθησαν, αλλά οι περισσότεροι απλώς αναζητήθηκαν, καθώς εγκαίρως είχαν εγκαταλείψει τη Φλώρινα.¹⁴³ Γι' αυτό και πολλοί δικάστηκαν ερήμην στη δίκη της 2^{ης} Οκτωβρίου 1945 στη Θεσσαλονίκη που διεξήχθη για την τιμωρία των εκ Φλωρίνης δωσίλογων.¹⁴⁴ Εξάλλου μετά την εγκατάσταση των νέων αρχών στη Φλώρινα τον Μάρτιο του '45 διεξήχθησαν επιπλέον ανακρίσεις είτε μερικές φορές των ίδιων μαρτύρων, είτε και άλλων με βάση τις κατηγορίες που είχαν στοιχειοθετηθεί στις προηγούμενες του Μαρτίου καταθέσεις.

5.2. Περιγραφή των δικογράφων

Γενικότερα το αίτημα για τιμωρία ήταν πανελλαδικά διάχυτο όσο και αυτονόητο. Η υπόσχεση της νέας κυβέρνησης προς το λαό για τιμωρία και εκκαθάριση γίνεται συντομότερα πραγματικότητα υπό περίεργους όμως όρους και σίγουρα όχι όπως περίμεναν όλοι όσοι απαιτούσαν την κάθαρση. Η πίεση για την απονομή δικαιοσύνης και την τιμωρία των «δωσίλογων», όπως ονομάζονταν, ήταν πολύ μεγάλη, καθώς κάποιοι απ' αυτούς ενέχονταν σε στυγερά εγκλήματα. Ο όρος «δοσίλογοι» χρησιμοποιήθηκε μόνον μετά την απελευθέρωση και δεν τον απαντούμε στην περίοδο της Κατοχής, όπου οι ηθικά έκπτωτοι αυτοί Έλληνες χαρακτηρίζονται απλά προδότες.¹⁴⁵ Το έργο αυτό στη Φλώρινα ανέλαβε το Δικαστικό της 9^{ης} Μεραρχίας.

Το υλικό της έρευνας, λοιπόν, δεν ήταν τυχαία επιλεγμένο, αλλά ένα σύνολο επίσημο εγγράφων που χαρτογραφεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινωνίας της Φλώρινας. Είναι ένας βασικός δείκτης που επιτρέπει την κατανόηση των ταυτοτήτων και ερμηνεύει τις τάσεις και την ιδεολογική ρευστότητα της εποχής. Αποτελεί και ένα δείγμα που εμπεριέχει τον λόγο ανθρώπων που είχαν μια ορισμένη άμεση ή έμμεση σχέση με τον χώρο και χρόνο της έρευνας και κατέθεταν εμπειρίες και βιώματα.

¹⁴³ Αλβανός Ραϊμόνδος - Αθανασιάδης Ανδρέας, (2014), *Μέρες απελευθέρωσης στη Δυτική Μακεδονία: Πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές στο στάδιο μετάβασης της εξουσίας*, Στο: *Από την Απελευθέρωση στα Δεκεμβριανά: Μια τομή στην πολιτική ιστορία της Ελλάδας*, Πρακτικά συνεδρίου, 19-23 Νοεμβρίου 2014, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιοσελ.344.

¹⁴⁴ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό). Απόφαση δίκης 174 Ειδικού Δικαστηρίου Θεσσαλονίκης σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης

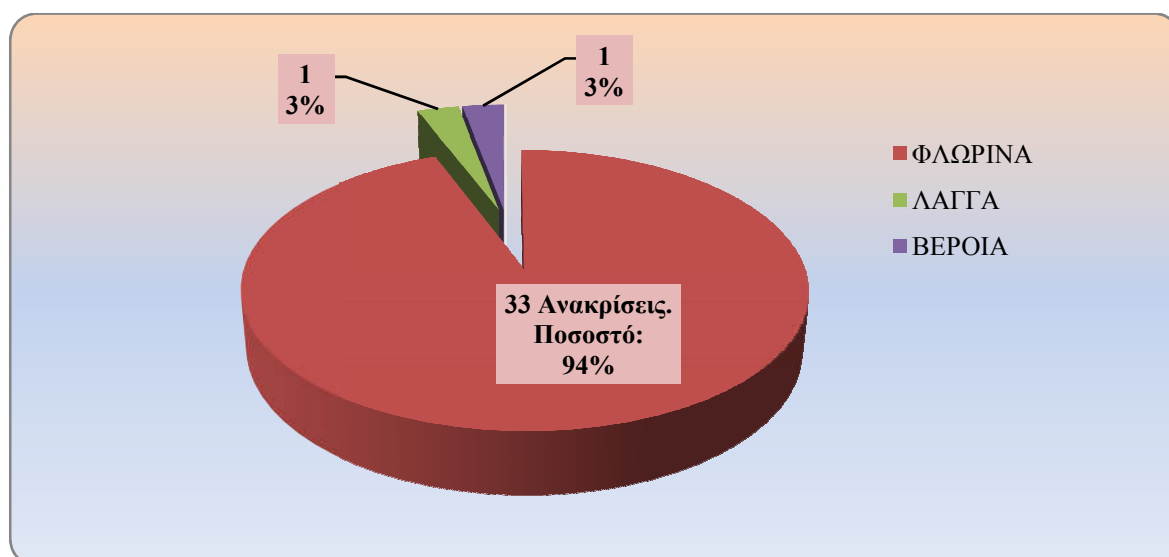
¹⁴⁵ Σκούρα Αμ. (χ. χρ.) «*Η εθνική Νέμεσις θα είναι αδυσώπητος*» *Δίκες δωσίλογων στο Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων Καλαμών (1945-1953)*. Στην: <https://www.academia.edu>. (ημερομηνία ανάκτησης: 14/2/2020).

Στην αρχή της σελίδας κάθε εγγράφου ανάκρισης, απολογίας ή καταγγελίας υπάρχει ένας τίτλος όπως: Απολογία, Εξέταση, Ένορκη εξέταση, Ένορκη κατάθεση, Κατάθεση μάρτυρα. Έτσι και όλες οι ανακρίσεις ξεκινούν με τοπικό προσδιορισμό: «Εν Φλωρίνη σήμερα...» και ακολουθεί η χρονολογία, η ημέρα και η ώρα. Συχνά αναφέρεται και το ότι η ανάκριση λαμβάνει χώρα στο Ανακριτικό Γραφείο ή στο Γραφείο Εθνικής Πολιτοφυλακής.

Ο τόπος διεξαγωγής των ανακρίσεων ήταν κυρίως η Φλώρινα, αφού εκεί διεξήχθησαν οι 33 από τις 35 ανακρίσεις, ποσοστό 94%. (Πίνακας 3)

Τόπος διενέργειας ανακρίσεων

Πίνακας 3

Ύστερα καταγράφονται το όνομα και τα στοιχεία του απολογούμενου ή του καταγγέλλοντα δηλαδή η ηλικία, το επάγγελμα, το θρήσκευμα, ο τόπος γέννησης, η κατοικίας και οικογενειακή κατάσταση. Όλοι δηλώνουν χριστιανοί ορθόδοξοι και ορκίζονται στο ιερό Ευαγγέλιο.

Οι ανακρίσεις διεξήχθησαν με στόχο να αποκαλυφθεί η δράση του Βουλγαρομακεδονικού κομιτάτου στην περιοχή της Φλώρινας, οι επικεφαλής του και όσοι στη διάρκεια της κατοχής συνεργάστηκαν με αυτό, προέβησαν σε πράξεις βίας κατά τρόπο ανάξιο Ελλήνων πολιτών και έδρασαν εναντίον των Ελλήνων και του

αγώνα τους για την απελευθέρωση πλήττοντας την εθνική αξιοπρέπεια. Ακολουθούσε, λοιπόν, η ερώτηση «Τι γνωρίζεις για το κομιτάτο;» ή δινόταν η κατάθεση κατευθείαν. Στις ανακρίσεις που γίνονται πριν τον Νοέμβριο του 1944 οι ερωτήσεις είναι περισσότερες και πιο στοχευμένες, όπως «πότε και γιατί λιποτάκτησες από τον ΕΛΑΣ», «ποιος πρόδωσε στρατιώτες του ΕΛΑΣ/ πολίτες », «σε ποια οργάνωση ήσουν». Σε όλες όμως τις ανακρίσεις υπάρχουν ερωτήσεις όπως «ποιους γνωρίζεις ως αρχηγούς του κομιτάτου», «που γίνονταν οι συνελεύσεις της γκεστάπο, ποιοι παρευρίσκονταν και ποιος μιλούσε», «γνωρίζεις τους Κάλτσεφ, Κωστόφ».

Αντίθετα στις καταθέσεις – καταγγελίες ο μάρτυρας αφηγούνταν κυρίως προσωπικά γεγονότα και βιώματα σχετικά με τους διωγμούς των Γερμανών και των Βούλγαρων και απηύθυνε κατηγορίες εναντίον προσώπων που συνεργάστηκαν με τους κατακτητές και ρωτούνταν για τη δράση συγκεκριμένων πολιτών που είχαν δωσιλογική στάση.

Τα έγγραφα είναι χειρόγραφα γραμμένα με μολύβι ή μελάνι και κάποια έπειτα δακτυλογραφημένα με την ένδειξη «αντίγραφο». Άλλα από αυτά έχουν τυπωμένα ορισμένα τυπικά στοιχεία με αντίστοιχα κενά τα οποία κάθε φορά συμπληρώνονται αναλόγως.

5.3. Οι εμπλεκόμενοι ανακριτές

Οι ανακρίσεις κατά τη διάρκεια της Εαμοκρατίας στη Φλώρινα διεξήχθησαν κυρίως από τον ανακριτή Νικόλαο Λάζαρου Μουχτάρη, δικηγόρο, που υπηρετούσε στον Ε.Λ.Α.Σ με εντολή από τη διεύθυνση δικαστικού της 9^{ης} Μεραρχίας.¹⁴⁶ Η 9^η Μεραρχία οργανώθηκε στα τέλη του Ιουλίου 1943, όταν το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ συνήλθε και αποφάσισε το Στρατηγείο Δυτικής Μακεδονίας να μετονομαστεί σε 9^η Μεραρχία με τα Συντάγματα 27, 28 και 53. Η διαταγή που εξέδωσε όριζε ότι όλες οι μονάδες θα διοικούνταν από τριμελή επιτροπή δηλαδή τον Στρατιωτικό αρχηγό, τον καπετάνιο και τον εκπρόσωπο του ΕΑΜ. Επίσης θα συγκροτούνταν στις μεραρχίες διευθύνσεις δικαστικού και τακτικά στρατοδικεία.

Ο Νικόλαος Λ. Μουχτάρης ήταν 30 ετών με καταγωγή από τα Τρίκαλα, κάτοικος Θεσσαλονίκης και έχοντας δίπλα του ως γραμματέα τον Τάκη Φίστα, από τις

¹⁴⁶ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό)

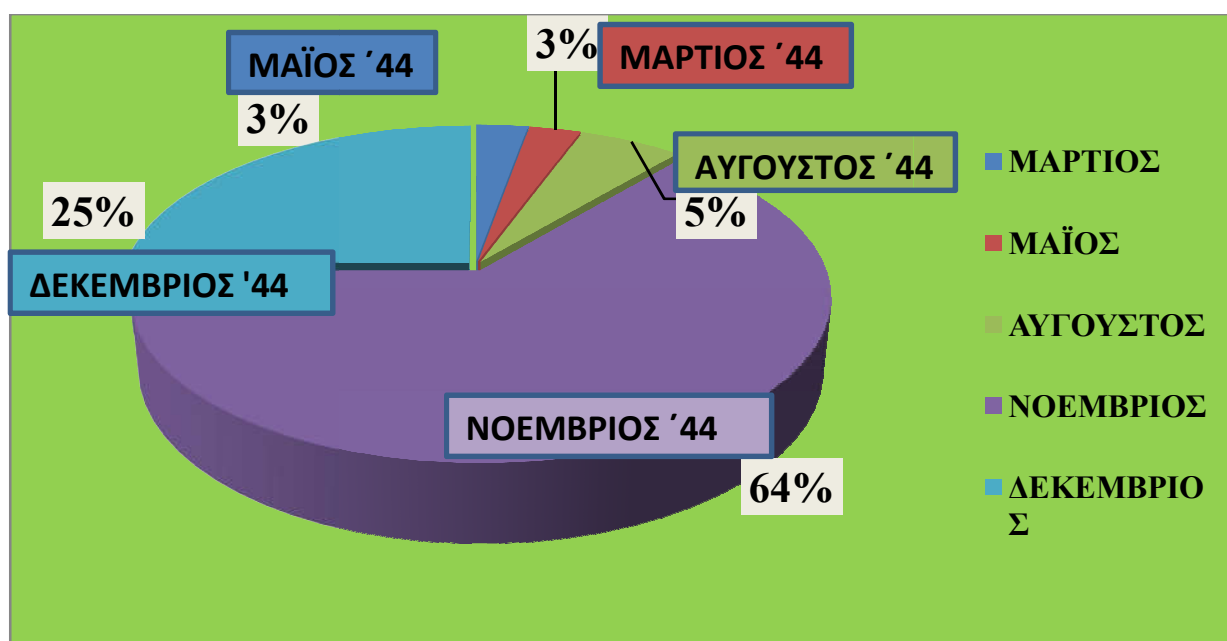
6 Νοέμβριου ως τις 23 Δεκεμβρίου του 1944 εξέτασε είκοσι επτά συνολικά άτομα που εμπλέκονταν σε υποθέσεις συνεργασίας με τον εχθρό ή που κατήγγειλαν αυτούς που είχαν εμπλακεί σε παρόμοιες υποθέσεις δηλαδή εξέτασε κατηγορούμενους, κρατούμενους, μάρτυρες κατηγορίας. Οι ένορκες αυτές ανακρίσεις έλαβαν χώρα στο ανακριτικό γραφείο που στεγαζόταν στην οικία (και ιδιοκτησία) Διβράνου, στην οδό Αβέρωφ.

Παράλληλα την ίδια περίοδο τρεις ανακρίσεις διεξήχθησαν και από άλλους ανακριτές δηλαδή τον ανακριτή Γεωργάνο Κων. ή τον Β. Παπακωστίδη ή από τον Υποδ/ντή Εθνικής Πολιτοφυλακής και ανακριτή Ευάγγελο Βασιλείου τον Δεκέμβριο του 1944 στο ανακριτικό γραφείο της Εθνικής Πολιτοφυλακής και περιλαμβάνονται στο ίδιο αυτό αρχείο.

Οι διαδικασίες της ανακριτικής έρευνας ξεκινούν τον Νοέμβριο και ολοκληρώνονται τον Δεκέμβριο του 1944 από τον ανακριτή του ΕΛΑΣ. Ο κύριος όγκος των ανακρίσεων αφορά τους μήνες Νοέμβριο και Δεκέμβριο 1944 στη διάρκεια των οποίων οι απολογίες ή οι κατηγορίες διαδέχονταν η μια την άλλη ανά μια σχεδόν ώρα καθημερινά. (Πίνακας4)

Ανακρίσεις ανά μήνα.

Πίνακας 4

Έτσι δημιουργήθηκε ένας σημαντικός φάκελος από τριάντα δικόγραφα. Ο φάκελος περιλαμβάνει εκτός από αυτές τις τριάντα καταθέσεις – ανακρίσεις μαρτύρων και κατηγορουμένων για συνεργασία με το γερμανικό φρουραρχείο και τους Βούλγαρους συνδέσμους – αξιωματικούς που δόθηκαν στη Φλώρινα και τέσσερις καταθέσεις που δόθηκαν πριν τον Νοέμβριο του '44 σε ανακριτές του ΕΛΑΣ (Πίνακας4). Αυτές οι τέσσερις προστέθηκαν τον Ιανουάριο του '45 (09/01/1945) με την ένδειξη «ακριβές αντίγραφο» από τον ανακριτή Μουχτάρη και είχαν διενεργηθεί οι δύο τον Μάρτιο, μία τον Μάιο και μία τον Αύγουστο του 1944.

Στο ίδιο αρχείο έχει καταχωρηθεί και η δικογραφία που αφορά στον Δαβίδ Κωστίδη, ο οποίος κατηγορείται από το δικαστικό της Χης (10^{ης}) Μερραρχίας για εσχάτη προδοσία.

Αξιοσημείωτο εδώ γεγονός είναι ότι ανακρίνεται και ο ίδιος ο ανακριτής που διεξήγαγε τις διαδικασίες των ανακρίσεων στη διάρκεια της Εαμοκρατίας. Τον Απρίλιο του 1945 εξετάζεται ενόρκως ο Νικόλαος Λάζ. Μουχτάρης γιατί διαπιστώθηκε ότι έλειπε από τον φάκελο γνωστού δοσίλογου (Νικόλαος Ζ.) η δακτυλογραφημένη κατάθεση σχετικά με αυτόν του Γερμανού Μίχαελ Έμπνερ. Έτσι συγκροτείται ένα σύνολο τριάντα πέντε ανακρίσεων.

5.4. Ο λόγος των προσώπων κατά τις ανακρίσεις.

Ήταν φυσικό στην περίοδο της Εαμοκρατίας οι αντιπαραθέσεις, αλλά και η ανθρώπινη αδυναμία να οξυνθούν, όταν για λίγο φάνηκε να ανατρέπεται η κατεστημένη τάξη πραγμάτων. Ο λόγος των ανθρώπων που καλούνται να δώσουν καταθέσεις για τη δράση τους στη διάρκεια της κατοχής και να λογοδοτήσουν για τις πράξεις και τις επιλογές τους ζωντανεύει μια ολόκληρη εποχή και αναδεικνύει την αμφιταλάντευση και τη ρευστότητα που επικρατούσαν. Επιπλέον η γλώσσα και η ιδεολογία συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους και στον χώρο μιας ιστορικής αφήγησης βρίσκουν έκφραση και υπόσταση μέσα από τις λέξεις και τους όρους.¹⁴⁷

---

¹⁴⁷Σκυθιώτης Πέτρος, (2019), Μνήμη και ιδεολογία στην ιστορική αφήγηση: αντιμαχόμενες μαρτυρίες δρώντων στη Δυτική Μακεδονία για τη δεκαετία του 1940. Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ, Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. (Επιμέλεια) *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ 345

Όλοι οι ανακρινόμενοι χρησιμοποιούν όρους πολιτικής τοποθέτησης και λέξεις όπως ναζί, φασισμός, κομμουνισμός, Εαμοκομμουνισμός και κυριαρχούν οι όροι εθνικότητας όπως Γερμανοί, Έλληνες και Βούλγαροι για να δηλώσουν όχι την καταγωγή αλλά την ιδεολογική τοποθέτηση των ανθρώπων και την ταυτότητα τους. Λέξεις που εκφράζουν αξίες και έννοιες όπως το έθνος, η εξουσία, το καθήκον έχουν διαφορετική για τον καθένα σημασία και το περιεχόμενο τους αλλάζει ανάλογα με την ιδεολογική θέση τα συμφέροντα τους.

Τα επίθετα που απαντώνται προσδιορίζουν επίσης τοποθετήσεις ιδεολογικές και κατασκευάζουν ταυτότητες σε σχέση με το δίπολο αντάρτης –αντιστέκεται / συνεργάτης – υποκύπτει. Άλλοι χαρακτηρίζουν τα μέλη του ΕΛΑΣ ως «αγωνιστές» και άλλοι ως «αντάρτες». Υποκρύπτουν συχνά τη διάθεση στιγματισμού κάποιων προσώπων. Χρησιμοποιούνται λέξεις όπως «γκεσταπίτης», «οργανίτης», «βουλγαρίζων». Ορισμένοι κάνουν χρήση ουδέτερων όρων όπως εχθρός. Η ιδεολογική τοποθέτηση υποβάλλει τη χρήση του «σωστού» κάθε φορά λεξιλογίου.

Στον βαθμό που τη γλώσσα διαμορφώνει η κυρίαρχη ομάδα μέσα στην κοινωνία, αυτή τη σύντομη περίοδο της επικράτησης του ΕΑΜ πρωτοστατούν εκφράσεις όπως «βγήκα αντάρτης», «οργάνωση», «λαϊκοί αγωνιστές»¹⁴⁸ σηματοδοτημένες θετικά. Στη διάρκεια του εμφυλίου θα μεταβληθούν σε «προδότης», «εγκληματικά στοιχεία», «σλανόδουλοι προδότες».¹⁴⁹ Ο Νοέμβριος αναγράφεται ως Νοέμβρης ενδεχομένως σε μια προσπάθεια παράκαμψης της συντηρητικής καθαρεύουσας και γενικά χρησιμοποιείται η δημοτική.¹⁵⁰ Η λέξη λαός γράφεται με κεφαλαίο «Λ».¹⁵¹ Κάποιες λέξεις λειτουργούν διαφορετικά στο πλαίσιο της νέας πραγματικότητας της απελευθέρωσης από το ΕΑΜ και το σημαϊνόμενό τους αποκτά νέες διαστάσεις. Έτσι χρησιμοποιείται η λέξη «λευτεριά»¹⁵² και «απελευθέρωση» από όσους πολέμησαν στις τάξεις του ΕΛΑΣ για να δηλώσει την περίοδο μετά την

¹⁴⁸ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) Κατάθεση Χρήστου Κολ.

¹⁴⁹ Σκούρα Αμ. (χ. χρ.), *Η εθνική Νέμεσις θα είναι αδυσώπητος. Δίκες δοσίλογων στο Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων Καλαμών (1945-1953)*. Στην: <https://www.academia.edu>. (Ημερομηνία ανάκτησης: 9-1-2020).

¹⁵⁰ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) Κατάθεση Ιωάννη Παρ.

¹⁵¹ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) Κατάθεση Κων/νου Κολ.

¹⁵² Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) Κατάθεση Ευάγγελου Καλ.

αποχώρηση και του τελευταίου Γερμανού ενώ από όσους ανακρίνονται και συνεργάστηκαν με τις δυνάμεις κατοχής χρησιμοποιείται το «*όταν έφυγαν οι Γερμανοί*». Έτσι φαίνεται πώς τα υποκείμενα-πρωταγωνιστές αντιλαμβάνονται την Κατοχή, την Αντίσταση και την επικράτηση του ΕΑΜ.

Σκόπιμες ήταν και οι πολλαπλές ορθογραφικές και ακουστικές παραλλαγές της μαγικής λέξης της εποχής: «ελευθερία», «λευτεριά» (με υ), «λεφτεριά» (με φ), «λευτερηά», ωσάν το αίτημα να στοιχειοθετείται από την ομόθυμη θέληση του αγράμματου λαού. Για το ΕΑΜ, ο αγώνας έπρεπε να αποβλέπει σε «εθνική ελευθερία» και «λαϊκή κυριαρχία», και φορείς της όφειλαν να είναι εξίσου οι αστοί, οι εργάτες, οι αγρότες, οι υπάλληλοι, η νεολαία, οι γυναίκες, οι ιερείς και οι διανοούμενοι, και μορφές διεξαγωγής του αγώνα η απεργία, η διαδήλωση, οι προκηρύξεις, ο ανταρτοπόλεμος. Μέσα από την ταύτιση του «εθνικού» με το «λαϊκό» (ή «παλλαϊκό»), το ΕΑΜ διαμόρφωσε λεξιλόγιο πολιτικού κινήματος, το οποίο ευαγγελίζεται, τουλάχιστον στις πιο ιδεολογικές του διακηρύξεις, τον αγώνα για τον «πρωτοποριακό νεοελληνικό σοσιαλιστικό πολιτισμό».¹⁵³

Η γλώσσα χρησιμοποιείται με τη μεταφορική της λειτουργία και οι λέξεις παίρνουν κοινωνική και συναισθηματική διάσταση που συνδέεται με τους κοινωνικούς ρόλους των ομιλητών και την έκφραση της προσωπικής τους στάσης.

Στα περισσότερα έγγραφα κρατείται ίδια η σύνταξη που χρησιμοποιεί το υποκείμενο του λόγου δηλαδή απλή, παρατακτική, ταιριαστή με το συνήθως χαμηλό μορφωτικό του επίπεδο και με στοιχεία προφορικού λόγου.

Ακόμα ο λόγος εδώ παράγει την κοινωνική πραγματικότητα και τη νοηματοδοτεί. Γι' αυτό η αφήγηση του γεγονότος στοχεύει στην αναπαράσταση ή την κατασκευή μιας πραγματικότητας και έχει ως αποτέλεσμα την εξαγωγή ενός συμπεράσματος, αυτού που επιδιώκει ο ομιλητής του οποίου ο λόγος καταγράφεται. Είναι πάνω από όλα λόγος βιωματικός, προσωπικός και συχνά με διάθεση εξομολόγησης. Επίσης οι επιλογές των λέξεων, των όρων και των εννοιών δείχνουν την προσπάθεια να κατηγορήσουν, να απολογηθούν, να κολακεύσουν και σαφέστατα να προβάλουν τη δική τους οπτική γωνία θέασης των καταστάσεων. Ωστόσο δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής πως οι μάρτυρες επιχειρούν να επηρεάσουν.

---

¹⁵³Χανδρινός Ιάσωνας, (2015), Εθνική Αντίσταση: Ιστορικές, Πολιτικές και Θεσμικές εννοιολογήσεις από το 1941 στο σήμερα. Στο: *Η Μακρά Σκιά της Δεκαετίας του '40. Πόλεμος-Κατοχή-Αντίσταση-Εμφύλιος*. (σελ. 189-211) Τόμος αφιερωμένος στον Χάγκεν Φλάισερ., Αθήνα: Αλεξάνδρεια σελ 193-194

Τέλος δεν πρέπει να ξεχνά ο μελετητής πως ο λόγος αυτός είναι μεταγενέστερος των συμβάντων και πολλές φορές έχουν μεσολαβήσει δυο ή τρία χρόνια από τη χρονική στιγμή τέλεσης των πράξεων. Στη διάρκεια της Κατοχής οι αντιστασιακές οργανώσεις δεν χρησιμοποιούσαν τον όρο «αντίσταση» για να περιγράψουν τη δράση ή το στόχο τους ούτε καμιά οργάνωση χρησιμοποίησε τον όρο «αντίσταση» στην ονομασία της. Οι αντιστασιακές οργανώσεις έκαναν λόγο για «εθνική απελευθέρωση», «αγώνα», «λευτεριά», «παλλαϊκό πόλεμο», «διώξιμο του κατακτητή», «συντριβή του φασισμού». Αντίστοιχα, οι οργανώσεις αναπροσδιορίζονταν ως «εθνικές» ή «ελληνικές».¹⁵⁴ Ο δε όρος «αντάρτης» ήταν θετικά νοηματοδοτημένος και δεν εμφανίζεται πουθενά ο όρος «δωσίλογος».

6. Τα πρόσωπα

Η μελέτη των δικογράφων αποτυπώνει ξεκάθαρα τις ιδέες και τις στάσεις των ατόμων που ενεπλάκησαν στις υποθέσεις αυτές. Τα πρόσωπα που παίρνουν μέρος στις διαδικασίες των ανακρίσεων ή αναφέρονται από άλλους σε αυτές μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο μεγάλες ομάδες.

Την πρώτη απαρτίζουν όσοι προσήχθησαν για ανάκριση, όσοι ήταν κατηγορούμενοι ή παρουσιάστηκαν για να καταγγείλουν συνεργάτες του κατακτητή οικειοθελώς με ένορκη κατάθεση. Ο λόγος τους καταγράφεται από τον γραμματέα (τις περισσότερες φορές αντιγράφεται στη συνέχεια και στον πολύγραφο) και όσοι κατηγορούνται από άλλους αλλά δεν υπάρχει ανάκριση τους στον υπό εξέταση φάκελο, είτε γιατί δεν έδωσαν ανάκριση είτε γιατί ανακρίθηκαν αργότερα όταν εγκαταστάθηκαν οι αρχές της κυβέρνησης που προήλθε από τις εκλογές του Μαρτίου. Τέλος σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν όσοι επωμίζονται τον ρόλο του ανακριτή

6.1 Οι προσαχθέντες και οι οικειοθελώς εμφανιζόμενοι μάρτυρες

Όσοι προσήχθησαν για ανάκριση όντας ήδη κρατούμενοι ή συμπεριλαμβάνονταν στις λίστες του ΕΛΑΣ ως συνεργάτες του εχθρού αποτελούν μια

---

¹⁵⁴ Βόγλης Πολυμέρης, (2010), *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή 1941-1944*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια. σελ. 58

ομάδα και όσοι παρουσιάστηκαν οικειοθελώς, για να καταγγείλουν ό,τι γνώριζαν σχετικά με κάποια δωσιλογική συμπεριφορά υπακούοντας στην έκκληση των νέων αρχών και της Εθνικής Πολιτοφυλακής και των οποίων οι καταθέσεις διασώθηκαν στο υπό εξέταση αρχείο, μπορούν να χωριστούν σε διαφορετικές υποομάδες:

6.2 Καταγγέλλοντες - Μάρτυρες κατηγορίας

Η υποομάδα αυτή συγκροτείται από τους αγωνιστές του ΕΛΑΣ και τις οικογένειες τους. Οι καταγγέλλοντες – αγωνιστές που προσέρχονται να καταθέσουν και κυρίως να καταγγείλουν ακολουθούνται συχνά από τα μέλη των οικογενειών τους, που υπέστησαν διώξεις αποκλειστικά και μόνο επειδή κάποιος δικός τους υπηρετούσε στον ΕΛΑΣ ή είχε ασπαστεί την κομμουνιστική ιδεολογία ή είχε ενταχθεί στο ΕΑΜ. Για να αποκαταστήσουν τις αδικίες και τη βία που υπέφεραν και να αποδοθεί δικαιοσύνη προσήλθαν για ένορκη κατάθεση τα τρία αδέρφια του καπετάνιου Κολέντση Χρήστου που χρησιμοποιούσε το ψευδώνυμο «Κόκκινος», ο ίδιος ο καπετάνιος και ο πατέρας του. Σε άλλη περίπτωση ο πατέρας του Γιώργου Νεδέλκου, του γνωστού καπετάνιου με το ψευδώνυμο «Μακεδόνας» και γιατρού του Αρχηγείου Ηπείρου του ΔΣΕ, η μητέρα του και ο αδελφός του κατήγγειλαν αυτούς από τους οποίους υπέστησαν βίαιη συμπεριφορά και διώξεις που έφτασαν μέχρι τον διωγμό από την πόλη, όπως και ο πατέρας Καλ. Ευάγγελος του στρατιώτη του ΕΛΑΣ Καλ. Γεώργιου. Επίσης οι Χρ. Παύλος και Δημήτριος, πατέρας και γιός καταφθάνουν για να εγκαλέσουν κυρίως τους βουλγαρίζοντες συμπολίτες τους που τους πρόδωσαν και τους κατεδίωξαν. Οι στρατιώτες του ΕΛΑΣ δηλώνουν Σλαβομακεδόνες- Έλληνες

Έπειτα πολίτες που οι ίδιοι εκβιάστηκαν, φυλακίστηκαν, υπέστησαν βία ή έχασαν περιουσίες κατά τη διάρκεια της κατοχής κατήγγειλαν τους υπαίτιους. Αλλά και αυτοί οι οποίοι είχαν αντικρύσει φόνους, κλοπές, ξυλοδαρμούς και στην περίοδο της Εαμοκρατίας ένωσαν ότι ήρθε η ώρα της απόδοσης ευθυνών. Ακόμα απλοί πολίτες που γνώριζαν κάτι σχετικό με τη δράση του Βουλγαρομακεδονικού κομιτάτου και κατέφθαναν για να το καταθέσουν ή που είχαν ακούσει απλώς συνεργάτες των κατακτητών να καταφέρονται εναντίον των ανταρτών ή των κομμουνιστών ή είχαν καταστεί τυχαία αυτόπτες μάρτυρες γεγονότων

Οι υπηρετούντες στην ελληνική χωροφυλακή ή την ασφάλεια που γνώριζαν γεγονότα και στοιχεία λόγω της θέσης τους παρουσιάζονταν στο ανακριτικό γραφείο

και ανάμεσά τους ο ίδιος ο ανακριτής που διενήργησε τη δικαστική έρευνα και όλη τη διαδικασία και συνέταξε τον φάκελο. Ο τελευταίος καλείται αφού τα καθήκοντα του ανακριτή έχουν περάσει στα χέρια νέου προσώπου τοποθετημένου από τη νέα κυβέρνηση για να λογοδοτήσει για την εξαφάνιση εγγράφου που εξακολουθεί και σήμερα να λείπει παρά το ότι ο ανακριτής το είχε φυλάξει.

6.3. Κατηγορούμενοι που εξετάζονται στις ανακρίσεις.

Οι κατηγορούμενοι που εξετάζονται στις ανακρίσεις είναι, με κριτήριο τη διάθεση τους να βοηθήσουν το έργο της ανακριτικής αρχής, καταγγελλόμενοι που προσπαθώντας να ξεφύγουν κατηγορούσαν άλλους για συνεργασία με τον εχθρό είτε αρνούσαν κάθε ανάμειξη και κάθε κατηγορία δίνοντας πληροφορίες για άλλους και υποστηρίζοντας ότι η συνεργασία τους ήταν προϊόν βίας ή εξαναγκασμού και ήσσονος σημασίας. Από τον ανακριτή του ΕΛΑΣ ή της Εθνικής Πολιτοφυλακής εξετάζονται κατηγορούμενοι που εργάζονταν στη χωροφυλακή, δημόσιοι υπάλληλοι, κάποιοι οι οποίοι κατείχαν αξιώματα και εκούσια ή μη συνεργάστηκαν με τις αρχές κατοχής.

Επιπρόσθετα ορισμένοι απολογούμενοι ομολόγησαν τη σύμπραξή τους με τους Γερμανούς, τη λιποταξία και την προδοσία συναγωνιστών και δήλωναν ότι μετανόησαν ενώ άλλοι αποδέχτηκαν τις κατηγορίες αλλά εμφανίστηκαν αμετανόητοι και που

Ιδιαίτερη περίπτωση συνιστά ένας εκδότης και ο συνεργάτης του που κατηγορήθηκαν ότι στήριζαν τις κατοχικές δυνάμεις, μέσω του εντύπου που εξέδιδαν σε όλη τη διάρκεια της κατοχής.

6.4. Αιτιάσεις για πρόσωπα που δεν ανακρίνονται

Στις ανακρίσεις κατηγορούνται και άτομα τα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται στον υπό εξέταση φάκελο και δεν κλήθηκαν για κατάθεση ή απολογία. Αυτοί ήταν επώνυμοι και γνωστοί γενικά πολίτες που σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις αναφέρονταν από τους μάρτυρες ως συνεργάτες ή προδότες. Στην ουσία μέσα στα

δικόγραφα που αποτελούν το αρχείο παρελαύνει ένας μεγάλος αριθμός προσώπων που καταγγέλλεται για δωσιλογισμό με τον ένα ή τον άλλο τρόπο.

Αυτοί μπορούν να χωριστούν σε πολλές κατηγορίες με πρώτη αυτή των Βουλγαρόφρονων που ήσαν γραμμένοι στο βουλγαρικό κομιτάτο, συμμετείχαν στις συνελεύσεις του, έκαναν βουλγαρική προπαγάνδα στα χωριά, έφερναν βουλγαρικές εφημερίδες στην περιοχή και συνεργάζονταν με τον Κάλτσεφ και τον Κωστώφ.

Οι ίδιοι εφοδίαζαν τα χωριά με οπλισμό από τις βουλγαρικές δυνάμεις, ασκούσαν βία στους έλληνες, είχαν επαφές με το Μοναστήρι, ήταν μέλη της βουλγαρικής λέσχης στη Θεσσαλονίκη και στελέχη που υποστήριζαν την προσάρτηση της Δυτικής Μακεδονίας στη Βουλγαρία ή που είχαν προσωπικές σχέσεις με Βούλγαρους αξιωματούχους.

Ο βουλγαρικός παράγοντας της πόλης της Φλώρινας είχε στενή σχέση με τη λέσχη, κύριος σκοπός της οποίας ήταν η διενέργεια προπαγάνδας στους σλαβόφωνους κατοίκους της Μακεδονίας (που σύμφωνα με τις στατιστικές του 1940 ανέρχονταν στους 94.509), ο προσηλυτισμός όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού κατοίκων στη βουλγαρική ιδέα και κύριο μέλημα η εγγραφή όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού μελών που θα δήλωναν βουλγαρική καταγωγή, ώστε να μπορέσει η Βουλγαρία την κατάλληλη στιγμή να διεκδικήσει τη Μακεδονία. Η «Βουλγαρική Λέσχη» ή «Λέσχη Βουλγάρων Θεσσαλονικέων» αποτέλεσε το κέντρο της βουλγαρικής προπαγάνδας που ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη τον Μάιο του 1941 λίγες μέρες μετά την είσοδο των γερμανικών στρατευμάτων στην πόλη. Η Λέσχη αναγνωρίστηκε από τη γερμανική διοίκηση και για να πετύχει τους σκοπούς της χρησιμοποίησε κάθε μέσο παρέχοντας κυρίως οικονομική ενίσχυση στα μέλη της, τρόφιμα και άλλες διευκολύνσεις.¹⁵⁵ Επιπλέον αυτοί απειθαρχούσαν στις εντολές της ελληνικής αστυνομίας.

Οπωσδήποτε η προηγούμενη πολυπληθής ομάδα ήταν αυτή που συνεργαζόταν και με τους Γερμανούς και όσους είχαν συναναστροφές με αξιωματούχους της Γκεσταπώ. Αυτοί οργανώθηκαν ως στελέχη ή εργάζονταν για το Γερμανικό Φρουραρχείο ως διερμηνείς ή γραμματείς. Παρείχαν πληροφορίες οικειοθελώς ή με τη βία ή ήσαν μέλη της Ανώτατης Κεντρικής Επιτροπής Θεσσαλονίκης, παρευρέθηκαν σε συνελεύσεις, μεσολαβούσαν σε αγοραπωλησίες και άλλες συναλλαγές με Γερμανούς.

---

¹⁵⁵ Καρδάρης Χρήστος, (1997), Η βουλγαρική προπαγάνδα στη γερμανοκρατούμενη Μακεδονία. Βουλγαρική Λέσχη Θεσσαλονίκης (1941 – 1944), Αθήνα: Επικαιρότητα, σελ. 21, 27,

Εγκαλούνται, βέβαια, και οι αρχηγοί της βουλγαρικής κίνησης Μπλαντένωφ, Κάλτσεφ, Κωστώφ και Νικολάιφ με σκοπό την υποκίνηση του σλαβικού στοιχείου και την προσάρτησή της Μακεδονίας στη Βουλγαρία.

Άλλη ομάδα ήταν οι αυτονομιστές που επιδίωκαν την ανεξαρτησία της Μακεδονίας υπό την προστασία της Γιουγκοσλαβίας.

Δεν είναι λίγοι αναλογικά του δείγματος και οι αντικομμουνιστές που επιδίωκαν τη δίωξη των ανταρτών και των οικογενειών τους για ιδεολογικούς λόγους σύμφωνα με όσα κατέθεταν.

Εκτός από τις αναμενόμενες παρατηρήσεις (ένοχοι, αθώοι, επιβαλλόμενες ποινές), μπορούν να γίνουν και κοινωνιολογικές διαπιστώσεις για την ηλικία τους, τη μόρφωσή τους, τον τόπο κατοικίας, την οικογενειακή κατάσταση, την επαγγελματική τους ενασχόληση, την καταγωγή. Ο μελετητής και όχι μόνο ο ιστορικός μέσα από τη δράση ατόμων, όπως αυτή προκύπτει από τις ανακρίσεις, και τηρώντας την απαραίτητη απόσταση μπορεί να συναγάγει διάφορα άλλα συμπεράσματα. Για παράδειγμα κατηγορίες επιρρίπτονται σε κατηγορούμενους που ανήκουν σ' ένα ηλικιακό φάσμα κυρίως από 20 έως 40 ετών.

Δεν παρατηρείται να παρουσιάζονται ούτε πολύ νέοι, αλλά ούτε και ηλικιωμένοι. Οι επαγγελματικές δραστηριότητες τους ποικίλλουν: συναντά κανείς τον χωροφύλακα, ελεύθερο επαγγελματία, δηλαδή τον μηχανουργό αυτοκινήτων ή τη μοδίστρα, τον δημοσιογράφο, δημόσιους υπαλλήλους δηλαδή τον δάσκαλο ή τον εφοριακό, διερμηνείς και υπαλλήλους στο γερμανικό φρουραρχείο, οικοκυρές, με μεγαλύτερο ποσοστό αυτό των γεωργών.

Οι περισσότεροι δεν ήταν μορφωμένοι, με καταγωγή και τόπο κατοικίας κυρίως τη Φλώρινα. Σε σχέση με την οικογενειακή κατάσταση των κατηγορουμένων απαντώνται και άγαμοι αλλά η πλειοψηφία των κατηγορουμένων είναι έγγαμοι που συχνά έχουν και πολλά παιδιά. Σχετικά με την ταξική διαστρωμάτωση τους παρατηρείται ότι ανήκουν σε χαμηλά οικονομικά στρώματα και δεν ανήκουν σε κάποια ελίτ. Πολλοί διατείνονταν πως εξαναγκάστηκαν για τις πράξεις τους ή επιχειρούσαν να μειώσουν τη σημασία των πράξεων τους. Οι δικαιολογίες που προέβαλαν οι ίδιοι ήταν ότι παρασύρθηκαν, ότι δεν είχαν κακή πρόθεση, ότι ο στόχος της συνεργασίας τους με τον κατακτητή ήταν η σωτηρία του Έθνους από τον κομμουνιστικό κίνδυνο και τους «αντάρτες».

Οι περισσότεροι κατηγορούμενοι είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, όπως είναι φυσικό αφού κατάγονται και διαμένουν ως επί το πλείστον στη Φλώρινα και

ακολουθούν οι γεωργοί (Πίνακας 5). Οι αριθμοί αντιστρέφονται στον επόμενο Πίνακα (Πίνακας 6) όπου οι καταγγέλλοντες στη συντριπτική πλειοψηφία ασχολούνται με τη γεωργία, ενώ λίγες είναι οι περιπτώσεις των ελεύθερων επαγγελματιών και των ατόμων που υπηρετούν στη χωροφυλακή. Τέλος στον Πίνακα 7 καταγράφεται η ηλικία των εμπλεκόμενων στις ανακρίσεις. Αξιοπρόσεκτο είναι ότι σχεδόν όλοι οι εμπλεκόμενοι είναι μεταξύ 21 και 36 ετών, με πολύ λίγες περιπτώσεις (3) που είναι άνω των 58 ετών.

Επαγγέλματα κατηγορούμενων, καταγγελλόντων και η ηλικία τους.

Πίνακας 5

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΩΝ	ΣΥΝ. ΑΡΙΘΜΟΣ: 18
Γεωργοί	5
Γερμανικό Φρουραρχείο	2
Χωροφυλακή	2
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	9

Πίνακας 6

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΝΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ: 17
Γεωργοί	11
Χωροφύλακες	3
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	3

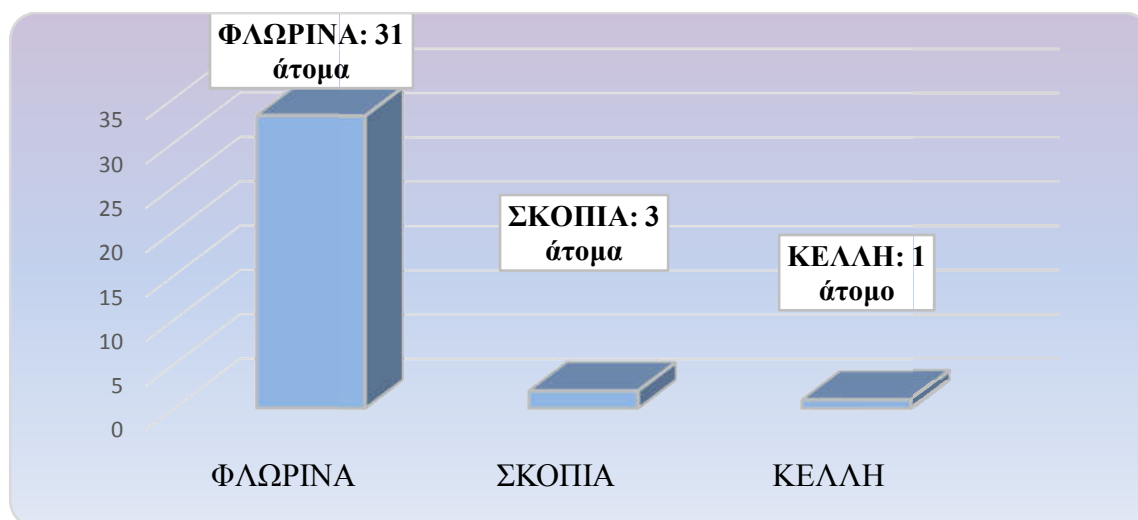
Πίνακας 7

ΗΛΙΚΙΑ	ΑΤΟΜΑ
18 ετών	1
21 έως 36 ετών	31
Άνω των 58 ετών	3

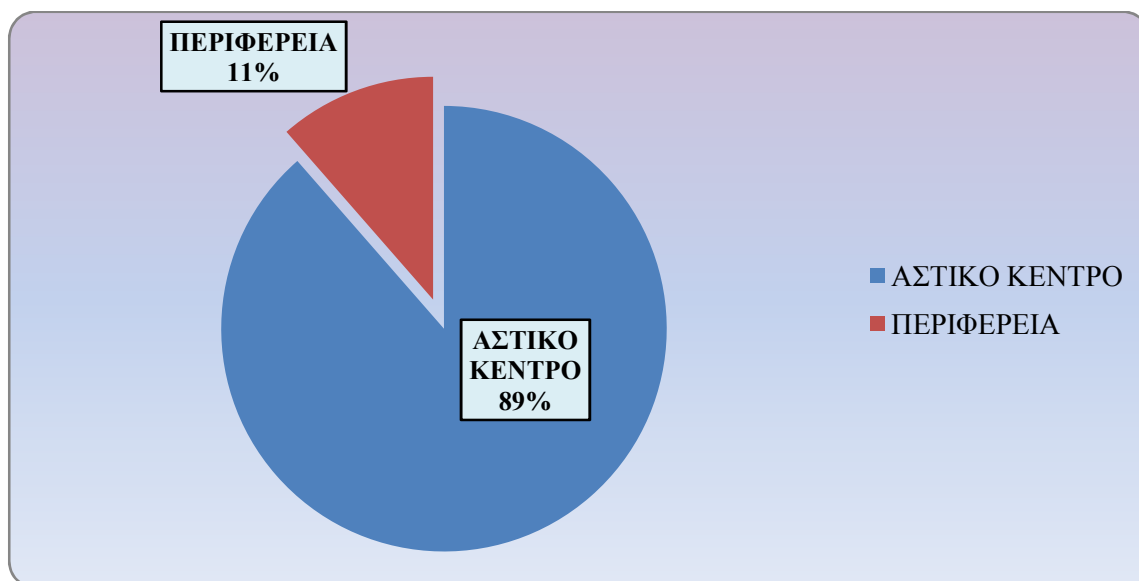
Η κατανομή των προσώπων με βάση τον τόπο κατοικίας αποκαλύπτει πως στην πλειοψηφία τους κατοικούσαν στη Φλώρινα, κατάγονταν από τη Φλώρινα και κυρίως ήταν άνδρες. (Πίνακες 5)

Τόπος κατοικίας ανακρινόμενων

Πίνακας 8.α

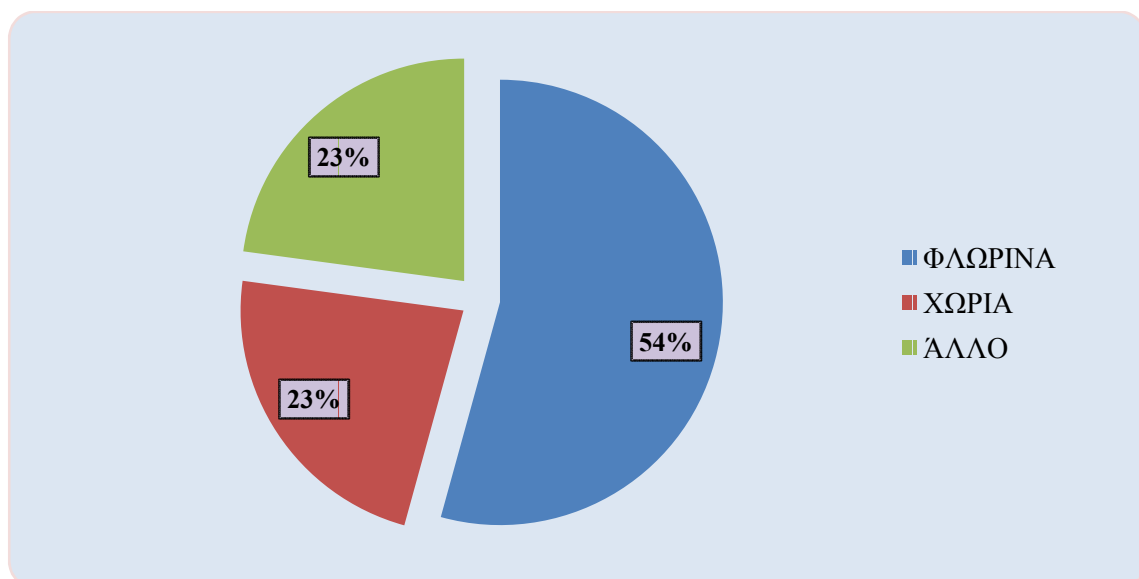
Πίνακας 8.β

Ως προς την καταγωγή το μεγαλύτερο ποσοστό των ανακρινόμενων καταγόταν από την πόλη της Φλώρινας με 54% επί του συνόλου, ποσοστό που υπερβαίνει το αθροιστικό σύνολο καταγωγής ατόμων της περιφέρειας 46%. (Πίνακας 9)

Καταγωγή

Πίνακας 9

7. Ανακριτές

Ως ανακριτές αναλαμβάνουν στρατιώτες της ΙΧης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ με νομική κατάρτιση, δικηγόροι ή φοιτητές νομικής. Το κύριο βάρος αναλαμβάνει ο Μουχτάρης Νικόλαος, δικηγόρος, ο οποίος υπογράφει και τα εντάλματα. Εκτός από τον Μουχτάρη, ως ανακριτές του ΕΛΑΣ αναλαμβάνουν ο συνήγορος Γεωργάνος Κωνσταντίνος, ο Βασιλείου Ευάγγελος, Υποδιοικητής της Εθνικής Πολιτοφυλακής Φλώρινας, ο Παπακωστίδης ανακριτής και ο Παν. Βαρβέρης, ανακριτής του Στρατοδικείου της Χ^{ης} Μεραρχίας.

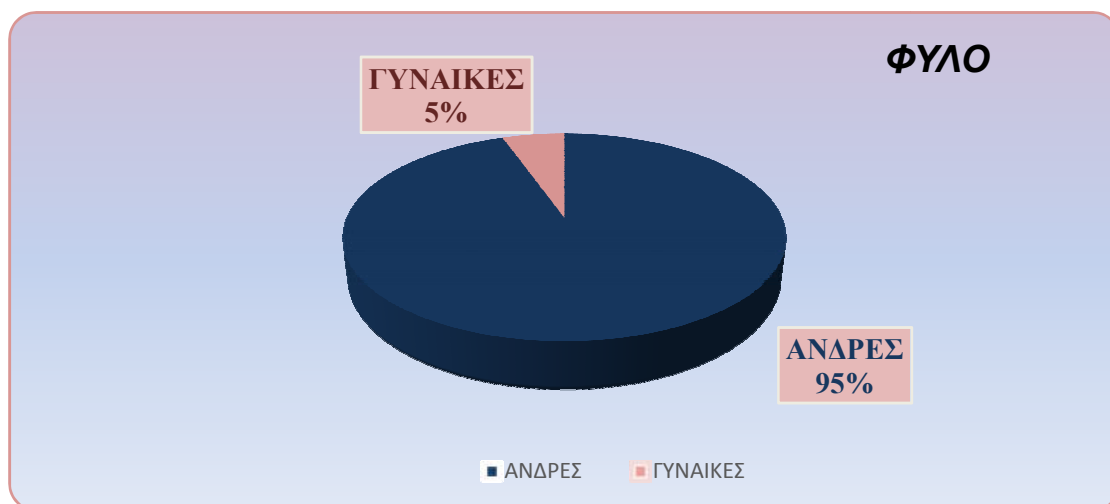
8. Ο ρόλος των γυναικών στις ανακρίσεις

Αξιοσημείωτο είναι ότι οι γυναίκες κατέχουν τον δικό τους ρόλο και το γυναικείο φύλλο εκπροσωπείται τόσο στην ομάδα των κατηγορουμένων όσο και στην ομάδα των καταγγελλόντων. Καθώς ήδη από το καλοκαίρι του 1944 άρχισε ένα είδος απονομής δικαιοσύνης στις περιοχές στις οποίες διαφαινόταν η κυριαρχία του ΕΑΜ, με εντολή του υποδιοικητή της εθνικής πολιτοφυλακής στα πλαίσια προανάκρισης απαγγέλθηκαν στη Δημητρούλα Σ. οι κατηγορίες της συνεργασίας με τη γκεστάπο και τους Γερμανούς. Η κατηγορία ήταν ότι στο σπίτι της έγινε η συνδιάσκεψη της γκεστάπο και η ίδια όντας ενταγμένη στο ΕΑΜ μετέφερε πληροφορίες και πρόδωσε τη συνδιάσκεψη του ΕΑΜ στη Δροσοπηγή τον Μάρτιο του 1944 λειτουργώντας προδοτικά.. Η άλλη περίπτωση αφορά στη μητέρα του καπετάνιου Θ. Νεδέλκου που καταγγέλλει για τη βίαιη συμπεριφορά προς την οικογένεια της γνωστό Φλωρινιώτη συνεργάτη των Γερμανών. Επιπλέον αναφορές γίνονται για γυναίκες –συνεργάτιδες και μία από αυτές παραπέμπεται στη δίκη του Οκτωβρίου 1945. Αυτές κατηγορούνται ότι πρόδωσαν συμπολίτες τους για την Εαμική δράση τους, δημιούργησαν εφήμερες σχέσεις με Γερμανούς ή εκφόβιζαν άλλους στηριζόμενες στη σχέση που είχαν οι σύζυγοι τους με τους Γερμανούς. Επίσης υπάρχουν αναφορές και σε γυναίκες που ήταν μέλη του ΕΑΜ, φυλακίστηκαν και κακοποιήθηκαν, σε Σερβίδες που υπηρετούσαν στον ΕΛΑΣ και Σλάβες που φυγαδεύτηκαν.

Στον πίνακα 10 διαφαίνεται ότι ως επί το πλείστον και με συντριπτικό ποσοστό 95% τα άτομα που κατηγορήθηκαν και ανακρίθηκαν ήταν άνδρες.

Το Φύλο

Πίνακας 10

9. Τα είδη των κατηγορητηρίων και των εγκλήσεων

Η διατύπωση των κατηγοριών και των ερωτήσεων παρουσιάζει μια σχετική τυποποίηση, η οποία όμως συμπληρώνεται και από στοιχεία και πληροφορίες που σχετίζονται με το συγκεκριμένο πρόσωπο και τις λεπτομέρειες που αναφέρονται σ' αυτό. Χαρακτηριστικά σε κάποια από τα επίσημα έγγραφα, όπως την απόφαση του Δικαστικού συμβουλίου της Χης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, που περιέχουν κατηγορητήρια συχνά αναφερόταν: «ανέλαβεν υπηρεσίαν παρά ταις αρχαίς κατοχής». Σε άλλη περίπτωση το κατηγορητήριο αφορούσε σε ανθρώπους που: «υποβοήθησαν το έργο του εχθρού με τον έναν ή άλλο τρόπο και έβλαψαν συνειδητά τον ελληνικό λαό». Κάποιοι εμφανίζεται ότι «διευκόλυναν το έργο της κατοχής ή διέπραξαν αδικήματα υπό ιδιαίτερες συνθήκες πίεσης, φόβου ή ανάγκης». Σύμφωνα με το άρθρο 2 της 1^{ης} Συντακτικής πράξης, τα αδικήματα αυτά τιμωρούνταν με την ποινή του θανάτου, των ισόβιων ή πρόσκαιρων δεσμών (10-20 χρόνων) ή της ειρκτής (5-10 ετών). Συνήθως η ανάκριση ξεκινά με την ερώτηση «Τι γνωρίζεις για τη σύσταση του Βουλγαρομακεδονικού κομιτάτου;» αλλά συχνά έπονται άλλες ερωτήσεις για επιπλέον στοιχεία και συγκεκριμένες λεπτομέρειες ή πληροφορίες που σχετίζονται με την έρευνα.

Τα είδη των κατηγορητηρίων που διατυπώνονται μέσα στα δικόγραφα και τις ένορκες καταθέσεις των μαρτύρων ή τις απολογίες και ανακρίσεις των κατηγορουμένων συστηματοποιούνται σε υποομάδες. Η πρώτη αφορά την ανάληψη υπηρεσίας από τις αρχές κατοχής (Γερμανοί- Βούλγαροι) και τη διευκόλυνση του έργου της που αφορούσε προδοσία Ελλήνων πολιτών στις γερμανικές αρχές Κατοχής για ενέργειες τους και συμμετοχή στη σύλληψη τους, σε συνεργασία με τον Κάλτσεφ και τους Βούλγαρους συνδέσμους. Μια άλλη περίπτωση σχετιζόταν με τον εξαναγκασμό των πολιτών να εγγραφούν στη βουλγαρική λέσχη, τη συμμετοχή στο βουλγαρικό κομιτάτο, τον υποχρεωτικό εξοπλισμό ομάδων της πόλης και των χωριών από τους Βούλγαρους. Η άσκηση προπαγάνδας και η κυκλοφορία έντυπου προπαγανδιστικού υλικού που έφτανε από το γειτονικό Μοναστήρι ή τη Θεσσαλονίκη υπέρ της Βουλγαρίας επιρρίπτονταν σχεδόν σε όλους τους συνεργάτες των Βουλγάρων.

Σε μία τουλάχιστον περίπτωση κατηγορήθηκε μια γυναίκα για την καταστροφή ελληνικής και την ύψωση της βουλγαρικής σημαίας και ένας άνδρας που έσκισε την ελληνική σημαία. Τέτοιου είδους πρακτικές που εξέφραζαν το μίσος στο ελληνικό κράτος και τα σύμβολά του χαρακτηρίζονταν αντεθνικές ενέργειες αλλά ήταν συνηθισμένες. Η συμμετοχή σε αναγκαστικό έρανο για τους πληγέντες της Σόφιας από βομβαρδισμό αποτέλεσε μια ακόμα αιτία για κατηγορία.

Η πραγματοποίηση βιαιοτήτων εναντίον Ελλήνων με τη σύμπραξη ή κάλυψη του εχθρού συνιστούσε μια άλλη παράμετρο της συνεργασίας Προδοσίες, συλλήψεις και φυλακίσεις των υπευθύνων του ΕΑΜ, των κομμουνιστών, ή απλών πολιτών συμπεριλαμβάνονταν στην κατηγορία αυτή.. Συχνά εξάλλου εξωθούνταν γυναίκες στην πορνεία. Αυτές ήταν συγγενικά πρόσωπα των κατηγορουμένων ή κρατούμενες στις φυλακές. Οι εκβιασμοί αποτελούσαν κύριο τρόπο απόσπασης χρημάτων με αντάλλαγμα κάποια εκδούλευση ή για να γλυτώσουν τους πολίτες από ποινές που επέβαλαν οι Γερμανοί. Η κερδοσκοπία, η μαύρη αγορά, η οικονομική εκμετάλλευση πολιτών για μεσολάβηση στο Φρουραρχείο ή οι οικονομικής φύσης δοσοληψίες με τους κατακτητές ήταν επίσης σοβαρές κατηγορίες.

Άλλη κατηγορία αφορούσε την πρόταση από τους Γερμανούς σε Έλληνα αξιωματικό για τη συγκρότηση ένοπλης ομάδας. Αυτός αποδέχτηκε την πρόταση αλλά το σχέδιο δεν προχώρησε τελικά.

Σημαντική κατηγορία εναντίον κάποιου ήταν η υπονόμηση του απελευθερωτικού αγώνα και γενικότερα η παροχή πληροφοριών συστηματικά στον εχθρό για συμπολίτες ή οργανώσεις που δρούσαν για την απελευθέρωση. Αλλά και η συμμετοχή ή εκτέλεση ανθρωποκτονιών και οι λεηλασίες, κάθε είδους αυθαιρεσίες, η εξορία οικογενειών, καταστροφές, κλοπές-κατασχέσεις (σπιτιών, οικοσκευής, επαγγελματικού εξοπλισμού) εντάσσονταν στις καταγγελίες που υπέβαλαν οι πολίτες εκείνη τη χρονική στιγμή.

Εξάλλου ενέργειες που αποσκοπούσαν στην αυτονόμηση της Μακεδονίας δηλαδή στοιχειοθετούσαν το αδίκημα της εσχάτης προδοσίας και η συμμετοχή στο αυτονομιστικό τάγμα Γκότσε που αποσχίστηκε και πέρασε στη Γιουγκοσλαβία εγγράφονταν στα πιο σημαντικά αδικήματα. Ακολουθούσε η κατηγορία για πρόκληση αναρχίας και ο κίνδυνος για την εθνική ασφάλεια με βάση τα αδικήματα αυτά.

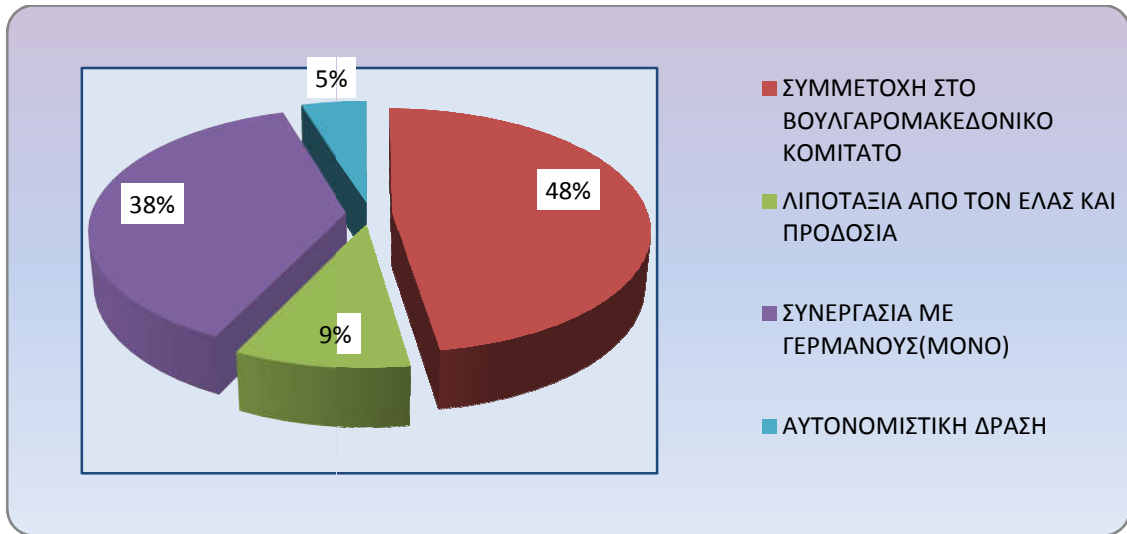
Έπειτα αιτιάσεις για κατασκοπεία, προδοσία των κινήσεων των αντάρτικων σωμάτων, προδοσία καπετάνιων, λιποταξία από τις τάξεις του ΕΛΑΣ ενέπιπταν στα βασικά ερωτήματα της έρευνας του ανακριτή.

Καταγγέλλονταν επίσης η οπλοφορία, η εξασφάλιση γερμανικών άδειων κυκλοφορίας πέραν του επιτρεπόμενου ορίου και η υποστήριξη του Χίτλερ. Κάποιοι εκμεταλλεύτηκαν την υπηρεσία επισιτισμού και κατηγορούνται για αυτό ενώ άλλοι κατηγορήθηκαν για εκούσια φιλοξενία των εχθρών ή στέγαση των οργανώσεων του εχθρού, προδοσία λόγω «επαγγελματικής αντιζηλίας», οικειοποίηση της περιουσίας των Εβραίων (3 περιπτώσεις) και την επιβολή λογοκρισίας.

Περιεχόμενο – Αιτιάσεις

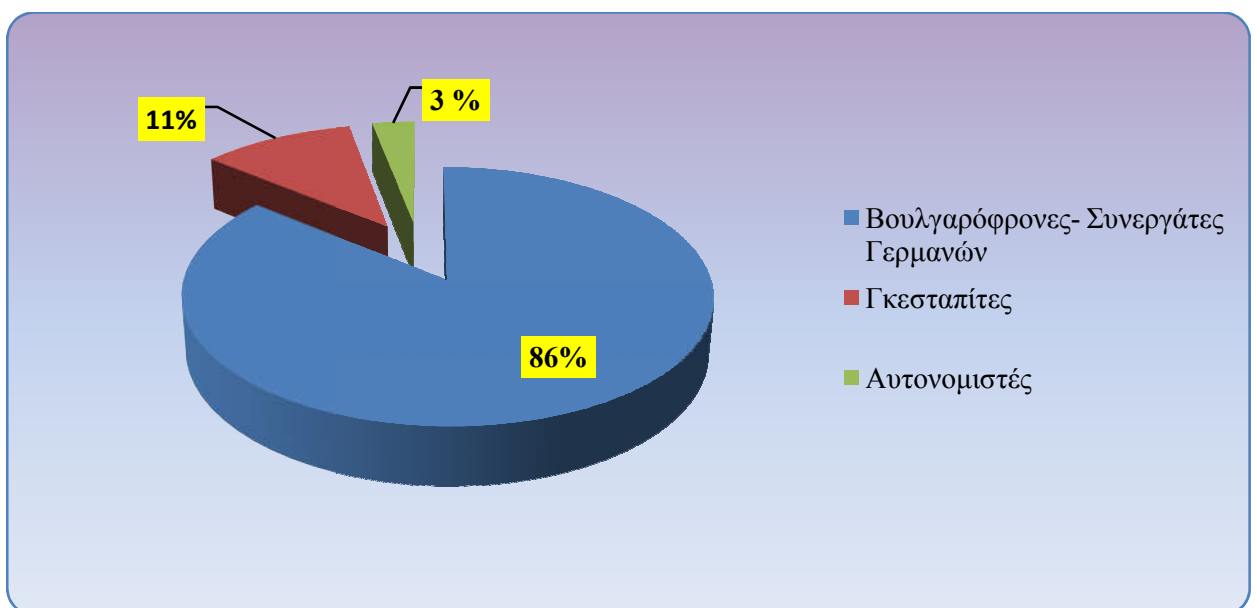
Ως προς το περιεχόμενο των καταθέσεων παρατηρείται διαφοροποίηση. Στο σύνολο των κατηγορητηρίων τις περισσότερες φορές η συνεργασία αφορά τη συμμετοχή στο βουλγαρομακεδονικό κομιτάτο. Λίγοι είναι αυτοί που κατηγορούνται ότι λιποτάχτησαν από τον ΕΛΑΣ, ένας που έδρασε για την αυτονόμηση της Μακεδονίας και ορισμένοι οι οποίοι συνεργάστηκαν μόνο με τους Γερμανούς. (Πίνακας 10)

Πίνακας 10

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία, οι Βουλγαρόφρονες- συμμετέχοντες στο κομιτάτο ήταν και η πιο μεγάλη ομάδα,. Έπειτα ακολουθούν οι συνεργάτες αποκλειστικά των Γερμανών (86%), ακολουθούν οι συνεργάτες με τους Γερμανούς (11%) και ένα μικρό μέρος είναι άτομα που προέρχονται από τον αυτονομιστικό χώρο. (Πίνακας 10 και Πίνακας 11)

Πίνακας 11

10. Τα κίνητρα συνεργασίας

Αναδιφώντας στα δικαστικά αρχεία ανασύρει κανείς μαρτυρίες και ντοκουμέντα για τα δραματικά γεγονότα εκείνης της εποχής, αποκαλύπτοντας πρόσωπα, πράγματα και καταστάσεις και φυσικά κίνητρα. Το κύριο κίνητρο του δοσιλογισμού στην περιοχή της Φλώρινας ήταν η ανάγκη για επιβίωση αλλά και η επιθυμία για οικονομικό κέρδος όπως ίσχυε και αλλού. Ένας επιπλέον υπολογίσιμος παράγοντας ήταν ότι στην περιοχή υπήρχε ενεργός πυρήνας πολιτών που είχε σαφή προσανατολισμό στη βουλγαρική ιδέα και ο οποίος επιθυμούσε την ένωση με τη Βουλγαρία. Αυτό το γεγονός πρόσθεσε μια νέα διάσταση που περιέπλεξε τα δεδομένα και τις καταστάσεις κατά τη διάρκεια των χρόνων της κατοχής.

Τα κίνητρα όσων συνεργάστηκαν με τον εχθρό ταξινομούνται με πρώτο την προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία ή η μεταβολή της Μακεδονίας σε βουλγαρική επαρχία ή η αυτονόμηση της Μακεδονίας. Έτσι όλοι αυτοί που επιθυμούσαν την υλοποίηση αυτού του στόχου συνεργάστηκαν με το βουλγαρικό κομιτάτο και τους συμμάχους του κομιτάτου, τους Γερμανούς. Κίνητρο αποτέλεσε η υπόσχεση για σπουδές στη Βουλγαρία και η υπόσχεση επαγγελματικής αποκατάστασης π.χ. στη Βουλγαρία.

Μερικές φορές διαφαίνεται ότι ταξικά κίνητρα και διάθεση συντριβής της αστικής τάξης στην πόλη και ανάληψη εξουσίας με τη συνακόλουθη οικονομική και κοινωνική δύναμη οδήγησαν στη συνεργασία με βάση το συγκεκριμένο αρχείο.

Πολιτικά και ιδεολογικά κίνητρα, ίσως λειτούργησαν ευνοϊκά προς τη συνεργασία με τους Γερμανούς, αν και δεν φαίνεται να υφίσταται ταύτιση με τον ναζισμό ή τον εθνικοσοσιαλισμό παρά μόνο για μία γερμανόφιλη ελίτ της πόλης που κατέχει εξουσία κατοχικά. Περισσότερο οι δωσίλογοι κινήθηκαν σε μια σε μια αντικομμουνιστική και αντιεαμική βάση.

Οικονομικά και υλικά κίνητρα (είδη διατροφής, γεωργικά μηχανήματα και χρήματα) οδήγησαν πολλούς στη στράτευση στο πλευρό του εχθρού ως αποτέλεσμα της ανέχειας την περίοδο του πολέμου και της κατοχής. Ο φόβος για αντίποινα, τιμωρία και η συνεχής αγωνία για επιβίωση έδειχνε το δρόμο συχνά για τη συνεργασία.

Εθνοτικά ζητήματα και αντιπαλότητες έφεραν τους πολίτες στο σημείο να βοηθούν τους κατακτητές. Ακόμα ο καιροσκοπισμός και η εκδίκηση για κάποια παλιά διαφορά με συγγενείς και γείτονες.

Τα κίνητρά του δωσιλογισμού που οδήγησαν πολλούς ανθρώπους στη συνεργασία με τον κατακτητή εμφανίζονται ασαφή, άλλοτε ήταν πολιτικά και ιδεολογικά, και άλλοτε οικονομικά και προσωπικά αλλά τις πιο πολλές φορές αδιευκρίνιστα. Το φαινόμενο του δωσιλογισμού δεν είχε κάποια καθορισμένη μορφή ούτε ήταν στατικό και περιορισμένο στις διορισμένες από τον κατακτητή «αρχές εξουσίας» αλλά αντίθετα, ήταν πολυδαίδαλο και δύσκολο στον προσδιορισμό του.¹⁵⁶

Κάτω από μία άλλη ερμηνεία και διαφορετική θέαση των πραγμάτων τα κίνητρα των δωσίλογων αλλά και όσων τους κατηγορούν ήταν τυχαιές επιλογές ή στάση ανθρώπων που δεν ήθελαν να μείνουν στη σκιά. Πολλές φορές η αντιπαράθεση και η σύγκρουση ανάμεσα σε ανθρώπους ξεκαθάρισε λογαριασμούς, προσωπικές και οικογενειακές διαφορές καθώς ρόλο έπαιξαν τοπικοί και εθνοτικοί ανταγωνισμοί που δεν είχαν σχέση με τα ευρύτερα πολιτικά διακυβεύματα του πολέμου.¹⁵⁷

Το δίπολο π.χ. κομμουνισμός/εθνικοφροσύνη υπονοεί πως κίνητρο ένταξης στο ΕΑΜ αποτελούσε πρωταρχικά η ιδεολογία του κομμουνισμού (ή έστω η «παραπλάνηση»), ενώ το δίπολο αντίσταση/προδοσία υπονοεί πως κίνητρο συμμετοχής σε οργανώσεις που συνεργάζονταν με τις δυνάμεις κατοχής ήταν πρωταρχικά ο φασισμός, η «αντίδραση». Η υιοθέτηση των εννοιολογικών αυτών κατηγοριών συνεπάγεται και την υιοθέτηση των υπόρρητων παραδοχών τους και οδηγεί τον ερευνητή στον εφησυχασμό και την παραγνώριση εναλλακτικών υποθέσεων εργασίας.¹⁵⁸

Η ένταξη στο ΕΑΜ, για παράδειγμα, δεν αποτελεί αναγκαστικά την ατομική ή συλλογική πράξη που συχνά θεωρείται αυτονόητη - δηλαδή τον μαζικό «ξεσηκωμό» ή την πλήρη πολιτική και ιδεολογική ταύτιση με το ΕΑΜ και πολύ λιγότερο με το ΚΚΕ. Σε πολλές αγροτικές περιοχές η ένταξη αυτή συνδέεται με την κατάρρευση του κρατικού και κατοχικού μηχανισμού και την ορεινή διαμόρφωση της χώρας.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Λοχαΐτης Ρόδης, (2014) *Ώψεις του δωσιλογισμού στον τοπικό τύπο των Χανίων, 1945-1951*. Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα. Χανιά: Πανεπιστήμιο Κρήτης, σελ. 41

¹⁵⁷ Καλύβας, Σ., (2003). *Εμφύλιος πόλεμος (1943-1949): Το τέλος των μύθων και η στροφή προς το μαζικό επίπεδο*. σελ. 53. Περιοδικό: *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, τεύχος 11, 37-70. Στην: <http://dx.doi.org/10.12681/sas.916> (ημερομηνία ανάκτησης: 18/12/19)

¹⁵⁸ Καλύβας, Σ., (2003).ό.π. σελ 54

¹⁵⁹ Καλύβας, Σ., (2003).,ό.π., *Εμφύλιος πόλεμος (1943-1949): Το τέλος των μύθων και η στροφή προς το μαζικό επίπεδο*. Περιοδικό: *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, τεύχος 11, 37-70. Στην: <http://dx.doi.org/10.12681/sas.916> (ημερομηνία ανάκτησης: 18/12/19)

Κάτω από τις συνθήκες αυτές είναι φυσιολογικό να ταυτίζεται κάποιος με την κρατούσα αρχή ιδίως, μάλιστα, στον βαθμό που η νέα αρχή νομιμοποιείται μέσω αναφορών στον κυρίαρχο εθνικό λόγο και έχει τη δυνατότητα να τιμωρήσει (και τιμωρεί) όσους δεν συμμορφώνονται.¹⁶⁰ Με αυτό το ερμηνευτικό σχήμα εξηγείται το γεγονός ότι καταγγελίες έκαναν και ορισμένοι πολίτες εναντίον άλλων ενώ οι τελευταίοι δε φαίνεται να τους είχαν βλάψει στη διάρκεια της Κατοχής. Προσέρχονται να καταγγείλουν δηλαδή αν και δεν έχουν σοβαρό λόγο να το κάνουν.

11. Επιχειρήματα-προφάσεις των κατηγορουμένων

Τα βασικότερα από όλα τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησαν όσοι ανακρίνονται και οι προβαλλόμενες «δικαιολογίες» για όσα διέπραξαν και για να αιτιολογήσουν την ανθελληνική στάση και τη συνεργασία τους με τον εχθρό ήταν ότι διέσωσαν συγγενείς τους ή εξαναγκάστηκαν από τους κατακτητές. Κάποιοι προέβαλαν ως επιχείρημα ότι εξασφάλιζαν έτσι βασικά είδη διατροφής ή εργασία, είχαν οικονομικές απολαβές και επιβίωσαν. Μια άλλη πρόφαση ήταν ότι διευκόλυναν συμπατριώτες τους μεσολαβώντας στους Γερμανούς ώστε να διεκπεραιώσουν κάποια δουλειά, και κυρίως ότι και άλλοι συμπεριφέρονταν με τον ίδιο τρόπο. Οι περισσότεροι δήλωναν ότι δε γνώριζαν ή δεν μπορούσαν να φανταστούν τις συνέπειες των πράξεών τους ή ότι οι κατηγορίες ήταν προϊόν συκοφαντίας και ψευδών.

12. Ομάδες ανακρινόμενων

Η διαπίστωση ότι κάθε ένα πρόσωπο από τα πολλά που συμμετέχουν στις διαδικασίες είναι μια διαφορετική περίπτωση, με ιδιαίτερα στοιχεία και η πολυπλοκότητα των περιπτώσεων αυτών κάνει γενικά δύσκολη την κατάταξη τους σε κατηγορίες. Προτείνεται εδώ μία τυπολογία που είναι χρήσιμη για την κατανόηση της στάσης κάποιων, χωρίς όμως να καλύπτει κάθε εξατομικευμένη περίπτωση που μπορεί να συναντήσει κανείς.

12.1. Ανακρινόμενοι από τις τάξεις του ΕΛΑΣ

¹⁶⁰Καλύβας,Σ., (2003).ό.π.,Στην:<http://dx.doi.org/10.12681/sas.916>(ημερομηνία ανάκτησης:18/12/19)

Το αρχείο των ανακρίσεων της Εαμοκρατίας αρχίζει χρονολογικά με τις ομολογίες δύο κατηγορουμένων που εντάχθηκαν στους κόλπους του Ε.Λ.Α.Σ αποκλειστικά για να συλλέξουν πληροφορίες, τις οποίες έπειτα διοχέτευσαν στους Γερμανούς. Οι ομολογίες δόθηκαν στις αρχές του 1944 και σε αυτές οι κατηγορούμενοι δέχονται πως λιποτάκτησαν από τον Ε.Λ.Α.Σ, αφού κατασκόπευσαν τις κινήσεις των ανταρτών και μετέφεραν πληροφορίες στους Γερμανούς μέσω ενός δικτύου συνεργατών, που ήταν αρκετά ευρύ όχι μόνο στην πόλη της Φλώρινας αλλά και στα χωριά και στην προκειμένη περίπτωση το Νυμφαίο και τη Σκοπιά. Αφορά στον βομβαρδισμό σωμάτων του ΕΑΜ στο δάσος του Νυμφαίου το 1943 και τη σύλληψη του καπετάνιου Αθάνατου. Και οι δύο προδοσίες είχαν συνέπεια την άμεση κινητοποίηση των Γερμανών οι οποίοι στη μία περίπτωση έστειλαν αεροπλάνα και βομβάρδισαν τον χώρο συνδιάσκεψης του ΕΑΜ και στην άλλη περίπτωση συνέλαβαν έναν καπετάνιο. Η αμοιβή ήταν αδρή, όπως δήλωσε ο ένας από τους δύο, ενώ και για τους δύο η τιμωρία ήταν η εκτέλεσή πριν την Εαμοκρατία.¹⁶¹

12.2 Η προδοσία της συνδιάσκεψης για συγκρότηση στρατηγείων του ΕΛΑΣ

Η απολογία του κατηγορουμένου Γεωργίου Β. του Βασιλείου, ετών 31, γεννημένου στα Μάλγαρα Θράκης και κατοίκου Φλώρινας, επαγγέλματος κουρέα, έλαβε χώρα στη Λάγγα Καστοριάς, την Παρασκευή στις 10 Μαρτίου του 1944.¹⁶² Αντίγραφο της υπάρχει στο αρχείο των ανακρίσεων που έγιναν στη διάρκεια της Εαμοκρατίας στη Φλώρινα με ημερομηνία 09/01/45.¹⁶³ Ο ίδιος ανέφερε ότι υπηρετούσε στο II τάγμα 28ου Συντάγματος που ανήκε στη ΙΧ Μεραρχία, πρώην Στρατηγείο Δυτικής Μακεδονίας με έδρα τη Λάγγα.

Αρχικά πήρε μέρος στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο με το 33ο σύνταγμα και το 1942 μετά την κατάρρευση του μετώπου δούλεψε στο κουρείο του Παντελή Κ. στη Φλώρινα. Εκεί γνωρίστηκε με τον κουνιάδο του κουρέα, τον Δημήτριο Σ. ο οποίος συχνά μιλούσε και έκανε προπαγάνδα υπέρ των Γερμανών. Επειδή συμφωνούσε, όπως

---

¹⁶¹ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) Απολογία Δημητρίου Λ.

¹⁶² Λάγγα ή Λάγγα: ορεινό χωριό της Καστοριάς, έδρα και χώρος δράσης του 28^{ου} Συντάγματος ΕΛΑΣ

¹⁶³ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9^{ης} Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) Απολογία Γεωργίου Β.

ο ίδιος ο μάρτυρας παραδέχεται, με όσα έλεγε ο Δημήτριος Σ., ο τελευταίος συμπέρανε πως ήταν γερμανόφιλος. Ο Δημήτριος Σ., λοιπόν, του πρότεινε συνεργασία με αντάλλαγμα πάντα κατά τον απολογούμενο να του δώσει γεωργικά είδη, εργαλεία και χρήματα. Ο σκοπός ήταν να αποκαλύψουν ποιοι από τη γειτονιά του Γεωργίου Β. άρπαζαν το τυπογραφείο του Τσώγκου και ποιοι βοήθησαν να αποφυλακιστεί ο κρατούμενος Καλαϊτζίδης. Όπως είναι γνωστό τον Απρίλιο του 1943 έγινε η σύσταση παράνομου τυπογραφείου από την Π.Ε. (Περιφερειακή Επιτροπή) Φλώρινας του ΚΚΕ. Τα μηχανήματα του τυπογραφείου τον Αύγουστο του 42 είχαν «απαλλοτριωθεί» από τον τυπογράφο Δημήτριο Τσώγκο με τολμηρή πρωτοβουλία του υπεύθυνου της Αχτιδικής Επιτροπής Κλεινών – Καυκάσου Πέτρου Κορίνα και μεταφέρθηκαν στις Κλεινές.¹⁶⁴

Ομολόγησε ο Γεώργιος Β., λοιπόν, ότι δέχτηκε και άρχισε να ερευνά το θέμα και να συζητά με τα παιδιά της γειτονιάς του, που ήταν οργανωμένα στο ΕΑΜ, γιατί ήταν οικονομικός ενισχυτής και συμπαθών της οργάνωσης αλλά δεν μπόρεσε να συλλέξει πληροφορίες. Επιπλέον υπογράμμισε ότι δεν πρόδωσε τους φίλους του Φίλιππο και Κωνσταντίνο Τσ. παρά το ότι για αυτούς γνώριζε ότι από την άνοιξη του 1943 μετείχαν στον ΕΛΑΣ και συγκεκριμένα στην «ανταρτο-ομάδα» Αλώνων όπως και αρκετοί Φλωρινιώτες αξιωματικοί και υπολοχαγοί.¹⁶⁵ Τότε και επειδή ο ίδιος δεν μπόρεσε να βρει συνεργάτες, ο Δημήτριος Σ. του υπέδειξε ως συνεργάτες τον σοφέρ Παντελή Β. και τον βιβλιοπώλη Νικόλαο Β., που ήταν στην υπηρεσία της Γκεστάπο. Επειδή υποπτεύονταν πως ήταν αντάρτες οι δράστες της κλοπής ο απολογούμενος δέχτηκε την πρότασή τους να βγει ως αντάρτης για να κατασκοπεύσει. Μεταξύ 20^{ης} και 25^{ης} Απριλίου, μέρα Κυριακή και ώρα 4μ.μ. πήγε στο σπίτι του Δημήτριου Σ. όπου εκεί ήλθε ο Γερμανός φρούραρχος Χάνσεν και ένας ακόμα Γερμανός που ήξερε ελληνικά. Για την μεγάλη προθυμία του ο Χάνσεν τον συνεχάρη. Στην πόλη λειτούργησε γερμανικό περιφερειακό Φρουραρχείο, με φρούραρχο τον λοχαγό Φρανς Κομπ, ενώ παράλληλα έδρευσε μικρή δύναμη της στρατιωτικής χωροφυλακής με επικεφαλής το λοχία Φριτς Χάνσεν που στην ουσία επάνδρωσε το Φρουραρχείο.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ Ηλιάδου-Τάχου Σ., Ανδρέου Α., (2014) Όψεις της ΕΑΜικής εκπαιδευτικής πολιτικής στη Δυτική Μακεδονία: Οι θεσμοί της εκπαίδευσης των Σλαβόφωνων. Στο: Φωτιάδης Κων., Ηλιάδου-Τάχου Σοφία, Βλασιδής Βλάσσης(Επιμ.), *Η δυτική Μακεδονία: Από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα* (σελ. 242- 257). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο. σελ.162

¹⁶⁵ Ηλιάδου-Τάχου Σ., Ανδρέου Α., ό. π., (2014) σελ 160

¹⁶⁶ Δορδανάς Σ. (2007). *Το αίμα των αθών. Αντίποινα των γερμανικών αρχών κατοχής στη Μακεδονία 1941-1944*. Αθήνα : Εστία, σελ.276.

Ορίστηκε αδρή αμοιβή και ο τρόπος διαφυγής, αν γινόταν αντιληπτός. Σκοπός της αποστολής ήταν οι απαντήσεις στα ερωτήματα: πόσοι και ποιοί ήταν αντάρτες, ποιον οπλισμό διέθεταν, σε ποιες θέσεις βρίσκονταν, ποια οργάνωση είχαν και ποιες διασυνδέσεις στην πόλη διατηρούσαν.

Φίλοι που ήταν οργανωμένοι ήδη στον ΕΛΑΣ του υπέδειξαν ραντεβού την 1^η Μαΐου, ώρα 1:30 – 2:00 στη Γεωργική Σχολή Φλώρινας, όπου ήρθε ο σύνδεσμος Λ. Συμφώνησαν και όρισαν συνάντηση στις 8:00 πίσω από το νοσοκομείο Φλώρινας, στους βράχους. Στο καφενείο «Εθνικόν» ο Γ.Β. συνάντησε και ενημέρωσε για όσα συμφώνησε με τον σύνδεσμο τον Δημήτριο Σ.. Ο τελευταίος ειδοποίησε τον Χάνσεν να στείλει δύο - τρεις Γερμανούς στο σπίτι του δήθεν για να τον συλλάβουν. Πράγματι η σκηνοθεσία της ψεύτικης επικείμενης σύλληψης στήθηκε καλά. Οι φίλοι του τον ειδοποίησαν ότι οι Γερμανοί τον αναζητούσαν και αυτός κρύφτηκε στο ρέμα τάχα για να γλιτώσει. Έπειτα ντύθηκε στρατιωτικά και στις 7:00 συναντήθηκε με τον σύνδεσμο στο καθορισμένο σημείο. Ο σύνδεσμος Λ. τον πήρε με δύο άλλους και πήγαν στο χωριό Μελάς. Εκεί συνάντησαν τους αντάρτες και μετά από μια περιοδεία κατέληξαν στη Νέβεσκα (Νυμφαίο). Στο Νυμφαίο όμως βρισκόταν και το πατρικό σπίτι της γυναίκας του. Από το σπίτι της πεθεράς του κρυφά ο Γ. Β. έστειλε δύο γράμματα, ένα στην οικογένεια του και ένα στον Δημήτριο Σ., που μέσω του κουνιάδου του Κ. Π., έφτασαν στον προορισμό τους. Οι πληροφορίες που έδωσε ήταν ότι στο Νυμφαίο βρίσκονταν εβδομήντα Έλληνες, τριάντα Σέρβοι και Σερβίδες και μαζί τους είχαν τέσσερα οπλοπολυβόλα. Επίσης έδωσε τα ονόματα όσων ήταν από τη Φλώρινα. Την άλλη μέρα μετά από περιοδείες σε άλλα χωριά και στη Νεγκοβάνη (Δροσοπηγή) και διατάχθηκαν να γυρίσουν στη Νέβεσκα (Νυμφαίο) γιατί επρόκειτο να γίνει συνδιάσκεψη με άλλα συγκροτήματα και να σχηματιστεί υπαρχηγείο. Κρυφά έστειλε δεύτερο γράμμα στον Σ.Δ. πληροφορώντας τον πως βρίσκονταν δεξιά από το Νυμφαίο στο ψηλό βουνό (Βέρνο), πως όλα τα συγκροτήματα παρευρίσκονταν και ότι ήρθαν οι αξιωματικοί, ο γιατρός «Μακεδόνας» και ο φαρμακοποιός «Αθάνατος». Το δίκτυο κινητοποιήθηκε άμεσα και το επόμενο βράδυ γερμανικά αεροπλάνα βομβάρδισαν το μέρος αλλά η συνδιάσκεψη είχε τελειώσει και οι συμμετέχοντες έφευγαν. Το γεγονός αναφέρει και ο Κίτσος Γιαγγιώργος στο «Σκιαγράφιση της Εθνικής Αντίστασης στη Φλώρινα» (1990): «Τον Αύγουστο του '43 όλα τα τμήματα του ΕΛΑΣ της περιοχής συγκεντρώθηκαν στο δάσος πάνω από τη Δροσοπηγή κοντά στο Βίτσι και έκαναν σύσκεψη. Συστάθηκαν τρία συγκροτήματα. Το ένα με καπετάνιο τον Αριστοτέλη Χουτούρα, το άλλο με τον Αμύντα και το τρίτο με τον Γκότσε. (Ο

Γκότσε, ψευδώνυμο του Ηλία Δημάκη, ήταν διοικητής του σλαβομακεδονικού τάγματος Φλώρινας-Καστοριάς, γνωστού ως Τάγμα Goce (Γκότσε). Είχε ιδρυθεί στις 2 Αυγούστου 1944, επέτειο του Ήλιντεν, στο χωριό Χαλάρα της Καστοριάς, με την παρουσία εκπροσώπων του ΚΚΕ, του Κομμουνιστικού Κόμματος της Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας και του πολιτικού επιτρόπου της ΙΧ. Μεραρχίας του ΕΛΑΣ Ρένου Μιχαλέα. Ο Γκότσε επιδόθηκε σε μια συστηματική στρατολόγηση των Σλαβόφωνων για να αυξήσει τη δύναμη του Τάγματος που αρχικά είχε 400 άτομα).¹⁶⁷ Η συνδιάσκεψη προδόθηκε. Την ημέρα που διαλύθηκε και είχαν φύγει οι αντάρτες, γερμανικά αεροπλάνα βομβάρδισαν ακριβώς το χώρο εκείνο που έγινε η συνδιάσκεψη, χωρίς κανένα θύμα, αφού είχαν φύγει οι αντάρτες». ¹⁶⁸ Ο προδότης ήταν ο Γ. Β..

Επίσης το γεγονός του βομβαρδισμού αναφέρεται σε συνέντευξη και από τον ίδιο τον καπετάνιο Αριστοτέλη Χουτούρα ή Αρριανό, σιδηροδρομικό υπάλληλο και στρατιωτικό αρχηγό του Συγκροτήματος Βίτσι, (αλλιώς Απόσπασμα Βίτσι ή Μακεδονικό Τάγμα ή 2/28 τάγμα του ΕΛΑΣ), από τη Λευκοθέα Κοζάνης. Έλεγε: «το τάγμα πέρασε δύο φορές στην «Ελευθέρα» (περιοχή Βοΐου), στην αρχή του καλοκαιριού του 1943 μετά από έναν γερμανικό βομβαρδισμό στο δάσος του Νυμφαίου και την άνοιξη του 1944 μετά από την αυτομολία ενός λόχου του στη Γιουγκοσλαβία....».¹⁶⁹

Συνειδητοποιήσει τότε ο Γ. Β., όπως δήλωσε, το έγκλημα που διέπραξε. Αργότερα οι στρατιώτες μεταφέρθηκαν στα Τίρβια και γύρισαν αργότερα στο Νυμφαίο - Νέβεσκα. Πήρε τότε άλλο γράμμα από τον Π. Κ. που έγραφε πως ο Σ.Δ. ήθελε να τον συναντήσει αλλά ο κατηγορούμενος του διεμήνυσε να μην του ξαναγράψει γιατί είχε μετανιώσει αλλά δεν αποκάλυψε τίποτα πια. Απεστάλη στη Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών από όπου αποτάχθηκε «ως κόλακας και λόγω παλιάς διαγωγής». (Στο σημείο αυτό είναι δυσχερής η ανάγνωση του εγγράφου). Ο Γεώργιος Β. του Βασιλείου αναφέρεται ως ταγματσοφιλίτης που εκτελέστηκε στον Πεντάλοφο τον Αύγουστο του '44 από τον ΕΛΑΣ, όπως καταγράφεται στο Ληξιαρχείο του Δήμου

¹⁶⁷ Σφέτας Σπύρος, (1998), Αυτονομιστικές κινήσεις των σλαβόφωνων κατά το 1944, η στάση του ΚΚΕ και η διαφύλαξη των ελληνο-γιουγκοσλαβικών συνόρων. Στο: *Μακεδονία και Θράκη, 1941-1944. Κατοχή, Αντίσταση, Απελευθέρωση*, Διεθνές Συνέδριο, Θεσσαλονίκη: ΙΜΧΑ.,σελ.105-124

¹⁶⁸ Γιαγιώργος Κίτσος, (1990), Σκιαγράφηση της Εθνικής Αντίστασης στη Φλώρινα. Αθήνα: χ. εκδ., σελ. 27

¹⁶⁹ Καλλιανιώτης Αθ., (2004), *Η Αντίσταση στη Φλώρινα 1943-1944, Φλώρινα 1912-2002, Ιστορία και πολιτισμός*, Επιμέλεια. Ανδρέας Ανδρέου, Πρακτικά συνεδρίου που έλαβε χώρα στην Παιδαγωγική Ακαδημία Φλώρινας από την 8η έως τη 10η Νοεμβρίου 2002, (σ. 309-339). Φλώρινα: ΑΠΘ 2004

Φλώρινας, στο Βιβλίο θανάτων.¹⁷⁰ Εξάλλου το καλοκαίρι του '44 έγιναν ανταρτοδικεία και εκτελέσεις ανταρτών από την ΙΧ μεραρχία του ΕΛΑΣ στην έδρα της στο βουνό, όπως αναφέρει ο Θανάσης Καλλιανιώτης.¹⁷¹

Μια προσεκτική ανάγνωση του εγγράφου αποκαλύπτει πως ο ίδιος ο απολογούμενος έπεσε σε αντιφάσεις λέγοντας πως ο στόχος της συνεργασίας του με τους Γερμανούς ήταν να βρεθεί ποιος έκλεψε το τυπογραφείο του Τσόγκου αλλά τελικά στρατολογήθηκε στον ΕΛΑΣ για να δώσει πληροφορίες για τις θέσεις και τις κινήσεις των ανταρτών, όπως του ζητήθηκε από τον Γερμανό αξιωματούχο. Από την άλλη υποστήριξε ότι συμπαθούσε το ΕΑΜ και το στήριζε οικονομικά. Ο τελευταίος του έδωσε υψηλή αμοιβή και τον επιβράβευσε για τη συνεργασία του. Είναι βέβαια εμφανής η διάθεση του να δικαιολογηθεί, όσο γίνεται, και να προβάλλει κάποιες επιλογές του ως ελαφρυντικά της θέσης του.

12.3. Η προδοσία των καπετάνιων «Αθάνατου» και «Μακεδόνα».

Ακολουθεί η απολογία του κατηγορουμένου Δημητρίου Λ. του Γρηγορίου, 24 χρόνων, γεωργού από τη Σκοπιά Φλώρινας. Οι κατηγορίες που τον βαρύνουν αφορούν στη λιποταξία του από τον ΕΛΑΣ κατά τον Μάιο του '43 και την προδοσία των καπετάνιων Αθάνατου και Μακεδόνα και των κινήσεων των ανταρτών στο γερμανικό φρουραρχείο.

Ο Δημήτριος Λ. ομολόγησε ότι λιποτάχτησε από τον ΕΛΑΣ αφού παρακολούθησε τρεις μέρες τις κινήσεις και τις δυνάμεις των ανταρτών. Αφηγείται πως ο φαρμακοποιός Χαράλαμπος Χαραλαμπίδης – «Αθάνατος» και ο γιατρός Γιώργος Νεδέλκος – «Μακεδόνας» που μετείχαν ως αξιωματικοί στο ΕΑΜ είχαν έρθει για να εξετάσουν μερικούς αντάρτες τραυματίες μεταξύ των οποίων και αυτός ο ίδιος ο απολογούμενος.¹⁷² Το γεγονός αναφέρει και ο Γ. Νεδέλκος στο «Αναμνήσεις από

¹⁷⁰ Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2017), *Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944*, Πίνακας ονομάτων. Θεσσαλονίκη: εκδ. Επίκεντρο, χ. σελ.

¹⁷¹ Καλλιανιώτης Αθ., (2018), *Αντεπανάσταση στους κόλπους του 28ου συντάγματος ΕΛΑΣ 1943-44*, Οκτώβριος 2014, από Ανακοίνωση του γράφοντος σε συνέδριο με τίτλο *Ιστοριογραφικές αναζητήσεις της νεότερης και σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας*. Καστοριά: Οργάνωση: Ένωση Επιστημόνων Δυτικής Μακεδονίας «Νικόλαος Κασομούλης» – Ακαδημία Γραμμάτων και Τεχνών Καστοριάς «Θωμάς Μανδακάσης». Στην: <https://blogs.sch.gr/thankall/?p=1374> (Ημερομηνία ανάκτησης: 10/11/2019)

¹⁷² Αποστολίδης Χρήστος του Κωνσταντίνου ψευδώνυμο Κεραυνός. Γεννήθηκε στο Κάρς της Ρωσίας, Πηγή: Γιαννούλη Πανωραία (2017) *Αυτοβιογραφίες του Χριστόπουλου για την Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο (1946-1949)*, Πτυχιακή εργασία, Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας. σελ 34

την εθνική αντίσταση στη Δυτική Μακεδονία, Φλώρινα». Την άλλη μέρα, όπως κατέθεσε, ο Δημήτριος Λ. κατέβηκε στη Σκοπιά και μέσω του εξαδέλφου του Παντελή Λ. και του χωροφύλακα Θανάση Μ. (χαρακτηρίζοντας τον ο ίδιος ως: προδότη, που βρισκόταν στη νομαρχία Φλώρινας) πληροφόρησε τους Γερμανούς και τον Κάλτσεφ για τις κινήσεις των ανταρτών και την έλευση των καπετάνιων, κλήθηκε στη συνέχεια στο φρουραρχείο για να επιβεβαιώσει την πληροφορία και ακολούθησε η σύλληψη του Χαραλαμπίδη Χ. –«Αθανάτου».¹⁷³ Ο Γιώργος Νεδέλκος – «Μακεδόνας» διέφυγε στο βουνό και ο Χαραλαμπίδης αργότερα απελευθερώθηκε με την επιχείρηση στον σιδηροδρομικό σταθμό Βεύης στις 21 Μαΐου 1943. Η απελευθέρωση του Γραμματέα της Εθνικής Αλληλεγγύης, Χαραλαμπίδη, σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε από την Περιφερειακή Επιτροπή Φλώρινας, επικεφαλής της οποίας ήταν ο Αλέκος Σιέμπης. Σ' αυτήν πήραν μέρος οι Τσακίρης Γιάννης γραμματέας Φλώρινας ΚΚΕ, πεταλωτής, Πέτρος Κορίνας (Καμό) ως σύνδεσμος με την Π.Ε. του ΚΚΕ, Σερβίνης Μιχάλης δάσκαλος από την Αγία Παρασκευή, στέλεχος της ΕΠΙΟΝ [...] και άλλοι.¹⁷⁴

Λίγο αργότερα τον Μάιο του 1943 μέσα στην πόλη της Φλώρινας έγινε η σύλληψη αλλά και η εν ψυχρώ δολοφονία από τους Γερμανούς του Γιάννη Τσακίρη, πεταλωτή, αθλητή, γραμματέα της επιτροπής Φλώρινας του ΚΚΕ, συντελεστή της απελευθέρωσης του Χαραλαμπίδη, που είχε συμμετέχει στην περίθαλψη τραυματία αντάρτη.¹⁷⁵ Για την δολοφονία του Γιάννη Τσακίρη και ο Γιώργος Νεδέλκος ανέφερε ότι οφειλόταν στο γεγονός ότι «τον κάρφωσε αντάρτης από την Σκοπιά επειδή είχε συνοδεύσει ως οδηγός για την περίθαλψη τραυματισμένου αντάρτη στο Βίτσι τον Γιώργο Νεδέλκο, που ήταν γιατρός και τον Χαράλαμπο Χαραλαμπίδη, που ήταν φαρμακοποιός». Η κίνηση προδόθηκε στον Κάλτσεφ από τον Δημήτριο Λ.. Έτσι η ομολογία του ταυτίζεται με τα γεγονότα.

Κατέθεσε, επίσης, απαντώντας σε σχετική ερώτηση πως οι Σωτήρης Κ. και Κωνσταντίνος Μπ. και Θανάσης Τ. και Χαράλαμπος Κ. ήταν γραμμένοι στο βουλγαρικό κομιτάτο, προπαγάνδιζαν υπέρ της Βουλγαρίας και σήκωσαν βουλγαρική σημαία, που πήραν από τον γραμματέα του Πόπεφ¹⁷⁶ και ήθελαν να οπλιστούν. Επίσης

¹⁷³ Δορδανάς Στρ., (2002), *Αντίποινα των γερμανικών αρχών κατοχής(1941-1944)*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο (ΑΠΘ).σελ 378

¹⁷⁴ Ηλιάδου -Τάχου Σ., (2017), *Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Επίκεντρο, σελ. 163.

¹⁷⁵ Δορδανάς Στράτος (2002), *ό.π.*, σελ 386.

¹⁷⁶ Βούλγαρος σύνδεσμος Πηγή: Μπελεγάκη Όλγα – Σταματιάδου Ελένη, (2014), *Όψεις της βουλγαρικής προπαγάνδας στη δυτική Μακεδονία (1941-1942)*.Στο: Βλασίδης, Βλάσης, Ηλιάδου - Τάχου, Σοφία, Φωτιάδης, Κωνσταντίνος (Επιμέλεια), *Η Δυτική Μακεδονία: Από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο. σελ. 500

δήλωσε πως ο Κώστας Κ. του πρότεινε να γίνει χωροφύλακας στη Βουλγαρία στη θέση του, είχε κάνει πολλές προδοσίες και ότι αυτός και ο Γεώργιος Μ., που ήταν πρόσφυγας, μπαινόβγαιναν στο Φρουραρχείο.

Οι Αθανάσιος Τ. και Χαράλαμπος Κ. οργάνωναν τον εξοπλισμό των χωρικών με το πρόσχημα της απελευθέρωσης από την Ελλάδα και γι' αυτό τους συνέλαβαν οι αντάρτες. Ο Δημήτριος Λ., λοιπόν, πρόσφερε αφειδώς πληροφορίες για άλλους βουλγαρόφρονες και επιβεβαίωσε τη στενή συνεργασία του με Βούλγαρους και τους Γερμανούς.

Ο Δημήτριος Λ. εκτελέστηκε από τους αντάρτες στις 24 Μαΐου του 1944, ημέρα της ομολογίας του, στην περιφέρεια Βαψωρίου (Ποιμενικό) Φλώρινας, όπως ενόρκως καταθέτει η σύζυγός του Δήμητρα τον Ιούνιο του 1945 στο Ειρηνοδικείο Φλώρινας.¹⁷⁷

12.4. Η προδοσία της συνδιάσκεψης του ΕΑΜ στη Δροσοπηγή

Στις 25 Αυγούστου του 1944 λάμβανε χώρα η προανάκριση σε βάρος της Δημητρούλας Σ. μετά από εντολή του υποδιοικητή της Εθνικής Πολιτοφυλακής και αντίγραφο της καταχωρήθηκε στις 9 Ιανουαρίου του 1945 στον προς έρευνα φάκελο.¹⁷⁸

Η Δημητρούλα Σ. του Χρήστου και της Χριστίνας, γεννημένη σε χωριό της Καστοριάς, κάτοικος Σκοπιάς, ετών 31 μοδίστρα, έγγαμη με δύο παιδιά, κατηγορήθηκε ως γκεσταπίτισσα και ισχυρίστηκε ότι επειδή το σπίτι της είναι κοντά στη Φλώρινα, την επισκέπτονταν διάφοροι άνθρωποι ανάμεσα τους και Γερμανοί.

Στην ερώτηση ποιες ήταν οι αποφάσεις που έβγαλε η συνδιάσκεψη της Γκεστάπο στις 20 Αυγούστου του 1944 που έγινε στο σπίτι της και ποιοι ήταν αυτοί που μετείχαν απάντησε πως συμμετείχαν οι Άγγελος και Πολυχρόνης Π., Γιώργος Δ., Μήτσος Ρ., Κώστας Δ. και Σίμος Δ., Γιώργος Κ. που είχε καλέσει ο άντρας της Νίκος ο οποίος ήταν υπεύθυνος του ΕΑΜ για έρανο. Αυτοί (ισχυρίζεται) δεν ήταν γκεσταπίτες. Η ίδια ήταν στη συνδιάσκεψη του ΕΑΜ στον Τροπαιούχο και τους βρήκε στο σπίτι της. Ο Αγρονόμος Φ. και ο Παν. Κ. είχαν έρθει βόλτα το πρωί ως συμπατριώτες από την Κρήτη.

¹⁷⁷ Αρχείο: Αποφάσεις Ειρηνοδικείου Φλώρινας, ένορκη βεβαίωση, αριθμός 148.

¹⁷⁸ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) προανάκριση Δημητρούλας Σ.

Απάντησε ακόμα ότι ήταν οργανωμένη στο ΕΑΜ από τον Ιούνιο του 1943 από τον καθοδηγητή Γιώργη από την Αθήνα και τον Παράσχο. Από Γκεσταπίτες γνώριζε τους Μήτσο Β., Αποστόλη Μ., Όθωνα Γ. και άλλους τρεις. Επίσης δήλωσε ότι ο Θανάσης Μ. και Κώστας Κ. πρόδωσαν μια γυναίκα από τη Σκοπιά. Με τη Γκεστάπο, ανέφερε, σχετίζονταν οι Βασίλης Γ., Σπύρος Ρ., Ναούμ Σ., Κώστας Κ., Στ. Ρ., Τρ. Ε., Αν. Τ. και είχαν σχέση με Κάλτσεφ (δεν απαντώνται ξανά τα ονόματα αυτά στο παρόν αρχείο) ενώ οι Ηλίας Χ. και Παντελής Λ. προπαγάνδιζαν στα χωριά. Η Δημητρούλα Σ. κατήγγειλε ότι μέσω του Αποστόλη Μ. έφτασαν στον Νομάρχη Φλώρινας, Μπόνη τα νέα για τη συνδιάσκεψη του ΕΑΜ στη Δροσοπηγή και από εκεί στη Γκεστάπο και έγιναν συλλήψεις.¹⁷⁹ Η ίδια αρνήθηκε οποιαδήποτε σχέση.

12.5. Συνεργάτες με τις κατοχικές ελληνικές αρχές .

Μία άλλη εκδοχή για την ίδια υπόθεση, που θα μπορούσε να συνδυαστεί με την πληροφορία της προηγούμενης κατάθεσης, κατατίθεται από τον ίδιο τον Μπόνη. Ο Μπόνης, Νομάρχης Φλώρινας, θα αποστείλει ως πληροφοριοδότες του, στη συγκέντρωση της Δροσοπηγής όπου έγινε το συνέδριο οργανωτικών επιτροπών του ΕΑΜ (στις 23 και 24 Μαρτίου του 1944) τον Παναγιώτη Μιχαήλ Ν. μαζί με τον επίσης δάσκαλο Παντελή Οι. Σύμφωνα με έκθεση του Μπόνη (Νομαρχία Φλώρινας προς Γενική Διοίκηση Μακεδονίας-6/4/1944-αρ.πρωτ. 2055) για τη σύσκεψη επελέγη η κοινότητα Δροσοπηγής *«ουχί διότι οι κάτοικοι συνεπάθουν την κίνησιν, αλλά διότι η γεωγραφική θέσις της προσφέρεται δια την λήψιν μέτρων ασφαλείας και διαφυγής εν περιπτώσει κινδύνου»*. Στην αναφορά του ως *«αρχηγοί παραστάντες»* αναφέρονται οι *«Αρριανός, ψευδώνυμον, Σλοβόντας (Κέντρος, παλαιός κομμουνιστής), Αμόντας (Σπανός εκ Λεχόβου), Αυγερινός (Παπαδόπουλος Ιωάννης) εξ Αμμοχωρίου και ξένος τις, όστις λέγεται ήτο γραμματεύς του ΕΑΜ της Δ. Μακεδονίας»*. Οι δύο δάσκαλοι παρακολούθησαν τη γενική συζήτηση, αλλά και μια *«ιδιαιτέραν με τα κύρια στελέχη της συγκεντρώσεως»*. Οι δάσκαλοι θα επιστρέψουν στη Φλώρινα και θα κάνουν μια εκτεταμένη προφορική έκθεση προς τον Μπόνη. Ο Μπόνης όταν επέστρεψαν οι δάσκαλοι και είχε πλέον στοιχεία τα ανέφερε αυτά υπηρεσιακώς προς τις γερμανικές αρχές.¹⁸⁰ Στις 22 Νοεμβρίου του 1944 εξετάστηκε ως κατηγορούμενος πλέον ο Παναγιώτης Μιχαήλ Ν., δάσκαλος, που γεννήθηκε και κατοικούσε στα Ασπρόγεια,

¹⁷⁹ Δορδανάς Στρ., (2002), Αντίποινα των γερμανικών αρχών κατοχής(1941-1944), Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο (ΑΠΘ) σελ.600

¹⁸⁰ Μπόνης Κ. (1982), *Η Φλώρινα κατά την κατοχήν, 1941-1944*, Θεσσαλονίκη: χ. εκδ., 1982, σελ. 89

ετών 33, επειδή συνεργάστηκε με τον Μπόνη κατασκοπεύοντας τη συνδιάσκεψη του ΕΑΜ στην Δροσοπηγή.¹⁸¹

Ρωτήθηκε τι γνώριζε για τον Παντελή Π.¹⁸² Απάντησε ότι το καλοκαίρι του '44 οι Γερμανοί είχαν προτείνει στον Παντελή Π. τη συγκρότηση ένοπλης ομάδας στη Φλώρινα για την ασφάλεια της πόλης και του ελληνικού πληθυσμού. Αν δεν δεχόταν και έρχονταν οι Βούλγαροι, τότε αυτοί (οι Γερμανοί) θα αναλάμβαναν τη φρούρηση της πόλης. Ο Παντελής Π. δέχτηκε αρχικά και θέλησε να βρει συνεργάτες. Συνεργάτες του ήταν ο αξιωματικός Π., ο υπαξιωματικός Ζ. και ο Ευάγγελος Κ.. Πολιτικοί συνεργάτες του ήταν ο Πολυχρόνης Π. από τις Κάτω Κλεινές, και οι Ξενοφών Κ., Νικόλαος Β. κάτοικοι Φλώρινας. Δεν συγκροτήθηκε όμως αυτή η ομάδα γιατί οι προτάσεις του Παντελή Π. δεν έγιναν δεκτές. Η Βέρμαχτ, για να αντιμετωπίσει την πρόκληση του ανταρτοπόλεμου και του ΕΛΑΣ, προχώρησε στη δημιουργία ελληνικών ένοπλων σωμάτων, τα οποία είτε αναλάμβαναν καθήκοντα φρούρησης των πόλεων είτε συμμετείχαν σε επιχειρήσεις του γερμανικού στρατού. Με αυτόν τον τρόπο οι Γερμανοί αύξαναν τον αριθμό των δυνάμεών τους και, το σημαντικότερο υποκινούσαν έναν εμφύλιο πόλεμο και μείωναν τις επιθέσεις κατά των στρατευμάτων τους. Η τακτική του εξοπλισμού και της χρησιμοποίησης των αντικομμουνιστικών δυνάμεων στη μάχη κατά της Αντίστασης, όπως και της υποδούλισης των εθνοτικών αντιθέσεων, εφαρμόστηκε από τους Γερμανούς σε πολλές χώρες της κατεχόμενης Ευρώπης, όπως στην περίπτωση των παραστρατιωτικών της Milice στη Γαλλία ή των ένοπλων σωμάτων Ουκρανών εθνικιστών στη Σοβιετική Ένωση». ¹⁸³ Η κατάθεσή του ταιριάζει με όσα ο ίδιος ο Παντελής Π. κατέθεσε στη δίκη του αργότερα. ¹⁸⁴

---

¹⁸¹ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) προανάκριση κατηγορούμενου Μιχαήλ Ν

¹⁸² Λοχαγός του ελληνικού στρατού. Πηγή: ό.π. Ηλιάδου -Τάχου Σ., (2017), σελ 129

¹⁸³ Βόγλης, Π., (2014). Η Αδύνατη Επανάσταση, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σ. 52)

¹⁸⁴ Πριόβολος Γιάννης (2013) *Μόνιμοι αξιωματικοί στον ΕΛΑΣ Μακεδονίας*. Αρχειακά τεκμήρια. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 226

12.6. Συνεργάτες των Γερμανών

12.6.1 Στελέχη και υπάλληλοι του Γερμανικού Φρουραρχείου

Διαφορετική περίπτωση αποτελεί αυτή του Κων/νου Αθ. που εμφανίζεται αμετανόητος στην απολογία του ως κατηγορούμενου.¹⁸⁵ Γεννημένος στη Φλώρινα, κάτοικος Φλώρινας, ετών 23, του Ιωσήφ και της Μαρίας ο κατηγορούμενος ομολόγησε πως οργανώθηκε στη Γκεστάπο στις 23 Ιουλίου του 1944 και παρευρέθηκε στη συνέλευση που έγινε τότε μαζί με τους Δημήτριο Σ., Νικόλαο Κ., Ιωάννη Π., Γεώργιο Π., Κωνσταντίνο Αθ., Ιπποκράτη Κ., Κώστα (γκαρσόν) και τρεις Γερμανούς στο σπίτι του Π.. Η συνέλευση αποτυπώνεται μέσα από την αφήγησή του. Ο πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής του 8^{ου} γραφείου της γκεστάπο Λίντεμαν με διερμηνέα τον Όσβαλτ εξήγησε ότι έπρεπε να εξοντώσουν τους κομμουνιστές, γιατί ήταν αίτιοι της καταστροφής του ανθρωπισμού και γι' αυτό έπρεπε να εργαστούν με θέρμη. Έπειτα ο Δημήτριος Σ. επεσήμανε ότι έπρεπε να φανούν πιστοί και συνεπείς ως πραγματικά στελέχη που ήταν και ότι θα εργάζονταν με πίστη και ζήλο. Άλλες δυο συνδιασκέψεις έγιναν στο γραφείο του φρουραρχείου στις 17 Αυγούστου του 1944 με τα ίδια μέλη. Μίλησε πρώτος ο Λίντεμαν και έθεσε ως στόχο την εξόντωση των κομμουνιστών. Γι' αυτό αποφάσισαν κατόπιν να μεταβούν στη Μελίτη, για να εξοντώσουν τις οικογένειες των ανταρτών και να αποσπάσουν τα εισοδήματα και τα ζώα τους. *(Πήραν 40 κάρα σιτάρι, 1 κριάρι, 3 οκάδες τσίπουρο).*

Με βάση τη δεύτερη απόφαση που έλαβαν κανονίστηκε να συλλάβουν αντάρτες και υπεύθυνους του ΕΑΜ, άλλους εργαζόμενους και κομμουνιστές και να μεταβούν στα χωριά Βεύη και Σκοπό για τον ίδιο λόγο. Η τρίτη απόφαση αφορούσε στη σύλληψη των υπευθύνων του ΕΑΜ και των άλλων οργανώσεων και γενικά όλων αυτών που ήταν οργανωμένοι. Ο Κων/νος Αθ. παραδέχτηκε ότι ήταν μέλος της κεντρικής επιτροπής του 8^{ου} γραφείου της Γκεστάπο και ότι από τη Θεσσαλονίκη, όπου πήγαινε για λόγους υγείας, μετέφερε έγγραφα από την Ανώτατη Κεντρική Επιτροπή Θεσσαλονίκης της Γκεστάπο. Όταν ο ανακριτής τον ρώτησε γιατί πρόδωσε την Κασσιανή απάντησε ότι ήταν καθήκον του ως στελέχους της Γκεσταπώ (Geheime Staats Polizei, Γερμανική Μυστική Αστυνομία).

¹⁸⁵ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) προανάκριση κατηγορούμενου Κων/νου Αθ

Ο Δημήτριος Χρ. Σ., ετών 42, κάτοικος Φλώρινας και ένας από τους βασικούς κατηγορούμενους, ανακρίθηκε το Σάββατο στις 25 Νοεμβρίου του 1944 στις 5 μμ.¹⁸⁶¹⁸⁷ Δήλωσε ανεπάγγελτος αλλά ήταν γνωστό ότι υπηρετούσε στο γερμανικό Φρουραρχείο και γνώριζε εκ των έδων ότι προδότες ή συνεργαζόμενοι με τους Γερμανούς ή όργανά τους ήταν (όπως καταγράφονται στην ανάκριση) πρώτος ο Μενέλαος Γκ., αρχηγός της βουλγαρικής κίνησης που έδινε πληροφορίες για τους αντάρτες στους Γερμανούς και κατέδωσε στον υπασπιστή Γκέτνερ ότι οι αντάρτες συνεργάζονταν με τις ελληνικές αρχές και τροφοδοτούνταν από αυτές. Ο Μενέλαος Γκ. κατήγγειλε μάλιστα ως υποστηρικτές των ανταρτών Έλληνες που κρεμάστηκαν από τους Γερμανούς.

Έπειτα αναφέρεται ο Παντελής Λ. που ζήτησε τη σύλληψη εννέα (αλλού αναφέρονται πέντε) Ελλήνων από τη Σκοπιά ως αντίποινα για τους τρεις Βούλγαρους που απήγαγαν οι αντάρτες. Την πληροφορία έδωσε, ανέφερε ο μάρτυρας, ο ίδιος ο Όσβαλντ. Ο Χανς Όσβαλντ Πούσι ή Πούσιχ ήταν Αυστριακός υπαξιωματικός με Ελληνίδα μητέρα, γεννημένος στην Κωνσταντινούπολη, ελληνομαθής, διερμηνέας στο φρουραρχείο Φλώρινας.¹⁸⁸ Αυτοί σώθηκαν τελικά με επέμβαση του απολογούμενου Δημήτριου Σ. με 20 μέρες αγγαρεία αφού συνελήφθησαν. Τα αντίποινα ζητήθηκαν από τον υπασπιστή Γκέτνερ.

Ο Αντώνιος Μπ., συνέχιζε, ήταν από το Αρμενοχώρι. Πρόδωσε τον Κολ. που συνελήφθη και κλείστηκε στο στρατόπεδο Θεσσαλονίκης και ελευθερώθηκε αργότερα. Ο Χρήστος Κολ. κατέθεσε πως ο Δημήτριος Σ. κατέδωσε τον ίδιο κατά τον Αύγουστο του '41, γεγονός που του στοίχισε 6 μήνες φυλακή στο Επταπύργιο της Θεσσαλονίκης, Διαπιστώνεται πως δεν είναι ίδια ονόματα. Τα μέλη του βουλγαρικού κοιτάτου όμως δρούσαν συλλογικά και εδώ σημασία έχει η πράξη και όχι ποιος ακριβώς τον πρόδωσε.

Ο Βασίλειος Στ. στέγαζε στο σπίτι του το επιτελείο του Κομιτάτου και γνώριζε όλα τα σχέδια των Γερμανών και ο Χρήστος Ου. πρόδωσε τον Γιάννη Κων/νίδη, γεωπόνο (αναγκάστηκε να φύγει στο βουνό για να μη συλληφθεί). Ο Νίκος Β. ήταν μέλος της Γκρούπας 13, προδότης, γκεσταπίτης και ο Δημήτριος Χ είχε το

---

¹⁸⁶ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κοιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) προανάκριση κατηγορούμενου Δημήτριου Χρ. Σ

¹⁸⁶ Δορδανάς Στράτος (2002), ό.π., σελ. 376

κουρείο «Κρίνος» Αποκαλύπτεται πως πρόδωσε τον Γιάννη Πλατή ως συνεργαζόμενο με τους αντάρτες, τον οποίο σκότωσαν οι Γερμανοί. (Ο Όσβαλντ είχε δώσει την πληροφορία). Ο Κ., γαμπρός του Διβ., ήταν λιποτάκτης του μετώπου, επίσημο όργανο της Γκεσταπώ, οπλοφορούσε.

Κατέθεσε ότι η Ασπασία Κολ., συνεργαζόταν με τον Μενέλαο Γκ., είχε προσωπική μίσση κατά της οικογένειας Κολ. και ευθυνόταν για την κατηγορία που επέρριψε ο Μενέλαος Γκ. στον Βασίλειο Κολ. ότι στέλνει σημειώματα στους αντάρτες. Έδινε πληροφορίες για το ποιοι πρέπει να εκτελεστούν ή να ανταλλαγούν (το άκουσε αυτό από τον Μενέλαο Γκ.). Επισκεπτόταν αυτή συχνά τον υπασπιστή Γκέτνερ ενώ ο Γιάννης Γ., από Κολχική, πρόεδρος, είχε σχέσεις με την Γκεσταπώ, πήρε από τους Γερμανούς άλογα προς 700.000 και τα πούλησε στη διπλή τιμή μαζί με τον ίδιο τον ανακρινόμενο.

Ο Κων/νος Ρ. ερχόταν από τη Θεσσαλονίκη όπου έμενε, συνέλεγε πληροφορίες, ήταν πληροφοριοδότης των Γερμανών, επίσημος γκεσταπίτης και οικειοποιήθηκε παρουσία των Εβραίων. Ο Γιάννης Μ. από τη Θεσσαλονίκη ήταν επίσημος γκεσταπίτης, «πήρε μαγαζί...» (εννοεί από αυτά που άφησαν πίσω τους οι Εβραίοι). Ήρθε από τη Θεσσαλονίκη και ο κατηγορούμενος τον άκουσε να καταγγέλλει το γιατρό Γυμνόπουλο (πρώτος δήμαρχος Φλώρινας επί Εαμοκρατίας) ότι είχε ασύρματο, ότι ήταν κομμουνιστής και έπρεπε να συλληφθεί. Όλοι όσοι αναφέρονταν από τον απολογούμενο Δημήτριο Σ. συμπεριλήφθηκαν στους κατηγορούμενους της δίκης των δωσίλογων τον Δεκέμβριο του 1945.

Υπάλληλος του Φρουραρχείου ήταν και ο Νικόλαος Ζ., του Ιωάννη και της Δέσποινας, που γεννήθηκε στο Βαψώρι, σημερινό Ποιμενικό, ετών 67, και δήλωσε ότι υπηρετούσε στη χωροφυλακή και εκτελούσε χρέη διερμηνέα στη Γκεστάπο. Η ένορκη κατάθεση του Νικόλαου Ζ., στις 14 Νοεμβρίου του 1944, αφορούσε κατηγορίες εναντίον του για αντεθνική δράση. Αρνήθηκε τις κατηγορίες και κατήγγειλε ότι οι Μενέλαος Γκ., Βασίλειος Στ., Παντελής Λ., Χρήστος Ου., Χρήστος και Γεώργιος Τ., Γιάννης Π., Γρηγόριος Γκ., Λάμπρος και Σπύρος Αθ., Αντώνιος Μπ., ήταν συνεργάτες των Γερμανών και καθημερινοί επισκέπτες του Φρουραρχείου αλλά και των Κάλτσεφ, Κωστώφ, Νικολάιεφ. Στη Φλώρινα λειτούργησε γερμανικό

Περιφερειακό Φρουραρχείο (Kreiskommandantur, O.K. I/856) που στεγαζόταν στο επιταγμένο ξενοδοχείο «Βαλκάνια», με φρούραρχο τον Λοχαγό Φραντς Κομπ.¹⁸⁹

Ο Γερμανός Φρούραρχος, όπως ανέφερε ο Νικόλαος Ζ., έστειλε συλλυπητήρια επιστολή στην οικογένεια Εξάρχου για το φόνο του Αργυρίου Εξάρχου και είπε ότι ο Γκέλες τον κατέδωσε που άλλωστε ήταν γενικός αρχηγός, αντικαθιστούσε τον Κάλτσεφ και έδινε άδειες για το Μοναστήρι, όταν αυτός έλειπε. Πράγματι, όπως καταθέτει ο Μηνάς Εξάρχου ως μάρτυρας κατηγορίας στη δίκη του Κάλτσεφ, επιβεβαιώνεται πως ο Γερμανός φρούραρχος εξέφρασε τα συλλυπητήριά του για την εκτέλεση του Αργυρίου Εξάρχου μέσω του διερμηνέα του Ζ. και είπε ότι ευθυνόταν η βουλγαρική προπαγάνδα για τον θάνατό του.¹⁹⁰ Οι Κάλτσεφ, Κωστώφ, Νικολάιεφ έμεναν στο σπίτι του Βασίλειου Στ. «*Εμένα με φοβόντουσαν ως γκραικομάνο μήπως τους προδώσω*». υποστήριξε ο Νίκος Ζ.. Με τον Αθανάσιο Φ. είχε προσωπικές διαφορές και για το κομιτάτο, δήλωσε, πως δεν γνώριζε τίποτα. Ο ίδιος, δήλωσε, ως διερμηνέας δεν εξεβίαζε κανένα, μόνο όταν εξυπηρετούσε κάποιον του έδιναν κάποια ανταμοιβή, δεν φιλοξένησε κανέναν ούτε πρόδωσε κάποιον

12.6.2. Πρόσωπα του τοπικού Τύπου.

Ακολουθεί η απολογία Σταύρου Κ., από την Ήπειρο, στο ανακριτικό γραφείο της Φλώρινας. Η εφημερίδα «Έθνος», της οποίας εκδότης ήταν ο Σταύρος Κ, θα κατηγορηθεί από το ΕΑΜ και το ΚΚΕ για συνεργασία με τις κατοχικές αρχές.¹⁹¹ Από το 1909, δήλωσε, ότι έμενε στη Φλώρινα και εργαζόταν ως τυπογράφος και εκδότης. Το «Έθνος» διέκοψε την έκδοσή του το 1940, επανεκδόθηκε το 1942 και ευθυγραμμίστηκε με τις νέες συνθήκες της ξένης κατοχής και λειτούργησε υπό τον σφικτό εναγκαλισμό των κατακτητών.¹⁹² Ο κατηγορούμενος δήλωσε ότι κατά τη διάρκεια της Κατοχής παρατήρησε αντεθνικές και αντιλαϊκές κινήσεις. Γενικός αρχηγός της φιλοβουλγαρικής κίνησης ήταν ο δικηγόρος Μενέλαος Γκ. που συνδεόταν

¹⁸⁹ Δορδανάς Στρ., (2004) *Αντίποινα των γερμανικών αρχών κατοχής στο νομό Φλώρινας: Η εκτέλεση της 23^{ης} Αυγούστου 1944*, Πρακτικά συνεδρίου Φλώρινα 1912-2002, Φλώρινα. σελ.352

¹⁹⁰ Δορδανάς Στρ., (2004) *ό.π.*, σελ.352

¹⁹¹ Αθανασιάδης Ανδρέας, (2017), *ό.π.* σελ.58

¹⁹² Γκάτσιου Παναγιώτα, (2019) *Η πένα ως όπλο: η γερμανική προπαγάνδα μέσα από το Έθνος της Φλώρινας (1942-1944)*. Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ, Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. (Επιμέλεια), *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ.131 και 135

με Βούλγαρους αξιωματικούς και το φιλοβουλγαρικό μέρος των Γερμανών, σύχναζε στο Γερμανικό Φρουραρχείο για να κερδοσκοπεί με την ανοχή των Γερμανών και κατεδίωκε το ελληνικό στοιχείο. Για δεκαπέντε χρόνια ο Μενέλαος Γκ. ήταν μέλος του βουλγαρικού κομιτάτου. Όλες οι εκτελέσεις έγιναν με υπόδειξή του ή δικό του έλεγχο και δική του έγκριση. Μοναδικός υπεύθυνος για την εκτέλεση του Αργ. Εξάρχου, πίστευε, ήταν αυτός, που τον κατέδωσε λόγω παλιάς διαφοράς που είχαν. Η υπόθεση είχε ως εξής. Όταν ένας Βούλγαρος σκότωσε τον δικηγόρο Παπακωνσταντίνου, συγγενή του Μενέλαου Γκ., ο φόνος αποδόθηκε από τον Γκ. σε δημοσίευσμά του στον Εξάρχου Αργύριο. Και έτσι ο Γκ. υπέδειξε τον Εξάρχου στους Γερμανούς όταν αναζήτησαν σημαίνοντα πρόσωπα να εκτελέσουν ως αντίποινα για την δράση των ανταρτών.¹⁹³ Ως αφορμή για να τον προδώσουν οι βουλγαρικοί κύκλοι στους Γερμανούς στάθηκε, σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η συνάντηση του Εξάρχου με αντιπρόσωπο της αγγλικής αποστολής που έδρευε στο Βίτσι.¹⁹⁴

Γύρω από αυτόν υπήρχε μία κλίκα βουλγαροφασιστών με ιθύνοντες τους Παντελή Λ., Χρήστο Ου., Βασίλειο Στ., Νίκο Ζ., Δημήτριο Μπ., οι οποίοι μαζί του έκαναν βουλγαρική προπαγάνδα, κυκλοφορούσαν με όργανά τους γύρω στις 30.000 βουλγαρικές εφημερίδες τη βδομάδα και διέθεταν πολλά μέσα στους Γερμανούς που χρησιμοποιούσαν για να καταδιώκουν τους Έλληνες ή για να βοηθούν τους Βουλγαρίζοντες που τυχόν συλλαμβάνονταν. Αυτοί υποκινούσαν την αντεθνική δράση της υπαίθρου και ήσαν υπεύθυνοι για την προπαγάνδα και τον εξοπλισμό της υπαίθρου και των χωριών Φλώρινας και Αμυνταίου.

Στο σπίτι του ο Βασίλειος Στ. φιλοξενούσε τον αξιωματικό που εκπροσωπούσε τη Βουλγαρία, γνώριζε όλες τις κινήσεις της βουλγαρικής προπαγάνδας και ήταν υπεύθυνος για το σκίσιμο της ελληνικής σημαίας από τον φούρνο του Πισίρη (αναφέροντας, ο μάρτυρας, ότι η κόρη του Βασιλείου Στ. την είχε σκίσει).

Συνεχίζοντας την απολογία του ο Σταύρος Κ. ανέφερε ότι ο γερμανομαθής Κων. Μπόνης διορίστηκε Νομάρχης Φλώρινας τους πρώτους μήνες της Κατοχής. Τον χαρακτήρισε ικανότατο και υποστήριξε ότι, αν χρησιμοποιούσε τις ιδιότητές του καλά, θα έσωζε τον λαό της Φλώρινας αλλά ότι ασχολήθηκε μόνο με την εξυπηρέτηση των ατομικών του συμφερόντων χρησιμοποιώντας ασύστολα κάθε μέσο. Έτσι

¹⁹³Ηλιάδου -Τάχου Σ., (2017), *Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Επίκεντρο, σελ 160-161

¹⁹⁴Γιαγγιώργος Κίτσος, ό.π σελ 35.

επιβάλλοντας λογοκρισία του απαγόρευε να καταγγείλει στην εφημερίδα του, το «Έθνος», τις ανωμαλίες που γίνονταν εις βάρος του λαού, όταν διατάχθηκε η συγκέντρωση γάλακτος, την οποία είχε αναθέσει σε ανθρώπους του. Ως υπεύθυνος διαχειριστής της υπηρεσίας επισιτισμού εκμεταλλεύτηκε αισχρά την κατάσταση και διέθεσε στη μαύρη αγορά το μεγαλύτερο μέρος των τροφίμων. Συνυπεύθυνος έπρεπε να θεωρηθεί ο Παντελής Π. διευθυντής επισιτισμού.¹⁹⁵ Ως νομάρχης ο Κων. Μπόνης δεν επέδειξε καμία φιλολαϊκή ή εθνική ενέργεια, για να διαμαρτυρηθεί ή να παρακαλέσει για την κατάπαυση της τρομοκρατίας ή την αποφυγή εκτελέσεων. Επίσης στην απολογία του ο Σταύρος Κ. δήλωσε ότι ο Μπόνης συνεργάστηκε με τον Μενέλαο Γκ. και δεχόταν συχνά τις επισκέψεις του στη Νομαρχία. με σκοπό το οικονομικό κέρδος από διάφορες εμπορικές πράξεις.

Ο Σταύρος Κ. ρωτήθηκε σχετικά με την προδοσία του Δαφίλη¹⁹⁶ για την οποία κατηγορούνταν και δήλωσε πως ειδοποίησε τον Δαφίλη να φύγει, όταν άκουσε ο ίδιος από Γερμανούς της Γκεστάπο ότι επρόκειτο να συλληφθεί και να εκτελεστεί ο Γιάννης Δαφίλης. Η συζήτηση των Γερμανών έγινε στο σπίτι του Θεόδωρου Πρ. που γειτόνευε με το δικό του. Την πληροφορία επιβεβαίωσε ύστερα και η γυναίκα του Πρ..

Στις 20 Νοεμβρίου του 1944 παρουσιάστηκε στον ανακριτή ο σύζυγος της κόρης του Σταύρου Κ. και κρατούμενος Νικόλαος Θεοφάνη Ν., μηχανουργός αυτοκινήτων, με καταγωγή από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου και κάτοικος Φλώρινας, ετών 26, για να απολογηθεί. Εργαζόταν με τον πεθερό του.

Η πρώτη ερώτηση αφορούσε στο πώς και γιατί βρέθηκε στη Φλώρινα. Κατέθεσε ότι παρουσιάστηκε εθελοντής τον Οκτώβριο του 1940 στον αλβανικό πόλεμο, στον οποίο τραυματίστηκε δύο φορές από όλμο και αρρώστησε από κρυοπαγήματα, έφτασε ως το Πόγραδετς, αιχμαλωτίστηκε από τους Γερμανούς στο Δισπηλιό της Καστοριάς και κλείστηκε στη Γεωργική σχολή Φλώρινας. Απελευθερώθηκε μετά από εννέα μέρες και από τότε έμενε συνεχώς στη Φλώρινα, όπου και παντρεύτηκε. Τους τέσσερις πρώτους μήνες ο Δήμος Φλώρινας τον είχε ως διερμηνέα για τους Ιταλούς αλλά οι Γερμανοί τον έδιωξαν αφού υπέστη σωματική βία. Ως υπεύθυνους γι' αυτό θεωρούσε τους βουργαροφασίστες Μενέλαο Γκ., Δημήτριο Μπ., Παντελή Λ. και Χρήστο Ου. με τους οποίους τσακώθηκε και τον

¹⁹⁵Πριόβολος Γιάννης (2013) *Μόνιμοι αξιωματικοί στον ΕΛΑΣ Μακεδονίας*. Αρχαικά τεκμήρια. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 226

¹⁹⁶Ιωάννης Δαφίλης, διευθυντής γεωργικής σχολής Φλωρίνης, χαρακτηριζόμενος ως κομμουνιστής. Πηγή: Ηλιάδου-Τάχου Σ. (2017) *Τα χρώματα της βίας*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ.111

κυνηγούσαν με τη βοήθεια των Γερμανών, που τους υποστήριζαν ανοικτά. Ο Παντελής Α. του έλεγε πως η Φλώρινα ήταν βουλγαρική και μαζί με τον πρόεδρο Σκοπιάς Κ. και κάποιους Γερμανούς τον έδειραν και τον απέλυσαν. Επίσης κατήγγειλε πως πετροβολήθηκε από τον πρόεδρο Σκοπιάς, τον Κ. και βουλγαρόφρονες κατοίκους της Σκοπιάς μαζί με τον ταγματάρχη Χωροφυλακής Πετρούλια.

Σχετικά με τη δράση του κομιτάτου δήλωσε πως επικεφαλής ήταν οι Μενέλαος Γκ., Δημήτριος Μπ., Παντελής Α. και Χρήστος Ου., με κέντρο το σπίτι του Στ., όπου βρισκόταν και το οπλοστάσιο των κομιτατζήδων (το οποίο βρισκόταν δίπλα στο τυπογραφείο του πεθερού του, Σταύρου Κ. όπου δούλευε. Ο Νικόλαος Θεοφάνη Ν. είχε παντρευτεί την Ειρήνη, κόρη του Σταύρου Κ.). Ο απολογούμενος κατήγγειλε πως η κόρη του Στ. είχε σχίσει την ελληνική σημαία του φούρναρη Π. στις 25 Μαρτίου του '44 λέγοντας πως τους μόλυνε. Ο Δημήτριος Μπ. τον γρονθοκόπησε επειδή μιλούσε εναντίον των Βουλγάρων που είχαν καταλάβει την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Στη συνέχεια δήλωσε πως τον χειμώνα του '44 έγινε συγκέντρωση Βουλγάρων φασιστών στο σπίτι του Νικολάου Β. με επτά Βούλγαρους αξιωματικούς. Άλλη συγκέντρωση έγινε επίσης και σε ένα καρροποιείο πίσω από την αγορά. Φεύγοντας ο Οσβαλντ δήλωσε πως τον Εξάρχου πρόδωσε ο Μενέλαος Γκ. και τον Πλατή πρόδωσαν οι Παντελής Π., Χρήστος Τ., (μόνο επίθετο) Μ.. Αυτά είπε ότι τα ανακοίνωσε ο έφορος καπνού στον ίδιο και στον αδελφό του Πλατή.¹⁹⁷

Ο Π. Παντελής του Λάζαρου, λοχαγός της σχολής Ευελπίδων γεννήθηκε το 1908 στα Άλωνα Φλώρινας. Ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός (ΠΖ) τον Ιούλιο του 1932. Συμμετείχε στον Ελληνο-Ιταλικό πόλεμο αρχικά ως Διοικητής Λόχου του 33 Συντάγματος και από τον Φεβρουάριο και μετά, ως διοικητής του ΙΙΙ Τάγματος του 33 Συντάγματος και παρασημοφορήθηκε για εξαιρετική ανδρεία στον πόλεμο. Καθ' όλη τη διάρκεια της Κατοχής διέμενε στη Φλώρινα. Εντάχθηκε στην Π.Α.Ο. (Πανελλήνιος Απελευθερωτική Οργάνωση) και υπηρέτησε στην Στρατιωτική Διοίκηση Αξιωματικών Φλωρίνης (Σ.Δ.Α.Φ.). Από την Σ.Δ.Α.Φ. του ανατέθηκαν τα καθήκοντα επισιτισμού των κατοίκων του Νομού. Τον Αύγουστο του 1944 διέφυγε στη Θεσσαλονίκη. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τέθηκε στον Πίνακα Α'. Αποστρατεύτηκε το 1952 με το βαθμό του Ταγματάρχη, μεταξύ άλλων και «δι'

¹⁹⁷ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μερραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό) Τεκμήρια δίκης

ασυμβίβαστον προς το στρατιωτικό επάγγελμα του Αξιωματικού διαγωγήν κατά την περίοδο της εχθρικής κατοχής».¹⁹⁸

Σχετικά με την υπόθεση Πλατή, βέβαια, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η πληροφορία για την εμπλοκή του Παντελή Π. διαψεύδεται με βάση σημείωση της Λαϊκής Ασφάλειας Φλωρίνης, όπου αναφέρεται ότι ο Δημήτριος Χρ. κουρέας, κάτοικος Φλώρινας, ετών 32, πρόδωσε τον Ιωάννη Πλατή. Επίσης και η χήρα Ιωάννη Πλατή Ελευθερία αιτείται την τιμωρία του Δημητρίου Κ. Χρ. με τη μήνυση που καταθέτει στις 12 Απριλίου 1945 στην VIIIην ταξιαρχία, 158^{ov} τάγμα, 3os λόχος. Η μήνυση αναφέρει ότι ο Δημήτριος Χρ., κουρέας, εξύφανε συκοφαντία για τον σύζυγό της και τον κατηγόρησε ως κομμουνιστή και αντάρτη στους Γερμανούς. Συνέπεια του γεγονότος αυτού ήταν ο Ιωάννης Πλατής να συμπεριληφθεί στη λίστα προγραφών και την 23η Αυγούστου 1944 να εκτελεστεί μαζί με άλλους 19 πολίτες. Ως μάρτυρες πρότεινε τους Δημήτριο Σ., όργανο της Κομαντατούρ, τον Βασίλειο Μ., φύλακα των φυλακών Φλώρινας, Νίκο Ν., έμπορο, Βασίλειο Πλ. και τον δημοσιογράφο Σταύρο Κ. Ας σημειωθεί εδώ πως ο εν λόγω δημοσιογράφος ανέφερε στην απολογία του τον Νοέμβριο του 1944 την ίδια πληροφορία που εδώ εκφράζει ο γαμπρός του Νικόλαος Ν.

Την επόμενη της μήνυσης της Ελευθερίας Χρ. κλήθηκαν οι μάρτυρες που υπέδειξε αυτή και οι ένορκες καταθέσεις τους σώζονται. Έτσι ο δημοσιογράφος, Σταύρος Κ., στις 13 Αυγούστου 1945 δήλωνε πως δεν μπορούσε να βεβαιώσει πως ο Χρήστου πρόδωσε τον Πλατή αλλά ο υπάλληλος των φυλακών Βασίλειος Μ. βεβαίωσε πως άκουσε τον Σ. να λέει στη χήρα Πλατή ότι ο Χρ. κατέδωσε τον άντρα της. Ο Δημήτριος Σ. σε κατάθεσή του τον Απρίλιο του 1945 δήλωσε απερίφραστα πως ευθυνόταν ο Χρ.. Στην έκθεση εξέτασης του στις 14 Απριλίου 1945 ο ίδιος ο Δημήτριος Κ. Χρ. αρνείται οποιαδήποτε ανάμειξη.¹⁹⁹

Επιστρέφοντας στη συνέχεια στην κατάθεση του Νικόλαου Ν., αυτός αναφέρει ότι οπλοφορούσαν οι Μενέλαος Γκ. και Νικόλαος Κ. και ακόμα ότι είχαν πάντα πιστόλια πάνω στα γραφεία τους, σύχναζαν στο Φρουραρχείο και στο γραφείο του Νικολάιφ και όποιος έμπαινε εκεί, περνούσε πρώτα από την έγκρισή τους. Η

¹⁹⁸Μυλωνάς Γεώργιος, (2018) *Η δράση των Αξιωματικών στη Δυτική Μακεδονία την περίοδο της Κατοχής, μέσα από τα αρχεία της Υπηρεσίας Στρατιωτικών Αρχείων (Υ.Σ.Α.)* Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα σελ. 224

¹⁹⁹Αντίγραφα των καταθέσεων στον φάκελο: «Υπομνήματα – υποθέσεις κατηγορουμένων Απρίλιος 1945» Στο: Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομμάτι Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό)

επόμενη ερώτηση ήταν: «Ποιους προδότες γνωρίζεις;». Ο κρατούμενος Ν. προσφέρει αφειδώς στοιχεία για πρόσωπα και πράξεις που αποτυπώνουν το κλίμα της εποχής και αποδεικνύουν ότι ο κατηγορούμενος τα γνώριζε εκ των έσω. Ακολουθούν οι πληροφορίες που έδωσε.

Ο Παντελής Α. πρόδωσε τους εννέα πρόσφυγες από τη Σκοπιά που στη συνέχεια έπιασαν οι Γερμανοί ως αντίποινα για τους τρεις Βούλγαρους στρατιώτες που είχαν συλλάβει οι αντάρτες. Ο Παντελής Α. επίσης και ο Μενέλαος Γκ. πρόδωσαν τον παπά της Σκοπιάς γιατί έδωσε κιάλια στους αντάρτες. Ήταν ο παπα-Σταμπουλής που συμπεριλήφθηκε στις λίστες των Γερμανών επειδή είχε γιο αντάρτη και αργότερα απαγχονίστηκε στον δρόμο της Κλαδοράχης.²⁰⁰ Πρόκειται για τα αντίποινα των Γερμανών για την ενέδρα του εφεδρικού ΕΛΑΣ στο δρόμο Φλώρινας –Αγίας Παρασκευής²⁰¹. Η πληροφορία διασταυρώνεται με το ότι ο Νομάρχης Δράμας Ανδρεάδης ανέφερε πως ο παπα –Σταμπουλής κρεμάστηκε γιατί στο σπίτι του βρέθηκαν τα γυαλιά του γιου του Σταύρου που ήταν μόνιμος αξιωματικός.²⁰² Επίσης ο Σταύρος Κ. κατέδωσε τον Γιάννη Θ. λόγω «επαγγελματικής αντιζηλίας» ο οποίος οπλοφορούσε επίσης.

Ο Θεόδωρος Πρ. που παρέθετε συχνά γεύμα στον Γερμανό Καμπρίς ζήτησε από αυτόν και ο Γερμανός με τη σειρά του υποσχέθηκε ότι θα κρεμάσει τον διευθυντή του φυτωρίου Δαφίλη. Τον διάλογο άκουσε ο ίδιος ο Ν. που κατοικούσε σε διπλανό σπίτι, το ομολόγησε επιπλέον και η γυναίκα του Πρ.. Ο Ν. όμως ειδοποίησε τον Ιωάννη Δαφίλη, διευθυντή της Γεωργικής σχολής Φλώρινας που είχε χαρακτηριστεί κομμουνιστής και ήταν μέλος του Δ.Σ. του Αριστοτέλη, έφυγε και όταν τον αναζήτησαν οι Γερμανοί μετά δύο μέρες δεν τον βρήκαν. Ο Θεόδωρος Πρ. πλούτισε από τις σχέσεις του με τους Γερμανούς, γιατί έκανε εμπόριο στα Γιάννενα και την Κορυτσά με γερμανικά αυτοκίνητα.

Ο Μ. είχε γαλακτοπωλείο και μαγειρείο όπου σύχναζαν όλοι οι προδότες και εκεί γινόταν η μοιρασιά των κερδών. Ο γιος του Μ. πρόδωσε (κατά πληροφορίες του) ένα παιδί από τη Θεσσαλονίκη και σκοτώθηκε μαζί με τον Έξαρχου και τους άλλους.

Ο Γιώργος Μπ. από την Κλέσταινα (σημερινές Κλεινές) ήταν όργανο της Γκεστάπο και οπλοφορούσε. Επιπρόσθετα ο κατηγορούμενος δήλωσε ότι μέσω του

²⁰⁰ Πρόκειται για τον απαγχονισμό των Ελλήνων πατριωτών στην Κλαδοράχη στις 9/8/1943

²⁰¹ Δορδανάς,Στράτος (2002,), *Αντίποινα των γερμανικών αρχών κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944)* Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) σελ.384-385

²⁰² Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2017), *Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Επίκεντρο, σελ 162

γνωστού τότε προδότη Σ. ο Φάνης Αν. πρόδωσε την οργάνωση ΕΠΟΝ Φλώρινας (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων) και συνελήφθησαν 15 άτομα (μεταξύ τους ο Κων. Κωνσταντινίδης που ήταν όμηρος στη Γερμανία).

Ο Μιχαήλ Πρ. ήταν συνεργάτης των Γερμανών, μάλιστα όταν τον έβαλαν στη φυλακή, απολύθηκε με τη μεσολάβηση της βουλγαρικής λέσχης.²⁰³

Η Στέλλα Π., επίσης, ήταν συνεργάτιδα των Γερμανών και εκβιάστρια ενώ ο Ευριπίδης Κ., υπάλληλος νομαρχίας, εξυπηρετούσε τους Γερμανούς εκβιάζοντας τον λαό, παρήγγειλε και τύπωσε άδειες κυκλοφορίας (που έδιναν οι Γερμανοί για να κυκλοφορούν οι πολίτες σε ζώνες ασφαλείας) στο τυπογραφείο τους (τυπογραφείο Κωνσταντινίδη) προς 100.000 ως 150.000 τη μία και τις πουλούσε τετραπλάσια.

Στη συνέχεια ανέφερε ότι ο Παντελής Κατ. δυσφημούσε τους αντάρτες ως κλέφτες και δειλούς. Αρνήθηκε τις κατηγορίες που τον βαρύναν ως κλέφτη και εκβιαστή. Δέχτηκε όμως ότι χρωστούσε σε είδος (σιτάρι, καλαμπόκι) στον Μιχ και τον Κεχ., οι οποίοι φαίνεται ότι τον είχαν κατηγορήσει σχετικά, και ότι αμέλησε να τους πληρώσει. Σχετικά με τους Σακ. και Ε. Γκιουμ., οι οποίοι φαίνεται ότι επίσης τον είχαν κατηγορήσει, απαντά ότι ψεύδονταν εις βάρος του επειδή τσακώθηκε μαζί τους γιατί ως γείτονες του ήξεραν ό τι έκανε και το διέδιδαν.

Στην κατάθεση του κρατούμενου Νικόλαου Θεοφάνη Ν., ως ένας από τους αρχηγούς της βουλγαρικής κίνησης αναφέρεται ο Δημήτριος Μπ., ο οποίος αποτέλεσε βασικό, ηγετικό στέλεχος της βουλγαρικής επιτροπής, που στις αρχές του 1941 αξίωσε η διοίκηση της Φλώρινας να περιέλθει στους Βούλγαρους και πρωταγωνίστησε σχεδόν σε όλες τις ανακρίσεις.²⁰⁴ Ο πατέρας του, Ηλίας Μπ., υφασματοπώλης με εμπορικό κατάστημα στην οδό Βασ. Φιλίππου, ήταν επίσης γνωστός στις αρχές για την αντεθνική του δράση.

Ήδη από το 23/1/1942 ο προσωρινός διοικητής της χωροφυλακής Φλώρινας Κομποχόλης Ηλίας, μοίραρχος, ενημέρωσε με απόρρητο έγγραφο (αρ. 5/290/1) το Υπουργείο Δημοσίας ασφάλειας για τον Ηλία Μπ.. Το ατομικό δελτίο του βουλγαρόφρονος Ηλία Μπ. απεστάλη στις 25 Ιανουαρίου του 1942 μετά από σχετική

---

²⁰³Κέντρο της βουλγαρικής προπαγάνδας αποτέλεσε η «Βουλγαρική Λέσχη» που ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη τον Μάιο του 1941 με κύριο μέλημα την εγγραφή όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό μελών που θα δήλωναν βουλγαρική καταγωγή, ώστε να μπορέσει η Βουλγαρία να διεκδικήσει την κατάλληλη στιγμή τη Μακεδονία. Πηγή: Μπελεγάκη Όλγα - Σταματιάδου Ελένη, (2014), Όψεις της βουλγαρικής προπαγάνδας στη δυτική Μακεδονία (1941-1942). Στο: Βλασίδης, Βλάσης, Ηλιάδου - Τάχου, Σοφία, Φωτιάδης, Κωνσταντίνος (Επιμέλεια), *Η Δυτική Μακεδονία: Από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, σελ. 500.

²⁰⁴Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2017),ό.π., σελ.57

διαταγή του Υπουργείου.²⁰⁵ Το δελτίο ανέφερε ότι ο εν λόγω καταγόταν από βουλγαρόφρονη οικογένεια η οποία κατά τον μακεδονικό αγώνα προσέφερε σπουδαία υπηρεσία στη Βουλγαρία, είχε γνήσια βουλγαρικά φρονήματα και απασχόλησε την ελληνική αστυνομία πολλές φορές με την αντεθνική της δράση. Ο Ηλίας Μπ. στον ελληνοϊταλικό πόλεμο λιποτάχτησε στο σερβικό έδαφος με το πρόσχημα ότι τύχαινε Βούλγαρος και δεν μπορούσε να πολεμήσει υπέρ της Ελλάδας και εναντίον της Ιταλίας, που ήταν σύμμαχος της Βουλγαρίας. Κατόπιν τον έστειλαν στη Βουλγαρία έως ότου το Μοναστήρι περιήλθε στην βουλγαρική κατοχή. Εκεί διέμενε μέχρι το 1942 και συχνά έμπαινε στο ελληνικό έδαφος κρυφά προπαγανδίζοντας υπέρ της Βουλγαρίας στη Φλώρινα, Έδεσσα και τα περίχωρα. Στην Ελλάδα έμενε από εικοσαετίας. Συναναστρεφόταν τους επικεφαλής της βουλγαρικής κίνησης και συνεργαζόταν με τις βουλγαρικές αρχές μεταφέροντας εντολές και οδηγίες. Έτσι κατάφερε, σύμφωνα με την αναφορά της χωροφυλακής να εξάψει το φρόνημα των βουλγαρόφρονων κατοίκων και να επιφέρει αναρχία τους πρώτους μήνες της γερμανικής κατοχής. Γι αυτό κρίθηκε λίαν επικίνδυνος για την εθνική ασφάλεια.

13.3.4. Χωροφύλακες

Έπεται η ένορκη κατάθεση της 12^{ης} Νοεμβρίου του 1944 του Ιωάννη Π, που γεννήθηκε στο Αναστάσιο Καλαβρύτων, κάτοικου Φλώρινας, ετών 36, χωροφύλακα εναντίον του Γεωργίου Αθ. και του Ευάγγελου Αθ..

Κατέθεσε ότι οι Γεώργιος Αθ. και Ευάγγελος Αθ. τον παρακολουθούσαν διότι αυτοί οι δύο ήταν στην ασφάλεια και συνεργάζονταν με τον Κάλτσεφ και το Βουλγαρικό κομιτάτο και τον Κωστώφ και ότι ο Δημήτριος Χρ., κουρέας και ο Παντελής Λ. και ο Δημήτριος Τ. και ο Χρήστος Ου., ωρολογοποιός και ο Γιώργος Λ. ή αλλιώς Τζώλες κουρέας συνεργάζονταν με το Βουλγαρικό κομιτάτο.

Στις 8 ή 9 Ιανουαρίου του 1944 οι Μενέλαος Γκ., Κωστώφ, οι αδελφοί Τ. και ο Μιχάλης Πρ. συνεδρίασαν στο σπίτι του Δημητρίου Χ. στις 10:30 μμ., ενώ υπήρχε απαγόρευση κυκλοφορίας. Ο Κωστώφ φιλοξενήθηκε στο σπίτι του Πρ. Αυτός, όταν ήλθε ο Βουλγαρικός στρατός φιλοξενούσε επίσης δύο Βούλγαρους αξιωματικούς και περιφρόνησε τις Ελληνικές Αρχές. Όταν ο μοίραρχος Μπαχταλιάς (διοικητής

---

²⁰⁵ Ατομικό δελτίο δράσης στον φάκελο: «Υπομνήματα – υποθέσεις κατηγορουμένων Απρίλιος 1945» Στο: Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό)

Χωροφυλακής και Ειδικής Ασφάλειας) τον κάλεσε να πάει στην αστυνομία, αρνήθηκε λέγοντας ότι είχε αξιωματικούς υψίστης σημασίας στο σπίτι του και δεν ήταν υπάλληλος του διοικητή. Οι Αντώνης Μπ., από το Αρμενοχώρι και Γιάννης Π. έφεραν βουλγαρικές εφημερίδες και έκαναν προπαγάνδα. Τον ίδιο τον παρακολουθούσαν ο Χρίστος ο σερβιτόρος, που ήταν γκεσταπίτης και ο Μιχάλης Χ..

Η δεύτερη ένορκη κατάθεση της ίδιας μέρας, της 22ας Νοεμβρίου 1944, δόθηκε από τον μάρτυρα Παναγιώτη Αλεξίου Τσ. υπενωμοτάρχη. Ήταν κάτοικος Φλώρινας, από την Κλεισούρα Τριφυλίας, ετών 34.

Για το κομιτάτο Φλώρινας κατέθεσε ότι δεν γνώριζε την εσωτερική οργάνωση και δράση του αλλά γνώριζε ότι ορισμένοι Φλωρινιώτες δήλωσαν Βούλγαροι και είχαν βουλγαρική υπηκοότητα ή εκδηλώθηκαν ως Βούλγαροι ήταν σύμμαχοι των Βούλγαρων και σε συνεχή συνεργασία με το φρουραρχείο, ασκούσαν βουλγαρική προπαγάνδα και εξανάγκαζαν πολίτες να εγγραφούν στη Λέσχη. Η Βουλγαρική Λέσχη για τον προσεταιρισμό των πολιτών στη βουλγαρική ιδέα διένειμε δωρεάν ή σε πολύ χαμηλές τιμές τρόφιμα και διάφορα άλλα είδη, τα οποία προμηθευόταν από τη Βουλγαρία. Από τον Απρίλιο του 1942 ανέφερε ότι μόνο τα μέλη της θα έπαιρναν τρόφιμα και άλλα είδη πρώτης ανάγκης, που σήμαινε ότι έπρεπε να πάρει κάποιος τη βουλγαρική υπηκοότητα, για να γίνει μέλος.²⁰⁶ Αυτοί ήταν οι: 1) Μενέλαος Γκ., 2) Βασίλειος Στ. 3) Δημήτριος Μπα., 4) Χρίστος Ου., 5) Παντελής Λ., 6) Λάζαρος Π., 7) Λάζαρος Κ., 8) Χρίστος και Παναγιώτης Π., 9) Ευάγγελος και Σπύρος Α., 10) Κωνσταντίνος Σ., 11) Χρίστος Τ., 12) Γεώργιος Τ., 13) Αντώνης Σ., 14) Γρηγόριος Γ., 15) Χαρ. Γ., 16) Γιάννης Π., 17) Ηλίας ή Γιώργος Μπ., 18) Παπα-Γιώργος Κ., 19) Σταύρος και Δημήτρης Τ., 20) Χρίστος Δ., 21) Αντώνης Μ., 22) Νικόλαος Κ. και 23) Νικόλαος Ζ. Π.. Αυτοί κατά παρτίδες ή μεμονωμένα κατέβαλλαν αντεθνικές ενέργειες για να καταλύσουν τις ελληνικές αρχές και να εγκαθιδρύσουν βουλγαρικές, ήταν σε επαφή με τους Βουλγάρους συνδέσμους, τον Κάλτσεφ και τον Μπλαντένωφ.²⁰⁷

Ο χωροφύλακας Χαράλαμπος Νικόλαου Μ., ετών 32, γεννημένος στην Κέρκυρα, κάτοικος Φλώρινας, την Κυριακή στις 26 Νοεμβρίου του 1944, κατέθεσε ότι δεν γνώριζε και δεν πήγε ποτέ στο σπίτι της Ασπασίας Τ., αν και αυτός ήταν ο λόγος

²⁰⁶ Laiou – Thomadakis Angeliki, (1980) The politics of hunger: Economic aid to Greece, 1943 - 1945, Journal of the Hellenic Diaspora, Summer 1980, σελ. 29

²⁰⁷ Ο Μπλαντένωφ υπηρέτησε ως Υπολοχαγός του βουλγαρικού στρατού. Διετέλεσε διερμηνέας και σύνδεσμος στις γερμανικές και ιταλικές στρατιωτικές αρχές Κατοχής από τον Απρίλιο του 1941 ως τον Οκτώβριο του 1944 στο νομό Φλώρινας. Πηγή: Μαγκριώτης Ι. Δημήτριος (1949), *Θυσίαι της Ελλάδος και Εγκλήματα Κατοχής κατά τα έτη 1941-1944*, Αθήναι :χ. ο., σελ. 11

που κλήθηκε για ανάκριση. (Δεν διευκρινίζεται αν πρόκειται για προδοσία στους Γερμανούς).

Κατέθεσε ότι το 1944 πήγε στο σπίτι του Περικλή Δ. κατόπιν διαταγής του Φρουραρχείου με έναν γερμανό για να του δείξει το σπίτι. Πριν είχε προηγηθεί ένα επεισόδιο με τον Περικλή Δ. και έναν Γερμανό (είχε σταματήσει με το αυτοκίνητό του στην οδό Δραγούμη, τον αναζήτησε ο Γερμανός και θύμωσε επειδή δεν τον βρήκε). Τότε απείλησε με κλωτσιά στο κεφάλι τον μάρτυρα αν δεν τον βοηθούσε και έτσι αυτός αναγκάστηκε να τον πάει στο σπίτι του Δ.. Αν και ήξερε ότι ο Περικλής Δ. κρυβόταν στο σπίτι του σοφέρ Νικόλαου Β. στην οδό Π. Μελά δεν το αποκάλυψε. Την ίδια ώρα κατέθεσε ότι και άλλοι χωροφύλακες διατάχθηκαν να δείξουν ορισμένα σπίτια στους Γερμανούς. Οι άλλοι χωροφύλακες που πήγαν να δείξουν τις διευθύνσεις των καταζητούμενων στους Γερμανούς ήταν ο Ιωάννης Παρ. και ο Κων/νος Φρ, ο Ηλίας Γρ, ο Σωτήρης Κ. και άλλοι. Όταν τους πήγαν στο φρουραρχείο για να τους υποδείξουν διάφορες οδούς, οι Γερμανοί δεν κατονόμασαν ποια πρόσωπα ζητούσαν. Βούλγαροι την περίοδο της Κατοχής ήταν οι Μενέλαος Γκ., Βασίλης Στ., Δημήτριος Μπ., Ηλίας Μπ., Νικόλαος Ζ. και ο Παντελής Λ. Όλοι πλην των αδελφών Μπ. συγκεντρώνονταν στο σπίτι του Στ. όπου κατέλυαν αξιωματικοί του βουλγαρικού στρατού και προπαγάνδιζαν για την προσάρτηση της Φλώρινας στη Βουλγαρία. Ο Γιάννης Π. εκτελούσε χρέη ταχυδρόμου και έφερνε από το Μοναστήρι βουλγάρικες εφημερίδες και άλλα έντυπα.

13. Συνεργάτες των Γερμανών και των Βουλγάρων

Ακολουθεί η κατάθεση του Λ. Παντελή του Γρηγορίου, ετών 34, κατηγορούμενου και κρατούμενου, από τη Σκοπιά και κατοίκου Φλώρινας στις 7 Νοεμβρίου του 1944, στο ανακριτικό γραφείο της οδού Αβέρωφ και με ανακριτή τον Ν. Μουχτάρη και γραφέα τον Τ. Φίστα.

Ο κατηγορούμενος, εξάδελφος του Δημητρίου Λ., δήλωσε πως δεν γνώριζε για ποιο λόγο κρατείται, δεν γνώριζε τον Π. οποίος ανακρίθηκε επίσης λίγο αργότερα, και δεν είχε σχέσεις με Γερμανούς. Επιπρόσθετα δήλωνε ότι γνώριζε τον Κάλτσεφ ως μεταπολεμικό εκπρόσωπο της Βουλγαρικής Κυβέρνησης και προέβαλλε τη δικαιολογία πως τον χρησιμοποιούσε για διευκόλυνση πατριωτών του που πήγαιναν

στο Μοναστήρι. Υποστήριξε ότι δεν είχε σχέση με τον Νικολάιεφ και δεν αναμείχθηκε ποτέ σε προπαγάνδα ή προδοσία. Σχετικά με τη Γκεσταπώ κατέθεσε ότι συνεργάζονταν οι: Νικόλαος Σ., ο Δημήτριος Σ., ο Μενέλαος Γκ. και ο Νικόλαος Ζ.. Στο φρουραρχείο έβλεπε συχνά τον Νικόλαο Ζ. που διευκόλυνε όσους ζητούσαν άδεια για να μεταβούν στο Μοναστήρι ή ήθελαν να διεκπεραιώσουν άλλες δουλειές. Έτσι ο Νικόλαος Ζ. εξυπηρετούσε όσους ζητούσαν κάτι εξοικονομώντας και ο ίδιος τα προς το ζην. Ο κατηγορούμενος εξηγεί πως είχε σχέσεις με τους Γερμανούς και τον Κάλτσεφ για να διευκολύνει όσους ήθελαν να μεταβούν στο Μοναστήρι, ενώ πρωτύτερα ο εξάδελφος του έδωσε την πληροφορία ότι ο Παντελής Λ. μετέφερε στο φρουραρχείο ότι κοντά στη Σκοπιά βρίσκονταν καπετάνιοι του ΕΛΑΣ και συντέλεσε στη σύλληψη του ενός. Σε όλες τις καταγγελίες πρωταγωνιστεί ως συνεργάτης Γερμανών – Βουλγάρων. Σε άλλη κατάθεση αναφέρεται ότι ο ίδιος πρόδωσε πέντε κατοίκους της Σκοπιάς ως Εαμίτες. Ταυτόχρονα καλύπτει τον Νικόλαο Ζ. που εξίσου πρωτοστατεί στις καταγγελίες και εργαζόταν την περίοδο της κατοχής στο φρουραρχείο.

13.1. Κατηγορίες για οικονομικές δόσοληψίες

Οι κατηγορούμενοι που καλούνται να εξεταστούν ομολογούν με ευκολία τις οικονομικές δόσοληψίες με τους Γερμανούς, θεωρώντας ότι ήταν συνήθεις και ότι δεν έβλαπταν τον εθνικό αγώνα, ενώ ταυτόχρονα δικαιολογούνταν από την ανάγκη για επιβίωση. Στην επόμενη κατάθεση ο κατηγορούμενος ομολόγησε μία μόνο οικονομικής φύσης συναλλαγή και επαφή με γνωστό «προδότη» γιατί δεν ήξερε ότι συνεργαζόταν με τους Γερμανούς.

Το Σάββατο, 11 Νοεμβρίου του 1944 κατέθεσε ο μάρτυρας Βασίλειος Στ. του Γεωργίου από τα Άλωνα, σχετικά με τον Νικόλαο Β. και τον Μενέλαο Ρ. ότι το πρότειναν στον σύγαμπρό του Παύλο Ο., κάτοικο Αλώνων να γραφτεί σε μακεδονική οργάνωση. Αργότερα ο Μενέλαος Ρ. έφυγε στη Γερμανία και σύστησε στον μάρτυρα τον Νικόλαο Β. για να δουλεύουν μαζί στη Φλώρινα. Ο Βασίλειος Στ., ο Παύλος Ο. και ο Αναστάσιος Σ. (από τα Άλωνα του Δανιήλ, ετών 30) ήλθαν στη Φλώρινα να αγοράσουν άλογα από τους Γερμανούς που τα πουλούσαν και απευθυνθήκαν στον Νικόλαο Β. για να εξυπηρετηθούν. Τους έστειλε στη Γκεστάπο σε κάποιον Παύλο να πουν ότι ανήκουν στο 13^ο γκρουπ της βουλγαρικής λέσχης. Είχαν αριθμούς για ονόματα αυτός το Νο 16 και ο Ο. το Νο 10. Έτσι μέσω του Νικόλαου Β.

εξυπηρετήθηκαν. Δεν είχαν άλλη συναλλαγή με τον Νικόλαο Β. ξανά, ούτε με τη Γκεστάπο γιατί κατάλαβαν ότι η οργάνωση αυτή ήταν γκεσταπίτικη.

Την ίδια μέρα, στις 15 Νοεμβρίου του 1944, έδινε ένορκη κατάθεση ο μάρτυρας Στέφανος Σ. του Γεωργίου από το Ξινό Νερό, κάτοικος Φλώρινας, ετών 41. Ρωτήθηκε τι γνώριζε για τις κινήσεις των Βουλγάρων στο Ξινό Νερό και ανέφερε ότι οι Βασίλειος Π. και Μισέλ Χ. του Παντελή ήταν αρχηγοί και όπλισαν χωρικούς ενώ ο ίδιος δεν είχε καμία σχέση με το κομιτάτο και, αν και του πρότειναν να συμμετέχει, αρνήθηκε. Δεν γνώριζε για το φόνο του Βλ.. Όταν πρόδωσαν τρεις γυναίκες γιατί οι άντρες τους είχαν φύγει αντάρτες, ζήτησαν οι Γερμανοί εγγυητή και ο μάρτυρας Στέφανος Σ. εγγυήθηκε για την Γκ. που ήταν σλαβικής καταγωγής και που φυγάδευσαν έπειτα στο βουνό.

Κατόπιν ο Βασίλειος Γκ. τον παρέδωσε στους Γερμανούς και μπήκε στη φυλακή. Ο Γ. Βρ. ή Κ. στο μεταξύ μεσολάβησε και αποφυλακίστηκε. Μέλη του κομιτάτου ήταν ο Μενέλαος Γκ. και ο Παντελής Λαζ. Αυτοί ήσαν αρχηγοί και συνεργάζονταν με τον Κάλτσεφ. Ο Νίκος Ζ. ήταν ο διερμηνέας στο φρουραρχείο. Ομολογεί ότι έκανε μαύρη αγορά και λαθρεμπόριο από το Μοναστήρι για να ζήσει τα παιδιά του.

13.2. Κατηγορίες υπόπτων για συνεργασία εναντίον ατόμων της τοπικής κοινωνίας

Οι πιο γνωστοί στην κοινωνία της Φλώρινας δωσίλογοι εξαπολύουν μύδρους εναντίον άλλων, γεγονός που θεωρείται λογικό, γιατί γνωρίζουν ότι οι κατηγορίες που θα τους βαρύνουν θα είναι πολλές και από πολλές μεριές. Με αυτόν τον τρόπο επιδεικνύουν και διάθεση συνεργασίας. Στις 4 Δεκεμβρίου του 1944 καταχωρήθηκε το δεύτερο μέρος της κατάθεσης του Μιχαήλ Πρ. στο αρχείο. Δυστυχώς το πρώτο μέρος και το τρίτο λείπει. Αναφερόμενος στον Παντελή Αθ. (είναι ο έκτος στη σειρά για τον οποίο καταθέτει και επομένως είχαν προηγηθεί πέντε άλλοι κατηγορούμενοι) τον ονομάζει ως τον φανατικότερο βουλγαροφασίστα όλων. Ως απόδειξη ανέφερε το ότι, όταν κάποτε κάλεσε στην αστυνομία ο Αθανάσιος Κ. τον Παντελή Αθ. για διαφορά

που είχαν μεταξύ τους, αυτός δήλωσε πως έπρεπε να απευθυνθούν στο γερμανικό φρουραρχείο, γιατί δεν θεωρούσε υπεύθυνο τον Έλληνα αστυνόμο.

Ανάμεσα στους κατηγορούμενους που κατονόμαζε ο μάρτυρας εμφανίζεται έβδομος ο Ευάγγελος Αθ., τον οποίο κατηγορήσε ως συνεργάτη των Γερμανών. Μαζί με τον αδελφό του Σπύρο Αθ. τους διευκόλυνε σε όλες τους τις ενέργειες. Κατέθεσε ότι στη σύλληψη του δασκάλου Βαφειάδη ήταν παρών ο Ευάγγελος Αθ. και μετείχε στη συνοδεία που τον πέρασε από το παζάρι πριν τη φυλάκισή του και ότι με υπόδειξή του από το μπαλκόνι του φρουραρχείου συνελήφθη από τον Χάνσεν ο Μιχάλης Τερ. του Πέτρου, που ήταν ένας από τους συνδέσμους πόλης – ανταρτών. Ο Βαφειάδης τουφεκίστηκε στη Θεσσαλονίκη και ο Μιχάλης Τερ. καταδικάστηκε σε έξι μήνες στη φυλακή. Ο Ευάγγελος Αθ. κατασκόπευε μέρα –νύχτα τους πάντες, συνέχιζε, συνεργάστηκε με τον Νικολάιφ και είχε παρατήσει το επάγγελμά του εξαιτίας αυτής της ασχολίας του.

Ένας από τους συνεργάτες των Γερμανών- Βουλγάρων είναι ο Νικόλαος Κρ. που εργαζόταν στο φρουραρχείο μαζί με τον Αντώνη Μπ. και οπλοφορούσε. Ο Αντώνης Μπ. οπλοφορούσε, ήταν μόνιμο όργανο του φρουραρχείου όπου και διανυκτέρευε κι όταν τον παρακάλεσαν να μεσολαβήσει για την αποφυλάκισή του Μιχάηλ Πρ. είπε: *«πιστεύω να με ακούσουν οι Γερμανοί αν και ο Μιχάλης δεν είναι δικός μας»*. Στις 8 Νοεμβρίου του '44 τον συνάντησε στο Μοναστήρι και του είπε: *«οι αντίρτες σκότωσαν το γαμπρό μου ως προδότη του Σωκράτη Καλαϊτζίδη ενώ εγώ τον πρόδωσα και ο γαμπρός μου δεν έφταιγε, τώρα όμως θα λογαριαστούμε»*.

Ο Νικόλαος Β., κατονομάζει ο μάρτυρας, γνωστός επί της 4^{ης} Αυγούστου ως ανώτατος αξιωματούχος της ΕΟΝ (Εθνική Οργάνωσις Νεολαίας), αμέσως πλησίασε τους κατακτητές και τους υπηρέτησε με κάθε τρόπο ως πληροφοριοδότης, προπαγανδιστής, προμηθευτής έμψυχου και άψυχου υλικού. Κατάφερε και κατέσχεσε όλο το χαρτί που βρήκε στην Κορυτσά και στα Τίρανα και ομολογούσε πως το έκανε, επειδή σχετιζόταν με τους Γερμανούς, και πως αυτός μεσολάβησε στον αξιωματικό προπαγάνδας για να τηλεφωνήσει στη G.F.P. (Geheime Feldpolizei, Μυστική Αστυνομία Στρατού) και να αποφυλακιστεί ο Πρ. από τη Θεσσαλονίκη. Διαβεβαίωσε τον μάρτυρα ότι οι Γερμανοί τον συμβουλευόνταν για όλα και πως αν συνέβαινε και κάποιος τον κατέδιδε ο ίδιος θα μπορούσε να τον σώσει .

Ο Βόρις Β. ανεβοκατέβαινε στο φρουραρχείο και έψαχνε ποσότητες χαρτιού στο οποίο υπήρχε έλλειψη για να αγοράσει και να μεταπουλήσει. . Ο Ευάγγελος Β., ανέφερε, από την αρχή υπηρετούσε στο φρουραρχείο, υπήρξε πληροφοριοδότης,

κατέδωσε τον ίδιο, όπως πίστευε, και τον συνέλαβαν. Συγκέντρωνε προϊόντα από τους χωρικούς για τους Γερμανούς εκβιάζοντας τους και τα εμπορευόταν εκμεταλλευόμενος την προστασία που απολάμβανε.

Τελευταίο αφήνει τον Νικόλαο Ζ. που κατήγγειλε ότι ήταν μόνιμος στο φρουραρχείο ως υπάλληλος, χρηματιζόταν και εκμεταλλευόταν τη θέση του μαζί με έναν διερμηνέα Βίκτωρα. Εκβίασαν δύο εβραίους και από τον έναν ζήτησαν τριάντα χρυσά για ένα χαρτί (έγγραφο) με άδεια να φύγει στην Πρέσπα για να σωθεί. Ο Εβραίος με το όνομα Φράγκο Τους έδωσε τέσσερα εκατομμύρια και πήρε το χαρτί γραμμένο στα βουλγαρικά. Πράγματι, όπως μαρτυρείται, εξήντα τέσσερις Εβραίοι κατάφεραν να αποδράσουν από την πόλη και να διαφύγουν στην γύρω ορεινή ζώνη κατά την εφαρμογή της «Τελικής λύσης» από τους Γερμανούς το 1943.²⁰⁸ Ο Ζ. δήλωσε για τον Πρ. ότι από τους Έλληνες γλύτωσε αλλά από αυτούς δεν θα γλυτώσει. Η κατάθεση διακόπηκε για να συνεχιστεί την άλλη μέρα στις 22 Δεκεμβρίου του 1944, αλλά δεν υπάρχει στον φάκελο του ανακριτικού υλικού όπως αναφέρθηκε.

Μία από τις τελευταίες καταθέσεις, στις 22 Δεκεμβρίου του 1944, είναι του Μιχάλη Π. του Γεωργίου, γεννημένου στην Κωνσταντινούπολη, κατοίκου Φλώρινας, ετών 28, εφοριακού.

Αυτός κατέθεσε ότι τον Απρίλιο του 1941 με την άφιξη των Γερμανών οι Μεν. Γκ., Γρηγόριος και Λάμπρος Γκ., Σταύρος και Δημήτριος Τ., Σπύρος Αθ. και Δημήτριος Μπ., ζητούσαν την επέκταση της βουλγάρικης Κατοχής στη Φλώρινα που έφτανε ως το Μοναστήρι. Επέδωσαν υπόμνημα κορνιζαρισμένο στον γερμανό Φρούραρχο Γκρίζε και τον ευχαριστούσαν για την απελευθέρωση των εξόριστων βουλγάρων της περιφέρειας. Προσπαθούσαν να αναγνωριστεί βουλγαρική μειονότητα στη Φλώρινα και αυτή να μετέχει στη διοικούσα επιτροπή του Δήμου Φλώρινας.

Τον Μάιο του 1941 στη Φλώρινα γινόταν προετοιμασία για την υποδοχή του βουλγαρικού στρατού που τελικά δεν ήρθε. Όμως αργότερα έφτασε ο υπολοχαγός Μπλαδένωφ, που ήταν οργανωτής του βουλγαρικού κομιτάτου, έκανε περιοδείες στα χωριά της Φλώρινας και της Καστοριάς και κινούνταν για τον εκβουλγαρισμό της περιοχής. Επίσης συνεργαζόταν με την βουλγαρική επιτροπή. Η δράση της ήταν γνωστή στην αστυνομία στους Πετρούλια Χριστοφάνη, Ταγ/χη, Ν. Νικολαΐδη, Τιμ. Λιάκο, Γ. Μόδη και Χατζημαλιάκα.

²⁰⁸ Λιόλιος Γεώργιος, (2019), «Θολό ποτάμι»: η εξόντωση των Εβραίων της Φλώρινας μέσα από αρχειακές πηγές και νέα τεκμήρια. Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ, Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι(Επιμέλεια), *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*,. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο., σελ 158

Στις 7 Νοεμβρίου 1943, κατέθεσε, βρισκόταν στο σπίτι του Ιωάννη Γ. όπου ήρθαν ως επισκέπτες ο Κωστώφ ο υπολοχαγός, ένας Γερμανός ανθυπασπιστής, ο Μενέλαος Γκ., Χρήστος Τ. με τις οικογένειές τους. Ο Μενέλαος Γκ. διάβασε έναν πίνακα όπου γράφονταν τα ονόματα όσων θα πήγαιναν εκδρομή στο Μοναστήρι για τα Χριστούγεννα. Ανάμεσά τους ήταν ο Ν.Β.. Μετά τον βομβαρδισμό της Σόφιας έκαναν έρανο για τους πληγέντες της. Οπλοφορούσαν στην κατοχή ο Βασίλειος Στ., και στο σπίτι του έμεναν οι Βούλγαροι, ο Νίκος Κ. και Σταύρος Κ.. Ο πρώτος που σήκωσε σημαία βουλγάρικη τον Απρίλιο του 1941 ήταν ο Γεώργιος Τ.

13.3. Ανακρινόμενος ο ανακριτής και η υπόθεση «Ζ.»

Εξάλλου στις 12 Απριλίου 1945 εξετάζεται ενόρκως ο ίδιος ο ανακριτής Ν. Μουχτάρης ως μάρτυρας στον Εισαγγελέα του ΕΛΑΣ, γιατί διαπιστώθηκε ότι έλειπε από τον φάκελο του γνωστού δοσίλογου Νικόλαου Ζ. η δακτυλογραφημένη κατάθεση του Γερμανού Μίχαελ Έμπνερ (Michael Ebner) σχετικά με Νικόλαο Ζ. και τη δράση του βουλγαρικού κομιτάτου. Ο Μίχαελ Έμπνερ υπηρετούσε στη Στρατιωτική Χωροφυλακή της Θεσσαλονίκης και στις αρχές του '43 μετατέθηκε στη Φλώρινα και στη συνέχεια το Αμύνταιο. Στις αρχές του '44 τοποθετήθηκε ως επιτελικός Λοχίας της Στρατιωτικής Χωροφυλακής του Φρουραρχείου της Καστοριάς. Συμμετείχε και στην επιχείρηση καταστροφής της Κλεισούρας και εκτέλεσης των κατοίκων της.²⁰⁹

Ο ανακριτής ο Νικόλαος Μουχτάρης κατέθεσε ότι όσο διενεργούσε ανάκριση ως εισηγητής του ΕΛΑΣ για τη δράση του Βουλγαρομακεδονικού κομιτάτου, έλαβε κατάθεση που τη συνέταξε ο ίδιος από τον Γερμανό ανθυπασπιστή της Κράις Κομαντατούρ Μιχαήλ Γεωργίου Έμπνερ, που παρέμενε στη Φλώρινα, αν και οι Γερμανοί είχαν αποχωρήσει. Το πρωτότυπο της κατάθεσης του, που έπρεπε να βρίσκεται στο φάκελο του δοσίλογου Μιχαήλ Ζ., έλειπε και ο ίδιος δήλωσε πως δε γνώριζε το λόγο. Ο ανακριτής Μουχτάρης όμως είχε κρατήσει ένα αντίτυπο. Δόθηκε το εν λόγω αντίγραφο που αποτελείται από ένα ολόκληρο και ένα μισό φύλλο, όπως αναφέρεται. Στο πρώτο υπέγραψαν και στο δεύτερο, γραμμένο στη γραφομηχανή στη μια μόνο όψη, συνέταξαν την πράξη παράδοσης. Έτσι χάρη στην πρόνοια του ανακριτή διασώθηκε η κατάθεση του Μιχαήλ Γεωργίου Έμπνερ, η οποία όμως δεν υπάρχει σήμερα. Το γεγονός ότι έλειπε όπως και το ότι κρατήθηκε αντίγραφο,

²⁰⁹ Δορδανάς Στράτος, (2002), ό.π., σελ.603

σημαίνει ότι ο Μουχτάρης υποψιαζόταν ότι θα κλαπεί και αυτό δημιουργεί εύλογα ερωτήματα.

Ο Νικόλαος Ζ. είχε απασχολήσει το Υπουργείο Δημόσιας Ασφάλειας στην Αθήνα ήδη από το 1942 και στο αρχείο υπάρχει ένα έγγραφο απεσταλμένο από την χωροφυλακή Φλώρινας προς το υπουργείο ως εκτέλεση σχετικής διαταγής. Φέρει την υπογραφή του μοίραρχου Νικολόπουλου.

Ο Διοικητής Κομποχόλης Ηλίας απέστειλε, λοιπόν, Απόρρητη Έκθεση και το Ατομικό Δελτίο Δράσης του Βουλγαρόφρονος Νίκου Ζ. του Ιωάννη και της Δέσποινας ετών 52, κτηματία, γεννηθέντος στο Βαυώρι (Ποιμενικό) το 1884. Εκεί καταγράφηκε ότι δεν υπηρέτησε, ήταν έγγαμος με την Αικατερίνη Φ., υπέστη εκτοπισμό με τον ελληνοϊταλικό πόλεμο (2/1/1942) στο στρατόπεδο συγκεντρώσεως Κορίνθου λόγω των βουλγαρικών φρονημάτων του και ως ύποπτος κατασκοπείας. Παλαιότερα είχε φυλακιστεί ως ηθικός αυτουργός για το φόνο του Ευσταθίου αλλά αφέθηκε ελεύθερος με την επέμβαση Γερμανών (29 Ιανουαρίου 1942).

Είναι γνωστό πως η βουλγαρική προπαγάνδα έστειλε πράκτορες της στα στρατόπεδα Φολέγανδρου και Ακροναυπλίας οι οποίοι με αντάλλαγμα την ελευθερία καλούσαν τους κρατούμενους να δηλώσουν ότι ήταν Βούλγαροι.²¹⁰ Ακόμα η αναφορά πληροφορούσε ότι καταγόταν από βουλγαρική οικογένεια, είχε βουλγαρικά φρονήματα και διετέλεσε ταμίας και δημοδιδάσκαλός του κομιτάτου. Το έγγραφο της Ασφάλειας συνέχιζε δηλώνοντας ότι ο Ζ. το 1942 εκδηλώθηκε φανερά και διενεργούσε προπαγάνδα στην πόλη και τα χωριά. Αναλυτικότερα ανέφερε ότι έλαβε μέρος στην απογραφή των Βουλγάρων, μοίραζε εφημερίδες και σημαίες βουλγαρικές, φωτογραφίες του βασιλιά Βόρη που έφερνε από το Μοναστήρι και είχε επαφές με αξιωματούχους από τη Βουλγαρία, όπως τον Μπλαντένωφ, που φιλοξενούσε σπίτι του.

Εξάλλου στο οπισθόφυλλο κατάθεσης αγνώστου μάρτυρα (λείπει το μπροστινό φύλλο) αναφέρονται στοιχεία για βουλγαρίζοντες. Τα ονόματα τους λείπουν αλλά αναφέρεται το όνομα του Νικόλαου Ζ. ή Τζ. (στη βουλγαρική εκδοχή) που ήταν υπασπιστής του Κάλτσεφ.

Η σύλληψη του Νικολάου Ζ. περιγράφεται σε μια απόρρητη έκθεση που αποστέλλεται από το Γενικό Κέντρο Αλλοδαπών Μακεδονίας – Θράκης, με ημερομηνία 23/7/45, προς το Υπουργείο Εσωτερικών στην Αθήνα. Στο έγγραφο

²¹⁰Χρυσόχου Αθ., (1950). *Η κατοχή εν Μακεδονία (βιβλίον δεύτερον)- Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας (τεύχος α)-1941 και 1942*, Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, σελ. 55.

προσδιορίζεται ότι ο κατηγορούμενος επί εσχάτη προδοσία και καταδιωκόμενος, κατόπιν παραγγελίας του ανακριτή, Νικόλαος Ζ., σύμφωνα με όσα ανέφερε το αστυνομικό τμήμα Φλώρινας, ήταν ένοχος ως μέλος της Οχράνα και κρυβόταν σε συγγενικές του κατοικίες. Την 20^η Απριλίου του 1945, μετά από πληροφορίες ότι επέστρεψε στην οικία του, αστυνομικά όργανα τον συνέλαβαν, έκαναν έρευνα και βρήκαν βουλγαρικά βιβλία, έντυπα σχετικά με την αυτονομία της Μακεδονίας και χάρτη της μεγάλης Βουλγαρίας. Αυτά κατασχέθηκαν και ο ίδιος οδηγήθηκε στον εισαγγελέα. Υπέγραψε ο αντισυνταγματάρχης και διευθυντής του κέντρου Γρεβενίτης Απόστολος και ο μοίραρχος Νικολόπουλος Τ..

Αργότερα κατά τη δίκη του καλούνται ως μάρτυρες κατηγορίας οι Τσ. Παναγιώτης., Σ. Στέφανος., Γ., Δημητρούλα Σ., Σ. Δημήτριος και Κ. Στέφανος οι οποίοι είχαν ανακριθεί από τις αρχές του ΕΑΜ ως κατηγορούμενοι και οι Βασίλειος Κ., Κωνσταντίνος Κ., Ελευθερία χήρα Π., Πρόδρομος Β., που κατήγγειλαν συνεργάτες των αρχών κατοχής στον ανακριτή του ΕΑΜ και οι Γεώργιος Μ., Χαράλαμπος Μ., Χρήστος Σ., Μιχάλης Μ., Κυριάκος Π. και άλλοι.

14. Ομάδες καταγγελλόντων

14.1. Καταγγελίες στρατιωτών του ΕΛΑΣ και των οικογενειών τους

Σε αυτήν την κατηγορία εμφανίζονται στον ανακριτή πολίτες ενταγμένοι στο ΕΑΜ και στον ΕΛΑΣ που είχαν υποστεί βία και διώξεις ή οικογένειες που είχαν μέλη, τα οποία υπηρετούσαν στις τάξεις των «ανταρτών» και γι' αυτό είχαν δεινοπαθήσει στη διάρκεια της Κατοχής. Κατά τον πόλεμο ο λαός έγινε πρωταγωνιστής στις εξελίξεις και συγκρότησε έναν από τους μεγαλύτερους εθελοντικούς αντιστασιακούς στρατούς, τον ΕΛΑΣ. Η Αντίσταση στους κατακτητές ήταν λαϊκή, εθελοντική και εμπειρίχε πρωτίστως τους νέους ανθρώπους. Είτε λοιπόν στις πολιτικές οργανώσεις ΕΑΜ, ΕΠΙΟΝ, Εθνική Αλληλεγγύη, είτε στον αντάρτικο στρατό, τον ΕΛΑΣ και ακόμα περισσότερο στις περιοχές της Ελεύθερης Ελλάδας όπου έχουμε αυτοδιοίκηση, λαϊκά

δικαστήρια, ένα ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού εκπαιδεύτηκε πολιτικά και χειραφετήθηκε.²¹¹

Όλοι αυτοί νιώθουν τώρα ότι ήρθε η κατάλληλη στιγμή για να υψώσουν τη φωνή τους, η ώρα για να αποκατασταθούν οι αδικίες και τα πράγματα να λάβουν τις σωστές τους διαστάσεις. Ανταποκρίνονται στο κάλεσμα της νέας ηγεσίας για καταγγελίες εναντίον όσων συνεργάστηκαν με τον εχθρό και καταθέτουν ως μάρτυρες γεγονότα.

Η πρώτη χρονολογικά εξέταση, που έγινε στη διάρκεια της Εαμοκρατίας και περιλαμβάνεται στον φάκελο, διεξήχθη από τον Κων. Γεωργάνο, στο ανακριτικό γραφείο της Εθνικής Πολιτοφυλακής, την 6η Νοεμβρίου του 1944. Ήταν η ένορκη κατάθεση του συναγωνιστή του, Χρήστου Κ. (Κόκκινου) του Βασιλείου, 29 ετών, Σλαβομακεδόνα, που υπηρετούσε στο II /28ο τάγμα ως καπετάνιος. Ο Χρήστος Κ, με πτυχίο νομικής, ήταν πολιτικός επίτροπος του σλαβομακεδονικού τάγματος Φλώρινας-Καστοριάς, γνωστό ως Τάγμα Goce. Διοικητής ο Ηλίας Δημάκης (ψευδώνυμο Goce).

Κατέθεσε ότι από το 1941 ως το 1943 ο Δημήτριος Σ. οπλοφορούσε, είχε συναναστροφές με αξιωματικούς της Γκεστάπο, πήγαινε για κυνήγι μαζί τους, εξωθούσε γυναίκες συγγενείς του αλλά και άλλες να εκπορνεύονται προκειμένου να είναι αρεστός σ' αυτούς. Ήταν η ψυχή της Γκεστάπο και κατέδιδε λαϊκούς αγωνιστές. Ο μάρτυρας κατέθεσε πως ο Δημήτριος Σ. πρώτα κατέδωσε τον ίδιο κατά τον Αύγουστο του 1941, γεγονός που του στοίχισε έξι μήνες φυλακή στο Επταπύργιο της Θεσσαλονίκης, έπειτα τον Φιλοκράτη Χ., κουρέα, κάποιον Τάκη αγνώστου επιθέτου που ήταν γιος γανωτή και άλλους.

Επίσης κατήγγειλε ότι, αφού έφυγε ο ίδιος αντάρτης στο βουνό, ο Δημήτριος Σ. μαζί με τους Γερμανούς λεηλάτησε το σπίτι του και κατέτρεξε την οικογένεια του και πήρε 800 οκάδες σιτάρι. Οι Γερμανοί έβαζαν τον πατέρα του ως όμηρο μπροστά - μπροστά στις Γερμανικές φάλαγγες για τέσσερις μήνες στο δρομολόγιο Κορυτσά – Φλώρινα – Γιάννενα (για να αποφύγουν επιθέσεις από τους αντάρτες). Ήταν γνωστή τακτική όχι μόνο η σύλληψη των γονέων των αγωνιστών του ΕΑΜ αλλά και η τοποθέτηση τους στα πρώτα βαγόνια συρμών μεταφοράς προσωπικού ή υλικών.²¹² Ο Δημήτριος Σ. σκότωσε έναν λαϊκό αγωνιστή, μεσημέρι, στην αγορά της Φλώρινας.

²¹¹ Σαράφη Λη: «...Οι αγώνες και οι ηρωισμοί δεν έγιναν από υπεράνθρωπους»

Συνέντευξη στη Νάνσυ Κοντονίκου // <https://www.fractalart.gr/> (Ημερομηνία ανάκτησης: 10/12/2019)

²¹² Αθανασιάδης Ανδρέας, (2017). *Όψεις της πολιτικής και κοινωνικής συγκρότησης στην πόλη της Φλώρινας στην περίοδο της «Εαμοκρατίας», Νοέμβριος 1944 – Μάρτιος 1945* Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα, σελ.42

Ήταν ο γραμματέας του συμβουλίου της ΕΠΟΝ της πόλης, Σταύρος Αθανασιάδης.²¹³ Ο Κίτσος Γιαγγιώργος αναφέρει ότι το ψευδώνυμό του ήταν «Λευτέρης» με καταγωγή από το χωριό Όρτομπα (Μεσόκαμπος). Το γεγονός αυτό μαρτυρά προφορικά σε συνέντευξή της και η Γυμνοπούλου Π. και κόρη του Γυμνόπουλου Β., δημάρχου επί Εαμοκρατίας:

Την κατοχή τη θυμάμαι με τα γεγονότα τα τρανταχτά. Την εκτέλεση ενός νεαρού στο παζάρι μέσα... Από έναν Φλωρινιώτη ονόματι Σ., ο οποίος πέθανε εκ των υστέρων από φυσιολογικό θάνατο. Κανένας δεν τον πείραζε, ούτε η εθνική κυβέρνηση, ούτε οι αντάρτες, ούτε κανένας. Ερώτηση: Ήταν δοσίλογος; Απάντηση: Προδότης. Είχε δοθεί εντολή από την αντίσταση να εκτελέσουν τον Χανς. Ο Χανς ήταν ένας διοικητής των Ες-Ες στη Φλώρινα, ο οποίος είχε ένα σκυλί και ένα ξυλάκι από αυτά που έχουν οι στρατιωτικοί, οι στρατηγοί και το έκανε έτσι και περνούσε από μέσα το σκυλί του και εμείς σα παιδιά τρέχαμε να δούμε. Είχαν δώσει εντολή αυτόν να τον εκτελέσουν και ο νεαρός που ήρθε να τον σκοτώσει, τον σκότωσε ο Σίσκος μέσα στο παζάρι.²¹⁴

Ο Σ. οργάνωνε, συνέχισε ο μάρτυρας, προδοτικά σώματα εναντίον του λαού και πλήρωνε φτωχά παιδιά και τα έστελνε για να ανακαλύπτουν Εαμίτες. Σπουδαίοι συνεργάτες του, φανατικοί γκεσταπίτες, ήταν οι: 1) Νίκος Γ., 2) Μιχαήλ Γ., 3) Γιώργος Γ., 4) Σταύρος Κ., 5) Ορέστης Κ., 6) Ιγνάτης Γ., 7) Μίμης Π., 8) Παντελής Μ., 9) Πλάτων Π., 10) Χαράλαμπος Ν..Τους χώριζαν σε Ελληνογκεσταπίτες και Βουλγαρογκεσταπίτες. Τους Ελληνογκεσταπίτες καθοδηγούσαν Έλληνες δηλαδή οι: Σταύρος Κ., Πλάτων Π., Γιώργος Γ. και τους Βουλγαρογκεσταπίτες, οι Νικολάιφ, Κάλτσεφ, Γκέλες Μ..

Ο Κάλτσεφ ήταν υπολοχαγός του βουλγαρικού στρατού, υφηγητής στο πανεπιστήμιο της Σόφιας. Γεννήθηκε στο Σπήλαιο Καστοριάς αλλά μετανάστευσε στη Βουλγαρία. Κατή τη διάρκεια της Κατοχής διετέλεσε αξιωματικός σύνδεσμος στα φρουραρχεία Έδεσσας – Φλώρινας.²¹⁵ Συμπληρώνει ότι ο Μιχάλης Γ. λειτουργούσε ως

²¹³ Αθανασιάδης Ανδρέας, (2017), ό.π. σελ.42

²¹⁴ Τζώρτζη Νικολέτα (2014), «Η Αντίσταση και ο Εμφύλιος στη Μακεδονία: Τα πρόσωπα και οι Ιστορίες τους» (Νομός Φλώρινας) Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Φλώρινα σελ.43.

²¹⁵ Κολιόπουλος Ιωάννης, (1995), *Λεηλασία φρονιμάτων Α΄*, Το Μακεδονικό ζήτημα στην Κατεχόμενη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σελ 59.

όργανο των Κάλτσεφ και Νικολάιεφ. Γενικός αρχηγός ήταν ο Δημήτριος Σ. που συνεργαζόταν με τους Γερμανούς, την Γκεστάπο, τον Χανς Όσβαλντ και καταπίεζε τους δικούς του, τους απειλούσε, τους λιθοβολούσε και έδερνε αδέρφια του, προκαλούσε καταστροφές στο σπίτι του. Ο Παντελής Μ. και ο Χαράλαμπος Ν. ήταν συνεργάτες του.

Μια μέρα αργότερα, στις 15 Νοεμβρίου του 1944 ο Δημήτριος Χρ. του Παύλου, φούρναρης, κάτοικος Φλώρινας, ετών 21, ορκίστηκε με βάση το άρθρο 121 γ/24 της Ποινικής Δικονομίας και κατέθεσε εναντίον του Παντελή Μ. και του Παντελή Γ.. Ανέφερε τα εξής: «Στις 23/12/42 ήλθαν οι Γερμανοί, έκαναν έρευνα και συνέλαβαν τον πατέρα μου. Ο Παντελής Μ. που ήταν εκεί είπε στον Νικολάιεφ ότι πρέπει να συλληφθεί, διότι ο υιός του είναι στην οργάνωση. Τριάντα πέντε ημέρες μετά από τη σύλληψη του πατέρα, ήλθαν πάλι αναζητώντας εμένα αλλά κρύφτηκα και την επόμενη εμφανίστηκα στο φρουραρχείο, όπου με ανέκριναν και μου είπαν να παραμείνω στο σπίτι ως τη 1:00 μμ.. Ο Παντελής Γ. ήλθε και μου πρότεινε, για να γλυτώσω, να καταδώσω ότι είναι ύποπτη η διαγωγή δύο συμπολιτών, γιατρών, που έμεναν εκεί κοντά. Διαφορετικά θα έστειλε ανώνυμο γράμμα στο Φρουραρχείο. Έτσι κατάλαβα ότι οι Παντελής Μ. και Παντελής Γ. μας πρόδωσαν. Στην πρώτη έρευνα η αδελφή μου είπε μπροστά στον Παντελή Μ. ότι κατόρθωσε να πάρει τις προκηρύξεις, που είχα στο σακάκι μου. Την άλλη μέρα την κάλεσαν στο φρουραρχείο και την πίεσαν να τις παραδώσει. Άρα ο προδότης ήταν ο Παντελής Μ.. Μετά από πέντε μήνες φυλακή βγήκα και με πληροφόρησαν από το φρουραρχείο ότι υπάρχουν ανώνυμες επιστολές που αναφέρουν ότι είμαι ένοχος. Φρονώ ότι τις έστειλε ο Παντελής Γ.. Στην αδελφή μου, που πήγε στο φρουραρχείο να ρωτήσει για μένα, ο Μιχάλης Γ. είπε ότι θα απολυθώ. Τότε από μια χειρονομία ενός Γερμανού κατάλαβε ότι αυτός με κατέδωσε. Επιπλέον όταν θέλαμε να πάρουμε ρούχα από έναν Ιταλό μαζί με τον Παντελή Μ. ζητήσαμε χρήματα από τον Παντελή Γ. και αυτός μας εκβίαζε να μπει συνétairos αλλιώς θα μας πρόδιδε. Όλοι αυτοί συνεργάζονταν με τον Δημήτριο Σ.»

Η ένορκη κατάθεση του πατέρα του προηγούμενου μάρτυρα δόθηκε την ίδια ημέρα. Ο Παύλος Ηλία Χρ., φούρναρης, πατέρας του Δημήτριου Χρ., κατέθεσε πως τον συνέλαβαν οι Γερμανοί ως κομμουνιστή. Παρών στη σύλληψη ήταν ο Παντελής Μ. ο οποίος τον πρόδωσε. Μπροστά του υπέδειξε στους Γερμανούς να τον συλλάβουν και να πιάσουν και το γιο του Δημ. Χρ.. Φυλακίστηκε στο στρατόπεδο Π. Μελά, στη Θεσσαλονίκη, συνολικά σαράντα μέρες. Τον παρακολουθούσαν μαζί με τον Παντελή Γ.. Οι ίδιοι, κατέθεσε, πρόδωσαν και τον Βαφειάδη, όπως ομολόγησε και ο ίδιος.

Εξάλλου κατά την ένορκη κατάθεση του Ευάγγελος Κολ. του Βασιλείου την ίδια μέρα, Τετάρτη, 15 Νοεμβρίου του 1944, υποδηματοποιός από τη Φλώρινα και ετών 25, ρωτήθηκε από τον ανακριτή για τον Νικόλαο Ζ., τον Νικόλαο Δ., τον Παντελή Μ. και τον Νίκο Ν. Τους κατηγορήσε ανοικτά για τις διώξεις της οικογένειας του. Ήταν αδελφός του καπετάνιου του Ε.Λ.Α.Σ., Κολ. Χρήστου του Βασ., 29 ετών, που έδωσε ένορκη κατάθεση την 6^η Νοεμβρίου του 1944.

Τον Αύγουστο του 1943 ο πατέρας του ήταν κρατούμενος των Γερμανών (στις φυλακές της Φλώρινας) και την οικογένεια την είχαν πετάξει έξω από το σπίτι και επρόκειτο να τους στείλουν εξορία. Ο Νικόλαος Ζ. τότε ζήτησε και απέσπασε από τον αδελφό του Αναστάση χρήματα (50.000 δραχμές) για να φροντίσει το θέμα αλλά δεν μεσολάβησε για την αποφυλάκιση. Ζήτησε χρήματα, επίσης, και από τον Ευάγγελο Κ. για να τον γλυτώσει από την έξωση που θα του γινόταν, επειδή ο γιος της οικογένειας ήταν αντάρτης, χωρίς όμως να ενεργήσει καταλλήλως.

Για τον Νικόλαο Δ. κατέθεσε ότι ήταν διερμηνέας στο φρουραρχείο. Ζήτησε από τη νύφη του, Αλεξάνδρα Πετ. Κ., εκατό οκάδες αλεύρι για να τους βοηθήσει να πάρουν πράγματα του ίδιου του σπιτιού τους, που είχαν επιτάξει οι Γερμανοί. Πήρε επίσης 30.000 δραχμές για να μεταφέρει μια αίτηση αποφυλάκισης του πατέρα του στο φρουραρχείο. Για τον Παντελή Μ. δήλωσε ότι ανήκε στο τάγμα του Γκότσε, συνεργαζόταν με την Γκεσταπώ (Νικολάιφ, Κάλτσεφ και Γερμανούς) μαζί με τους Παντελή και Μιχαήλ Γ., Χαράλαμπο Ν., Αντώνη Ν., Δημήτριο Σ. δήλωσε ο μάρτυς. Μέσω των Γερμανών έκαναν μαύρη αγορά στο Μοναστήρι, είχαν γερμανικές άδειες κυκλοφορίας πέραν του επιτρεπόμενου ορίου και οπλοφορούσαν. Για τον Νικόλαο Ν., δήλωσε ότι γνώριζε ο αδελφός του Χρήστος Κ., γιατί όταν τον είχε συλλάβει η Ελληνική Ασφάλεια με κατάλογο του Κουκουλιάρου,²¹⁶ ο Ν. τον κλώτσησε στο κρατητήριο (Ο Κουκουλιάρος, που ονομάστηκε έτσι από την κουκούλα που φορούσε όταν κατέδιδε πολίτες στους Γερμανούς, είχε εγκαταλείψει το επάγγελμα του δασκάλου και είχε εγκατασταθεί ως πληροφοριοδότης στην Κομαντατούρ. Μάλιστα αυτός και η οικογένειά του είχαν μετακομίσει στο σπίτι που είχε αφήσει η οικογένεια Εβραίων Σαρφετή, όταν το 1943 οδηγήθηκαν στο Άουσβιτς). Έκανε μαύρη αγορά και ήταν συνεργάτης των Ιταλών και Γερμανών.

Οι ανακρίσεις συνεχίστηκαν με αμείωτο ρυθμό σε όλη τη διάρκεια του Νοεμβρίου. Η ένορκη κατάθεση του Αναστασίου Βασιλείου Κολ., στον ανακριτή

²¹⁶Ο δάσκαλος Ιωάννης Π., συνεργάτης των Γερμανών, εναντίον του οποίου έγινε δολοφονική απόπειρα το 1943. Πηγή: Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2017), ο.π. σελ. 160

Μουχτάρη δόθηκε στις 27 Νοεμβρίου του 1944, ημέρα Δευτέρα και ώρα 12 πμ. Ήταν κάτοικος Φλώρινας με διεύθυνση κατοικίας Κων/πόλεως 31 και 27 ετών. Τον Ιούνιο του 1943 συνελήφθη ο πατέρας του από τους Γερμανούς. Οι Παναγιώτης και Χρήστος Π., που είχαν στην ιδιοκτησία τους το χάνι «Η Ωραία Πρέσπα», ειδοποίησαν ότι το σπίτι τους θα καεί σε είκοσι μέρες και ότι το είχε αναφέρει ο Νικολάιεφ. Το γνώριζαν από το φρουραρχείο. Στο χάνι τους πήγαινε συχνά ο Νικολάιεφ και Γερμανοί και διασκεδάζαν ή έκαναν αυτοί το τραπέζι στους Γερμανούς. Ο αδελφός του Χρήστος έφυγε στο βουνό και υπεύθυνος θεωρούνταν ο πατέρας του και γι' αυτό άλλωστε είχε φυλακιστεί. Όταν συνέλαβαν τον πατέρα του ζήτησε τη μεσολάβηση του Χρήστου Π., θείου της γυναίκας του, στον Κάλτσεφ και μέσω αυτού στον Νικολάιεφ και αρνήθηκε. Οι Παν. και Χ. Π. ήσαν στενοί συνεργάτες των Κάλτσεφ και Νικολάιεφ και του βουλγαρικού κομιτάτου. Εξάλλου έκαναν συχνά προπαγάνδα και έστειλαν τα παιδιά τους στη Βουλγαρία για σπουδές. Έλεγαν ότι η Γερμανία θα νικήσει, είχαν τη φωτογραφία του Χίτλερ σε κορνίζα. Ο Νικόλαος Ζ. πήρε 50.000 δρχ. για να βοηθήσει τον πατέρα του, έπαιρνε αυγά, κότες και άλλα χωρίς να ενεργήσει για την απελευθέρωση. Οι Μιχάλης Γ. και Παντελής Μ. τους πρόδωσαν στους Γερμανούς και οι Γερμανοί αυτοί ξήλωσαν τα πατώματα, τις πόρτες και τα παράθυρα του σπιτιού. Γλεντούσαν, ζητωκραύγαζαν υπέρ του Χίτλερ και έλεγαν: «εγώ είμαι του Χίτλερ το παιδί, γ... και δέρνω». Εκδικούνταν και έκαιγαν σπίτια αγόραζαν άλογα και γουρούνια από Γερμανούς.

Νωρίτερα το μεσημέρι της 15^{ης} Νοεμβρίου του 1944 ο μάρτυρας Κων/νος Βασιλείου Κολ., έτερος αδελφός του προηγούμενου μάρτυρα, ενόρκως κατάθεσε εναντίον του Παντελή Μ. και Δημητρίου Σ.. Ο Κων/νος Βασ. Κολ. γεωργός, από τη Φλώρινα, ετών 22, μπροστά στον ανακριτή Μουχτάρη και τον γραφέα Τάκη Φίστα κατέθετε ότι στη συγκέντρωση του ΕΑΜ στις 14 Νοεμβρίου του 1944 άκουσε τον Παντελή Μ. μαζί με τον Δημήτριο Χ., φούρναρη και τον Νικ. Κολ. να κατηγορεί το ΕΑΜ και να προπαγανδίζει για τον Γκότσε αποδοκιμάζοντας την Εθνική Κυβέρνηση, κατηγορώντας τους πρόσφυγες.

Επίσης δήλωσε ότι ήταν συνεργάτης του γερμανικού φρουραρχείου και όργανο του Δημήτριου Σ. μαζί με τους Μιχαήλ και Παντελή Γ. που πρόδωσαν τον Γεώργιο Κ. και Ελένη Λ. και Δημήτριο Χρ. και έτσι αυτούς τους συνέλαβαν οι Γερμανοί και τους έστειλαν στη Θεσσαλονίκη. Δήλωσε ότι γνώριζαν όλοι πως οι εν λόγω συνεργάτες των Γερμανών αντιδρούσαν στην οργάνωση, παρακολουθούσαν τους πάντες και δεν τους άφηναν να αγωνιστούν για την ελευθερία. Συνεδρίαζαν στο

μαγαζί του Παντελή Γ. και ο Δημήτριος Σ. καθοδηγούσε τους άλλους. Όταν έκαψαν και λεηλάτησαν το σπίτι τους οι Γερμανοί είχαν επιτρέψει να κρατήσουν, ο μάρτυρας και η οικογένεια, του δεκαπέντε τσουβάλια σιτάρι αλλά ο Δημήτριος Σ. τα πήρε εν συνεχεία από το φρουραρχείο στο σπίτι του. Το παιδί του Μιχάλη Γ. (Γιάννης) έκλεψε πράγματα από το 3^ο Δημοτικό, όπως και ο Αντώνης και ο Γιάννης Ν. κουβάλησαν πέντε κάρα από το αεροδρόμιο με πράγματα που άφησαν οι Γερμανοί πριν φύγουν.

Σε ό,τι αφορά στην υπόθεση Κολ. η ένορκη κατάθεση του πατέρα των αδελφών Βασιλείου Κολ. του Δημητρίου, γεωργού, δόθηκε την Πέμπτη, 11 πμ, στις 16 Νοεμβρίου του 1944. Ο Βασίλειος Κολ. ήταν κάτοικος Φλώρινας, γεννημένος στη Φλώρινα και ετών 65. Κατέθεσε ότι ο Μιχάλης Γ. τον Αύγουστο 1943 τον πρόδωσε στους Γερμανούς, γιατί ο γιος του Χρήστος, δικηγόρος, του οποίου την κατάθεση ο ανακριτής πήρε την 6^η Νοεμβρίου του 1944 «είχε βγει αντάρτης». Το έμαθε ο ίδιος ο μάρτυρας από τον Παντελή Μ. που το ομολόγησε όντας μεθυσμένος και παρουσία του Μιχάλη Γ. Έτσι τον συνέλαβαν και για 5 μήνες ήταν όμηρος των Γερμανών και τον έβαζαν πάνω στα αυτοκίνητα για να προφυλάγονται από τυχόν επιθέσεις των ανταρτών ή από νάρκες στα ταξίδια τους Κορυτσά – Φλώρινα.²¹⁷ Λεηλάτησαν το σπίτι του την ίδια μέρα που τον έπιασαν. Μετά από είκοσι μέρες με υποκίνηση του Μιχάλη Γ. όπως μαρτύρησε στον ίδιο ο Παντελής Μ. ξαναπήγαν και κατέστρεψαν το σπίτι (ταβάνια, πατώματα, πόρτες, παράθυρα) και πήραν ρούχα, έπιπλα, επτά ζώα ώστε η ζημία να ανέρχεται στις 1.500 χρυσές λίρες.

Συνεχίζοντας ο μάρτυρας κατέθεσε ότι οι Μιχάλης Γ. και Παντελής Μ. πριν την προδοσία τον είχαν υποχρεώσει, εκβιάζοντας τον μαζί με τον Θόδωρο Μ. και τον γιο του Πέτρο Κολ., να δηλώσουν Βούλγαροι ενώ οι ίδιοι ήταν γνωστοί ως Έλληνες. Νομίζοντας ο Μιχάλης Γ. ότι η σπαρτική μηχανή που βρισκόταν στο σφαγείο ήταν δική του, δηλαδή του Βασιλείου Κολ., επειδή την είχε ο ίδιος μεταφέρει εκεί (στην πραγματικότητα όμως η μηχανή ανήκε στον Δήμο Φλώρινας), επιχείρησε να την πουλήσει και τελικά την είχε κρατήσει σπίτι του. Ο ίδιος πούλησε εβδομήντα σιδερένια παλούκια από τον φράχτη του χωραφιού του, αφού πρώτα τα είχε αφαιρέσει. Μαζί με τον Αντώνη Ν. και Δημήτριο Σ. και Παντελή Γ. ήσαν προδότες, μεθούσαν μαζί με τη Γκεστάπο, φώναζαν «Χάι Χίτλερ» και ότι θα τους κάψουν όλους επειδή είναι κομμουνιστές. Ο Μιχάλης Γ. μετά την απόλυση του από τους Γερμανούς

²¹⁷Οι αντάρτες βλέποντας κάποιον συμπολεμιστή τους δεν επιχειρούσαν εναντίον τους. Πηγή: Αθανασιάδης Ανδρέας,(2017), ό.π., σελ 42

μεθυσμένος ήρθε στο σπίτι που νοίκιασε και προσπάθησε να τον σκοτώσει αλλά του ξέφυγε ενώ αυτός πετούσε πέτρες, απειλούσε και έβριζε.

Για τον Βασίλειο Μ. γνώριζε ότι όταν έφεραν στη φυλακή τη Σοφία Μ. από τα Καϊλάρια (Πτολεμαΐδα), της επιτέθηκε αλλά αυτή έβαλε τις φωνές και γλίτωσε. Η Σοφία Μ. είχε χάσει τον άνδρα της από σφαίρες των Γερμανών και με τον μάρτυρα Κολ. γνωρίστηκαν στη φυλακή καθώς αυτός της έδινε κρυφά ψωμί ενώ υπήρχε διαταγή να μην της δίνουν τροφή και νερό. Ο Βασίλειος Μ. την έβαλε να καθαρίζει το γραφείο του για να την παρενοχλεί όπως η ίδια κλαμένη αποκάλυπτε. Αργότερα οι Γερμανοί συνέλαβαν τάχα για κλοπή πέντε εργάτριες και αντί για το κελί τις έκλεισε στο γραφείο του και έκαναν όργια αυτός και οι χωροφύλακες πάνω τους για τρεις βραδιές. Οι καταγγελίες για τον διευθυντή των φυλακών είναι αποκαλυπτικές και γνωστές στην κοινωνία της πόλης μέχρι και σήμερα. Οι κρατούμενοι τα έβλεπαν από τα παράθυρα των κελιών και άκουγαν τις φωνές και τις διαμαρτυρίες τους (το ανέφερε στον διευθυντή φυλακών Ζησόπουλο Δημ. και αυτός μερίμνησε σχετικά). Επίσης έβριζε τους κρατούμενους, δεν τους έδινε φαγητό που έστελναν οι οικογένειές τους αλλά και πρόδιδε, εκβίαζε και εν γένει συνεργαζόταν με τους Γερμανούς. Επιπλέον αφαίρεσε 50.000 δραχμές από τον γιο του Πέτρο και κάθε βράδυ, όσο αυτός βρισκόταν στη φυλακή, έπαιρνε από τη νύφη του μισή οκά τσίπουρο.

Ο Δημήτριος Σ, γνωστός προδότης, ήταν συνεχώς στο φρουραρχείο και σκότωσε έναν νεαρό στην πλατεία της Φλώρινας, τον ποδοπάτησε και τον μαστίγωσε.²¹⁸ Το γεγονός αναφέρεται και από άλλον μάρτυρα σε προηγούμενη ανάκριση. Ο Νικόλαος Ζ. ήταν διερμηνέας Βούλγαρος, εκβιαστής που πήρε από το γιο του Αναστάση 50.000 δραχμές τάχα για να τον σώσουν. Στη συνέχεια ο ανακριτής τον ρώτησε τί γνώριζε για την κίνηση των Βουλγάρων φασιστών. Ο μάρτυρας απάντησε ότι οι Κάλτσεφ και Κωστώφ συνεργάζονταν με Μενέλαο Γκ., Βασίλειο Σ., Παντελή Λ., Χρίστο Ου., Παναγιώτη και Χρήστο Π. Ο Μενέλαος Γκ. ζήτησε 40.000 λέβα (νόμισμα Βουλγαρίας) για να τον γλιτώσει. Ζήτησε τα λεφτά από τον κουνιάδο του Σ. Γιάννη και ύστερα από τον ίδιο προσωπικά. Οι αδελφοί Π. ειδοποίησαν τη νύφη του Κολ. Βαΐτσα να σώσει μέρος περιουσίας του πεθερού της, γιατί επρόκειτο να τον σκοτώσουν, να καταστρέψουν το σπίτι του και την οικογένειά του. Αυτό αποδεικνύει ότι η προδοσία ήταν γνωστή στο Κομιτάτο και σχεδιαζόταν κεντρικά. Ο Γεώργιος Γ. ή

²¹⁸Σχετική αναφορά υπάρχει και στο Ανδρέας Αθανασιάδης, (2017), ό.π., σελ. 42, σημ.117: «Ο γραμματέας του Συμβουλίου της ΕΠΟΝ Σταύρος Αθανασιάδης υποστηρίζεται ότι δολοφονήθηκε στην αγορά της Φλώρινας από Έλληνα όργανο της Γκεστάπο»

Κ. ήταν στη Γκεστάπο και αρχηγός του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος, κατέφυγε στο Μοναστήρι πριν φύγουν οι Γερμανοί και του μετέφερε πως συναντήθηκε μαζί τους και έφαγαν με τους Χάνσεν, Όσβαλντ και άλλους στο ξενοδοχείο «Ορεάλ», του Μοναστηρίου.

Έπειτα προσέρχεται στον ανακριτικό γραφείο η οικογένεια Ν. Η πρώτη κατάθεση ήταν του Θεόδωρου Ν. του Δημητρίου στις 30 Νοεμβρίου του 1944, φοιτητή ιατρικής, κατοίκου Φλώρινας, ετών 24. Ήταν ο αδελφός του καπετάνιου Γεωργίου Ν. (Αθάνατου). Δήλωσε ότι στις αρχές Ιουνίου του 1943 έφυγε από τη Φλώρινα προκειμένου να μετέχει ενεργά στον απελευθερωτικό αγώνα, στον οποίο ο ίδιος και η οικογένειά του ανακατεύτηκαν, όπως λέει, από την αρχή. Ο Νικόλαος Β. που ήταν ενοικιαστής τους σε γειτονικό προς το δικό τους σπίτι αντιλήφθηκε την αναχώρηση του και πρόδωσε το γεγονός στους Γερμανούς μέσω του Τάκη (Δημητρίου Σ.), με τον οποίο συνδεόταν ο Νικόλαος Β. στενά. Συνέπεια ήταν η αναζήτησή του και έπειτα η δίωξη και η φυλάκιση του πατέρα του για ένα επτάμηνο και η εξορία της οικογένειάς του πέραν των ορίων της πόλης. Ο πατέρας του χρησιμοποιήθηκε ως όμηρος στα αυτοκίνητα των Γερμανών για την ασφάλεια εναντίον των ανταρτών. Ο Νικόλαος Β. ήταν στενός συνεργάτης των Γερμανών και χρησιμοποιούσε γερμανικά αυτοκίνητα για εμπορικούς σκοπούς. Με τη βοήθειά τους κατά την εκδίωξη Εβραίων αγόραζε τα είδη των εβραϊκών καταστημάτων, υφάσματα, ψιλικά, έπιπλα και τα μεταπωλούσε. Ο λόγος του Θεόδωρου Ν. διέφερε σημαντικά από των υπολοίπων στην επιλογή των λέξεων, τη σύνταξη και τη λογική αλληλουχία νοημάτων.

Ακολουθεί η έκθεση της κατάθεσης στις 17 Δεκεμβρίου του 1944 της Φανής Ν., συζύγου Δημητρίου, στον ανακριτή Γεωργιάδη Ν. της υποδιοίκησης Εθνικής Πολιτοφυλακής και στον γραμματέα Ευάγγελο Βασιλείου. Η συντρόφισσα, όπως ονομάζεται Φανή Ν. κάτοικος Φλώρινας, ετών 50, ήταν μητέρα του Γεωργίου Νεδέλκου (ή αλλιώς Μακεδόνα). Κατέθεσε ότι: «Όταν οι Γερμανοί διέταξαν να αδειάσει το σπίτι μας, μας επιτράπηκε να μείνουμε στο διπλανό σπίτι μας, του οποίου ένα δωμάτιο ήταν επιταγμένο και έμενε ο Νίκος Β. Μας έδωσαν την άδεια και μόλις μεταφερθήκαμε ο Β. και η γυναίκα του διαμαρτυρήθηκαν αναγκάζοντας μας να κρατήσουμε ένα δωμάτιο. Αλλά στο μεταξύ ήρθε ο Χανς, ο αρχηγός της Γκεσταπο και ο διερμηνέας Βελαλής από την Κοζάνη και μας έδωξαν για να μην ενοχλήσουμε τη γυναίκα του. Μας απείλησαν με θάνατο και μας έδωξαν από το σπίτι μας και τη Φλώρινα».

Την επόμενη μέρα κατέθεσε ο Δημήτριος Ν., ετών 64, κάτοικος Φλώρινας, στον ανακριτή Μουχτάρη και με γραφέα τον Τάκη Φίστα. Κατέθεσε ότι νοίκιαζε σπίτι από το 1933 στο Νίκο Β., χαρτοπώλη, μεγαλύτερο από το δικό του, ζητούσε ή να το αδειάσει ή να του παραχωρήσει δύο δωμάτια επειδή ήρθε η οικογένεια του συζύγου της κόρης του (Γιάννη Σ.) από το Λιτόχωρο. Αυτός αρνιόταν. Ο κοινός φίλος Τάκης Σ. όργανο του Γερμανικού Φρουραρχείου έμαθε τις διενέξεις τους και τον ειδοποίησε ότι είναι με τους Γερμανούς και του σύστησε να μην τον πειράξει. Η διένεξη συνεχίστηκε λόγω μιας κουβέντας της κόρης του «αν μας πειράξει δε θα μείνει απείραχτος», την οποία άκουσε η σύζυγος του Β., εννοώντας πως θα υπάρξει τιμωρία από τους αδερφούς της που ήταν αντάρτες. Στο μεταξύ ο γιος του Γιώργος είχε βγει αντάρτης και γι' αυτό την άλλη μέρα διατάχθηκε η επίταξη του σπιτιού του από το Γερμανικό Φρουραρχείο. Με ενέργειες της συζύγου του Φανής, ο φρούραρχος διέταξε να τους παραχωρηθεί ένα δωμάτιο, αλλά ο Β. αφού ξυλοκόπησε την κόρη του Αλίκη, την πέταξε από τις σκάλες και τους ανάγκασε να φύγουν. Ο λοχίας Φριτς Χάνσεν υπηρετούσε στο γερμανικό Φρουραρχείο. Στα τέλη Ιουλίου του 1943, στη Φλώρινα, στο επιταγμένο ξενοδοχείο «Βαλκάνια», όπως αναφέρθηκε, λειτουργούσε το γερμανικό Περιφερειακό Φρουραρχείο, με επικεφαλής τον Φραντς Κομπ, ενώ υπήρχε και μια μικρή δύναμη Στρατιωτικής Χωροφυλακής, υπό τον λοχία Φριτς Χάνσεν.²¹⁹ Ανέφερε χαρακτηριστικά : «Εγώ συνελήφθην και κρατήθηκα ως όμηρος στα ταξίδια των γερμανικών αυτοκινήτων Φλώρινα – Κορυτσά για πεντέμισι μήνες επειδή ήμουν αρχηγός ανταρτοοικογένειας, μαζί με τους Βασίλη Κολ., τον Γσ. που επίσης είχαν γιο αντάρτη και τον Ζήση Αρ. Η οικογένεια μου διατάχθηκε να φύγει από τη Φλώρινα (στο μεταξύ και ο άλλος μου γιος, ο Θεόδωρος είχε φύγει στο βουνό). Όλα αυτά συνέβησαν ύστερα από καταγγελίες του Νικολάου Β.».

Η οικογένεια Καλ. παρουσίασε μια αντίστοιχη κατάσταση που υπέφερε γιατί είχε γιο που ασπαζόταν την κομμουνιστική ιδεολογία και είχε ενταχθεί στον ΕΛΑΣ. Η πρώτη ένορκη κατάθεση ήταν του μάρτυρα, Γεωργίου Ευαγγέλου Καλ. στις 29 Νοεμβρίου του 1944, ημέρα Τετάρτη και ώρα 11:30. Ο Γεώργιος Καλ., γεωργός, κάτοικος Φλώρινας, ετών 20, δήλωσε Έλληνας- Σλαβομακεδόνας. Κατέθεσε ότι τον Νοέμβριο του 1942 οι Μιχαήλ Γ., Παντελής Μ., Αντώνης Ν. και Παντελής Γ. τον παρακολουθούσαν. Οι Μιχαήλ Γ., Παντελής Μ., συγχρωτίζονταν με Νικολάιεφ. Στα γλέντια τους τον κατηγορούσαν ότι είναι κομμουνιστής και ότι τον απέβαλαν από το

²¹⁹ Δορδανάς Στρ., (2002),ό.π., σ. 377

σχολείο από τη Δ' τάξη για τον ίδιο λόγο. Ο Νικολάιεφ ερχόταν συχνά στο σπίτι του Μιχαήλ Γ. και ρωτούσε τον πατέρα του πού ήταν, γιατί στο μεταξύ αυτός είχε βγει αντάρτης. Στο καφενείο, όταν κάποτε, πριν βγει στο βουνό, ανέλυε το πρόγραμμα του ΕΑΜ και προπαγάνδιζε υπέρ του, ο Μιχαήλ Γ. του είπε να προσέχει γιατί θα τιμωρούνταν και ότι εδώ ήταν Γερμανία πια και όχι Ελλάδα για να κάνει κομμουνιστική προπαγάνδα. Ο Αντώνης Ν., μπροστά σε παρέα, του είπε ότι από την κόκκινη φανέλα που φορούσε φαινόταν ότι είναι κομμουνιστής. Αυτοί γνώριζαν την επικείμενη σύλληψή του και άρα συμπεράνανε ότι αυτοί τον πρόδωσαν στους Γερμανούς. Μετά την καταδίωξή του από τους Γερμανούς συνελήφθη ο Δημήτριος Χ. που ομολόγησε ότι τον είχαν εγγράψει στο ΕΑΜ. Τότε ο Μιχαήλ Γ. κατέθεσε στη Γκεσταπώ ότι είναι καλός άνθρωπος (ο Δημήτριος Χ.) και ότι εγγυάται αυτός και έτσι αφέθηκε ελεύθερος στη Θεσσαλονίκη μετά από μικρό χρονικό διάστημα (η εγγύησή του ήταν αρκετή στη Γκεσταπώ).

Ο Ευάγγελος Σταύρου Καλ., γεωργός από τη Φλώρινα, ετών 51, στην ένορκη κατάθεση του στις 16 Νοεμβρίου του 1944 και ώρα 10 π.μ., αναφέρει ότι στις 23 Δεκεμβρίου του 1942 και ώρα 10 πρωινή ήρθαν στο σπίτι του η Γκεσταπώ, ο Νικολάιεφ και δύο άλλοι Γερμανοί να συλλάβουν τον γιο του Γεώργιο Κ.. Είχε όμως ειδοποιηθεί από τον ξάδερφό του Γεώργιο Μεδ. και είχε φύγει. Μαζί τους ήταν και οι Μιχαήλ Γ., Παντελής Μ., Αντώνης Ν. που διευκόλυναν τους Γερμανούς. Αυτοί, επειδή ο Ευάγγελος Καλ. και ο γιος του αρνήθηκαν να υπογράψουν στο Βουλγάρικο κομιτάτο, είχαν διατάξει τον αγροφύλακα Ευάγγελο Δ. να καταγγείλει το γιο ως κομμουνιστή στο ελληνικό δικαστήριο από το οποίο τελικά δικάστηκε και πλήρωσε 11.200 δραχμές. Επίσης τον κατηγορήσαν και στους Γερμανούς ως κομμουνιστή.

Ο Μιχαήλ Γ. στις 24 Δεκεμβρίου του 1942 έκανε γλέντι στο σπίτι του με τον Παντελή Μ., Αντώνης Ν. και φώναζαν «Χάιλ Χίτλερ», «Ζήτω η Γερμανία» και άλλα και ότι θα εξοντώσουν τον ίδιο και τον γιο του Γιώργο. Ήταν παρέα προδοτών, τελευταία οπλοφορούσαν και έκαναν πολλές ζημιές στους κατοίκους επειδή δε «γράφονταν Βούλγαροι». Πολλοί γι' αυτό τον λόγο αναγκάστηκαν να δηλωθούν ως Βούλγαρο και ο Μιχαήλ Γ. παρέδωσε το πιστόλι στο γιο του Γιώργο που τον συνάντησε στα αμπέλια καθώς και επίσης ένα ραδιόφωνο. Ανάγκασαν, επίσης, τον Θεόδωρο Μ. να δηλωθεί Βούλγαρος, αφού έκαψαν τρεις φορές τον αχυρώνα του, ξερίζωσαν το αμπέλι του και κατέστρεψαν τα γεωργικά του μηχανήματα. Πρόδωσαν επίσης τον Βασίλη Κολ. και κυνήγησαν την οικογένειά του. Ο Παντελής Μ. τον βρήκε

και του ειπε «να χ... τα μουστάκια σου που χαίρεσαι γιατί έχεις γιο αντάρτη» μπροστά σε πολλούς ως μάρτυρας προτάθηκε ο Βασίλειος Δ., αγροφύλακας.

Όλος αυτός ο κόσμος της Αντίστασης που έμαθε στη συμμετοχή, τη Δημοκρατία και τον Σοσιαλισμό δεν θα μπορούσε να παραμείνει στη σκιά μετά την Απελευθέρωση. Ήθελε συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία μετά την Απελευθέρωση.²²⁰ Επιθυμούσε να καταδειξει και να αποκαλύψει όσα γίνονταν στη διάρκεια της Κατοχής και να διατρανώσει το αίσθημα της νίκης και την αίσθηση της εξουσίας. Η αντεκδίκηση έπαιρνε σάρκα και οστά και συχνά όχι αδίκως. Οι άνθρωποι ένιωθαν πως ήρθε η εποχή στην οποία επιτέλους δε θα έπρεπε να κρύβουν τις ιδέες και τις τοποθετήσεις τους.

14.2. Καταγγελίες πολιτών

Την επόμενη μέρα, στις 8 Νοεμβρίου του 1944, ώρα 4 μμ, στο ανακριτικό γραφείο στο κτίριο της Νομαρχίας παρουσιάστηκε ο Ορέστης Κ. του Ιωάννη, έμπορος, ετών 34, και κατήγγειλε τον Νικόλαο Β.. Κατέθεσε πως τον Σεπτέμβριο του '44 τον άκουσε στο μαγαζί των αδελφών Δ. να λέει πως οι Γερμανοί φέρονταν καλά στους αντάρτες, που ήταν αλήτες και σκυλιά, ότι όταν χιόνιζε δεν θα ήξεραν σε ποια τρύπα να χωθούν. Η κατάθεση αυτή καταχωρήθηκε στο αρχείο του ανακριτή Μουχτάρη στις 10 Ιανουαρίου του 1944. Ο Ορέστης Κ. δήλωνε Έλληνας, Σλαβομακεδόνας, Χριστιανός Ορθόδοξος, ορκίστηκε στο Ευαγγέλιο και υπέγραψε για τη γνησιότητα της καταγγελίας του.

Ακολουθεί η ανάκριση του Πρόδρομου Β. του Κων/νου, στις 23 Νοεμβρίου 1944. Ο Πρόδρομος Β. ήταν αδελφός του Πέτρου Β. που νοίκιαζε τον μοναδικό κινηματογράφο που υπήρχε στη Φλώρινα και ο οποίος φονεύθηκε από τη Γκεστάπο. Ο Πέτρος Β. έγραψε ανώνυμα γράμματα στο Φρούραρχο Γερμανό και τον ειρωνεύοταν για τις αποτυχίες των Γερμανών στο Ανατολικό μέτωπο (Στάλιγκαρντ). Ένα τέτοιο γράμμα που του είχε παραπέσει στο σπίτι το βρήκε μια γειτόνισσα η Ε.Λ. και κρυφά το παρέδωσε στους Γερμανούς. Τον πρόδωσε, λοιπόν, η Ε.Λ. και αυτός εκτελέστηκε.

²²⁰ Σαράφη Λη: «...Οι αγώνες και οι ηρωισμοί δεν έγιναν από υπεράνθρωπους». Συνέντευξη στη Νάνσυ Κοντονίκου. Στην: <https://www.fractalart.gr/> (Ημερομηνία ανάκτησης: 10/12/2019)

Αργότερα η ίδια δικάστηκε ως δοσίλογος καταδικάστηκε σε 10έτη φυλάκιση.²²¹ Η Ε.Λ. πρόδωσε και τα δυο του αδέρφια, Νικόλαο και Πρόδρομο, που έμειναν στη φυλακή μέχρι τη λήξη του πολέμου.²²²

Ο γεννημένος στην Κωνσταντινούπολη, κάτοικος Φλώρινας, ετών 29, Πρόδρομος Β., ιδιωτικός υπάλληλος κατέθεσε ότι στην Κατοχή ο Ιωάννης Χαρ. Γ., κάτοικος Φλώρινας, συνεργαζόταν με τους Γερμανούς εις βάρος των Ελλήνων. Υπεδείκνυε ποια σπίτια είχαν έπιπλα και αυτοί τα έπαιρναν. Ήταν μέλος της επιτροπής του βουλγαρικού κομιτάτου, στο ποδήλατο του είχε πινακίδα που έγραφε «γερμανική προπαγάνδα Φλωρίνης», έπαιρνε μέρος σε όλες τις συνεδριάσεις, όπως και ο Παντελής Λ., ο Δημήτριος Μπ. και ο Μενέλαος Γκ.. Όλοι τους συνεργάζονταν με τους Κάλτσεφ – Κωστόφ και άλλους Βούλγαρους αξιωματικούς. Ο Γεώργιος Τ. πρώτος σήκωσε βουλγαρική σημαία στο μπαλκόνι του σπιτιού του το 1941.

Δύο καταθέσεις ακόμα καταγράφονται στις 30 Νοεμβρίου του 1944. Πρώτα η ένορκη κατάθεση του Πέτρου Ν. του Ιωάννη, 18 ετών, κάτοικου Φλώρινας, γεωργού, εναντίον του Μιχάλη Γ.. Σε αυτήν την κατάθεση η υπογραφή του ανακριτή δεν είναι ευανάγνωστη. Δεν είναι πάντως ο Μουχτάρης Νικόλαος που διενήργησε την πλειοψηφία των λοιπών ανακρίσεων. Διακρίνεται το επίθετο Παπακωστίδης. Επίσης, αν και ο γραμματέας είναι ο ίδιος ο Τάκης Φίστας, η ανάκριση γράφεται κάπως βιαστικά. Η ερώτηση που τέθηκε αφορούσε στον Μιχάλη Γ..

Για αυτόν ο μάρτυρας γνώριζε ότι όταν οι Γερμανοί ζητούσαν τον Γαβριήλ που είχε φύγει στο βουνό, ο Μιχάλης Γ. που είχε στενές σχέσεις με Βουλγαρογερμανό Νικολάιφ και έμενε στο σπίτι του Γ., έστειλε τον Νικολάιφ στο σπίτι του Γαβριήλ και τρόμαζε όλη τη γειτονιά, φώναζε «Ζήτω ο Χίτλερ», «ένας είναι ο Χίτλερ και εγώ δεύτερος στη Φλώρινα». Φοβέριζε όλο τον κόσμο και δεν μπορούσαν να δουλέψουν για την οργάνωση και τους απαγόρευε να κυκλοφορούν και να έχουν φως στα σπίτια τους. Ο λόγος του ήταν διαταγή.

---

²²¹ Γιαννούλη Πανωραία (2017) *Αυτοβιογραφίες του Χριστόπουλου για την Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο (1946-1949)*, Πτυχιακή εργασία, Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, σελ. 54.

²²² Κομιανός Παναγιώτης (2014) *Η γερμανική κατοχή και τα αντίποινα στην περιοχή της Φλώρινας 1941-1944*, σελ. 560. Στο: Φωτιάδης Κων., Ηλιάδου-Τάχου Σοφία, Βλασίδης Βλάσσης. (Επιμ.), *Η δυτική Μακεδονία: Από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα* (σελ. 551-565). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

15. Ομολογίες και υποθέσεις Βουλγαρόφρονων

Μέσα από τη μελέτη του Ανακριτηρίου της Εαμοκρατίας γίνεται κατανοητό ότι στην πόλη της Φλώρινας και σε πολλά χωριά πολλοί κάτοικοι είχαν εκδηλωθεί υπέρ της βουλγαρικής ιδεολογίας και προέβαιναν σε αντίστοιχες πράξεις άμα τη αφίξει του βουλγαρικού στρατού. Αυτοί επιθυμούσαν να σχηματιστεί η εντύπωση στις αρχές Κατοχής ότι οι βόρειες επαρχίες της Ελλάδας κατοικούνται από ένα σημαντικό ποσοστό Βουλγαριζόντων που ήθελαν να διατηρήσουν την εθνικότητά τους. Ορισμένοι κάτοικοι ύψωσαν βουλγαρικές σημαίες και αψίδες εκδηλώνοντας τον ενθουσιασμό τους, άλλαξαν και εκβουλγάρισαν τα επίθετά τους και μια γνωστή σε όλους ομάδα Βουλγαριζόντων είχε διεκδικήσει θέση και στον δήμο της πόλης.²²³ Η προδοσία πολιτών που οργανώθηκαν στον ΕΛΑΣ ή η συκοφάντησή τους για τη διάπραξη δολιοφθορών, η συγκρότηση τοπικών επιτροπών διοίκησης στα χωριά και η υπόσχεση στους κομμουνιστές πως αν δήλωναν βουλγαρική εθνικότητα, θα είχαν ελευθερία κινήσεων -διότι η βουλγαρική λέσχη ισχυριζόταν στους Γερμανούς πως χαρακτηρίστηκαν κομμουνιστές επειδή ήταν Βούλγαροι - ήταν τρόποι για την ευόδωση του σχεδίου της Μεγάλης Βουλγαρίας.²²⁴ Ο Αθ. Χρυσοχόου αναφέρει τον Μενέλαο Γκέλε ως αρχηγό της βουλγαρικής κίνησης και ως μέλη πολλούς από αυτούς που κατηγορούνται στις ανακρίσεις και αργότερα δικάστηκαν τον Οκτώβριο του 1945.²²⁵

Χαρακτηριστικό στοιχείο για την ύπαρξη της βουλγαρόφρονης μερίδας αποτελεί το γεγονός πως στο Εθνικό Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Φλώρινας που συστήνεται το 1940 γίνεται ξεκάθαρο ότι υπάρχει μια παράταξη οπαδών της Βουλγαρίας που εργάζονταν για να εδραιώσουν την κυριαρχία τους στην περιοχή χωρίς να το καταφέρουν εξαιτίας κυρίως των προσπαθειών της πλευράς του «εθνικού μετώπου» δηλαδή της ελληνικής πλευράς.²²⁶ Επίσης συστήθηκαν στην πόλη η «Παιδαγωγική Ακαδημία Φλωρίνης» και ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Φλωρίνης (Φ.Σ.Φ.) «Αριστοτέλης» το 1941, με σκοπό την προβολή της ελληνικής

²²³ Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2017), *Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο., σελ 57

²²⁴ Χρυσοχόου Αθ.,(1950). *Η κατοχή εν Μακεδονία (βιβλίον δεύτερον) - Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας (τεύχος α)-1941 και 1942*, Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών. σελ 57

²²⁵ Χρυσοχόου Αθ., (1950), ό.π., σελ 168

²²⁶ Πουγαρίδου Παρασκευή-Αναστασία,(2019), Το «εθνικό μέτωπο» και οι «βουλγαρόφρονες» στο Εργατικό Κέντρο Φλώρινας. Τα αντίποινα και ο καταλυτικός ρόλος του Κ. Μπόνη. Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ, Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. (Επιμέλεια) *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο., σελ.117

παιδείας. Οι δύο φορείς προέβαλαν την ελληνική πολιτισμική κληρονομιά, αντιπαραθέτοντας την στη βουλγαρική διείσδυση.²²⁷

Στο αρχείο της Εαμοκρατίας υπάρχει επιπλέον μία απόρρητη έκθεση με ημερομηνία 3/2/42 προς το Υπουργείο Δημόσιας Ασφάλειας στην Αθήνα από το τμήμα Ειδικής Ασφάλειας της χωροφυλακής Φλωρίνης. Αναφέρεται στον βουλγαρόφρονα Τσ. Σπυρίδωνα του Λαζάρου. Αποτελεί εκτέλεση σχετικής διαταγής από την Αθήνα και δηλώνει ότι ο Τσ. Σπυρίδων καταγόταν από βουλγαρική οικογένεια, εμπορείτο από γνήσια βουλγαρικά φρονήματα και είχε απασχολήσει την αστυνομική αρχή πολλές φορές εξαιτίας της αντεθνικής του στάσης και της κομμουνιστικής του ιδεολογίας. Μετά την κατάρρευση του ελληνικού μετώπου και την εισβολή των Γερμανών εκδήλωσε τα φρονήματα του και εξύβριζε το ελληνικό κράτος και τις ελληνικές αρχές και προπαγάνδιζε την προσάρτηση της Μακεδονίας στην Βουλγαρία. Έπαιρνε μέρος, συνέχιζε το έγγραφο, στις συγκεντρώσεις της βουλγαρικής λέσχης και μετέβαινε τακτικά στο Μοναστήρι Σερβίας για να δίνει πληροφορίες για την προπαγάνδα που διενεργούσε στην Ελλάδα και να παίρνει οδηγίες. Ο Τσ. Σπυρίδων μετέφερε τις εντολές στην ηγεσία της βουλγαρικής κίνησης στην Ελλάδα, σύχναζε στα βουλγαρικά κέντρα, εξύβριζε το ελληνικό κράτος και είχε σχέσεις με τον λοχαγό της αεροπορίας Μελαντένωφ. Είχε καταφύγει στη Σερβία το πρώτο δεκαήμερο του Σεπτεμβρίου του 42 και έκτοτε δεν είχε επιστρέψει. «Κρίνεται απόλυτα επικίνδυνος για την εθνική ασφάλεια», τελειώνει η έκθεση, «και η χωροφυλακή θα ενεργήσει τα νόμιμα όταν και αν αφιχθεί από τη γείτονα χώρα». Ανέφερε στο τέλος πως δεν είχε εξοριστεί στο παρελθόν. Υπογράφει ο μοίραρχος Κομποχόλης Ηλίας, προσωρινός διοικητής της χωροφυλακής.

Ακόμα μία απόρρητη έκθεση του τμήματος Ειδικής Ασφάλειας της χωροφυλακής Φλωρίνης, με ημερομηνία 3 Μαρτίου 1942, απεστάλη προς το Υπουργείο Δημόσιας Ασφάλειας στην Αθήνα. Αφορά στον βουλγαρόφρονα Ιωάννη Τσ, και αδελφό του Σπυρίδωνα Τσ.

Το έγγραφο ανέφερε ότι ο εν λόγω καταγόταν από βουλγαρική οικογένεια, είχε ακραιφνή βουλγαρικά φρονήματα και είχε απασχολήσει την αστυνομική αρχή πολλές φορές εξαιτίας της αντεθνικής του πλευράς και της κομμουνιστικής του ιδεολογίας. Είχε εκδηλωθεί τελευταία ολοφάνερα ως Βουλγαρόφρων, εξύβριζε το

²²⁷ Ηλιάδου-Τάχου Σοφία (2007), *Η ίδρυση του φιλολογικού συλλόγου Φλωρίνης "Αριστοτέλης" στη Φλώρινα την περίοδο της κατοχής*. Θεσσαλονίκη: ΕΜΣ – Μακεδονικά. Τεύχος 36. Στην: www.scribd.com (ανάκτηση στις 18/12/19).

ελληνικό κράτος και τις ελληνικές αρχές και προπαγάνδιζε την προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία παρακινώντας σε ανυπακοή προς τις ελληνικές αρχές όλους τους ομοϊδεάτες του. Λάμβανε μέρος, συνεχίζει το έγγραφο, στις συγκεντρώσεις της βουλγαρικής λέσχης και μετέβαινε συχνά στο Μοναστήρι και είχε επαφές με τον αρχηγό της βουλγαρικής προπαγάνδας Βούλγαρο Μπλαντένωφ, από τον οποίο έπαιρνε οδηγίες. Το πρώτο δεκαήμερο του Σεπτεμβρίου του '42 ο Τα. Ιωάννης εγκατέλειψε την Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στο Μοναστήρι της βουλγαροκρατούμενης Σερβίας χωρίς να επανέλθει. Η αναφορά έλεγε ότι κρίνεται απόλυτα επικίνδυνος για την εθνική ασφάλεια και η χωροφυλακή θα ενεργούσε τα νόμιμα, όταν και αν αφιχθεί από τη γείτονα χώρα. Ανέφερε στο τέλος πως δεν είχε εξοριστεί στο παρελθόν. Υπογράφει ο Σπ. Τριανταφύλλου διοικητής της χωροφυλακής.

Παράλληλα τον Μάιο του 1942, η διοίκηση χωροφυλακής Φλώρινας κατήρτισε το ατομικό δελτίο δράσης του Ιωάννη Τσ., του Λάζαρου και της Μαρίας, με καταγωγή από τα Άλωνα. Ο Ιωάννης Τσ. με ελληνική υπηκοότητα και έτος γεννήσεως το 1912, ράπτης και διαμένων στη Φλώρινα, άγαμος και ακτήμων, όπως αναφέρει το δελτίο, κρίνεται επικίνδυνος. Το έγγραφο υπογράφεται από τον ταγματάρχη Τριανταφύλλου και τον μοίραρχο Νικολόπουλο.

Παρασκευή, 1η Δεκεμβρίου 1944, ώρα 11:30 ο κατηγορούμενος Γεώργιος Π. ή Πόπ., εργάτης, γεννημένος στη Φλώρινα και κάτοικος Φλώρινας, σλαβομακεδόνας, έδωσε ένορκη εξέταση στον ανακριτή Νικόλαο Μουχτάρη στο ανακριτικό γραφείο του Πρωτοδικείου. Η πρώτη ερώτηση αφορούσε τη δράση του στη διάρκεια της Κατοχής. Καταθέτοντας ανέφερε ότι :

«Στη διάρκεια κατοχής ήμουν στο Μοναστήρι και ήρθα με τους Βούλγαρους κατά την κατάρρευση του μετώπου και την εισβολή τους στην Ελλάδα. Ήμουν εθελοντής κοντά στον υπολοχαγό Κωστώφ, είχα και όπλο που όμως δεν χρησιμοποίησα. Κάποτε με ανάγκασε να τον συνοδέψω στη Βουλγαρία ενώ δεν το ήθελα. Στη διάρκεια του ταξιδιού τραυματίστηκα, νοσηλεύτηκα και αποπειράθηκα να δραπετεύσω από το νοσοκομείο. Με συνέλαβαν και με έστειλαν πρώτα στο Μοναστήρι, όπου θεραπεύτηκα και έπειτα στη Σόφια. Από εκεί έφτασα στη Θεσσαλονίκη όπου εγγράφηκα στο βουλγαρικό Κλαμπ (Βουλγαρική Λέσχη) και έτσι κατατάχτηκα στο Κομιτάτο. Το Κομιτάτο με έστειλε στην Έδεσσα και στο Ξινό Νερό σε έναν Βούλγαρο υπολοχαγό που είχε οπλιστεί εκεί μαζί με τον Αητό και με τους Αλέκο από Αχλάδα, Λάμπρο Σκεντέρωφ και έναν πατριώτη, τον Αντώνη. Στο

Κομιτάτο στο Ξινό Νερό είχαν αναλάβει δράση και βοηθούσαν πέντε έως έξι Γερμανοί και δύο Ιταλοί σωφέρ».

Ακολούθησε άλλη ερώτηση σχετικά με το ποιους συνεργάτες και αρχηγούς της βουλγαρικής κίνησης στη Φλώρινα γνώριζε. Ο μάρτυρας απάντησε πως ο Μενέλαος Γκ. ήταν ο πολιτικός αρχηγός βουλγαρικής προπαγάνδας στα χωριά και στην πόλη, οργανωτής του εξοπλισμού χωριών και η ψυχή της πολιτικής δουλειάς, συνεργαζόταν με τους Γερμανούς, ήταν πράκτορας του βουλγαρικού κράτους που του έστελνε τρόφιμα και χρήματα. Ο Παντελής Α. ήταν μέλος της επιτροπής των βουλγάρων, συνεργάτης του Γκ. και του Κωστώφ, κέρδισαν λίρες κλέβοντας τον κόσμο και υποστηρίζοντας τα βουλγαρικά συμφέροντα. Επίσης ήταν μέλος της επιτροπής που έκανε έρανο για τους φτωχούς Βούλγαρους της Φλώρινας και ενεργό στέλεχος της βουλγαρικής προπαγάνδας και υπεύθυνος διανομής έντυπου υλικού και εφημερίδων.

Ο Χρήστος Ου., συνέχισε ο μάρτυρας, ανήκε στην ίδια κατηγορία με τους παραπάνω. Διετέλεσε ταμίας της Επιτροπής, η οποία συνεδρίαζε κάθε βράδυ, ως αντικαταστάτης του Α.Π.. Αρχηγός πάντα ήταν ο Μ. Γκέλες. Ο Λάζαρος Π., ο χονδρός (sic) υφασματέμπορας ανακατευόταν στην κίνηση αυτή, είχε σχέσεις με τον Κώστωφ (ή Κωστώφ) αλλά δεν ήταν μέλος της επιτροπής. Για τον Στέφανο Σ. αναφέρει ότι συναντούσε τον Κωστώφ και ήταν μικρός μαυραγορίτης ενώ για τον Γ. από το Μπούφι (Ακρίτας) ότι ήταν έκδηλος βούλγαρος, είχε στείλει τα δύο του παιδιά στη Βουλγαρία για σπουδές και ότι ήταν συνεργάτης με τον Κάλτσεφ. Ο Κωστώφ και ο Κάλτσεφ τον επισκέπτονταν στο μαγαζί του στην Κλέσταινα (Κλεινές). Σε ότι αφορά στον Σταύρο Α. που ήταν εστιάτορας στο «Αβέρωφ», ανέφερε ότι ήταν μέλος επιτροπής στη Φλώρινα και το Μοναστήρι, ασκούσε προπαγάνδα, έστελνε από το Μοναστήρι στη Φλώρινα είδη για διανομή, σιτάρι ή καλαμπόκι για προπαγανδιστικούς λόγους. Τέλος το μαγαζί του το διέθεσε ως αποθήκη στον βουλγαρικό στρατό.

Ο ανακριθείς δήλωσε για τον Γιώργο Τ. ή Α ότι υπήρξε φτωχός κουρέας, φανερός Βούλγαρος χωρίς καμία ενέργεια προπαγάνδας, που μια φορά προσήλθε στα γραφεία, ίσως, για να ζητήσει άδεια για το Μοναστήρι ενώ αντίθετα ο Λάμπρος Σκεντέρωφ ήταν ο ανθυπασπιστής του κομιτάτου και ο υπαρχηγός. Η δράση του ήταν μεγάλη στον εξοπλισμό των χωριών και στην οργάνωση των ενόπλων τμημάτων. Τον ονόμασε εγκληματία που ήθελε να σκοτώσει έναν μυλωνά και τον Ιβάν Μπ. (όπως είπε ο ίδιος). Οπλοφορούσε εν γνώσει των Γερμανών, έκανε πλιάτσικο στα αντάρτικα

χωριά και τροφοδοτούσε τους Κομιτατζήδες. Επίσης γνώριζε τον Μπ. Σ. από το Αμύνταιο που σχετιζόταν με τον Κάλτσεφ και τον Κωστώφ, έκανε προπαγάνδα στο Πάτελι (Αγ. Παντελεήμονα) και Πέτερτσκο (Πέτρες) και μάζευε ενισχύσεις από τα χωριά. Ανέφερε έπειτα τον Αντώνη Μπ. από το Αρμενοχώρι ως αρχηγό, οργανωτή και συνεργάτη της Επιτροπής Φλώρινας και όργανο του γερμανικού φρουραρχείου, συνεργάτη του Ζ., του Νικολαΐεφ και γνώριμο των Γερμανών. Ο Δημήτριος Τ. ήταν μέλος της επιτροπής, προπαγανδιστής, ένας από τους αρχηγούς και ο Νίκος Ζ. ήταν ο διερμηνέας κοντά στο Νικολαΐεφ, προπαγανδιστής.

Σύμφωνα με την κατάθεσή του ο Γεώργιος Τ. έδωσε σε αυτόν μία βουλγαρική σημαία για τη βουλγαρική λέσχη.

Στην ερώτηση τι γνώριζε για τους Έλληνες γκεσταπίτες απαντά πως γνωστός σε όλους ήταν ο Δημήτριος Σ.. Όταν κάποτε ζήτησε την έκδοση ταυτότητας, ο Γιάννης Π. τον έδωσε ως Βούλγαρο αλλά επενέβη ο Δημήτριος Σ. και του έδωσαν την ταυτότητα. Ο Παράσχος Β. μπαινόβγαινε επίσης στη Γκεστάπο.

Στο αρχείο του ανακριτή Μουχτάρη υπάρχουν και μια σειρά άλλα έγγραφα που αποτυπώνουν την προσπάθεια του να συσχετίσει τα στοιχεία που είχε συλλέξει με βάση τις καταθέσεις. Ένα αντίγραφο σημειώσεων της Λαϊκής Ασφάλειας Φλωρίνης που βρέθηκε στο ερμάριο του ανακριτή Μουχτάρη και που παραχώρησε η διοίκηση χωροφυλακής, με ημερομηνία 13 Απριλίου του 1945, αναφέρει ότι ο Δημήτριος Χρ. κουρέας, κάτοικος Φλώρινας, 32, πρόδωσε ότι ο Ιωάννης Πλατής τροφοδοτούσε τους αντάρτες με χρυσές(λίρες) και οι Γερμανοί τον εκτέλεσαν με είκοσι άλλους τον Αύγουστο του 1944.²²⁸ Οι Γερμανοί έπειτα ομολόγησαν πως άδικα σκότωσαν τον Ιωάννη Πλατή και προσπάθησαν να συλλάβουν τον Δημήτριο Χρ. αλλά αυτός διέφυγε.

Άλλη χειρόγραφη δήλωση περιλαμβάνεται στη δικογραφία με αριθμό καταλόγου εγγραφής 24 που σχηματίστηκε κατά του Παντελή Α. που ήταν κρατούμενος στο τμήμα μεταγωγών από την Πολιτοφυλακή από συναγωνιστές του. Το περιεχόμενό της αφορά το βουλγαρικό κομιτάτο, όπως αναφέρεται, της Σκοπιάς. Οι συναγωνιστές από τη Σκοπιά του Παντελή Α. που συνέλαβαν οι Γερμανοί και κράτησαν στη φυλακή για ένα μήνα επειδή συνεργαζόνταν με τα αντάρτικα σώματα και προδώραν τους πέντε αρχηγούς του κομιτάτου Σκοπιάς δήλωναν στις 3/12/1944

²²⁸ Δορδανάς Στρ., (2002), *Αντίποινα των γερμανικών αρχών κατοχής (1941-1944)*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο (ΑΠΘ), σελ.607

ότι δεν γνώριζαν ότι ο κρατούμενος από την Εθνική Πολιτοφυλακή Φλωρίνης Παντελής Λ. τους πρόδωσε στους Γερμανούς και ότι μόνο ήξεραν ότι υπήρξε ο καλύτερος κάτοικος Σκοπιάς, που προσπαθούσε να διευκολύνει όλους τους κατοίκους. (Ακολουθούσαν οι υπογραφές: Μ. Π., Ι. Π., Σ. Α. Κ. Π. και Σ. Χ.)

Ερωτηματικά προκαλεί ο χαρακτηρισμός «συναγωνιστές», όπως και το περιεχόμενο της δήλωσης, αν σκεφτεί κανείς ότι τουλάχιστον σε δύο άλλες καταθέσεις βεβαιώνεται ότι ο Παντελής Λ. πρόδωσε πέντε συγχωριανούς του ως μέλη του ΕΑΜ. Επίσης δηλώνεται ξεκάθαρα πως υπήρχε κομιτάτο Σκοπιάς.

Άλλη χειρόγραφη σημείωση περιελάμβανε τα ονόματα μαρτύρων κατηγορίας εναντίον γνωστού βουλγαρόφρονος και συνεργάτη των Γερμανών με βάση τις καταθέσεις τους συνοπτικά. Ο ανακριτής σημείωσε το βασικό κατηγορητήριο που συγκροτούνταν με βάση τις καταθέσεις αυτές. Πρόκειται για τους μάρτυρες: Πέτρο Ν, την οικογένεια Κολ. δηλαδή, Ευάγγελο, Βασίλη, Κώστα και Χρήστο Κολ., τους Ευάγγελο και Γιώργο Καλ. πατέρα και γιο και επίσης τους πατέρα και γιο Δημήτριο και Παύλο Χρ. Οι τρεις οικογένειες είχαν μέλη που εντάχθηκαν στο ΕΑΜ και έφυγαν στο βουνό με τους αντάρτες, υπηρετούσαν στον ΕΛΑΣ και ο εν λόγω κατηγορούμενος Μιχάλης Γ. το πρόδωσε στους Γερμανούς. Επίσης κατέδωσε ότι ήταν κομμουνιστές και υποχρέωσε τον Βασίλη Κολ. να γραφτεί ως Βούλγαρος. Ο ανακριτής σημείωσε τις βασικές κατηγορίες που επέρριπταν στον Μιχάλη Γ.. Προέκυπτε πως ο Μιχάλης Γ. ήταν όργανο των εχθρών, πληροφοριοδότης, Βουλγαροφασίστας και γι' αυτό κρινόταν προφυλακιστέος.

Εξάλλου ανάμεσα στα δικαστικά έγγραφα υπάρχει και ένας κατάλογος με τίτλο «Έρανοι», στον οποίο καταγράφονταν τα ονόματα όσων πρόσφεραν χρήματα σε φτωχούς Βουλγαρίζοντες. Ο κατάλογος είχε κλαπεί από αρχεία Βούλγαρου αξιωματικού, είχε μεταφραστεί και παραδόθηκε στον εισαγγελέα από τον μοίραρχο Μπαχταλιά. Όλοι σχεδόν έδωσαν μεγάλα ποσά και τα επίθετά τους εμφανίζονταν με βουλγαρική κατάληξη. Επρόκειτο για δέκα οχτώ άτομα που στην πλειοψηφία τους, οι δώδεκα, δικάστηκαν αργότερα ως δωσίλογοι από το Ειδικό Δικαστήριο το 1945. Τα ποσά διανεμήθηκαν σε είκοσι έξι άτομα, κυρίως γυναίκες.

Ο Γκ. με σημείωμα του προς τον Βούλγαρο Αξιωματικό του πρότεινε τον Γ.Σ. από το Μπούφι, επειδή ήταν Βούλγαρος και κατάλληλος για συνεργασία και είχε πιστοποιητικό από τον Πρόεδρο της Κοινότητας Μπουφίου ότι είναι από βουλγαρική, τίμια οικογένεια και πτωχός.

Επίσης Βουλγαρίζοντες κάτοικοι δήλωναν τα παράπονα τους προς τον Υπολοχαγό βουλγαρικών συμφερόντων στο Γερμανικό Φρουραρχείο, επειδή «υβρίστησαν» από πρόσφυγες και απαιτούσαν να μην προσλαμβάνονται αυτοί ως εργάτες. Ακολουθεί αίτηση Βουλγαρόφρονου που ζητούσε προστασία για τα δικαιώματά του στην οδό Μεγάλου Αλεξάνδρου 23, όπου είχε ακίνητο.²²⁹

16. Υποθέσεις αυτονομιστικών δράσεων.

Ακολουθεί η δικογραφία σχετικά με την Υπόθεση Δαβίδ Κ., η οποία περιλαμβάνει το ένταλμα σύλληψης και προφυλάκισης καθώς και τα πρακτικά της συνεδρίασης του δικαστικού συμβουλίου της Χης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ και της παραπομπής του κατηγορούμενου στο στρατοδικείο. Το Ένταλμα Προφυλάκισης¹⁴⁹ της Δ/σης Δικαστικού της Χ^{ης} Μεραρχία εκδόθηκε ονόματι του Ελληνικού λαού από τον Εισηγητή του Στρατοδικείου στις 21 Δεκεμβρίου 1944. Ο Δαβίδ Κ. κάτοικος Κέλλης, ετών 38, του Στέφανου και της Ελένης κτίστης, κατηγορήθηκε για εσχάτη προδοσία κατά τον Νοέμβριο 1944 στα χωριά Κέλλη-Φλώρινας και Ζέρβη- Εδέσσης. Το αδίκημα της εσχάτης προδοσίας στοιχειοθετήθηκε με βάση την αυτονομιστική δράση του κατηγορούμενου. Με την υπ. αριθμ. 99^η πράξη το δικαστικό συμβούλιο της Χ^{ης} Μεραρχίας που είχε πρόεδρο τον Αντώνη Στάικο, έφεδρο Ταγματάρχη Στρατιωτικής Δικαιοσύνης συνήλθε στις 23 Δεκεμβρίου 1944.

Ο αντιστασιακός Θεσσαλονίκης Αντώνης Στάικος, όπως αναφέρει ο «Ριζοσπάστης», μνημένος στον μαρξισμό, έγινε παράνομος και προσχώρησε στον ΕΛΑΣ τον Δεκέμβρη του 1943, όταν έλαβε την πληροφορία ότι επίκειται η σύλληψη του από τους Γερμανούς. Τοποθετήθηκε τότε στη δικαστική διεύθυνση του επιτελείου της Χης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, με το ψευδώνυμο Τερτσέτης ενώ μετά την απελευθέρωση εξορίστηκε.²³⁰ Το δικαστικό συμβούλιο με εισηγητές τους Παναγιώτη Βαρβέρη και Ανέστη Πανίδα και με τη συμμετοχή του Λαϊκού Επίτροπου Γιάννη Σύρμου και του γραμματέα Βαγγέλη Γαλανόπουλου αποφάσισε την παραπομπή της υπόθεσης σε Λαϊκό Δικαστήριο. Για την υπόθεση είχε διαταχτεί ανάκριση και μετά το

²²⁹ Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό)

²³⁰ Εφημερίδα Ριζοσπάστης άρθρο, «όταν διακρίνεις την αλήθεια» φύλλο αρ. δυσανάγνωστο Κυριακή 4 Ιούλη 1999, σελ. 26 Στην: <https://www.rizospastis.gr/story>, (ανακτήθηκε στις 18/08/19)

τέλος της ο εισηγητής Παναγιώτης Βαρβέρης επέστρεψε τη σχετική Δικογραφία στον Λαϊκό Επίτροπο.

Αναφέρεται ότι ο κατηγορούμενος διεξήγε προπαγάνδα για την αυτονομία της Μακεδονίας και τη διάσπαση των απελευθερωτικών οργανώσεων ΕΑΜ και των στρατιωτικών δυνάμεων του ΕΛΑΣ. Όταν κατά τον Νοέμβριο 1944 το αυτονομιστικό συγκρότημα Τουρούντζα εισέβαλε στη Φλώρινα, αυτός στον Άγιο Παντελεήμονα και στο Ξινό Νερό, στρατολόγησε πολλούς νέους, τους όπλισε και τους έστειλε στο συγκρότημα αυτό. Το ομολόγησε ο ίδιος στον εξετασθέντα μάρτυρα Σταύρο Δ., κάτοικο Ζέρβης, στον οποίο συνέστησε να κάνει το ίδιο. Προπαγάνδιζε υπέρ της αυτονομίας της Μακεδονίας και υπέρ της Βουλγαρίας λέγοντας ότι η Βουλγαρία θα τους ικανοποιήσει και θα τους σώσει.

Η γνώμη του προέδρου ήταν, επειδή οι ως άνω πράξεις του συνιστούσαν το αδίκημα της προδοσίας που τιμωρούνταν υπό των άρθρων 1 και 2 § δ, ε της 1ης συντακτικής πράξης της Εθνικής Κυβέρνησης, το άρθρο 54 της 63^{ης} πράξης της ΠΕΕΑ (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης) και το άρθρο 123, εδ. 8 του Ποινικού Νόμου, να παραπεμφθεί ενώπιον του αρμοδίου Δικαστηρίου ως υπαίτιος για το ότι κατά τη διάρκεια της κατοχής συνεργάστηκε «προδοτικώς και εκ προθέσεως» με τον εχθρό και εξοπλίστηκε από αυτόν, ζημίωσε τον απελευθερωτικό αγώνα αφού συνεργάστηκε με το αυτονομιστικό συγκρότημα κατά τον Νοέμβριο, διεξήγε προπαγάνδα για την αυτονομία της Μακεδονίας, στρατολόγησε πολλούς νέους, τους εφοδίασε με όπλα και τους έστειλε να καταταγούν στο αυτονομιστικό συγκρότημα και στο στρατό του Κάλτσεφ.

Επίσης, πρότεινε ο πρόεδρος, αφού δήλωνε ότι συμφωνούσε με τον εισηγητή να εξακολουθήσει η κράτηση του, με βάση το υπ' αριθμόν 149/44 ένταλμα. Το πόρισμα υποβλήθηκε στο δικαστικό συμβούλιο με την 99^η/44 πρόταση του. Το δικαστικό συμβούλιο που συμφώνησε με τη σειρά του και αποδέχτηκε την πρόταση του Λαϊκού Επείτροπου, ο οποίος την ανέπτυξε και προφορικά, εξέτασε την δικογραφία και δέχτηκε την πρότασή του και παρέπεμψε τον κατηγορούμενο στο στρατοδικείο. Στο τέλος υπέγραφε ο Αντ. Σταΐκος. Ο Δαβίδ Κ. κατηγορήθηκε ότι συνεργάστηκε με το αυτονομιστικό τάγμα του Γκότσε. Όταν ο Γκότσε, αρχηγός Σλαβομακεδονικού τάγματος του ΕΛΑΣ επαναστάτησε και κήρυξε την αυτονομία της Μακεδονίας ήρθε σε σύγκρουση με το ΚΚΕ και οδήγησε τους στρατιώτες του στην Σερβία. Εκεί τον ακολούθησαν και οι αδελφοί Τουρούντζα, αρχηγοί τμημάτων ανταρτών.

Ο Σλαβομακεδόνας Γεώργιος Τουρούντζας υπήρξε ηγετικό στέλεχος της ΕΜΕΟ (Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση) και προπαγάνδιζε τη θέση τους για την ύπαρξη «μακεδονικού έθνους». Ο Γεώργιος Τουρούντζας και ο αδελφός του Τουρούντζας Ηλίας προσχώρησαν στους Γιουγκοσλάβους παρτιζάνους.²³¹

Με βάση την απόφαση υπ' αριθμόν 99 για τον Κ. Δαβίδ προκύπτει ανάγλυφα ο τρόπος και οι διαδικασίες απόδοσης της δικαιοσύνης από τον ΕΛΑΣ, σύμφωνα με τα άρθρα υπ' αριθμόν 3 και 19 της 37^{ης} πράξης της Π.Ε.Ε.Α. (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης). Το δικαστικό συμβούλιο της Μεραρχίας υπό τον πρόεδρο, βαθμοφόρο, Στρατιωτικής Δικαιοσύνης και με νομική κατάρτιση ή πείρα και δύο εισηγητές συνεδρίαζε μπροστά στον Λαϊκό Επίτροπο και στον Γραμματέα για να αποφασίσει. Είχε προηγηθεί η ανάκριση από τον εισηγητή-ανακριτή που συγκροτούσε δικογραφία με ένα πόρισμα που κατέληγε στα χέρια του Λαϊκού Επιτρόπου. Με βάση τους νόμους της Εθνικής Κυβέρνησης και της Π.Ε.Ε.Α. προτεινόταν η παραπομπή στο Δικαστήριο η παράταση της προφυλάκισης.

Ο Λαϊκός Επίτροπος υπέβαλε όλη τη δικογραφία στο Δικαστικό Συμβούλιο, για να διαπιστωθεί, αν συμφωνεί με τον εισηγητή και αποχωρούσε αφού ανέπτυξε και προφορικά τη θέση του. Έπειτα το Συμβούλιο δήλωνε αιτιολογημένα ότι δεχόταν ή όχι την πρόταση του Λαϊκού Επιτρόπου και το πόρισμά του Εισηγητή και παρέπεμπε στο δικαστήριο του Στρατοδικείου της Μεραρχίας τον κατηγορούμενο.

Τελικά ο Δαβίδ Κ. δικάστηκε από το Ειδικό δικαστήριο Θεσσαλονίκης μαζί με άλλους συνεργασθέντες με τον εχθρό.

17. Τα αποτελέσματα των ανακρίσεων μέσα από έγγραφο του Αρχείου ως προς τους συνεργάτες του κομιτάτου

Έπειτα από την ανακριτική διαδικασία ο ανακριτής κινούμενος άμεσα, σύμφωνα με τους νόμους, εξέδωσε για τέσσερα άτομα εντάλματα Σύλληψης και Προφυλάκισης που προέκυψαν ως αποτέλεσμα των παραπάνω ανακρίσεων .

Αρχές Ιανουαρίου του 1945 ο ανακριτής αντέγραψε τέσσερις καταθέσεις που είχαν δοθεί πριν τον Νοέμβριο του 1944 και τις καταχώρισε στο αρχείο των υποθέσεων με τις οποίες ασχολήθηκε. Έπειτα ακολουθεί ένα κενό. Δεν υπάρχουν

²³¹Σπυρίδων Σφέτας - Η Γένεση του «Μακεδονισμού» στον Μεσοπόλεμο Στην: www.imma.edu.gr > imma > history (ανάκτηση στις: 19-11-2019) και Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2017), ό.π., σελ 246

επίσημα έγγραφα που να έχουν σωθεί για άλλες ενέργειες και διαδικασίες σχετικά με την ανακριτική έρευνα που είχε ξεκινήσει τον Νοέμβριο του 1944. Έχουν μεσολαβήσει τα Δεκεμβριανά στην Αθήνα και η πολιτική κατάσταση είναι ρευστή. Τον Ιανουάριο του 1945 έγιναν οι τελευταίες σκληρές μάχες στην Αθήνα και ο Γεώργιος Παπανδρέου απομακρύνθηκε. Νέος πρωθυπουργός ανέλαβε ο Νικόλαος Πλαστήρας και υπογράφηκε συμφωνία ανακωχής ανάμεσα στον ΕΛΑΣ και τις βρετανικές δυνάμεις επέμβασης.²³² Φαίνεται ότι ο απόηχος των συγκρούσεων μεταξύ του ΕΛΑΣ, των βρετανών και των δυνάμεων της κυβέρνησης του Γ. Παπανδρέου έφτασε στη Φλώρινα τον Ιανουάριο.

Μετά την έκρηξη των «Δεκεμβριανών» έγιναν στη Φλώρινα προληπτικά συλλήψεις παραγόντων που θεωρούνταν επικίνδυνοι για δράση εναντίον του ΕΑΜ, στελεχών των αρχών Ασφαλείας που υπηρετούσαν στην περιοχή επί Κατοχής και αξιωματικών - ενταγμένων στον ΕΛΑΣ- που αρνήθηκαν να κινηθούν κατά του Ζέρβα. Τις μέρες των Χριστουγέννων απολύθηκαν όλοι οι κρατούμενοι εναντίον των οποίων δεν προέκυψαν στοιχεία από τις ανακρίσεις του δικαστικού του ΕΛΑΣ.

Στον κρατικό μηχανισμό της Φλώρινας, γράφει ο Κέντρος (2011), εισχώρησαν οι εθνικόφρονες εκείνοι που οι περισσότεροι τους ήταν συνεργάτες των Γερμανών, όπως ο Νομάρχης Φλώρινας στην κατοχή Κωνσταντίνος Μπόνης, ο ανθυπομοίραρχος Παναγιώτης Γουρνής, ο Μπαχταλιάς, ο Κωνσταντίνος Μπαμπούρης, ο Κούσουλας και ο μοίραρχος Στογιάννης.²³³

Από τον Απρίλη κιόλας, σύμφωνα με τον Κέντρο (2011), στην πόλη της Φλώρινας οι Αρχές άρχισαν να δημιουργούν κρατητήρια σε διάφορους χώρους για να στεγάσουν τους δημοκρατικούς πολίτες που συνελάμβαναν κατά δεκάδες. Τον Μάρτιο του 1945 εκδόθηκε ένταλμα σύλληψης εναντίον του υποδιοικητή της Πολιτοφυλακής Φλώρινας, Σγουρομάλλη, ως ενεχόμενου στον φόνο του καθηγητή του Γυμνασίου Φλώρινας, Σπύρου Βαρβαρρήγου. Στις 10 Απριλίου άρχισαν οι ομαδικές συλλήψεις στην πόλη και στην ύπαιθρο.²³⁴

Οι είκοσι επτά παραμένοντες κρατούμενοι μεταφέρθηκαν στην Έδεσσα και επέστρεψαν στη Φλώρινα τον Μάρτιο του 1945, αφού το δικαστήριο της Έδεσσας

---

²³² Βόγλης Πολυμέρης, (2008), «Ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας (ΔΣΕ)», Σημ: www.askiweb.eu (ανακτήθηκε στις 12/11/2019)

²³³ Κέντρος, Ν. (2011). Ο Εμφύλιος στη Φλώρινα. Αθήνα: Βιβλιόραμα, σελ 35

²³⁴ Γεράσης Νικόλαος, (2019), «Πολιτική, κοινωνία και πολιτισμός στη Φλώρινα του εμφυλίου πολέμου (Μάρτιος 1945- Δεκέμβριος 1949) μέσα από τις πηγές της τοπικής ιστορίας», μεταπτυχιακή εργασία., Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας. σελ. 211-212

τους αθώωσε.²³⁵ Το δικαστήριο της Έδεσσας απάλλαξε από κάθε κατηγορία τους είκοσι επτά κρατούμενους που είχαν συλληφθεί την περίοδο της Εαμοκρατίας. Ανάμεσα τους ο Διοικητής Χωροφυλακής Φλώρινας, Σωτηρίου και ο Διοικητής Ασφαλείας, Μπακογιαννάκης. Από την άλλη πλευρά και μια εβδομάδα αργότερα η εισαγγελία της Φλώρινας ανακοίνωσε στον τοπικό Τύπο σχετική διευκρίνιση για την απόλυση δωσίλογων που είχε προηγηθεί στην Έδεσσα. Διευκρίνιζε όμως ότι η απόλυση τους δε σήμαινε και απαλλαγή από τις κατηγορίες τους και ότι όσοι από τους προσωρινά απολυθέντες δωσίλογους βαρύνονταν με στοιχεία θα καλούνταν σύντομα να δικαστούν ενώπιον του αρμοδίου Δικαστηρίου.²³⁶

Τον Μάρτιο του 1945 ξεκινά νέος κύκλος ανακρίσεων στις οποίες εμφανίζονται κάποιοι σχετικά λίγοι από όσους κατέθεσαν καταγγελίες τον Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 1944 αλλά και νέοι μάρτυρες κατηγορίας. Τον κύριο ρόλο έχουν πλέον προσωπικότητες της πόλης που καλούνται να καταθέσουν, όπως ο δικηγόρος και πολιτευτής Γ. Μόδης, ο φαρμακοποιός Ιωάν. Αργυρόπουλος, ο νομιάτρος Φλώρινας Ν. Μεταξάς, υπάλληλοι της Ασφάλειας και ο μοίραρχος Μπαχταλιάς. Επίσης καλείται σε απολογία ο Δημήτριος Σ., υπάλληλος του γερμανικού φρουραρχείου και γνωστός δωσίλογος.

Στις 12 Φεβρουαρίου 1945 υπογράφηκε η συμφωνία της Βάρκιζας που όριζε ότι ο ΕΛΑΣ θα διαλυόταν και θα παρέδιδε τον οπλισμό τους. Η κυβέρνηση από την άλλη πλευρά δεσμευόταν να εξασφαλίσει τα συνταγματικά δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες, να εκκαθαρίσει τον κρατικό μηχανισμό από όργανα της μεταξικής δικτατορίας και συνεργάτες των Γερμανών και να προχωρήσει στη διενέργεια δημοψηφίσματος για το πολιτειακό και σε εκλογές. Τέλος, προβλεπόταν η αμνηστία των πολιτικών αδικημάτων που είχαν διαπραχθεί κατά τα Δεκεμβριανά, εκτός από τα κοινά αδικήματα «τα οποία δεν ήσαν απαραίτητως αναγκαία δια την επιτυχίαν του πολιτικού αδικήματος».

---

²³⁵ Αλβανός Ραϋμόνδος - Αθανασιάδης Ανδρέας, (2014), Μέρη απελευθέρωσης στη Δυτική Μακεδονία: Πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές στο στάδιο μετάβασης της εξουσίας, Στο: *Από την Απελευθέρωση στα Δεκεμβριανά: Μια τομή στην πολιτική ιστορία της Ελλάδας*, Πρακτικά συνεδρίου, 19-23 Νοεμβρίου 2014, (επιμέλεια) Προκοπής Παπαστράτης - Μιχάλης Λυμπεράτος - Λη Σαράφη Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο σελ 346

²³⁶ Γεράσης Νικόλαος, (2019), «Πολιτική, κοινωνία και πολιτισμός στη Φλώρινα του εμφυλίου πολέμου (Μάρτιος 1945- Δεκέμβριος 1949) μέσα από τις πηγές της τοπικής ιστορίας», μεταπτυχιακή εργασία., Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας. σελ.212

Η εξαίρεση των κοινών αδικημάτων από την αμνηστία θα είναι αυτή που θα επιτρέψει τη μαζική δίωξη μελών του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ τους μήνες που θα ακολουθήσουν. Η Συμφωνία τηρήθηκε μέρει και από τις δυο πλευρές.

Η περίοδος που ξεκινά από τη Συμφωνία της Βάρκιζας και μέχρι τις εκλογές του Μαρτίου 1946, χαρακτηρίζεται από ένα μεγάλο μέρος των ιστορικών ως περίοδος της «λευκής τρομοκρατίας», λόγω των συστηματικών διώξεων οπαδών του ΕΑΜ. Το επίσημο κράτος την ξεκινά εξουδετέρωση των κοινωνικών του ερεισμάτων και τη διάλυση των οργανώσεων του ΕΑΜ. Για να το επιτύχει αυτό έπρεπε πρώτα να συγκροτήσει ένα νομιμόφρονα κρατικό μηχανισμό, το οποίο σήμαινε την απομάκρυνση όλων των φιλοεαμικών στοιχείων και τη στρατολόγηση αντικομμουνιστών. Στο ίδιο πλαίσιο οργανώθηκε μια τεράστια επιχείρηση συλλήψεων και φυλακίσεων.²³⁷

Μέσα Απριλίου, συγκεκριμένα από τις 13 Απριλίου, υπάρχει σημείωση του νέου ανακριτή που ανέλαβε που μελετά τον φάκελο των δωσίλογων. Στις 19 Απριλίου, εμφανίζονται ξανά δικόγραφα από τις νέες αρχές. Έχουν προφανώς απομακρυνθεί όλα τα στελέχη του ΕΑΜ και ο φάκελος περνά στα χέρια του νέου ανακριτή.

Με βάση τις ανακρίσεις του 1944 καταρτίζεται και μια κατάσταση με προφυλακιστέους και μη προφυλακιστέους.

Η κατάσταση που συντάχθηκε (το έγγραφο είναι χωρίς ημερομηνία) περιλαμβάνει τους κατηγορούμενους για παράβαση της Συντακτικής πράξης 6/1945 και ορίζει δικάσιμο στις 2/10/1945. Ως προφυλακιστέοι κρίθηκαν οι : Νικόλαος Ζ., Λάζαρος Π., Σπύρος Μ., Παντελής Α., Ιωάννης Γ., Λάζαρος Κ., Δημήτριος Χ., Λάζαρος Α., Παντελής Α., Γεώργιος Γ., Φίλιππος Π., Χαράλαμπος Γκ., Χρήστος Τ., Χρήστος Τ., Γεώργιος Μ., Παπαχρήστος Ν., Παντελής Τ., Δαβίδ Κ. (Κέλλη), Ιωάννης Μ., Ευάγγελος Α., Δημήτριος Χ., Γρηγόριος Γ., Κων/νος Σ. Όλοι εκ Φλωρίνης. Είκοσι τρεις (23).

Μη προφυλακιστέοι κρίθηκαν οι: παπα- Φίλιππος Ν., Μιχαήλ Γ., Μιχαήλ Πρ., Παντελής Μπ., Θωμάς Γ., Σταύρος Τ., Δημήτριος Τ., Βασίλειος Τ., Σπύρος Α., Δημήτριος Μπ., Δημήτριος Κ. Μήτρες, Παντελής Στ., Ιωάννης Π., Παντελής Μ., Ζήσης Κ., Δανιήλ Π., Παύλος Κ., Αντώνιος Μ. (Αρμενοχώρι), Αριστείδης Δ., Γεώργιος Π., Μενέλαος Γκ., Παναγιώτης Π., Χρήστος Π., Χρήστος Ου., Βόρις Τ., Βύρων Μ., Στέφανος Ρ., Χαράλαμπος Σ., Νικόλαος Π., Ηλίας Μ., Βασίλειος Σ.,

²³⁷Βόγλης Πολυμέρης, (2008),«Ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας (ΔΣΕ)», Στην: www.askiweb.eu (ανακτήθηκε στις 12/11/2019)

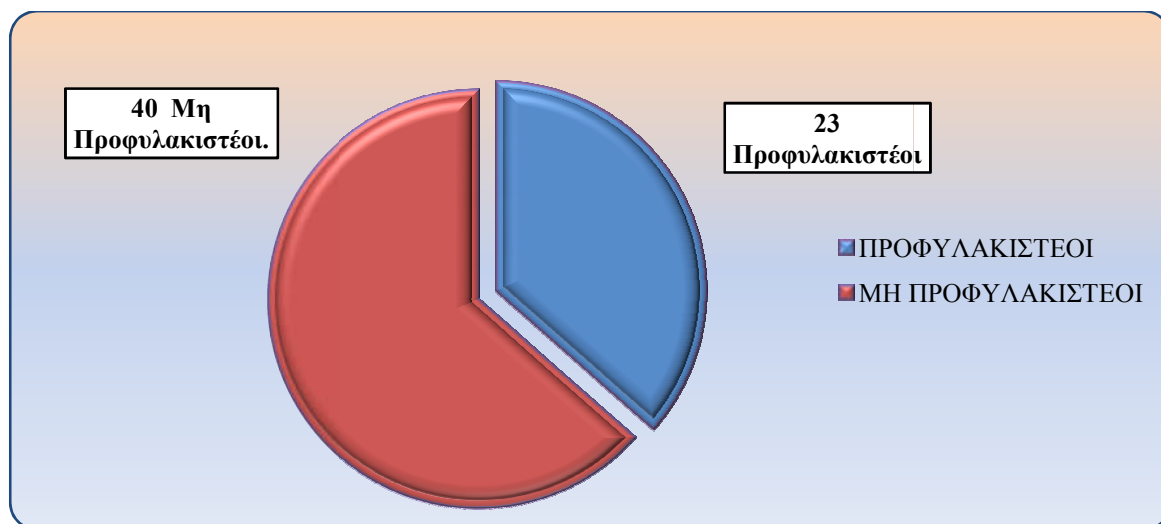
Σταύρος Μ., Δημήτριος Β., Ευστάθιος Μ.,Π. (άγνωστο), Νικόλαος Β., Νικόλαος Κ., Ασπασία Κ., Ιωάννης Γ., Κων/νος Ρ. (40). Όλοι καταγόταν από τη Φλώρινα.

Η κατηγορία, όπως καταγράφεται, αφορούσε στην εκτέλεση αξιόποινων πράξεων κατά τη διάρκεια της κατοχής με κίνητρο το κοινό συμφέρον στη Θεσσαλονίκη, τη Φλώρινα, την Κέλλη, τον Αγ. Παντελεήμονα και άλλα μέρη της Μακεδονίας. Οι κατηγορούμενοι, όπως καταγράφεται, έγιναν όργανα του εχθρού και της προπαγάνδας του προκαλώντας την ηττοπάθεια του ελληνικού λαού, την περιφρόνηση του εθνικού συμφέροντος, κατέδωσαν Έλληνες υπηκόους που οδηγήθηκαν στον θάνατο. Επιπλέον εξοπλίστηκαν από τις αρχές κατοχής και προέβησαν σε πράξεις βίας.

Στο τέλος της διαδικασίας των ανακρίσεων καταρτίζονται κατάλογοι με όσους έπρεπε να προφυλακιστούν. Εντύπωση προκαλεί ότι από όσους κατηγορούνται κρίνονται προφυλακιστέοι μόνο 23, ποσοστό 37% (Πίνακας 11). Οι υπόλοιποι και σε μεγαλύτερο ποσοστό (63%) δεν κρίνεται πως έχουν διαπράξει αξιόποινες πράξεις και έτσι ορίζονται ως μη προφυλακιστέοι. (Πίνακας 12)

Αριθμός ατόμων που κρίθηκαν προφυλακιστέοι και μη.

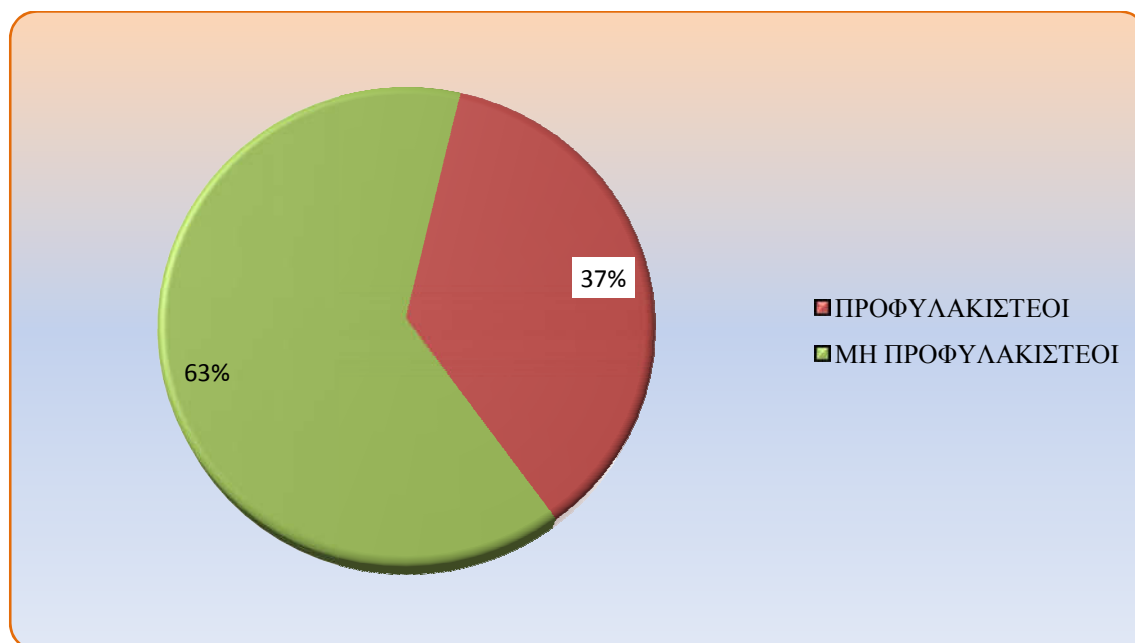
Πίνακας 11

Τα ποσοστά αυτών που κρίθηκαν ως προφυλακιστέοι και μη.

Πίνακας 12

18. Το ένταλμα συλλήψεως των δωσίλογων.

Το ένταλμα συλλήψεως στις 9 Μαΐου του 1945 του ειδικού δικαστηρίου δωσίλογων εκδόθηκε επί παραβάσει του άρθρου 1 της 6ης/1945 συντακτικής πράξης που συντελέστηκε στη Φλώρινα κατά την Κατοχή.²³⁸ Αποστέλλεται από τον Ειδικό Επίτροπο Δωσίλογων Θεσσαλονίκης στη χωροφυλακή Φλώρινας με οδηγίες ταχείας εκτέλεσης και οι κατηγορούμενοι ήταν οι: Μενέλαος Γκ., Νικόλαος Ζ., Λάζαρος Π., Σπύρος Μ., Παντελής Α., Ιωάννης Γ., Λάζαρος Κ., Δημήτριος Χ., Λάζαρος Α., Παντελής Α., Γεώργιος Γ., Χαράλαμπος Γκ., Χρήστος Τ., Χρήστος Τ., Γεώργιος Μ., Παπαχρήστος Ν., Παντελής Τ., Δαβίδ Κ. (Κέλλη), Ιωάννης Μ., Ευάγγελος Α., Δημήτριος Χ., Γρηγόριος Γ., Κων/νος Σ.. Όλοι εκ Φλωρίνης.

²³⁸Εφημερίς της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ αρ. 12, 20/1/1945, 6η συντακτική πράξη

Εξάλλου αυτοί, αν και συνελήφθησαν, μέχρι τις 30 Ιουνίου δεν είχαν δικαστεί, κρατούνταν στο τμήμα μεταγωγών και με αίτησή τους προς τον εισαγγελέα Θεσσαλονίκης ως Ειδικό Επίτροπο του τμήματος δωσίλογων ζητούσαν να προχωρήσει η υπόθεσή τους διότι είχε παρέλθει δίμηνο, χωρίς να γνωρίζουν τον λόγο της σύλληψής τους και οι οικογένειές τους αντιμετώπιζαν πρόβλημα επιβίωσης. Έτσι την 1^η Αυγούστου 1945 εκδόθηκε ένταλμα φυλακίσεως στη Θεσσαλονίκη από τον Ειδικό Επίτροπο για αυτούς τους είκοσι τρεις (23). Ενώ την 1^η Αυγούστου 1945 ο Ειδικός Επίτροπος δωσίλογων εξέδωσε ένταλμα φυλάκισης των 23 παραπάνω και των Μιχαήλ Γ. και Παπα- Φιλίππου Ν. που αρχικά συμπεριλαμβάνονταν στους μη προφυλακιστέους.

19. Η εκδίκαση στο Ειδικό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης

Τον Ιανουάριο του 1945, η κυβέρνηση ανακοίνωσε «ότι είχε ολοκληρωθεί το θεσμικό πλαίσιο και επέκειτο η σύσταση των αρμοδίων δικαστηρίων».²³⁹ Το Ειδικό Δικαστήριο, που θα εκδικάσει τη υπόθεση των δωσίλογων της Φλώρινας, συγκροτήθηκε στη Θεσσαλονίκη με βάση τη Συντακτική Πράξη 6/45, με αρμοδιότητα την εκδίκαση υποθέσεων που έλαβαν χώρα στην περιφέρεια αρμοδιότητάς του, κυρίως την περιοχή της κεντρικής Μακεδονίας. Η αποστολή του ήταν ιδιαίτερος δύσκολη, καθώς στην περιοχή της Μακεδονίας υπήρχαν ποικίλες μορφές δοσιλογισμού και πολλοί εξ των δωσίλογων δεν ήταν άτομα που απλώς είχαν συνεργαστεί περιστασιακά με τον εχθρό για να αποκομίσουν κάποια οφέλη. Οι δραστηριότητές τους μπορούσαν να απειλήσουν την εδαφική ακεραιότητα της περιοχής, με αφορμή την εμφάνιση στην ημερήσια ατζέντα των ζητημάτων των δίγλωσσων κατοίκων. Οι αποφάσεις του Ειδικού Δικαστηρίου ήταν μη εξαγοράσιμες και τελεσίδικες, ωστόσο, οι καταδικασμένοι μπορούσαν να προσφύγουν στο Συμβούλιο Χάριτος και να αιτηθούν την αλλαγή της ποινής τους ή να ζητήσουν χάρη. Αρκετοί καταδικασμένοι προσέφυγαν στο Συμβούλιο Χάριτος.²⁴⁰

Λίγες ήταν οι περιπτώσεις, όπου η θανατική καταδίκη μετατράπηκε σε ισόβια κάθειρξη, ενώ υπάρχει και μία περίπτωση όπου ποινή δεκαετούς κάθειρξης

²³⁹ Εφημερίς της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ αρ.12,20/1/1945

²⁴⁰ Χαϊδιά Ελένη, (2004) «Δωσίλογοι: Από την Κατοχή στην Απελευθέρωση», Μετά τον Πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα 1943 – 1960., Αθήνα: Αλεξάνδρεια σελ.55 – 56.

μετατράπηκε σε τετραετή φυλάκιση.²⁴¹ Το Ειδικό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης που καλούνταν να δικάσει γενικά τους συνεργάτες των Γερμανών, των Βουλγάρων και των Ιταλών άρχισε τις εργασίες του στις 24 Απριλίου 1945. Στη Φλώρινα Ειδικό Δικαστήριο θα λειτουργήσει αργότερα με βάση τον αναγκαστικό νόμο 533/1945 (υπουργός δικαιοσύνης Βασ. Κυριακόπουλος) και την πρώτη απόφαση εξέδωσε την 22/11/1945.²⁴²

Η διατύπωση των κατηγοριών και των αποφάσεων σχεδόν σε όλα τα Ειδικά Δικαστήρια παρουσιάζει μια σχετική τυποποίηση, η οποία βασίζεται στη διατύπωση του σχετικού νόμου, αλλά συμπληρώνεται και από στοιχεία και πληροφορίες που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη διαδικασία και τις λεπτομέρειες που σχετίζονται με αυτήν.²⁴³

Στην απόφαση υπ' αριθμόν 174/45 του Ειδικού Δικαστηρίου Θεσσαλονίκης καταγράφεται η διεξαγωγή της δίκης. Το Ειδικό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης²⁴⁴ αποφάσισε την τιμωρία των κατηγορουμένων με βάση τον αναγκαστικό νόμο με αριθμό 533/45. Ο νόμος δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της κυβέρνησης στις 3 Σεπτεμβρίου 1945 και τροποποιούσε, συμπλήρωνε και κωδικοποιούσε την υπ' αριθμόν 6^η συντακτική πράξη του έτους 1945 (δημοσιεύθηκε στις 20/01/1945) περί επιβολής κυρώσεων κατά των συνεργασθέντων μετά του εχθρού επί υπουργίας του Ν. Κολυβά. Η 6^η συντακτική πράξη του 1945 καταργούσε την 1η συντακτική πράξη του 1944 (δημοσίευση 6/11/44, υπουργός δικαιοσύνης Ν. Αβραάμ). Η συντακτική πράξη 1η/44 είχε ήδη τροποποιηθεί και συμπληρωθεί στις 21 Νοεμβρίου 1944 με υπουργό δικαιοσύνης Ν. Αβραάμ (δημοσίευση 23/11/44). Οι μετακατοχικές πολιτικές εξελίξεις στη χώρα και οι αλληπάλληλες τροποποιήσεις των συντακτικών πράξεων στο διάστημα 1945-1946 εκφράζουν την απροθυμία της κυβέρνησης, αλλά και άλλων μελών της πολιτικής ζωής της Ελλάδας, ιδιαίτερα μετά τις εκλογές του 1946, να ασχοληθούν με τους συνεργάτες του εχθρού και προτιμούσαν σαφώς να επικεντρώσουν το ενδιαφέρον τους στην απάλειψη του «κομμουνιστικού κινδύνου».²⁴⁵

²⁴¹ Χαϊδιά Ελένη, (2004), ό.π., σελ. 56

²⁴² Εφημερίς της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ αρ.224, 3/9/1945

²⁴³ Σκούρα Αμ. (χ. χρ.), *Η εθνική Νέμεσις θα είναι αδυσώπητος. Δίκες δοσίλογων στο Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων Καλαμών (1945-1953)*. Στην: <https://www.academia.edu>. (ανακτήθηκε στις 17/12/19)

²⁴⁴ Ειδικό δικαστήριο ονομάζεται το οποίο δε συνεδριάζει μόνιμα (τα μέλη του δεν είναι μόνιμα και αποκλειστικά απασχολούμενα σε αυτό), αλλά συνέρχεται μόνο για να δικάσει ορισμένο είδος υποθέσεων. Πηγή: Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 3-9-1945 αρ. φύλλου 224, αναγκαστικός νόμος 533.

²⁴⁵ Σκούρα Αμ. (χ. χρ.), *Η εθνική Νέμεσις θα είναι αδυσώπητος. Δίκες δοσίλογων στο Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων Καλαμών (1945-1953)*. Στην: <https://www.academia.edu>. (ανακτήθηκε στις 17/12/19)

Οι κατηγορούμενοι που δικάστηκαν σε αυτή τη δίκη προέκυψαν από τις λίστες που σχηματίστηκαν με βάση τις ανακρίσεις της Εαμοκρατίας με προφυλακιστέους είκοσι τρεις (23) και μη προφυλακιστέους σαράντα (40) για παραβάσεις της συντακτικής πράξης 6^{ης}/1945.²⁴⁶ Απουσιάζουν δύο ή τρία άτομα που συγκέντρωναν πυρά καταγγελιών αλλά όπως φαίνεται ξέφυγαν. Οι δικαστές που αποτελούσαν το Ειδικό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης ήταν οι Αντ. Γρηγορίου, εφέτης ως πρόεδρος (λόγω κωλύματος απουσίαζε ο τακτικός Πρόεδρος Γ. Ηλιόπουλος) Ευαγ. Μιχόπουλος, Ηρ. Καμούτσης, Εφέτες ως σύνεδροι, Ν. Αμπαδογιάννης, δικηγόρος, Δημ. Βασιλικός, ιατρός, ως Λαϊκά Μέλη. Σε δημόσια συνεδρίαση στις 2 Οκτωβρίου 1945, παρουσία του Ειδικού Επιτρόπου Δημήτριου Ευγενικού και του Αντιεισαγγελέα Πλημμελειοδικών και Γραμματέα Ματθαίου Τλούπα μπροστά σε ακροατήριο το Ειδικό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης δίκασε για την παράβαση του Ν. 533/45 τους: 1) Ν. Ζ., 2) Σπ. Μ., 3) Λαζ. Π., 4) Παντ. Λ., 5) Ιωα. Γρ., 6) Λαζ. Π. Κ., 7) Δημ. Κ. Χρ., 8) Λαζ. Αθ. Α., 9) Παντ. Δ. Α., 10) Γεωρ. Γρ., 11) Παπά Φιλ. Β., 12) Χαρ. Γρ. Γ., 13) Χρη. Τ., 14) Χρη. Απ. Τ., 15) Π. Χρ. Μ., 16) Παπαχρ. Αντ. Ν., 17) Παντ. Τ., 18) Δ. Κ., 19) Ιωα. Μ., 20) Ευα. Α., 21) Γρηγ. Γ., 22) Κων. Σ., 23) Μιχ. Π., 24) Παντ. Μ., 25) Θωμ. Γ., 26) Δημ. Στ. Κ., 27) Παντ. Σ., 28) Αριστ. Ι. Δ., 29) Γεωρ. Π., 30) Β. Τ., 31) Χαρ. Σ., 32) Νικ. Π. 33) Νι. Β., 34) Α. Π., 35) Ιω. Γ. που ήταν όλοι κάτοικοι Φλώρινας (εκτός ενός, του Δ. Κ.). Αυτοί παρευρίσκονταν στην αίθουσα του δικαστηρίου με τους δικηγόρους τους. Οι συνήγοροι υπεράσπισης ήταν οι Γ. Μόδης, Κούμπαρης, Εξάρχου, Γ. Αναγνωστόπουλος, Δ. Πετμεζάς, Τζιώρκας, Τομπάς, Τριανταφύλλου, Δ. Μακρής, Γαβριηλίδης, Ορ. Παπαβασιλείου, Βαβυλόπουλος, Παληατσάρας και Παυλίδης.

Οι υπόλοιποι κατηγορούμενοι δηλώθηκαν ως αγνώστου διαμονής. Δηλαδή οι 36) Παπαφ. Ν., 37) Μιχ. Γ., 38) Στ. Τ., 39) Δημ. Τ., 40) Βα. Τ., 41) Σπ. Α., 42) Δημ. Μπ., 43) Ιω. Π., 44) Παντ. Μ., 45) Ζησ. Κ., 46) Δαν. Π., 47) Π. Κ., 48) Αντ. Μ., 49) Μεν. Γ., 50) Παν. Π., 51) Χρη. Π., 52) Χρ. Ο., 53) Β. Μ., 54) Στε. Ρ., 55) Ηλ. Μ., 56) Βασ. Σ., 57) Στα. Μ., 58) Δημ. Β., 59) Ε. Μ., 60) Δημ. Τ., 61) Νικ. Κ., που δηλώνονται ως πρώην κάτοικοι Φλώρινας και απουσιάζουν από τη δίκη.

---

²⁴⁶ Απόφαση 174/1. Στο: Αρχείο: Βλ. ανακριτικά έγγραφα –Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό)

Στη συνέχεια έγινε κλήρωση σαράντα πέντε Λαϊκών Μελών από τον πρόεδρο και ο επίτροπος απήγγειλε τις κατηγορίες. Εξετάστηκαν ενόρκως οι μάρτυρες μπροστά στο ακροατήριο, ακολούθησαν οι απολογίες και οι αγορεύσεις του επίτροπου και των συνηγόρων. Το δικαστήριο αποφάσισε ερήμην για τους είκοσι έξι που απουσίαζαν με βάση τα συνημμένα αποδεικτικά του δικαστικού κλητήρα Πρωτοδικών Φλώρινας Μιχαήλ Μπέγου. Το δικαστήριο έκρινε ότι αθώοι λόγω αμφιβολιών ήταν οι Λαζ. Π., Γεωρ. Γ, Χρη. Τ., Δ. Κ., Κων. Σ, Γρηγ. Γ, Ιω Μ. Μιχ., Αριστ. Ι. Δ, Β. Τ, Θωμ. Γ, Παντ. Μ., Ιω. Γυμν., Νι. Β., Νικ. Π λόγω έλλειψης στοιχείων εις βάρος τους και διέταξε την απόλυση τους ή την αποφυλάκισή τους αν ήταν προφυλακισμένοι κάποιιοι από αυτούς. Οι περισσότεροι όμως κηρύχθηκαν ένοχοι για παραβάσεις των άρθρων του νόμου 533/45, κάποιιοι με ελαφρυντικά.

Η κατηγορία που τους αποδόθηκε ερείδεται στον σχετικό νόμο: «Κινούμενοι από κοινό συμφέρον συναποφάσισαν την εκτέλεση αξιόποινων πράξεων στη Θεσσαλονίκη, Φλώρινα, Κέλλη, Αγ. Παντελεήμονα και αλλού κατά τη διάρκεια της ξένης κατοχής και Α) έγιναν συνειδητά όργανα του εχθρού προς διάδοση της προπαγάνδας, εξαίροντας το έργο του κατακτητή προκαλώντας ηττοπάθεια στον ελληνικό λαό και με την ποινή του θανάτου, των ισόβιων ή πρόσκαιρων δεσμών (10-20 χρόνων) την περιφρόνηση του συμμαχικού λαϊκού Εθνικού αγώνα. Β) Κατέδωσαν Έλληνες υπηκόους και ενήργησαν για τη σύλληψή και τον θάνατό τους και διαρκούσης της εν Ελλάδι εχθρικής κατοχής ενήργησαν πράξεις βίας μετά της συμπράξεως των αρχών κατοχής εις βάρος Ελλήνων πολιτών. Γ) Σε συνεργασία με τον εχθρό έγιναν αρχηγοί και οδηγοί κίνησης που προσέβαλε την ακεραιότητα της χώρας και έθιγαν την Εθνική αξιοπρέπεια και ενήργησαν κατά τρόπον διευκολύνοντα το έργον της κατοχής. Σύμφωνα με το άρθρο 2, τα αδικήματα αυτά φυλάκισι δύο ετών.

Εν συνεχεία το δικαστήριο επέβαλε την ποινή σε θάνατο ή της ειρκτής (5-10 ετών). Για την καταδίκη επί «εθνική αναξιοτήτι» προβλεπόταν τρις σε θάνατο. Πρόκειται για τους : Π. Ν., Μ. Γ., Στ. Τ., Δημ. Τ., Βα. Τ., Σπ. Α., Δημ. Μ., Ιω. Π., Παντ. Μ., Ζησ. Κ, Δαν. Π., Π. Κ, Αντ. Μ., Μεν. Γκ , Παν. Π., Χ. Π., Χρ. Ο., Β. Μ., Στε. Ρ., Ηλ. Μ., Βασ. Σ., Στα. Μ., Δημ. Β., Ε. Μ., Δημ. Τ, Νικ. Κ., Ν. Ζ. , Χρ. Μ.

Τρις σε ισόβια επιβλήθηκαν στους Γεωρ. Π., Π. Αντ. Ν, Ε. Α,Δ. Στ. Κ, Χαρ. Σ., Λαζ. Π. Κ. που, όπως αποδείχτηκε, εκτέλεσαν τις πράξεις που τους αποδόθηκαν και κηρύχθηκαν ένοχοι. Στον Παντ. Λ. ορίστηκε η ποινή των 18 ετών. Ο Δημ. Κ. Χ.

τιμωρήθηκε με 15 έτη, ο Π. Α. με 7 έτη, ο Χ. Γ. και ο Π. Τ. με 9 έτη, και οι υπόλοιποι από 2 και 1 έτος φυλάκισης.

Ακολούθησε η επιβολή ολικής δήμευσης περιουσίας στους τριάντα έξι (36) από τους καταδικασθέντες, δήμευση της μισής περιουσίας τους σε τρεις και στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων σε επτά (7). Τις αποφάσεις υπέγραψε ο πρόεδρος Α. Γρηγορίου και ο γραμματέας Μ. Τλούπας.

Ωστόσο μετά από λίγα χρόνια οι συνεργάτες του κατακτητή έκαναν έφεση στην καταδικαστική απόφαση. Στην απόφαση με αρ. 158/46 την 8/4/1946 προς το Συμβούλιον Εφετών Θεσσαλονίκης κατά το άρθρο 14 της υπ' αριθμ. 6/45 Συντ. Πράξεως και με βάση τη δικογραφία κατά 1) Μενέλαου Γ., 2) Βασίλειου Σ., 3) Νίκου Ζ., 4) Λάζαρου Α. ο ειδικός επιτροπος παρουσίαζε στην έκθεση του για την υπόθεση και την έφεση ότι η υπόθεση είχε τελεσιδικήσει. Οι κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν από το Ειδικό Δικαστήριο Θεσσαλονίκης με την υπ' αριθμόν 174/45 απόφασή του, λόγω του ότι έγιναν συνειδητά όργανα του εχθρού και προπαγάνδισαν υπέρ του εχθρού, πρόδωσαν και κατέδωσαν Έλληνες υπηκόους, προσέβαλαν την ακεραιότητα της χώρας πρότεινε να μη γίνει κατηγορία λόγω δεδικασμένου²⁴⁷ σύμφωνα με το άρθρο 14 της 6/45 Συντακτικής Πράξης και σε συνδυασμό με τα άρθρα 84/251/252 Ποινικής Δικονομίας και το άρθρο 33 της 6/45 Συντακτικής Πράξης. Η έφεση εξετάστηκε στη Θεσσαλονίκη, στις 12/4/46, από τον Ειδικό Αντεπίτροπο, Τ. Αργυρόπουλο και τον Πρόεδρο, Μάνεση Πέρρο. Ας σημειωθεί εδώ ότι και μετά το έτος 2000 υποβλήθηκε έφεση εναντίον της απόφασης με αριθμό 174 της δίκης των Βουλγαροφρόνων της Φλώρινας, όπως έμεινε γνωστή, για επιστροφή δημευμένης περιουσίας.

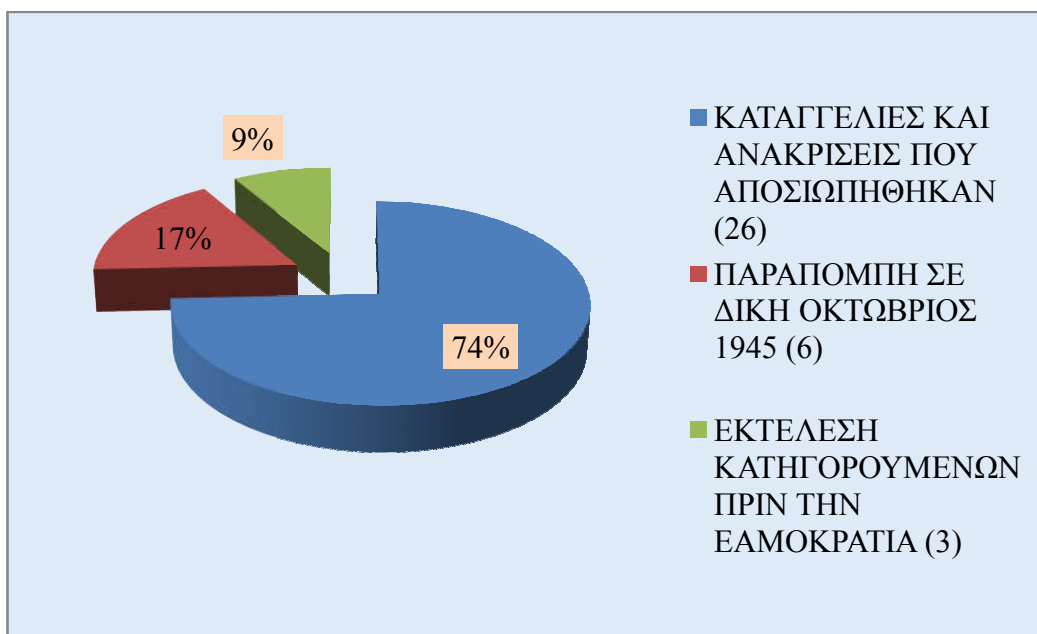
Στον πίνακα 13 διαφαίνεται ότι από τους 35 κατηγορούμενους, των οποίων οι ανακρίσεις υπάρχουν στο αρχείο που μελετήθηκε, έξι δικάστηκαν στη δίκη του 1945, που διεξήχθη στη Θεσσαλονίκη, ενώ τρεις κατηγορούμενοι είχαν εκτελεστεί πριν την Εαμοκρατία.

---

²⁴⁷Πηγή: Άρειος Πάγος, «εάν κάποιος αμετακλήτως καταδικάσθηκε ή αθωώθηκε ή έπαυσε η κατ' αυτού ποινική δίωξη, δεν μπορεί να υποβληθεί σε νέα ποινική δίωξη για την ίδια πράξη και εάν ακόμη της δοθεί διαφορετικός νομικός χαρακτηρισμός», Στην: www.areiospagos.gr > nomologia > apofaseis (ανακτήθηκε στις 17/12/2019)

Πίνακας 13

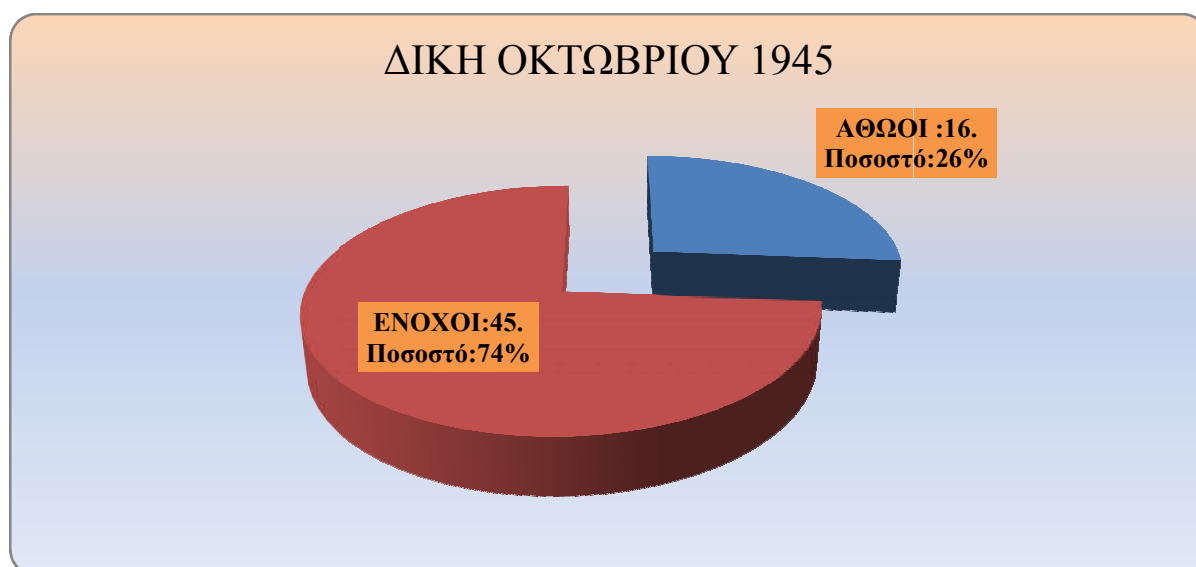
Οι ανακρινόμενοι της Εαμοκρατίας στη δίκη του 1945

Κατά τη δίκη που διεξήχθη τον Οκτώβριο του 1945 στη Θεσσαλονίκη το σύνολο των κατηγορουμένων ανερχόταν σε 61 άτομα. Από αυτούς αθώοι κρίθηκαν οι 16 (Ποσοστό 26%) και ένοχοι 45 (74%). (βλ. Πίνακα 14). Τους αποδόθηκαν ποινές από φυλάκιση μερικών μηνών και ετών μέχρι ισόβια και θανατικές ποινές.

**Η Δικαστική απόφαση για τους κατηγορούμενους των ανακρίσεων.
Θεσσαλονίκη: Δίκη Οκτωβρίου 1945. Σύνολο κατηγορουμένων 61 άτομα.**

Πίνακας 14

Από τους 16 που κρίθηκαν αθώοι στη δίκη του Οκτωβρίου του 1945, οι δύο (2) είχαν κληθεί ως κατηγορούμενοι για να ανακριθούν το δίμηνο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1944 από τον ανακριτή του ΕΑΜ. (Πίνακας 15)

Οι κατηγορούμενοι του ΕΑΜ- Αθώοι της δίκης του '45

Πίνακας 15

Αργότερα και στη διάρκεια του εμφυλίου και συγκεκριμένα τον Ιούνιο του 1946, εγκρίνεται από την κυβέρνηση το «Ψήφισμα περί εκτάκτων μέτρων κατά των επιβουλευομένων την δημοσίαν τάξιν και την ακεραιότητα του κράτους» που θα μείνει στην ιστορία ως «Γ΄ Ψήφισμα». Ιδρύονται τότε τα Έκτακτα Στρατοδικεία. Οι διώξεις κατά των κομμουνιστών και των προοδευτικών πολιτών, επισημοποιούνται, προβλέπεται η ποινή του θανάτου σε όποιον συμμετείχε ή προκαλούσε στάση, ή συμμετείχε σε ένοπλες ομάδες ή γενικώς σε προδοτικές οργανώσεις. Η διάταξη μπορούσε να συμπεριλάβει όλους τους πολιτικούς αντιπάλους του καθεστώτος. Χωρίς να αναφέρεται, ουσιαστικά όλη η Αριστερά τίθεται εκτός νόμου. Με βάση το Γ΄ Ψήφισμα αντικαθίστανται τα τακτικά δικαστήρια από έκτακτα στρατοδικεία και οι τελεσίδικες αποφάσεις εκτελούνται πλέον μέσα σε τρία 24ωρα. Τα Έκτακτα Στρατοδικεία έγιναν ακρογωνιαίος λίθος της κρατικής καταστολής και η «λευκή τρομοκρατία» μετατράπηκε σε κυβερνητική ρυθμιστική δράση εναντίον των *αντιφρονούντων* και υπέρ του κράτους που προέκυψε μετά τις πρώτες εθνικές εκλογές του 1946. Η κρατική αυταρχικότητα ξετυλίγεται ιδανικά από τα Έκτακτα Στρατοδικεία και με την πρόφαση της διατήρησης της έννομης τάξης καταλήγουν να

καταδικάζουν όσους εντάχθηκαν στο ΕΑΜ και όσους αγωνίστηκαν ενάντια στους Γερμανούς και Βούλγαρους.²⁴⁸

Σε αυτό το χρονικό σημείο οι διαχειριστές της εξουσίας του κράτους της Αθήνας που σε τεράστιο ποσοστό δεν είχαν αντιστασιακή δράση στη διάρκεια της Κατοχής (και σε κάποια ποσοστά ήταν δωσίλογοι, συνεργάτες των κατακτητών), αποφάσισαν ότι θα αντιμετώπιζαν τον κόσμο της αντίστασης σε πολιτικό επίπεδο, ή με τα εργαλεία που προσφέρουν οι δημοκρατικές διαδικασίες (ελεύθερες βουλευτικές εκλογές, ελεύθερο δημοψήφισμα για το πολιτειακό, συγκρότηση Κοινοβουλευτισμού σε συνθήκες ελευθερίας και δημοκρατίας) ή θα το συνέτριβαν με τη βία χρησιμοποιώντας την εκτελεστική εξουσία εναντίον του με ξύλο, βασανιστήρια και δολοφονίες για να απαλλαγούν μια για πάντα. Διάλεξαν τη δεύτερη. Έτσι εκείνοι που αντιστάθηκαν στον κατακτητή, αυτοί που έβαλαν τον πατριωτισμό σαν γνώμονα στη δράση τους τα μαύρα χρόνια της Κατοχής, αντί να επιβραβευσθούν, κυνηγήθηκαν ανελήτα. Η καταστολή, σε συνδυασμό με την κατάφωρη καταπάτηση κάθε έννοιας δημοκρατίας, και την ανάπτυξη της «Λευκής Τρομοκρατίας» το διάστημα 1945-1946, οδήγησε στον Εμφύλιο Πόλεμο.²⁴⁹

Η δίωξη των δωσίλογων ήταν εξ αρχής περιορισμένη και η ένοπλη συνεργασία αντιμετωπίστηκε με σκανδαλώδη επιείκεια ενώ οι υπουργοί των δωσιλογικών κυβερνήσεων απαλλάχτηκαν των πολιτικών ευθυνών για τη συγκρότηση των Ταγμάτων Ασφαλείας. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας στο εδώλιο βρέθηκαν τα μέλη της Εαμικής αντίστασης η οποία ταυτίστηκε με την Αριστερά που συνδυάστηκε με τις εμφύλιες συγκρούσεις. Έτσι πολιτικά θεμέλια του κράτους έγιναν ο αντικομμουνισμός και η εθνοφοροσύνη.²⁵⁰

Η Συμφωνία της Βάρκιζας (12 Φεβρουαρίου 1945), με την οποία τερματίστηκε και τυπικά η Δεκεμβριανή σύγκρουση, επικύρωσε τη στρατιωτική ήττα του ΕΑΜ και διαμόρφωσε το βασικό νομικό και πολιτικό πλαίσιο για την άσκηση της πολιτικής εξουσίας. [...] Για την επίσημη κρατική εξουσία, άμεση προτεραιότητα ήταν η επιβολή της στο σύνολο της χώρας, με τη βοήθεια και των βρετανικών

---

²⁴⁸Βαρβαρήγος Ποθητός, (2019), *Κρατική Καταστολή στη Θεσσαλονίκη του Εμφυλίου. Από το Γ' Ψήφισμα ως τη Στρατιωτική Λήξη του Εμφυλίου*. Διπλωματική εργασία. Θεσσαλονίκη: Σχολή οικονομικών και πολιτικών επιστημών τμήμα πολιτικών επιστημών. σελ. 10-11

²⁴⁹Σαράφη Λη: «...Οι αγώνες και οι ηρωισμοί δεν έγιναν από υπεράνθρωπους». Συνέντευξη στη Νάνσυ Κοντονίκου. Στγν: <https://www.fractalart.gr/>(Ημερομηνία ανάκτησης: 10/12/2019)

²⁵⁰Δορδανάς Στρ., (2011), *Η γερμανική στολή στην ναφθαλίνη: Επιβιώσεις του δοσιλογισμού της υπηρεσίας στη Μακεδονία, 1945-1974, Εισαγωγή*, Αθήνα: Εστία.,σελ.7

στρατευμάτων, και η διάλυση της παράλληλης Εαμικής εξουσίας, που είχε διαμορφωθεί από το τέλος της Κατοχής στις περισσότερες περιοχές.²⁵¹

20. Η δίκη στον τοπικό Τύπο

Γενικότερα κατά το 1945 η κοινωνία εκφραζόταν μέσα από έναν αξιακό κώδικα που επηρέαζε το δίπολο της Δεξιάς-Αριστεράς. Έφταναν μάλιστα στο σημείο οι δύο αυτοί πόλοι να αλληλοκατηγορούνται ως προδότες της πατρίδας και να χρησιμοποιούν στον δημόσιο λόγο όρους όπως «συμμορίτες», «σλαβοκίνητοι», ή από την άλλη πλευρά «δωσίλογοι», «μοναρχοφασίστες», «τραμπούκοι» κ.α.. Οι «δωσίλογοι», οι «αρχιδωσίλογοι», οι «προδότες» αντιμετωπίζονται εχθρικά από τον Τύπο ενώ πατριώτες θεωρούνται όλοι οι πολίτες που δεν συνεργάστηκαν με τον εχθρό. Οι κομμουνιστές κατηγορούνται ότι στρέφονται εναντίον του έθνους και οι ετερόνυμες έννοιες πατριώτης-προδότης εμφανίζονται ενισχυμένες στις εφημερίδες. Άρα κάθε «πατριώτης» έχει απέναντί του έναν «προδότη» που θα πρέπει να είναι σε θέση να τον καταδώσει στην αρμόδια αρχή.²⁵²

Οι εφημερίδες που εκδίδονταν στη Φλώρινα την περίοδο διεξαγωγής της δίκης ήταν η «Νίκη», όργανο του πολιτικού συνασπισμού των κομμάτων του ΕΑΜ Φλώρινας, ο «Εκπαιδευτικός Ακρίτας» και το «Έθνος». Μόνο όμως μία εφημερίδα, το «Έθνος», αποτυπώνει την περιρρέουσα κοινωνική και πολιτική πόλωση και τις ποινές που επιβλήθηκαν.

Χαρακτηριστικά έγγραφε για τη δίκη και τις αποφάσεις της δίκης και τις ποινές. Στις 2 Οκτωβρίου του 1945 διεξήχθη στη Θεσσαλονίκη η δίκη εξήντα δύο «Οχρανιτών» από τη Φλώρινα, οι οποίοι, σύμφωνα με το δημοσίευμα, κατηγορούνταν για κατάλυση των Ελληνικών Αρχών, συνεργασία με τους κατακτητές και για αυτονομιστικές πράξεις. Η δίκη, επειδή οι κατηγορούμενοι και οι συνήγοροι τους ήταν πολλοί, διήρκεσε δύο μερόνυχτα. Προέδρευσε ο Αντιπρόεδρος Εφετών Γρηγορίου. Το «Έθνος» έγγραφε πως «250 άτομα ταξίδεψαν από την Φλώρινα για να παραστούν στη δίκη, είτε ως μάρτυρες είτε ως ενδιαφερόμενοι για την τύχη των συγγενών τους. Οι μάρτυρες κατηγορίας ταξίδεψαν με δικά τους έξοδα αφού το Δημόσιο τους χορήγησε

²⁵¹ Νικολακόπουλος Ηλίας (2010) Το μετέωρο βήμα προς την ομαλότητα: Φεβρουάριος 1945-Μάρτιος 1946 Στο: Νικολακόπουλος Η., Παπαθανασίου Ιω. (επιμέλεια) *Ο Εμφύλιος Πόλεμος 1946 - 1949*, 1η έκδ. Αθήνα : Alter - Ego MME A.E., σελ. 24.

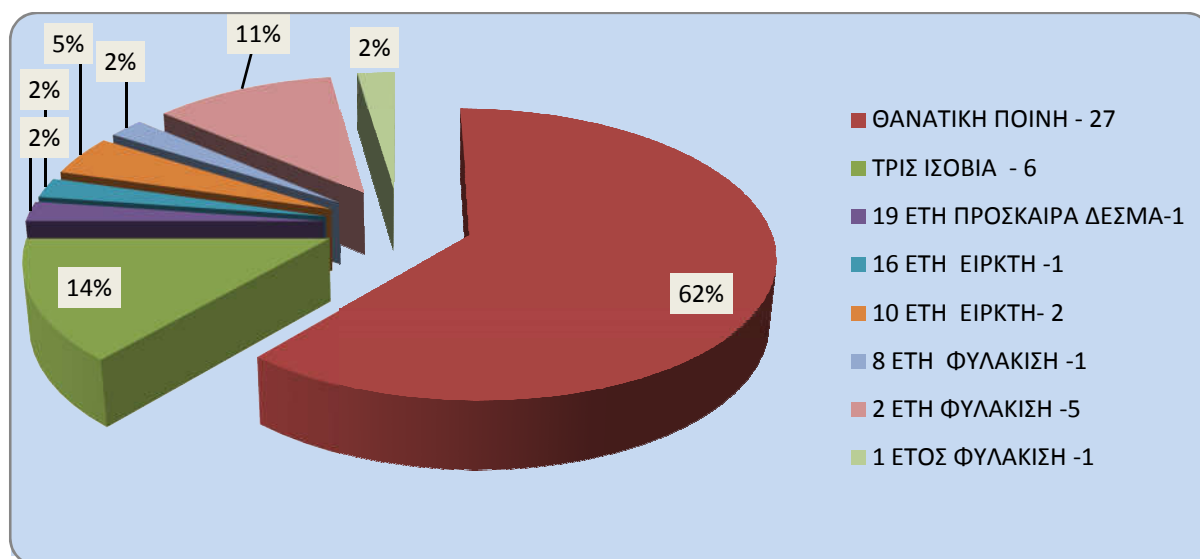
²⁵² Γεράσης Νικόλαος, (2019), «Πολιτική, κοινωνία και πολιτισμός στη Φλώρινα του εμφυλίου πολέμου (Μάρτιος 1945- Δεκέμβριος 1949) μέσα από τις πηγές της τοπικής ιστορίας», μεταπτυχιακή εργασία., Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας. σελ.316

μόνο 200 δρχ. Από τους κατηγορουμένους οι 27 καταδικάστηκαν σε θάνατο, 6 σε ισόβια δεσμά, 15 αθώωθηκαν και οι υπόλοιποι σε φυλάκιση»²⁵³

Σχετικά με τον αριθμό των κατηγορουμένων επικρατεί μια ασάφεια καθώς η εφημερίδα αναφέρει τον αριθμό 62, («ΕΘΝΟΣ», αρ φ.1012,11-10-1945.), η Χαϊδιά τους υπολογίζει 64, (Χαϊδιά, 2004) αλλά η απόφαση του δικαστηρίου εκδίδεται για 61 κατηγορουμένους. Στο μεγαλύτερο ποσοστό των κατηγορουμένων επιβλήθηκε η θανατική ποινή, σε έξι τρις ισόβια και στους υπόλοιπους διάφορες ποινές φυλάκισης. Καμία ποινή δεν εκτίθηκε εξ ολοκλήρου. Οι ποινές αυτές έγιναν ελαφρύτερες με βάση διάφορες διατάξεις του νόμου. (Πίνακας 16)

Οι ποινές που επιβλήθηκαν από το Ειδικό δικαστήριο το 1945, όπως καταγράφηκαν από τον τοπικό Τύπο.

Πίνακας 16

ΠΗΓΗ: Εφημερίδα «ΕΘΝΟΣ», αρ φ.1012,11-10-1945, σελ. 2 και 4.

²⁵³Γεράσης Νικόλαος, (2019), «Πολιτική, κοινωνία και πολιτισμός στη Φλώρινα του εμφυλίου πολέμου (Μάρτιος 1945- Δεκέμβριος 1949) μέσα από τις πηγές της τοπικής ιστορίας», μεταπτυχιακή εργασία., Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας. σελ. 216.

22. Συμπεράσματα

Η αποδελτίωση των δικογράφων οδηγεί, σαφέστατα, σε ποικίλα συμπεράσματα σχετικά με τα έντονα πάθη που συντάραξαν την τοπική κοινωνία ως προς τη συνεργασία, με πρώτο ότι δεν υπήρξε μεμονωμένο φαινόμενο αλλά έλαβε σημαντικές διαστάσεις και κάλυψε ένα μεγάλο πλέγμα αντικρουόμενων σχέσεων και συναλλαγών. Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι, παρά τις όποιες δυσχέρειες και εφόσον τηρούνται οι δέουσες επιφυλάξεις από τον ερευνητή, αναδύεται με τρόπο πολύ παραστατικό η δωσιλογική στάση μιας μεγάλης μερίδας του πληθυσμού της πόλης και των περιχώρων. Επιπλέον διαφαίνεται το πώς αναμοχλεύονται τα πάθη, οι αντιπαραθέσεις και αναδεικνύονται οι ανθρώπινες αδυναμίες.

Σε ότι αφορά το θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο κυριαρχεί η ασάφεια αφού άλλες ανακριτικές διαδικασίες βασίζονται στις διατάξεις που εξέδωσε το Γενικό Στρατηγείο του ΕΛΑΣ και άλλες στηρίζονται στις Πράξεις της ΠΕΕΑ. Τα έγγραφα όμως που αφορούν δικαστικές διαδικασίες δωσίλογων, όπως τα εντάλματα, οι παραπομπές σε δίκες και η απόδοση κατηγοριών έγινε και με βάση την 1^η Συντακτική Πράξη. Προφανώς σε μια προσπάθεια υπακοής και νομιμοποίησης του νομικού πλαισίου που επέβαλε η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας. Σε κάποια δικόγραφα αναφέρεται και η προϋπάρχουσα δικονομία και εννοείται αυτή πριν τη Μεταξική Δικτατορία..

Από την άλλη μεριά οι αρχές του ΕΑΜ αποδύονται σε έναν αγώνα εντοπισμού των συνεργατών του εχθρού με έναν εξαιρετικά γρήγορο ρυθμό. Ο αριθμός των ενόχων είναι μεγάλος και τα περιστατικά πολλά.. Οι ανακρίσεις διαδέχονται η μια την άλλη ανά μία ώρα και είναι ακανόνιστες. Μερικές φορές εξετάζονται τέσσερις ή πέντε κατηγορούμενοι σε μια μέρα. Η διαδικασία αυτή δίνει την εντύπωση ότι υπάρχει βιασύνη να εξιχνιαστούν οι υποθέσεις και εξηγείται, αν σκεφτεί κάποιος, ότι στα τέσσερα χρόνια της Κατοχής άνθισε το φαινόμενο της συνεργασίας με τον κατακτητή, ο οποίος για την περίπτωση της Μακεδονίας ήταν διπλός: συμπεριελάμβανε και τους Βούλγαρους.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι υπήρχε όχι απλώς διάχυτο αλλά εκφρασμένο ξεκάθαρα το αίτημα για απονομή δικαιοσύνης και επιβολή τιμωρίας στην τοπική κοινωνία. Διαφορετικά ήταν πιθανό τα πράγματα να πάρουν άλλη τροπή και να επικρατήσει αναρχία και να επιβληθεί αυτοδικία, όπως άλλωστε έγινε σε κάποιες άλλες

περιπτώσεις. Ο εκτραχηλισμός των ηθών και της νομιμότητας ήταν πολύ εύκολο να συμβεί. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που οι ανήκοντες στο ΕΑΜ και στον ΕΛΑΣ έπαιρναν τον νόμο στα χέρια τους και απένειμαν δικαιοσύνη. Το καλοκαίρι του 1944 δολοφονήθηκε ο Νικόλαος Γ. στην περιοχή της Κλαδοράχης αλλά έγιναν και άλλες εκτελέσεις ή απόπειρες. Το Σεπτέμβριο του 1944 στάλθηκε σημείωμα προς το Μ.Γ. (Μακεδονικό Γραφείο) όπου αναφέρονται οι δράσεις της «γκρούπας της Φλώρινας» εναντίον κάποιων συνεργατών των Γερμανών. Συγκεκριμένα αναφέρεται:

Στις 25/7/44 η γκρούπα της Π.Ε. της Φλώρινας που ανάλαβε την εξόντωση των γκεσταπιτών της πόλης σε 10 μέρες έπιασε και ξεκαθάρισε τον Ελ. Παπαθανασίου, γερόν γκεσταπίτη και τον Γούναρη αφού πρώτα τους απήγαγε. Η αντίδραση τρόμαξε. Ο γνωστός Σ. έφυγε στη Γερμανία. Τον ακολούθησαν άλλοι 2-3.²⁵⁴

Επίσης είναι ξεκάθαρο ότι ίσως κάποιοι εξαιρέθηκαν και ξεγλίστρησαν από την τιμωρία «λόγω έλλειψης αποδείξεων» και δικαιοσύνη δεν αποδόθηκε σχεδόν σε καμία περίπτωση με τέτοιον τρόπο, ώστε να ικανοποιεί το λαϊκό αίσθημα. Το ΕΑΜ ικανοποίησε τη λαϊκή απαίτηση για τιμωρία αλλά συνάμα οριοθέτησε αυτούς που αντιστρατεύονταν τη δράση και την εξουσία του.

Πολλοί διατείνονταν πως εξαναγκάστηκαν για τις πράξεις τους ή επιχειρούσαν να μειώσουν τη σημασία των πράξεων τους. Οι δικαιολογίες που προέβαλαν οι ίδιοι ήταν ότι παρασύρθηκαν, ότι δεν είχαν κακή πρόθεση, ότι ο στόχος της συνεργασίας τους με τον κατακτητή ήταν η σωτηρία του Έθνους από τον κομμουνιστικό κίνδυνο και τους «αντάρτες».

Για την κατανόηση, γενικά, του δωσιλογισμού οφείλει κανείς να αποδεχτεί ότι η βάση της συνεργασίας ήταν ο αντικομμουνισμός ενώ μεγάλο ρόλο έπαιξε το οικονομικό κέρδος ως κίνητρο.

Ειδικά, όμως, για την περίπτωση της Φλώρινας, όπως εύλογα συμπεραίνεται μέσα από την έρευνα, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, η ενδεχόμενη προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία κινητοποίησε μια μερίδα του πληθυσμού, που ίσως δεν είχε καθόλου εθνικόφρονες και συντηρητικές αντιλήψεις, προς τη συνεργασία και τον

²⁵⁴Τάσσου Μαρία, (2019), *Ο νομός της Φλώρινας την περίοδο της Κατοχής: η περίπτωση των ΑΣΚΙ* Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, σελ 80.

δωσιλογισμό. Επομένως η παρούσα έρευνα τοπικής εστίασης επιχειρήσε να αναδείξει το γεγονός ότι ο δωσιλογισμός ως τοπικό φαινόμενο πιθανόν να αυτονομείται και να διαφοροποιείται από το γενικότερο εθνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ο αντικομμουνισμός που οδήγησε στη συνεργασία διωλήθηκε στη συνέχεια από την εθνοφοροσύνη και αποκαταστάθηκε. Το τοπικό πολιτικό και εθνικό διακύβευμα είχε διαφορετικές αναγνώσεις από το κεντρικό, ήταν πολυπλοκότερο και πολυσύνθετο.

Εύλογα ρωτήματα γεννιούνται μετά τη μελέτη του ανακριτηρίου. Πρώτα από όλα πώς όλοι οι σλαβόφωνοι θεωρήθηκε ότι ανήκαν στις τάξεις των Βουλγαρόφωνων και γενικά των δωσίλογων. Μέσα από τις ανακρίσεις όμως αποδεικνύεται πως οι σλαβόφωνοι δεν ήταν εν γένει Βουλγαρόφωνες και ούτε οι Βουλγαρόφωνες ήταν αναγκαστικά κομμουνιστές αλλά μάλλον το αντίθετο.

Η μελέτη των πηγών οδηγεί ξεκάθαρα στο πόρισμα πως συχνά φήμες, ψεύδη, εικασίες εμπλέκονταν στις καταθέσεις. Αρκετοί σλαβόφωνοι συνεργάστηκαν με τους Βούλγαρους συνδέσμους αλλά δεν ήταν όλοι βουλγαρόφωνες. Σε ένα μεγάλο ποσοστό, εξάλλου, οι σλαβόφωνοι ανήκαν στο 28ο τάγμα του ΕΛΑΣ και πολέμησαν για την αποτίναξη του ξένου ζυγού. Καλό θα ήταν, ίσως, να αναφερθεί ότι κανένας μάρτυρας δεν μιλάει κάποια άλλη γλώσσα εκτός από τα ελληνικά και όλοι δηλώνουν Έλληνες. Εξάλλου σε κάποιες καταθέσεις μένουν υπόνοιες ή λέγεται σαφώς πως ασκήθηκε βία ή ψυχολογική πίεση σε πολίτες για να δηλώσουν μέλη της βουλγαρικής λέσχης και όσοι αρνήθηκαν να υπογράψουν στο Βουλγάρικο κοιτάτο υπέστησαν αντίποινα. Βέβαια, από την άλλη μεριά είναι ξεκάθαρο πως υπήρχε μέρος του πληθυσμού της Φλώρινας που πίστευε στην αυτονομία της Μακεδονίας κάτω από τη σκέπη της Βουλγαρίας.

Ταυτόχρονα, ο μελετητής του αρχείου διαπιστώνει ότι ο βουλγαρικός παράγοντας έπαιξε ένα δόλιο ρόλο εκμεταλλεόμενος τις συνθήκες της εποχής και καλυπτόμενος από την ανοχή των Γερμανών. Ένας διόλου ευκαταφρόνητος αριθμός πολιτών που μπορεί να μην ήταν μεγάλος, ήταν όμως ικανός για να περιπλέξει την κατάσταση και να προσθέσει έναν ακόμα επιβαρυντικό παράγοντα για την περιοχή ήταν οι βουλγαρόφωνες. Οι πιστοί της βουλγαρικής ιδέας μπορεί να χαρακτηριστούν πολύ δραστήριοι και διεκδικητικοί. Διατηρούν σχέσεις με το Μοναστήρι, διακινούν βουλγαρικά νομίσματα, δηλαδή λέβα, ομολογούν ξεκάθαρα ότι πως υπήρχε κοιτάτο και μάλιστα και στα χωριά της Φλώρινας, όπως στη Σκοπιά. Κάθε προδοσία ήταν γνωστή στο Κοιτάτο και σχεδιαζόταν κεντρικά. Όλοι αυτοί θεωρούν πως με την γερμανική Κατοχή ήταν τώρα είναι η κατάλληλη χρονική στιγμή για ευόδωση των

στόχων τους και συμπεριφέρονται αλαζονικά και εγκληματικά. Όσοι κατηγορούνται στις ανακρίσεις στη διάρκεια της κυριαρχίας του ΕΑΜ εμφανίζονται και στη λίστα Χάσου που περιλαμβάνει τους Βουλγαρίζοντες, μαζί βέβαια με πολλούς άλλους.²⁵⁵ Πάντως παρά το γεγονός της ύπαρξης μιας αρκετά μεγάλης μερίδας που ασπαζόταν την ιδέα της προσάρτησης στη Βουλγαρία δεν συνάγεται το συμπέρασμα ότι επικράτησε αυτή η μερίδα ή καθόρισε κάποιες εξελίξεις.

Αν και στη Φλώρινα η εκδήλωση της ταυτότητας των Βουλγαρόφρονων απέκτησε αρκετά νωρίς θεσμική μορφή, η δυναμική των κομιτάτων τους είχε συγκυριακό χαρακτήρα. Σ' αυτό έπαιξαν ρόλο οι περιφερειακές ελίτ που δεν είχαν επικοινωνία με τις κεντρικές ελίτ και διαμόρφωσαν χαρακτήρα εκπροσώπησης μόνο μετά από τη σύγκληση του ιταλικού ή βουλγαρικού παράγοντα. Ο μη μόνιμος χαρακτήρας της ταυτότητας αυτής, μπορεί να αποδοθεί και στην αρνητική δράση του βουλγαρικού παράγοντα, ο οποίος ταυτίστηκε με τα εγκλήματα των κατακτητών και δεν μπόρεσε να διασφαλίσει μόνιμα ερείσματα στην περιοχή.²⁵⁶ Σλαβόφωνοι και βουλγαρόφρονες ταυτίζονται και από τον Αθ. Χρυσόχοου. Ο Χρυσόχοου αναφέρει πως επί Εαμοκρατίας οι βουλγαρίζοντες ήσαν κύριοι της καταστάσεως και γι' αυτό ενστερνίστηκαν το καθεστώς, γιατί εξυπηρετούσε τους πόθους τους. [...] Παντού προσκαλούνταν να αναλάβουν θέσεις στην αυτοδιοίκηση.²⁵⁷

Έπειτα διερωτάται κανείς πως και από ποιους από τον Ιανουάριο του 1945 ως και τον Φεβρουάριο του 1945 εξαφανίζονται δικόγραφα, προστίθενται ονόματα, αλλάζουν οι κατηγορίες και ονόματα προσώπων, τα οποία στις ανακρίσεις κατηγορούνται για συνεργασία και εμφανίζονται στη λίστα των προφυλακιστέων, αργότερα σβήνονται και επιπλέον συμπεριλαμβάνονται στους μάρτυρες κατηγορίας εναντίον άλλων πολιτών.

Ακόμα τον Απρίλιο του 1945 εμφανίζονται ή καλούνται νέα πρόσωπα ως μάρτυρες, για να καταθέσουν σχετικά με την ίδια υπόθεση. Αυτά προφανώς δεν εξέφραζαν την ιδεολογία και τη στάση της προηγούμενης εξουσίας και τώρα αποκτούν

---

²⁵⁵ Λίστα Νικολάου Χάσου ή κατάσταση 644 ατόμων ανθελληνικών φρονημάτων. Βρέθηκε στο γραφείο του τέως δημάρχου Φλωρίνης Νικολάου Χάσου και παραδόθηκε στις ελληνικές αρχές ασφαλείας τον Απρίλιο του 1945. www.lithoksou.net > oikismoι-tis-florinas-bibliografia-piges (ανακτήθηκε στις 20-12-2019)

²⁵⁶ Ηλιάδου-Τάχου Σ., Ανδρέου Αντρέας, (2019), Μετασηματισμός των ταυτοτήτων των σλαβόφωνων της Δυτικής Μακεδονίας (1941-1944) ο ρόλος των τοπικών ελίτ και η δυναμική της συγκυρίας, σελ.28. Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ., Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. (Επιμέλεια). *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*, (σελ.21-38). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

²⁵⁷ Χρυσόχοου Αθ., (1950). *Η κατοχή εν Μακεδονία - Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας 1943 και 1944*, Τόμος Β', Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, σελ.358.

λόγο αυθεντίας, δίνοντας όμως διαφορετικές κατευθύνσεις στην εξέλιξη των υποθέσεων και επιπλέον πρόσωπα ανακρίνονται ή μηνύουν ξανά. Να ληφθεί υπόψη ότι τα πρόσωπα αυτά είναι σημαίνοντα για την τοπική κοινωνία, όπως πολιτευτές, αρθρογράφοι, δικηγόροι, και άτομα των τοπικών Αρχών.

Ανακύπτει και το ερώτημα γιατί κατηγορούμενοι από όλους σχεδόν τους καταγγέλλοντες και απολογούμενους δεν δικάζονται στη δίκη που ακολούθησε ειδικά για τους δωσίλογους της Φλώρινας στο Ειδικό Δικαστήριο της Θεσσαλονίκης ενώ ορισμένοι, αν και δικάζονται, αθώνονται και ποια δημόσια πρόσωπα με κοινωνικό κύρος φαίνεται ότι μεσολαβούν και επηρεάζουν την κρίση των δικαστών ή τους μάρτυρες κατηγορίας; Αυτή η παραδοχή ερμηνεύει την αθώωση ορισμένων κατηγορούμενων.

Το αν οι παρασκηνακές παρεμβάσεις έγιναν για να εξαιρεθούν οι Έλληνες συνεργάτες και ποιοι τελικά εξαιρέθηκαν εξαιτίας της αντικομμουνιστικής κατεύθυνσης του κράτους είναι ίσως κάτι πολύ δύσκολο να απαντηθεί. Ίσως φταίει τι γεγονός ότι ο αριθμός των δωσίλογων που συνεργάστηκαν με τους Βούλγαρους ήταν μεγάλος σε σχέση με τις δίκες που έγιναν και έτσι δικάζονται μαζικά οι κατηγορούμενοι.

Παρατηρείται ακόμα το οξύμωρο οι ανήκοντες στο ΕΑΜ και στον ΕΛΑΣ να θεωρούνται συλλήβδην ως βουλγαρόφρονες και καταδικαστέοι για αντεθνική δράση το 1945, ενώ το ίδιο το ΕΑΜ είχε χαρακτηρίσει ως αντεθνική τη δράση του Βουλγαρομακεδονικού Κομιτάτου και τους βουλγαρόφρονες και είχε κινήσει διαδικασίες ποινικής δίωξης τους.

Η στροφή ενός μέρους της ελληνικής κοινωνίας προς τη συνεργασία πίσω από τις ιδεολογίες έκρυβε συχνά προσωπικά και πολιτικά συμφέροντα. Έκρυβε πάθη του παρελθόντος, ανταγωνισμούς σε ένα αναδυόμενο κράτος και μια κοινωνία που είχαν καταρρεύσει από την γερμανική Κατοχή και έψαχνε τρόπους να ανασυγκροτηθεί. Έκρυβε επίσης ένα πολιτικό σύστημα που για να ορθοποδήσει στηρίζονταν σε ξένες δυνάμεις των δύο αντίθετων πλευρών Κομμουνισμού-Αντικομμουνισμού αντίστοιχα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και θέλοντας να αποδείξει η νέα εξουσία του ΕΑΜ το νόμιμο και το δίκαιο για τον λαό και τον αγώνα και για την κοινωνία έδειξε ίσως υπερβάλλοντα ζήλο στην αποκατάσταση των αδικιών.

Οπωσδήποτε θα πρέπει να τονιστεί ότι τα συμπεράσματα που καταγράφονται εδώ δεν έχουν χαρακτήρα απόλυτο. Εξάγονται για να αποτελέσουν αφετηρία προβληματισμού. Η παρούσα εργασία αποτελεί μια πρώτη προσέγγιση, μια μελέτη στη διάθεση κάποιου μελλοντικού ερευνητή, ο οποίος επανεξετάζοντας την ίδια

ιστορική περίοδο με ευρύτερες διαθεσιμότητες, θα συνέβαλε έτσι ώστε να κατανοηθεί και να διαλευκανθεί η δύσκολη περίοδος της ΕΑΜοκρατίας.

Η συνεισφορά της παρούσας εργασίας στον επιστημονικό διάλογο είναι ότι καλύπτει κατά ένα μέρος το κενό που υπάρχει στην επιστημονική έρευνα για την πόλη της Φλώρινας για την εποχή και την απουσία έρευνας για τις ποινικές διώξεις δωσίλογων πριν το 1945, για τη νομοθεσία της εποχής. Είναι λιγιστές οι αναφορές στα πολιτικά γεγονότα της περιόδου μέχρι τώρα, τη δράση και τη διοίκηση της εξουσίας. Μέσα από τις έρευνα ανολοκλήρωτες περιγραφές και πληροφορίες μπορούν να τεκμηριωθούν και να αποκτήσουν άλλη διάσταση γνωστές υποθέσεις. Έτσι φωτίζονται αποσιωπημένες πτυχές της Τοπικής Ιστορίας.

Τέλος θα έχει ενδιαφέρον να αναδειχτούν και άλλα στοιχεία είτε με τη συμπλήρωση και εξέταση επιπρόσθετου αρχειακού υλικού, είτε με την διαφωνία και ίσως την αναίρεση που μπορεί να προκύψει αν υπάρξουν διαφορετικά δεδομένα και διαθεσιμότητες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Close, David H. (2000). Στο: Close David H.(Επιμ.), *Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος 1943-1950, Εισαγωγή*. μετ. Σπανδωνής Γ., Αθήνα: Φιλίστωρ.
- Λαιου– Thomadakis Angeliki, (1980) *The politics of hunger: Economic aid to Greece, 1943 - 1945*, Journal of the Hellenic Diaspora, Summer 1980.
- Mazower Mark., (1994). *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Mazower Mark, (2003), Τρεις μορφές πολιτικής δικαιοσύνης: Ελλάδα, 1944-1945. Στο Συλλογικό έργο: *Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα 1943 - 1960*. Μετάφραση: Θεοφυλακτόπουλου Ειρ., Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Mazower Mark. (2008). Συνεργασία: το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο. Στο: Ιάκωβος Μιχαηλίδης, Ηλίας Νικολακόπουλος, Χάγκεν Φλάισερ (Επιμέλεια), *Εχθρός όντος των τειχών, Όψεις του δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Megill, Allan (2007) *Historical Knowledge, historical error, a contemporary guide to practice*, University of Chicago Press, Chicago & London.
- Ανδρέου Ανδρέας, (2019). Παραδόσεις στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος: Ιστορία, Τοπική Ιστορία και Διδακτική Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινας
- Αλιβιζάτος, Ν., (1995). *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974: Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, Γ' έκδοση, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Αναστασίου Αναστάσιος, (2015), *Το Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων Λάρισας*. Ομάδα Μελέτης Σύγχρονης Ιστορίας Ν. Βοιωτίας.
- Αθανασιάδης Ανδρέας, (2017), *Όψεις της πολιτικής και κοινωνικής συγκρότησης στην πόλη της Φλώρινας στην περίοδο της «Εαμοκρατίας», Νοέμβριος 1944 – Μάρτιος 1945*. Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα.
- Ακριβοπούλου Χριστίνα Μ.-Ανθόπουλος Χαράλαμπος,(2015), *Εισαγωγή στο Δίκαιο και στους Συνταγματικούς Θεσμούς*, Ελληνικά Ακαδημαϊκά και Ηλεκτρονικά Συγγράμματα. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Αλβανός Ραϋμόνδος - Αθανασιάδης Ανδρέας, (2014), *Μέρες απελευθέρωσης στη Δυτική Μακεδονία: Πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές στο στάδιο μετάβασης της εξουσίας*, Στο: *Από την Απελευθέρωση στα Δεκεμβριανά: Μια τομή στην πολιτική ιστορία της Ελλάδας*, Πρακτικά συνεδρίου, 19-23 Νοεμβρίου 2014, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Βαϊνά Μαρία, (1997). Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον εικοστό πρώτο αιώνα GUTENBERG · Αθήνα σελ 73-75
- Βαρβαρήγος Ποθητός, (2019), *Κρατική Καταστολή στη Θεσσαλονίκη του Εμφυλίου. Από το Γ' Ψήφισμα ως τη Στρατιωτική Λήξη του Εμφυλίου*. Διπλωματική εργασία. Θεσσαλονίκη: Σχολή οικονομικών και πολιτικών επιστημών τμήμα πολιτικών επιστημών..
- Βόγλης Πολυμέρης, (2010), *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή 1941-1944*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

- Γεράσης Ν. (2019) «Πολιτική, κοινωνία και πολιτισμός στη Φλώρινα του εμφύλιου πολέμου (Μάρτιος 1945- Δεκέμβριος 1949) μέσα από τις πηγές της τοπικής ιστορίας», Μεταπτυχιακή εργασία, Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας.
- Γιαγγιώργος Κίτσος, (1990), Σκιαγράφηση της Εθνικής Αντίστασης στη Φλώρινα. Αθήνα: χ. εκδ.,
- Γιαννούλη Πανωραία (2017) *Αυτοβιογραφίες του Χριστόπουλου για την Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο(1946-1949)*, Πτυχιακή εργασία, Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας.
- Γκάτσιου Παναγιώτα, (2019) Η πένα ως όπλο: η γερμανική προπαγάνδα μέσα από το Έθνος της Φλώρινας (1942-1944). Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ, Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. (Επιμέλεια), *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Γρούιος Ηλίας, (2019), Σλαβομακεδονικές αποσχιστικές κινήσεις στις τάξεις του ΕΛΑΣ: η περίπτωση τάγματος Γκότσε. Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ, Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Δορδανάς Στρ., (2007). *Το αίμα των αθώων. Αντίποινα των γερμανικών αρχών Κατοχής στη Μακεδονία 1941-1944*, Αθήνα: Εστία.
- Δορδανάς Στρ., (2002), *Αντίποινα των γερμανικών αρχών κατοχής(1941-1944)*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο (ΑΠΘ).
- Δορδανάς Στρ., (2004) *Αντίποινα των γερμανικών αρχών κατοχής στο νομό Φλώρινας: Η εκτέλεση της 23^{ης} Αυγούστου 1944*, Πρακτικά συνεδρίου Φλώρινα 1912-2002, Φλώρινα.
- Δορδανάς Στρ., (2011), *Η γερμανική στολή στην ναφθαλίνη: Επιβιώσεις του δοσιλογισμού στη Μακεδονία, 1945-1974, Εισαγωγή*, Αθήνα: Εστία.
- Ζάικος Ν. (2006). Διεθνές Δίκαιο και Συνεργασία με τον εχθρό. Θεσσαλονίκη: Σταμούλη Αντ.
- Ζέπος Ι., Δημήτριος, (1986), *Λαϊκή δικαιοσύνη εις τας ελεύθερας περιοχάς της υπό κατοχήν Ελλάδος*, Αθήνα: ΜΙΕΤ (Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης).
- Ηλιάδου-Τάχου, Σ., (2003-14), *Θέματα Ιστορίας της Εκπαίδευσης*, περιοδική έκδοση της ελληνικής εταιρείας ιστορικών της εκπαίδευσης, (σ.245-246), τεύχη 11-12, Αθήνα, εκδ .Gutenberg,
- Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2014-2015), *Τα προβλήματα στην έρευνα και στη διδακτική της τοπικής ιστορίας*, Εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα του μεταπτυχιακού προγράμματος, Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας,
- Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (2001), *Από το εργαστήριο τοπικής ιστορίας στη διδακτική της τοπικής ιστορίας: θεωρητική σπουδή για ζητήματα που αφορούν στο επίπεδο του περιεχομένου, των διδακτικών στόχων και της μεθοδολογίας του μαθήματος της τοπικής ιστορίας και ειδικότερα της 'ιστορίας της περιοχής: Φλώρινας*, Εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα του μεταπτυχιακού προγράμματος, Περιοδικό: Τα εκπαιδευτικά, (σ.120-133), τεύχος:61-62.
- Ηλιάδου Τάχου, Σοφία. (2006).*Το σύνδρομο του Κρόνου στη θεώρηση γενικής και τοπικής Ιστορίας (Θεωρητικά ζητήματα και μελέτη περίπτωσης)*,Περιοδικό: Σύγχρονη εκπαίδευση, τεύχος 146.
- Ηλιάδου-Τάχου Σοφία (2007), *Η ίδρυση του φιλολογικού συλλόγου Φλωρίνης "Αριστοτέλης" στη Φλώρινα την περίοδο της κατοχής*. Θεσσαλονίκη: ΕΜΣ – Μακεδονικά.,36.,2011
- Ηλιάδου-Τάχου Σ., Ανδρέου Α.(2014) Όψεις της ΕΑΜικής εκπαιδευτικής πολιτικής στη Δυτική Μακεδονία: Οι θεσμοί της εκπαίδευσης των Σλαβόφωνων. Στο: Φωτιάδης Κων., Ηλιάδου-Τάχου Σοφία, Βλασίδης Βλάσσης.(Επιμ.), *Η δυτική*

- Μακεδονία: Από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα* (σελ. 242-257). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Ηλιάδου-Τάχου Σ., (2017), *Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Ηλιάδου-Τάχου Σ., Ανδρέου Α. (2019), *Μετασχηματισμός των ταυτοτήτων των σλαβόφωνων της Δυτικής Μακεδονίας(1942-1944):ο ρόλος των τοπικών ελίτ και η δυναμική της συγκυρίας*, Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ., Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. (Επιμέλεια), *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο
- Ιωσηφίδης, Θ., (2003), *Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας*. Σημειώσεις, Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου,
- Ιωσηφίδης, Θ., (2008), *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, 2^η έκδ, Αθήνα: Κριτική.
- Καβάλα Μαρία (2009), *Η Θεσσαλονίκη στη γερμανική κατοχή (1941 – 1944): κοινωνία, οικονομία, διωγμός Εβραίων*, Διδακτορική διατριβή, Ρέθυμνο: Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.
- Καλλιανιώτης Αθ., (2004), *Η Αντίσταση στη Φλώρινα 1943 -1944, Φλώρινα 1912-2002, Ιστορία και πολιτισμός*, Επιμέλεια. Ανδρέας Ανδρέου, Πρακτικά συνεδρίου που έλαβε χώρα στην Παιδαγωγική Ακαδημία Φλώρινας από την 8η έως τη 10η Νοεμβρίου 2002, (σ. 309-339). Φλώρινα: ΑΠΘ 2004
- Καλλιανιώτης Αθ., (2018), *Αντεπανάσταση στους κόλπους του 28ου συντάγματος ΕΛΑΣ 1943-44*, Οκτώβριος 2014, από Ανακοίνωση του γράφοντος σε συνέδριο με τίτλο *Ιστοριογραφικές αναζητήσεις της νεότερης και σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας*. Καστοριά: Οργάνωση: Ένωση Επιστημόνων Δυτικής Μακεδονίας «Νικόλαος Κασομούλης» – Ακαδημία Γραμμάτων και Τεχνών Καστοριάς «Θωμάς Μανδακάσης».
- Καλύβας Στάθης, Μαραντζίδης Νίκος, (2016).*Εμφύλια πάθη: 23+2 νέες ερωτήσεις και απαντήσεις για τον Εμφύλιο*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καρδάρης Χρήστος, (1997), *Η βουλγαρική προπαγάνδα στη γερμανοκρατούμενη Μακεδονία. Βουλγαρική Λέσχη Θεσσαλονίκης (1941 – 1944)*, Αθήνα: Επικαιρότητα.
- Κασβίκης Κ., (2019) *Ζητήματα Διδακτικής της Ιστορίας, Το επιστημολογικό, θεωρητικό και ερευνητικό πλαίσιο της Διδακτικής της ιστορίας για τον 21ο αιώνα*. Παραδόσεις Μεταπτυχιακού Προγράμματος: Ιστορία, Τοπική Ιστορία και Διδακτική Π.Τ.Δ.Ε. Φλώρινας, Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Κέντρος, Ν. (2011). *Ο Εμφύλιος στη Φλώρινα*. Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Κλόουζ, Ντ., (2003). *Οι ρίζες του Εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα..* [1^η Αγγλική έκδοση 1995], Αθήνα: Φιλίστωρ.
- Κολιόπουλος Ιωάννης, (1995), *Ληλασία φρονημάτων Α΄*, Το Μακεδονικό ζήτημα στην Κατεχόμενη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Κομιανός Παναγιώτης (2014) *Η γερμανική κατοχή και τα αντίποινα στην περιοχή της Φλώρινας 1941-1944*. Στο: Φωτιάδης Κων., Ηλιάδου-Τάχου Σοφία, Βλασίδης Βλάσσης. (Επιμ.), *Η δυτική Μακεδονία: Από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα* (σελ. 551-565). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο
- Κουλούρης Νίκος, (2001), *Η βιβλιογραφική τεκμηρίωση του Εμφυλίου: ο κυρίαρχος λόγος του κράτους των "Εθνικοφρόνων" και ο μνημονικός λόγος της αριστεράς*, Περιέχεται στις εισηγήσεις – συμβολές του έργου Επιμέλειας: Κουτσούκης, Κλεομένης Σ., Σακκάς Ι., *Πτυχές του Εμφυλίου Πολέμου, 1946-1949*, σελ. 397-406., Αθήνα: Φιλίστωρ.

- Κουσουρή, Δ., (2014). Δίκες των Δοσιλόγων 1944-1949. Δικαιοσύνη, συνέχεια του κράτους και εθνική μνήμη, Αθήνα: Πόλις
- Κωστής Κ., (2013). *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας, Η διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους, 18^{ος}-19^{ος} αιώνας*, Αθήνα: εκδ. Πόλις.
- Λιόλιος Γεώργιος, (2019), «Θολό ποτάμι»: η εξόντωση των Εβραίων της Φλώρινας μέσα από αρχειακές πηγές και νέα τεκμήρια. Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ , Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι (Επιμέλεια) *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*,. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Λοχαΐτης Ρόδης, (2014) *Όψεις του δοσιλογισμού στον τοπικό τύπο των Χανίων, 1945-1951*. Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα. Χανιά: Πανεπιστήμιο Κρήτης, Στην: www.academia.edu
- Λυμπεράτος, Μιχάλης, (2011), Η κοινωνική φυσιογνωμία του ΕΑΜ, Στο Συλλογικό έργο: Γληνός, Δημήτρης Παπαστράτης, Προκόπης Λυμπεράτος, Μιχάλης Π. Δάρα, Αθηνά Καραγιάννης, Γιώργος Ν., δημοσιογράφος Μαργαρίτης, Γιώργος (Επιμέλεια) *ΕΑΜ: 70 Χρόνια από την ίδρυσή του, Αθήνα: Ελευθεροτυπία*.
- Μαραντζίδης Νίκος (2008), *Η τοπική διάσταση στη μελέτη της κατοχής και του ελληνικού εμφυλίου πολέμου στο συλλογικό επιμέλεια*: Γιώργος Αντωνίου, Νίκος Μαραντζίδης (επιμέλεια) *Η εποχή της σύγχυσης: η δεκαετία του '40 και η ιστοριογραφία* Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της "Εστίας".
- Μαργαρίτης Γιώργος,(2009), *Προαγγελία θυελλωδών ανέμων... : Ο πόλεμος στην Αλβανία και η πρώτη περίοδος της Κατοχής*, Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Μαυροσκούφης Δ. Κ., (2005), *Αναζητώντας τα ίχνη της Ιστορίας: ιστοριογραφία, διδακτική μεθοδολογία και ιστορικές πηγές*, Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Μπαλτά Ν., (1993),*Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος (1946-1949) μέσα από το γαλλικό τύπο*. Αθήνα: Οδυσσέας,
- Μπελεγάκη Όλγα, (2010), *Πτωχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές (1941-1943)* μεταπτυχιακή εργασία, Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Μπελεγάκη Όλγα - Σταματιάδου Ελένη, (2014), *Όψεις της βουλγαρικής προπαγάνδας στη δυτική Μακεδονία (1941-1942)*.Στο: Βλασίδης, Βλάσης, Ηλιάδου - Τάχου, Σοφία, Φωτιάδης, Κωνσταντίνος (Επιμέλεια), *Η Δυτική Μακεδονία: Από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Μποζίκης Νικόλαος (2017), *Η Λαϊκή Δικαιοσύνη στην Κατεχόμενη Ελλάδα.*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Κόρινθος: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.
- Μπόνης Κ. (1982), *Η Φλώρινα κατά την κατοχήν, 1941-1944*, Θεσσαλονίκη: χ. εκδ.
- Μπόκος, Γ. (2001), *Εισαγωγή στην Επιστήμη της Πληροφόρησης*, Αθήνα: εκδ. Παπασωτηρίου,
- Μυλωνάς Γεώργιος, (2018) *Η δράση των Αξιωματικών στη Δυτική Μακεδονία την περίοδο της Κατοχής, μέσα από τα αρχεία της Υπηρεσίας Στρατιωτικών Αρχείων (Υ.Σ.Α.)* Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας, Φλώρινα.
- Νικητόπουλος Γιώργος, (2007), *Η δίωξη των δοσίλογων της κατοχής στην Πάτρα. Τα πρακτικά των δικών και οι εφημερίδες της πόλης*. Μεταπτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Πάτρα
- Νικολακόπουλος Ηλίας (2010) *Το μετέωρο βήμα προς την ομαλότητα: Φεβρουάριος 1945-Μάρτιος 1946* Στο: Νικολακόπουλος Η., Παπαθανασίου Ι. (επιμέλεια) *Ο Εμφύλιος Πόλεμος 1946 - 1949*, 1η έκδ. - Αθήνα : Alter - Ego ΜΜΕ Α.Ε.

- Περιβολάρης Γ. (2012). *Φλώρινα 1912-2012, Χρονικό ενός αιώνα*. Φλώρινα: εκτύπωση-βιβλιοδεσία, αφοί Παπακοσμά.
- Παπαδαμάκης Αδάμ, (2006), *Ποινική Δικονομία Θεωρία – Πράξη- Νομολογία Γ' έκδοση*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα
- Παπανδρέου Γεώργιος, *Η απελευθέρωση της Ελλάδος*, Έκδοση 3η, Αθήνα: Ελληνική Εκδοτική Εταιρία Α.Ε..
- Πουγαρίδου Παρασκευή-Αναστασία,(2019), Το «εθνικό μέτωπο» και οι «βουλγαρόφρονες» στο Εργατικό Κέντρο Φλώρινας. Τα αντίποινα και ο καταλυτικός ρόλος του Κ. Μπόνη. Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ, Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. (Επιμέλεια) *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*,. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Πριόβολος Γιάννης (2013) *Μόνιμοι αξιωματικοί στον ΕΛΑΣ Μακεδονίας*. Αρχαιακά τεκμήρια. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Πυρομάγλου Κομν., (1975), *Η Εθνική Αντίσταση ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΕΛΕΣ-ΕΚΚΑ* (1947), Αθήνα: Δωδώνη.
- Σκαλιδάκης Ιωάννης (2012), *Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (1944): ένας τύπος επαναστατικής εξουσίας: πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές παράμετροι Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ))*,
- Σκυθιώτης Πέτρος, (2019) *Μνήμη και ιδεολογία στην ιστορική αφήγηση: αντιμαχόμενες μαρτυρίες δρώντων στη Δυτική Μακεδονία για τη δεκαετία του 1940*. Στο: Ηλιάδου-Τάχου Σ., Ανδρέου Αντρ., Κασβίκης Κ., Μπέτσας Ι. (Επιμέλεια). *Κατοχή και Εμφύλιος στη Δυτική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Σφήκας Θ. (1997). *Οι Άγγλοι εργατικοί και ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα*. Αθήνα: Φιλίστωρ.
- Σφέτας Σπυρίδων, (2010), *Αυτονομιστικές κινήσεις των σλαβόφωνων κατά το 1944, η στάση του ΚΚΕ και η διαφύλαξη των ελληνο-γιουγκοσλαβικών συνόρων Στο Όψεις του Μακεδονικού Ζητήματος στον 20ο Αιώνα*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Σφέτας Σπυρίδων,(1998), *Αυτονομιστικές κινήσεις των σλαβόφωνων κατά το 1944, η στάση του ΚΚΕ και η διαφύλαξη των ελληνο-γιουγκοσλαβικών συνόρων*. Στο: *Μακεδονία και Θράκη, 1941-1944.Κατοχή, Αντίσταση, Απελευθέρωση*, Διεθνές Συνέδριο, Θεσσαλονίκη: ΙΜΧΑ.
- Σφέτας Σπυρίδων, (χ. χρ.) - *Η Γένεση του «Μακεδονισμού» στον Μεσοπόλεμο*. Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικών Σπουδών. Στην: <http://www.imma.edu.gr/imma/history/13.html>
- Σφήκας Θ. (1997). *Οι Άγγλοι εργατικοί και ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα*. Αθήνα: Φιλίστωρ, σελ.
- Τζώρτζη Νικολέτα (2014), *Η Αντίσταση και ο Εμφύλιος στη Μακεδονία: Τα πρόσωπα και οι Ιστορίες τους (Νομός Φλώρινας)*, Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής, Φλώρινα .
- Τσέκου Κατερίνα (2012), *Επιλεκτικές μνήμες-επιλεκτικές αφηγήσεις: η διαγενεακή μνήμη για τις βουλγαρικές κατοχές στους Έλληνες πολιτικούς πρόσφυγες στη «Λαϊκή δημοκρατία της Βουλγαρίας*. Στο: Δαλκαβούκης Β., Πασχαλούδη Ε., Σκουλιδάς Η. (Επιμέλεια) *Αφηγήσεις για τη δεκαετία του 1940: από το λόγο του κατοχικού κράτους στη μετανεωτερική ιστοριογραφία*., Εισαγωγή. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο
- Φλάισερ Χ. (1995).*Στέμμα και Σβάστικα. Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, 1941-1944*, τ. 1, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, σελ.100
- Φλάισερ, Χ. (1988). *Στέμμα και σβάστικα*. Τόμος Α'. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 157-161.

- Φωτιάδης Κ., Ηλιάδου-Τάχου Σ., Πουγαρίδου Π.,(2013), Όψεις και οπτικές της αντιστασιακής Φλώρινας: Το παράδειγμα του Εθνικού Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Φλώρινας. Στο: Βλασίδης, Βλάσης, Ηλιάδου - Τάχου, Σοφία, Φωτιάδης, Κωνσταντίνος (Επιμέλεια), *Η Δυτική Μακεδονία: Από την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος έως σήμερα*, (σ.479-493) Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Χαϊδιά Ελένη, (2004) «Δωσίλογοι: Από την Κατοχή στην Απελευθέρωση», *Μετά τον Πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα 1943 – 1960.*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Χανδρινός Ιάσωνας, (2015), Εθνική Αντίσταση: Ιστορικές, Πολιτικές και Θεσμικές εννοιολογήσεις από το 1941 στο σήμερα. Στο: *Η Μακρά Σκιά της Δεκαετίας του '40. Πόλεμος-Κατοχή-Αντίσταση-Εμφύλιος*.(σελ.189-211). Τόμος αφιερωμένος στον Χάγκεν Φλάισερ., Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Χρυσοχόου Αθ.,(1950). *Η κατοχή εν Μακεδονία - Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας 1941- 1944*, Τόμοι Α΄ και Β΄, Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.
- Χεκίμογλου Ευάγ. (2011), «Ο Μαξιμιλιανός Μέρτεν στην παράδοση των Θεσσαλονικέων (1942 – 1959)», *Το Ολοκαύτωμα στα Βαλκάνια*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

ΑΡΧΕΙΑ

- Αρχείο Ανακριτικά έγγραφα - Νοέμβριος 1944- Δικαστικού 9ης Μεραρχίας ΕΛΑΣ για το «βουλγαρικό κομιτάτο Φλώρινας» σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης, ΙΑΜ. ΑΒΕ697/ΑΕΕ ΔΑΙΚ. 1301 Φ.436 (αταξινόμητο υλικό)
- Αρχείο Ειρηνοδικείου Φλώρινας, ένορκη βεβαίωση, αριθμός 148
- Αρχείο: Απόφαση δίκης 174 Ειδικού Δικαστηρίου Θεσσαλονίκης σε ΓΑΚ - Θεσσαλονίκης

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, αρ. φύλλου 12, 6/11/1944
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος*, Τεύχος Πρώτον, Α.Φ. 69, 17-12-1945. Βλ. Ψήφισμα ΙΘ΄ «Περί Τροποποιήσεως και αντικαταστάσεως διατάξεων τινών του υπ' αριθμ. 533/1945 περί τροποποιήσεως, συμπληρώσεως και κωδικοποιήσεως της υπ' αριθμ. 6/1945 Συντακτικής Πράξεως κλπ»,
- Εφημερίδα της κυβερνήσεως, Στην: www.et.gr
- Εφημερίδα «Έθνος», αρ. φύλλου: 1012, 11/10/1945, σελ. 3.
- Εφημερίδα «Ριζοσπάστης», φύλλο (χ. ευανάγνωστο αρ. φ.) της 23/1/1944
Στην: <https://www.rizospastis.gr/story>.
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ αρ.12, 20/1/1945
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ΦΕΚ αρ.224, 3/9/1945

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Baerentzen Lars, (1984). *Η λαϊκή υποστήριξη του Ε.Α.Μ. στο τέλος της Κατοχής*. Περιοδικό Μνήμων (σελ.157-173) Στην: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/7969/7765.pdf>
- Ανδρέου Ανδρέας, (2001-02). *Από τη γενική στην τοπική ιστορία ή “όταν ο Κώπτας αντάμωσε τους Leopold Von Ranke και March Bloch”*, περιοδικό Μακεδόν, τ. 9.
- Δορδανάς Στρ. (2017) *Στην κολυμβήθρα του Σιλιάμι: από τον δοσιλογισμό της Κατοχής στην εθνοφοροσύνη του Εμφυλίου*. Περιοδικό Ουτοπία, 82 (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2008), 73-84. . Πάνδημος - Ψηφιακή Βιβλιοθήκη, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Καλύβας Στάθης, (2017), *Η γκρίζα Ζώνη, όψεις πολιτικής στράτευσης στον κατοχικό εμφύλιο 1943-1944*, Κλειώ: περιοδική έκδοση για τη νεότερη ιστορία. <https://stathiskalyvas.files.wordpress.com> > 2017/03
- Κοντογιώργη Ελισάβετ, (1998), *Σλαβόφωνοι και πρόσφυγες. Κοινωνικές, δημογραφικές και εθνολογικές πλευρές του μακεδονικού ζητήματος κατά τη μεσοπολεμική περίοδο.*, Θεσσαλονίκη: Περιοδική έκδοση ΙΜΧΑ: Βαλκανικά Σύμμεικτα, (σ. 198-224) *Τεύχος 10*, Στην:<https://ojs.lib.uom.gr> > index.php > Valkanika Symmeikta
- Κουράκης Ν., (2014), *Τέσσερα παράλληλα συστήματα νομιμότητας στην Ελλάδα της Κατοχής*, Περιοδικό: «Νέα Πολιτική», (σ. 72-77)., Τεύχος 11, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2014.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). «Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology», 3, 77-101. Στο: https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5822/3/02_chapter_05.pdf (ανακτήθηκε στις 6/9/2019)
- Kalogrias Vaios (2015) *Collaborationism and «Red Terror» in Greek Macedonia, 1943-1944*, EUTEditioniUniversità di Trieste <https://www.openstarts.units.it> > bitstream
- Βόγλης Πολυμέρης, (2008), *Ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας (ΔΣΕ)*, www.askiweb.eu
- Βώρου Φ.Κ., «*Ιστορία Παγκόσμια και (ιδιαίτερα) Ελληνική κατά τον 20ό αιώνα*», Σειρά άρθρων Και στην: <https://www.Voros-gr/1/21os-olo.pdf>
- Καλογρηάς Βάιος, (χ. χρ.) *Η πολιτικό-ιδεολογική ταυτότητα της εθνοφοροσύνης στην ταραγμένη δεκαετία του '40*, Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών. Στην: https://www.eens.org/?page_id=1834.
- Καλύβας Ν. Στάθης, (2003) *Εμφύλιος πόλεμος (1943-1949): Το τέλος των μύθων και η στροφή προς το μαζικό επίπεδο*. Πανεπιστήμιο Yale Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας Τομ. 11, 2003 σελ 44. Στην: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr>
- Καλύβας Ν. Στάθης, (2016) *Μεθοδολογικές προϋποθέσεις της μελέτης του δοσιλογισμού*, στην: <https://stathiskalyvas.files.wordpress.com2016/01>
- Κολιόπουλος Ι., (χ. χρ) *Η Μακεδονία σύνορο δύο κόσμων (1945-1949)*. Στην: www.imma.edu.gr/imma/history

- Κουράκης Νέστορα, (χ. χρ.), *Απονομή της δικαιοσύνης στην Ελλάδα επί κατοχής*.
 Στην: [crime-in-crisis.com > wp-content > uploads > pdfbio > dikaiosinikatoxi](http://crime-in-crisis.com/wp-content/uploads/pdfbio/dikaiosinikatoxi)
- Κουσουρής Δημήτρης, «*Μέρες του Δεκέμβρη του '44*». *Οι δοσίλογοι το Δεκέμβρη*.
 Ημεροδρόμος: www.imerodromos.gr >
- Κουσουρής Δημήτρης, 2015, *Ο οικονομικός δωσιλογισμός αντιμετωπίστηκε με το γάντι*
 , συνέντευξη, «Βιβλιοδρόμιο», σελ.4-5 www.academia.edu
- ΛάζουΒασιλική,(χ. χρ.),*Η λαϊκή εξουσία του ΕΑΜ στην Ελεύθερη Ελλάδα.*, άρθρο με
 ημερομηνία Δημοσίευσης: 06 Οκτωβρίου. Στην:www.historical-quest.com
- Μιχαηλίδης Ιάκωβος, (χ. χρ.), *Ο αγώνας των στατιστικών υπολογισμών του πληθυσμού*
 της Μακεδονίας www.imma.edu.gr
- Σκούρα Αμ. (χ. χρ.),*Η εθνική Νέμεσις θα είναι αδυσώπητος. Δίκες δοσίλογων στο Ειδικό*
Δικαστήριο Δοσιλόγων Καλαμών (1945-1953). Στην:
<https://www.academia.edu>.
- ΣαράφηΛη: «...*Οι αγώνες και οι ηρωισμοί δεν έγιναν από υπεράνθρωπους*».
 Συνέντευξη στη Νάνσυ Κοντονίκου. Στην: <https://www.fractalart.gr/>
- Χαϊδιά Ε. (1996), *Ειδικό δικαστήριο Θεσσαλονίκης (1945-1946): περίπτωση των*
οικονομικών δοσίλογων Θεσσαλονίκη: Βαλκανικά σύμμεικτα. Στην:[ojs.lib.uom.gr >](http://ojs.lib.uom.gr/index.php/ValkanikaSymmeikta/article)
[index.php > ValkanikaSymmeikta > article >](http://ojs.lib.uom.gr/index.php/ValkanikaSymmeikta/article)
- Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων, www.ggk.gov.gr
- Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ). *Τοπική Ιστορία, Γραπτές Πηγές, Πώς εντοπίζουμε*
γραπτές πηγές-αρχεία; Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ) Στην:[local-](http://local-history.eie.gr/piges-topikis-istorias/graptes-piges)
[history.eie.gr/piges-topikis-istorias>graptes-piges](http://local-history.eie.gr/piges-topikis-istorias/graptes-piges)
- Λίστα Νικολάου Χάσου ή κατάσταση 644 ατόμων ανθελληνικών φρονημάτων.
 Βρέθηκε στο γραφείο του τέως δημάρχου Φλωρίνης Νικολάου Χάσου και
 παραδόθηκε στις ελληνικές αρχές ασφαλείας τον Απρίλιο του 1945. Στην:
[www.lithoksou.net > oikismois-tis-florinas-bibliografia-piges](http://www.lithoksou.net/oikismois-tis-florinas-bibliografia-piges)

ΛΕΞΙΚΑ

- Μπαμπινιώτης, Γ. Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας ,
 Αθήνα 1998
- Τριανταφυλλίδης, (1998), *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*, Εκδ.: Ινστιτούτο
 Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εντάλματα Προφυλάκισης του Ε.Λ.Α.Σ.

Ε.Λ.Α.Σ.

Ένταλμα Προφυλάκισης

X^η Μεραρχία

Εν ονόματι του Ελληνικού λαού

Δ/ση Δικαστικού

Ο Εισηγητής του Στρατοδικείου της X^{ης} Μεραρχίας

Ένταλμα 149

Δικογρ. 137

21/12/1944

Επειδή Δαβίδ Κ. κάτοικος Κέλλης, ετών 38, κατηγορείται για εσχάτη προδοσία που πράχτηκε κατά Νοέμβριο 1944 στα χωριά Κέλλη-Φλώρινας και Ζέρβη- Εδέσσης και προβλέπεται από τον ποινικό κώδικα και τις διατάξεις για τη λειτουργία των Στρατοδικείων του Ε.Λ.Α.Σ. Έχοντες υπ' όψει τα άρθρα 88 και 90 στρατιωτικού κώδικα και τη σύμφωνη γνώμη του Επιτρόπου Λαϊκού.

Δίνουμε εντολή να προφυλακιστεί ο παραπάνω κατηγορούμενος.

Σ. Δ. X^{ης} Μεραρχίας

21/12/1944

Στέλνεται στον Λαϊκό Επίτροπο για τα περαιτέρω.

Ο Εισηγητής

Παναγιώτης Βαρβέρης

Ο Γραμματέας

Βαγγέλης Γαλανόπουλος

Ένταλμα προφυλάκισης του Μιχαήλ Γ.:

Ε.Σ. ΕΛΑΣ

ΙΧ (9^η) Μεραρχία, Δ/ση Δικαστικού,

Αρ. Εντ/τος 56

Ένταλμα Προφυλάκισης του Μιχαήλ Γ.

Στο όνομα του Ελληνικού Λαού

Ο εισηγητής του Στρατοδικείου ΙΧ της Μεραρχίας

Επειδή ο Μιχαήλ Γ. κατηγορείται για συνεργασία με τον κατακτητή με βάση τον Ποινικό Κώδικα και τις διατάξεις λειτουργίας Στρατοδικείων του ΕΛΑΣ. Έχοντας υπ' όψιν τα άρθρα 88, 90 του Στρατιωτικού Κώδικα και τη σύμφωνη γνώμη του Λαϊκού Επιτρόπου.

Δίνουμε εντολή να συλληφθή και να προφυλακισθή και να εκτελεστή τούτο.

Φλώρινα 7/11/1944

Ο Γραμματέας

Δ. Φίστας

Ο Εισηγητής

Ν. Μουχτάρης

Την ίδια μέρα στέλνεται στο Λ. Επίτροπο και στο αρμόδιο φρουραρχείο για εκτέλεση

Ο Λαϊκός Επίτροπος

Φυλακίστηκε 22/11/44.

Ένταλμα Προφυλάκισης του Παντελή Λ.

Ε.Σ. ΕΛΑΣ

ΙΧ (9^η) ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Δ/ση Δικαστικού

Αρ. Εντ/τος 4

ΕΝΤΑΛΜΑ ΠΡΟΦΥΛΑΚΙΣΗΣ

Στο όνομα του Ελληνικού Λαού

Ο εισηγητής του Στρατοδικείου ΙΧ της Μεραρχίας

Επειδή ο Παντελής Λ. κατηγορείται για συνεργασία με τον κατακτητή με βάση τον Ποινικό Κώδικα και τις διατάξεις λειτουργίας Στρατοδικείων του ΕΛΑΣ.

Έχοντας υπ' όψιν τα άρθρα 88, 90 του Στρατιωτικού Κώδικα και τη σύμφωνη γνώμη του Λαϊκού Επιτρόπου.

Δίνουμε εντολή να συλληφθή και να προφυλακισθή και να εκτελεστή τούτο.

Φλώρινα (7/11/1944)

Ο Γραμματέας

Δ. Φίστας

Ο Εισηγητής

Ν. Μουχτάρης

Την ίδια μέρα στέλνεται στο Λ. Επίτροπο και στο αρμόδιο φρουραρχείο για την εκτέλεση.

Ο Λαϊκός Επίτροπος

Φυλακίστηκε 22/11/44.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Εν Αθήναις τῆ 7 Φεβρουαρίου 1944 ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ Αριθμὸς φύλλου 22

ΟΡΟΙ ΕΤΗΣΙΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ Κ. Δ. Π.

Table with 2 columns: Description of subscription types and amounts, and corresponding prices in Drachmas. Includes categories like 'Διὰ τὸ Τεύχος Α', 'Διὰ τὸ Τεύχος Β', etc.

Αἱ πληρωμαὶ διὰ τῆς συνδρομῆς ἐνεργεῖται προκαταβολικῶς εἰς τὰ Δημόσια Ταμεία θύτου ἀποδεικτικῶ ἐπιστρέφουσ (γυμνασίου παραλόβης ἢ διπλοῦσιμα ἐπιστρέφουσ), ὅπου ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ ἐνδιαφερομένου εἰς τὴν ὑπερσίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νόμοι

- List of laws including N. 1167, 1168, 1169, 1170 with brief descriptions of their content regarding water works, public works, and agricultural banks.

ΝΟΜΟΙ

ΝΟΜΟΣ ὑπ' ἀριθ. 1167.

Περὶ ἀξίθσεως τῆς πιστώσεως τῶν Ὑδραυλικῶν Ἔργων κλπ. τοῦ ποταμοῦ Σπερχεῖοῦ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἐχόντες ὑπ' ἀριθ. τὸ ἀπὸ 7 Ἀπριλίου 1943 Διάγγελμα τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ἀπερὸς τὸ ἐπισημάνει καὶ διατάξασθαι:

Ἄρθρον μόνον.

Ἡ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ ποταμοῦ Σπερχεῖοῦ καθιερωθεῖσα πίστωσις ἐκ δραχμῶν 50.000.000 διὰ τοῦ ἀρθροῦ 8 τῆς διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1830 τοῦ 1939 Ἀναγκαστικοῦ Νόμου κερὶ ἐκτελέσεως ὑδραυλικῶν ἔργων ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ ποταμοῦ Σπερχεῖοῦ ἀυξάνεται εἰς 200.000.000 δραχμῶν.

Ἡ νέα κτῆ πιστώσις, ἥτις δύναται ν' αὐξηθῆ εἰς τὸ διπλάσιον εἴη προέσει τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Συγκυβερνήσεως ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῶν ὡς ἀνω ἔργων, ἀναγράφεται εἰς τὸν ἐκείνου προϋπολογισμὸν τοῦ Ὑπουργείου Συγκυβερνήσεως κατὰ τὴν οικονομικὴν χρήσιν 1943-1944, τὰ δὲ τοῶν ἐναπομειναντα ὑπόλοιπα ταύτης εἰς τὴν ἐπιμένον χρήσιν.

Ἐν Αθήναις τῆ 15 Δεκεμβρίου 1943.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

Ὁ Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΡΑΛΛΗΣ

Τὰ Μέλη

- List of ministers: Κ. ΠΟΥΡΝΑΡΑΣ, Α. ΤΑΒΟΥΛΑΡΗΣ, Ν. ΛΟΥΒΑΡΙΣ, Β. ΤΣΙΡΟΝΙΚΟΣ, Α. ΓΕΡΟΝΤΑΣ, Β. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ, Ν. ΚΑΛΥΒΑΣ.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐκδόθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Αθήναις τῆ 4 Φεβρουαρίου 1944.

Ἐπὶ τοῦ ἑκτελέσεως Ὑπουργός
Κ. ΠΟΥΡΝΑΡΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εν Αθήναις τῆ 20^ῃ Ιανουαρίου 1945

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀριθμὸς φύλλου 12

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

Ἐπὶ τῆς Συντακτικῆς πράξεως περὶ ἐπιβολῆς κυρώσεων κατὰ τῶν συνεργαθέντων μετὰ τοῦ ἔχθρου.

Παθὲς

τῶ Ὑπουργικῶν Συμβούλιον

Λαμβάνου τὴν τιμὴν νὰ υποβάλω ὑπὸ τὴν ἐγκρισὴν Ὑμῶν τὸ Νομοσχέδιον «Περὶ ἐπιβολῆς ποινικῶν κυρώσεων κατὰ τῶν συνεργαθέντων μετὰ τοῦ ἔχθρου».

Τὸ Νομοσχέδιον τοῦτο καταργεῖ τὴν ἐν ἄρθρ. 1 Σ.Π. Νόμου γνωστῆν ὑπὸ τὸ ὄνομα Νόμος ἀπερὶ δωσίλογων. Ὁ Νόμος αὗτος τῆς προκατῆρου Κυβερνήσεως ἦτο κατὰ τὸ πρῶτον ἄρτιον, εἰς δὲ σήμερον προβαίνουσαν εἰς ὀρισμένης τροποποιήσεως ἀποφάσισιν πρῶτον μὲν τοῦτο, ἄρ' ἔτι μὲν γάρου ἀποσπαστικῶς ὀρισμένων αὐτοῦ διατάξεων, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἤδυνάτο νὰ προκύβῃ ἀμφισβήτησις, ἄρ' ἔτι ἐτέρου δὲ διότι ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης θεωρεῖ ὅτι, θὰ πρέπει νὰ δοθῶν εἰς τοὺς δεξιὰ ὀρισμένους μείζονας ἐγγυήσεις κληρονομίας ἐκ τῆς ἐκδικήσεως τῶν υποθέσεων αὐτῶν ὑπὸ ἀνεξαρτήτων δικαστῶν. Θὰ ἦτο βεβαίως ἐπιθυμητότερον ἀντὶ νὰ καταργήσασιν ἐξ ἐλευθέρου τὸ νομοθέτημα τῆς προκατῆρου Κυβερνήσεως νὰ προσβῶν εἰς τροποποιήσεις αὐτοῦ, ἐπισημασάντων ὅμως τὸ σύστημα τῆς ἐλευθέρου ἀντικατάστασεως τοῦ Νόμου διὰ λόγους νομοταχτικῶς καὶ διὰ τὸ ὑπάρχει ἐν ἐπιπέδῳ Νομοθέτημα.

Αἱ ἐπιφερόμεναι τροποποιήσεις εἰς τὸν ἀρχικὸν Νόμον εἶναι ἰδίως αἱ ἀκόλουθοι.

1) Καταργεῖται ἐκ τοῦ προαναφερθέντος Νόμου τὸ ἄρθρον πρῶτον τὸ ὅποιον παρέχει τὴν ἐν ἑσώτων κατευθυνήσεως διατάξεως, δι' ἐλευθέρου τὸ Νομοθέτημα καὶ τὸ ὅποιον θὰ ἤδυνάτο νὰ γεννηθῇ τὴν ἀμφισβήτησιν μήπως αἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος καταγγέλλουν ἔχουν εὐθύναν ἐκ μόνου τοῦ γεγονότος ὅτι ὑπῆρξαν Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς διὰ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἔχθρου, ἀλλ' ὅτι πρὸς καταλογισμόν τῆς εὐθύνης ἀπαιτεῖται νὰ ἀποδειχθῇ ὄλιος. Ἐὰν τὸ τελευταῖον τοῦτον ἤθελεν γίνῃ δεκτικὸν θὰ διατρέχον τὸν κίνδυνον νὰ ἀπῆλλυτο πᾶσις εὐθύνῃς αἱ Κυβερνήσεις Ἑλλάδος Κατοχῆς, ἐκ μόνου τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ἀποδεικνύεται ὄλιος πρὸς προδοσίαν τῆς Πατρίδος. Ἐννοεῖται μόνον καὶ μόνον τὸ γεγονός ὅτι ὑπῆρξαν Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς διὰ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἔχθρου τῆς Πατρίδος δημιουργεῖ δι' αὐτὰς βεβαιάτως εὐθύναν.

Πρὸς ἔσσαν πᾶσις ἀμφισβήτησις ἀπεφασίσασιν νὰ ἀποσπασθῶν τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ τῆς διαγραφῆς τῆς κατευθυνήσεως διατάξεως τοῦ ἄρθρου τοῦ ἐσχίστου Νόμου. Καὶ ὅτι μὲν αἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς δὲν

ἦσαν Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις, ἀλλὰ Κυβερνήσεις τῶν κατακτητῶν, ὑπέχουσι βεβαιάτως εὐθύναν, δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφισβήτησις διὰ τοὺς ἐπομένους λόγους.

1) Κατὰ τὸ ἄρθρον 43 τοῦ παραρτήματος τῆς Συνθήκης τῆς Χάγης, ἀπεριλαμβανόμενης τῆς νομίμου ἐξουσίας πράγματι εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κατέχοντος τὴν Χώραν, αὐτὸς πλέον βαρύνεται νὰ λάβῃ δια τὰ μέτρα τὰ ὅποια ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ ἐκκαθαρίσῃ τὴν τάξιν, καὶ τὴν δημοσίαν ζωὴν, σεβόμενος, ἐξαιρέσει ἀπολύτως κωλύματα, τοὺς ἐσχίστους Νόμους. Ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης συνάγεται 1) Ὅτι πᾶσι αἱ ἐξουσίαι περιέχονται εἰς τὸν κατακτητὴν καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐξουσία δυναμένη αὐτοτελῶς νὰ ἀσκηθῇ παρ' ἄλλου. Ἐπομένως αἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς δὲν ἔχουσιν ἐξουσίαν ἴδιον δόγματι. Εἰς οὐδένα ἄλλοιστε Ἑλληνικῶν Νόμων ὑπάρχει διάταξις περὶ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως διαρκείας τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς. Συνεπῶς αἱ σχηματιζόμεναι Κυβερνήσεις διαρκείας τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς ἦσαν Κυβερνήσεις στηριζόμεναι εἰς τὴν θέλησιν τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς.

Ἄλλοιστε ἡ ὑπαρξίς πολιτικῆς Κυβερνήσεως εἶνε de facto, ἀνεπίσημος. Ἡ ὁμοίως πολιτικῆς Κυβερνήσεως προσιδεται ἀσκήσιν ἀνεξαρτήτου πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ Ἑλληνικῆς Κοινοβουλίας. Ἡ τελευταία αὕτη, καὶ ἂν ἤθελε ἀκρίβη θεωρηθῆ, ὅτι ὑφίσταται διαρκείας τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς, πάντως ἀδρανεῖ. Ἐπιπέδον συνάγεται ἀβίαστος τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ ἀποτελέσαντες τὰς λειτουργίας Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἦσαν τὰ κυριώτερα ὄργανα, δι' ὧν ἡσκήθη ἡ ἐξουσία τοῦ κατακτητοῦ ἐπὶ τῷ Ἑλληνικῷ ἔδαφους. 2) Οἱ ἐκδιδόμενοι νόμοι παρὰ τῶν Κυβερνήσεων τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς δὲν εἶναι νόμοι Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ νόμοι τῆς Κατοχῆς, ὄργανον τῆς ἰσχύος ἦσαν αἱ ἐκδόσεις αὐτῶν Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις.

Αἱ Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις, ἐκδίδουσαι νόμους ἐνέργου ὡς ὄργανα τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς, ἄρ' οἱ ὅτι δικαιοῦν τὴν ἐξουσίαν δικαιοῦνται νὰ ἐκδίδῃ νόμους ἀφορῶντας τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ μόνον ἐν περιπτώσει ἀπολύτου ἀνάγκης νὰ ἐκδίδῃ καὶ ἄλλους νόμους, κατὰ τὰ ἐπιπέδον ἐπιπέδον. Ἐρ' ὅσον συνεπῶς οἱ νόμοι θεωροῦνται ὡς νόμοι Ἑλλάδος Κατοχῆς, σαφῶς συνάγεται, ὅτι οἱ ἐκδιδόμενοι τοὺς νόμους τοῦτους ἐνέργου ὡς ὄργανα Ἑλλάδος Κατοχῆς. Τὴν ἐν ἑσώτων αὐτῆν ἀποδέχεται καὶ τὸ ἀνώτατον Ὀλοκλήριον Δικαστήριον, διὰ τῆς ἀπὸ 12/1/1942 ἀποφάσεως αὐτοῦ (Ποινικὸν τμήμα) δεχθὲν, ὅτι ἡ παρὰ τῆς Γερμανικῆς Κατοχῆς ἐκδοθεὶς ἐν Ὀλλανδίᾳ Κυβερνήσις δὲν θέτει κενόνος δικαίου ἴδιον δόγματι, ἀλλὰ τοῦτους θέτει ἡ κατέχουσα Πολιτεία. Συνεπῶς οἱ ἐκδιδόμενοι νόμοι θεωροῦνται ὡς νόμοι Ἑλλάδος Κατοχῆς καὶ οἱ τοῦτους ἐκδιδόντες ἐνέργου ἐν δόγματι τῆς Ἑλλάδος Κατοχῆς. Συνεπῶς αἱ Κυβερνήσεις ἐπὶ Ἑλλάδος Κατοχῆς ἦσαν ὄργανα τῶν Γερμανῶν.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

• εν Αθήναις τῆ 3 Σεπτεμβρίου 1945

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀριθμὸς φύλλου 224

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ἐπ' ἀριθ. 533.

Περὶ τροποποιήσεως, συμπληρώσεως καὶ κωδικοποιήσεως τῆς ἐπ' ἀριθ. 6) 1945 Συντακτικῆς πράξεως περὶ ἐπιβολῆς κυρώσεων κλπ. ὡς ἔχει τροποποιηθῆ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἀπερασάμενος καὶ διατάσσομαι :

Ἡ ἐπ' ἀριθ. 6 τοῦ 1945 Συντακτικῆ Πράξεως ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τῆς ἐπ' ἀριθ. 12 τοῦ 1945 Συντακτικῆς Πράξεως καὶ τῶν νόμων 217, 271, 295, 332 τοῦ 1945 κλπ. κωδικοποιεῖται καὶ τροποποιεῖται διὰ τοῦ παρόντος ὡς ἑπείτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἀ δ ι κ ῆ μ α τ α.

Ἄρθρον 1.

Ὑπὸ τοὺς ἔρους καὶ τὰς προϋποθέσεις τοῦ παρόντος Νόμου διώκονται καὶ τιμωροῦνται :

α') Ὅσοι διαρκώσῃ τῆς ξένης κατοχῆς ἀνάλαβον τὸν σχηματισμὸν Κυβερνήσεως καὶ τὴν προεδρίαν αὐτῆς τῆ συγκυριατικῆ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδος. Ἡ πρόθεσις πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐχθροῦ ἀποτελεῖ ἐπιβαρυντικὴν περίπτωσιν.

β) Ὅσοι διητέλεσαν Ὑπουργοὶ ἢ Ὑφυπουργοὶ τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ξένης κατοχῆς Κυβερνήσεων διευκολύναντες τὸ ἔργον ταύτης.

γ') Ὅσοι κατέχοντες δημοσίαν θέσιν στρατιωτικὴν, διοικητικὴν, δικαστικὴν ἢ ἄλλην ἐγένοντο συνευθὺτὰ ὄργανα τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἤσκησαν τὸ λειτουργημα τῶν πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου τῆς Κατοχῆς, κατὰ τρόπον πειστικόν, διὰ τὸν Λαόν, ἢ ἠποσθῆκατε διευκόλυναν τὸ ἔργον τῆς κατοχῆς.

Ὡς βιάζουσα ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις θεωρεῖται ἡ ἀνάληψις δημοσίου ἀξιώματος διαρκώσεως τῆς κατοχῆς.

Ἡ διάταξις αὕτη ἰσχύει καὶ διὰ τὰ ὄργανα τῆς αυτοδικεικῆς αἰρετῆς, ἢ μὴ, ὡς καὶ τοὺς διοικητὰς, διευθυντὰς καὶ ὑπαλλήλους Νομικῶν προσώπων Δημοσίου ἢ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου.

δ') Ὅσοι ἀγέλαδον ὑπερρεσίαν παρὰ ταῖς Ἀσχίας Κατοχῆς καὶ ἐνήργησαν κατὰ τρόπον πειστικόν διὰ τὸν Λαόν ἢ διευκόλυναν τὸ ἔργον τῆς κατοχῆς.

ε') Ὅσοι ἐγένοντο συνευθὺτὰ ὄργανα τοῦ ἐχθροῦ πρὸς διάδοσιν τῆς προπαγάνδας του, ἐξαιρῶντες τὸ ἔργον τοῦ κατακτητοῦ ἢ προκαλοῦντες τὴν ἠτεπείθειαν παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ Λαῷ ἢ τὴν περιφρόνησιν τοῦ Ἑθνικοῦ ἢ Συμμαχικοῦ ἀγώνος.

Ἡ βιότης τοῦ δράστου ὡς ἐκδοτοῦ, διευθυντοῦ ἐφημερίδος ἢ περιοδικοῦ ἢ δημοσιογράφου, ἀποτελοῦν ἰδιαιτέραν ἐπιβαρυντικὴν περίπτωσιν.

στ') Ὅσοι κατέδωκαν εἰς τὸν ἐχθρὸν Ἑλληνας ἢ ξένους ὑπηρετοὺς ἢ ἐνήργησαν διὰ τὴν ἀνακάλυψιν ἢ σύλληψιν των.

Ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ἐπιβαρυντικὴν περίπτωσιν ἡ τυχὸν καταδικὴ τοῦ καταδοθέντος ἢ συλληφθέντος.

ζ') Ὅσοι προσέβησαν εἰς πράξεις βίας συμπράξαι ἢ μὴ μετὰ τῶν ὀργάνων τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς εἰς βάρος Ἑλλήνων ἔνεκα τῆς ἐξουσίας των κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις θεωρεῖται ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ δράστου παρὰ τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς.

Ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ἐπιβαρυντικὴν περίπτωσιν διὰ τὰ ἀδικήματα τῶν ἐπαρῶν 5 καὶ 6 τοῦ παρόντος ἄρθρου ἡ βιότης τοῦ δράστου ὡς ἀνήκοντος εἰς τὰς ἐνόχλους δυνάμεις τῆς χώρας.

Ἐν ἐκ' πράξεων προβλεπομένων εἰς τὰ ἀνω ἐδάφια ἐπὶ βίᾳ θάνατος Ἑλλήνας ἢ Συμμαχοῦ, ἀποκλείεται ἡ παροχὴ ἐλαφρυντικῶν περιπτώσεων κατὰ τὸ ἄρθρον 2.

η') Ὅσοι παρέσχον συστηματικῶς εἰς τὸν ἐχθρὸν πληροφορίας περὶ κινήσεων ἀτόμων ἢ ὀργανώσεων, ἐργαζομένων διὰ τὸν Ἑθνικὸν ἢ Συμμαχικὸν ἀγώνα.

θ') Ὅσοι παρεκτόπισαν δι' οἰουδήποτε μέσου Ἑθνικὴν ἢ Συμμαχικὴν πολεμικὴν ἐν γένει ἐνέργειαν.

ι') Ὅσοι ἐν συνεργασίᾳ καὶ μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ ἐχθροῦ ἐγένοντο ἀρχηγοὶ ἢ ὀδηγοὶ κινήσεως, τεχνόσης εἰς τὴν προσβολὴν τῆς ἀκεραιότητος τῆς χώρας.

ια') Ὅσοι ἐμμεταλλευθέντες τὴν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ οἰκονομικὴν αὐτῶν συνεργασίαν προδικάλασαν ζημίαν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν ἢ Ἑλληνας πολίτας ἢ ὑπεβοήθησαν ὁποσδήποτε τὴν πολεμικὴν τοῦ ἐχθροῦ προσπάθειαν ἢ ἀπεκόμησαν οἰκονομικὰ ὠφελήματα.

ιβ') Ὅσοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐχθρῆς κατοχῆς συνεργασθέντες μετὰ τοῦ ἐχθροῦ ὠφεληθήσαν ὁποσδήποτε ἢ ἐζημίωσαν τὸν συμμαχικὸν ἀγώνα ἢ Ἑλληνας πολίτας ἢ πολίτας Συμμαχικοῦ Κράτους, καὶ

ιγ') Κατὰ πάσας τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις ἢ διευκολύνσεις τοῦ ἐχθροῦ, ἐσ' ὅσον βὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον τοῦ ἀδικήματος ἀποτελεῖ ἐπιβαρυντικὴν περίπτωσιν.

Ἄρθρον 2.

1. Οἱ ἐνόχοι πράξεων προβλεπομένων ἐν τῷ ἄρθρῳ 1 τοῦ παρόντος, τιμωροῦνται ἀναλόγως τῆς βιότητος ἢ τῆς θέσεως ἢν κατεῖχον, ἢ τῆς σοβαρότητος ἢ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν πράξεων των μετὰ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου ἢ τῶν ἰσοδύναμων ποινῶν δεσφίων, συνταραχῶν δὲ ἐλαφρυντικῶν περιπτώσεων μετὰ τὴν ποινὴν τῆς αἰρκῆς, ἢ ἰσοδύναμης ποινῆς πολλαπλασιασμένης πάντε ἐτῶν ὑπερρεσίας, οἷα νοεῖται ἢ τῆ χρησὶ τῆς δημοσίας δυνάμεις ἀπέλασις τοῦ καταδικασθέντος ἡμεδαποῦ

Θάνατος στο Φασισμό

Λευτεριά στο Λαό

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'
ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 41
Τιμή
1,38 γέννημα

Προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε!

ΑΓΩΝΑΣ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ
№ 21
ΟΚΤΩΒΡΙΗ 1944

ΑΣ ΣΦΙΧΤΟΥΜΕ ΣΕ ΥΨΙΣΤΟ ΒΑΘΜΟ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΣ

Σ' όλη τη χώρα ή τελειωτική μάχη που θα ολοκληρώσει τη λευτεριά αναπτύσσεται.

Ο ΕΛΛΑΣ λευτερώνει τις πολιτείες και τα χωριά της. Λευτέρωσε την δοξασμένη κι' ήρωική πρωτεύουσα την Αθήνα. Συντρίβει τους καταχτητές, κλείνει στα στρατόπεδα τους ταγματασφαλίτες και προδότες για να τους παραδώσει στα δικαστήρια της Έθνικης Κυβέρνησης.

Συμμαχικά στρατεύματα αποβιβάζονται στην Πελοπόννησο και τον Πειραιά κι' ή Έθνικη Κυβέρνηση φτάνει στην Αθήνα. Ο Πρωθυπουργός δηλώνει καθαρά: «Έγυνοθαί στον Έλληνικό Λαό ελεύθερο και ανερόληπο δημοψήφισμα». Ο Λαός έτοιμάζεται με τις εκλογές της 29 να εδραιώσει την Αυτοδιοίκηση του.

Ο Ράλλης και Τσολόκονγλου πιάστηκαν από τον ΕΛΛΑΣ και κλείστηκαν στις φυλακές.

Ο Κόκκινος Στρατός κι' ο Τίτο μπήκαν στο Βελιγράδι. Τι σημαίνουν όλα αυτά για τη μαύρη αντίδραση; Για την αντίδραση πώχει τα χέ-

ρια της θαμμένα στο αίμα του λαού; Τι σημαίνουν όλα αυτά για τους Πασοζήδες της Καβάλλας και Φλώρινας, για τους Κομιτατζήδες της Δράμας και Φλώρινας;

Τι σημαίνουν για τους φασίστες Γερμανοβουλγάρους καταχτητές, που έσφαζαν και κρεμούσαν; Ένα μόνο: το τέλος των εγκλημάτων τους την έκδικση την τιμωρία, το τέλος το δικό τους.

Μά λοιπόν, γιατί καταχτητές κι' αντίδραση ιδιαίτερα στη Μακεδονία, που κρατούνε ακόμη τη Σαλονίκη και μερικές πόλεις, αφορίζουν και προσποθούν ν' αποφύγουν το ένωμένο λαϊκό κτύπημα, να διασπάσουν την τελειωτική μάχη του Λαού της Μακεδονίας. Δυναμικά και προδοτικά. Δυναμικά: Γερμανοί — Βούλγαροι — κι' Έλληνες, άνοιχτά κι' ένωμένοι με τα σύμφωνα Φαστερίδη — Λιράκωφ, κτυπούν ασσοσμένα τον ΕΛΛΑΣ, που έξ ένόματος της Έθνικης Κυβέρνησης λευτερώνει τη χώρα.

Προδοτικά ρίχνουν έντεχνα συνδέματα στις τάξεις των Σλαυομακεδόνων για να διαστρεβλώσουν τη γραμμή

τους, να τους καταφέρουν να παρατήσουν τον αγώνα. Θέλουν να τους κάμουν στην κρίσιμη αυτή στιγμή, ότι και τό 1903.

Τώρα που κατάλαβαν, ότι πιο πειδαρχημένοι στην ένότητα που αποχτήσαμε στον τρίχρονο αγώνα, θα τους ξεπατώσουμε, θέλουν να μας διασπάσουν. Θέλουν να σπείρουν την διχόνοια μεταξύ μας, θέλουν να μας φέρουν σε άνωμαλίες, για να καταφέρουν μετά να μας ριχτούν στο σβέρκο.

Αλλά έμεϊς, Έλληνες και Σλαυομακεδόνες της περιφέρειάς μας, που τρία χρόνια κάτω από την καθοδήγηση του ΚΚΕ και του ΕΑΜ νικήσαμε τον έχθρό, αποχτήσαμε τήσα λαϊκά δικαιώματα κι' ίσοτιμία μεταξύ μας, έμεϊς πρέπει τη στιγμή αυτή, να σφιχτούμε στον ύψιστο βαθμό πειδαρχίας στην ένότητά μας.

Νά κτυπήσουμε τον έχθρό, ντόπιο και ξένο.

Νά ξεσκεπάσουμε και να διώξουμε άπ' τις γραμμές μας, όλους τους σκατεινούς και προδοτικούς τύπους που θέλουν να μας παρσούρουν με διάφορα συνδέματα.

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

Στις 29 του μήνα, θα γίνει οι εκλογές της Αυτοδιοίκησης και των οργάνων της Λαϊκής Δικαιοσύνης.

Την αυτοδιοίκηση στην περίφεια μας, Έλληνες και Σλαυομακεδόνες την περιβάλλουν μ' έξαιρετική αγάπη. Υστερα από τους πρώτους καρπούς της εφαρμογής της, δίνουν μεγάλη έμπιστοσύνη σε αυτή, που άπαιτεί μιά σωστή βάση για τη νέα ζωή του τόπου μας.

Ο θεσμός της Αυτοδιοίκησης, κάμνει νοικοκύρη το κάθε χωριό, στην είοίκησή του, στα πράγματα, στα σχολεία τις έκκλησίες του κλπ.

Με το θεσμό αυτό οι Σλαυομακεδόνες στα χωριά μας πέρνουν αυτόματα την ίσοτιμία τους.

Δέν υπάρχουν πιά Μεταξάδες και Τσαχτιρίδες να τους διορίζουν τον Πρόεδρο, το Δασοφύλακα, το Χωροφύλακα, τον Παππά, τον Δάσκαλο, Εισπράκτορες να του άρπάζουν τη σοδεία κλπ.

Βγάζουν μοναχοί τους ανθρώπους τους, που θα τους κουμαντάρουν.

Για να πετύχουν αυτό οι Σλαυομακεδόνες, αγωνίστηκαν μαζί με όλο τον Έλληνικό λαό τρία χρόνια τώρα, ενώ πάλευαν ταυτόχρονα κατά του κατα-

χτητή. Τώρα στις 29 του μήνα ο Λαός της περιφέρειάς μας θα βάλει βάσεις για 4 όλακερα χρόνια στην Αυτοδιοίκηση του. Θα τρέξει στις κάλπες, γιατί έξει ότι τρέχει να κατοχυρώσει τα δικαιώματά του. Θα τρέξει μ' ένθουσιασμό αλλά και με πεποίθηση στον έαυτό του και την ίσοτιμία του. Εκτίησηση από ίδιαν του αγώνων. Και ή εκτίησηση αυτή είναι σωστή άια ψηφίσει τους ανθρώπους που αγωνίστηκαν, αγωνίζονται και θα αγωνιστούν γι' αυτόν. Άια προσέξη να μη νοθευθή, ούτε ένα ψηφοδέλτιο από αντίλαϊκά στοιχεία.

Ακόμα θα ψηφίση τους τίμιους εθουνεϊδητους πατριώτες του, που θα δικάζουν τας ύποθέσεις του.

Όλοι μας πρέπει να βοηθήσουμε το έργο της 29ης πόναι έργο στερέωσης και κατοχύρωσης των λαϊκών δικαιωμάτων.

florinapast

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΤΡΕΥΘΥΝΗΣ ΤΑΧΕ: ΚΑΡΗΣ ΚΑΡΑΖΑΒΙΑΝΗΣ. ΦΛΩΡΙΝΑ 8 ΝΟΕΜΒΡΗ 1945. ΜΓΑΙΝΕΙ ΑΠΟ ΤΟ 1942 Περίοδος Β'. Αριθμός φύλλου 4.

ΝΟΙΧΤΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ

Υπαγκιστρωμένοι δ' Αιός της πόλης... Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας...

ΑΠΟ ΤΟ ΛΟΓΟ ΤΟΥ ΣΥΝΑΓ. ΣΒΩΛΟΥ

Στην κρηματώδη της πόλης... Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας...

ΝΑ ΜΑΣ ΠΑΡΑΔΟΥΝ

Είμαι άσχετος του λαού της περιφέρειας... Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας...

ΟΙ ΑΠΟΦΕΙΣ ΜΑΣ

Κύριε Νομάρχη,

Η διορισμένη Επιτροπή Δημοτικής Πολιτείας... Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας...

Αλλά γιατί οι αρχές απαγόρευαν... Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας...

ΠΩΣ Ο ΔΟΞΑΣΜΕΝΟΣ ΘΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ (ΕΛΑΣ) ΛΕΥΤΕΡΩΣΕ ΤΗ ΦΛΩΡΙΝΑ

Στις 29 του Οκτωβρίου... Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας...

ΕΤΣΙ ΑΜΟΙΒΕΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΔΟΞΙΑΩΓΩΝ

ΑΝΥΠΝΑΙΟ... Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας...

ΑΓΑΠΗΤΟ ΣΥΜΜΑΧΙ

Σας είπατε εύχρηστος... Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας...

ΠΡΟΣΟΧΗ!

Μεταγγέλλεται... Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας...

ΠΑΡΤΕ ΟΛΟΙ με ΦΑΤΙΣΜΟ ΜΕΡΟΣ ΣΤΟΝ ΕΡΓΑΤΟ ΤΗΡΗΣ ΤΩΝ ΑΓΙΟΝ ΤΩΝ ΕΘΝΟΚΟΙΝΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΟΚΟΙΝΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΟΚΟΙΝΩΝ

Η Δοξολογία της Παναγίας... Η Δοξολογία της Παναγίας...

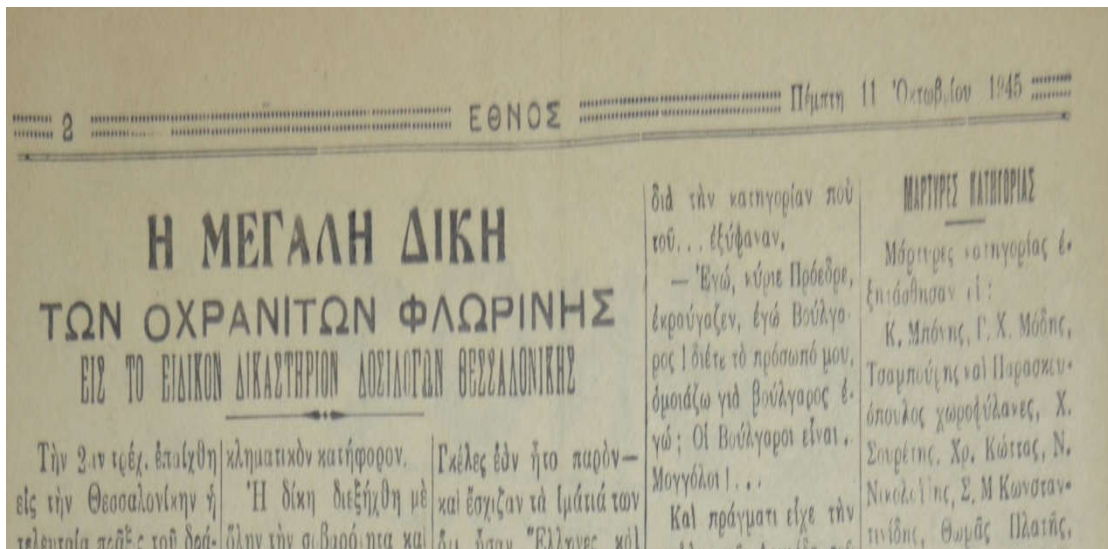
Πρωτοσέλιδο εφημερίδας του ΕΑΜ «Λαοκρατία», 18 Νοεμβρίου 1944

πηγή :ethniki-antistasi-dse.gr >

Η δίκη των δωσίλογων Φλώρινας

Εφημερίδα «Εθνος», φύλλο 1012, 11/10/1945, σελ. 2

Η άλλη άποψη: η Εαμοκρατία των εαμοκομμουνιστών και βουλγαροκομμουνιστών του ΣΝΟΦ.

358

Γερμανοί εξεκένωσαν άνενοχλήτως την Ελλάδα και επεβλήθη εις αυτήν η εαμοκρατία, καθ' ην οι εαμοκομμουνισταί και βουλγαροκομμουνισταί τοῦ Σ.Ν.Ο.Φ., οἱ μὴ ἀκολουθήσαντες τὸν Γκότσε εις Γιουγκοσλαβίαν, κατέλαβον τὰς ὑφισταμένας ἢ δημιουργουμένας πολλαπλὰς θέσεις αὐτοδιοικήσεως, ἀσφαλείας κ.λ.π. *

Εἰς τε τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, εἰς ἃ ὑπῆρχον βουλγαρίζοντες, καὶ δὴ τοιοῦτοι τοῦ Σ.Ν.Ο.Φ., ἡ διοικήσεις περιῆλθεν εἰς χεῖρας αὐτῶν, ἐξ οὗ ἐδημιουργήθη βουλγαρικὸν χρώμα εἰς ὀλοκλήρους περιοχάς, προκαλέσαν αὐτάπατην εἰς τοὺς βουλγαρίζοντας. Δεδομένου δὲ ὅτι οἱ ἐθνικόφρονες Ἕλληνες ἐτέθησαν ὑπὸ τοῦ εαμοκομμουνισμοῦ ὑπὸ ἀπηνή διωγμὸν καὶ ὅσοι τούτων δὲν ἐξετελέσθησαν ἐνεκλείσθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ἐνῶ οἱ ὄχρανῖται συναδελφώθησαν μὲ τοὺς ὁμοφύλους των τοῦ Σ.Ν.Ο.Φ., ἐμφανιζομένους ἤδη ὡς εαμοκομμουνιστάς, οἱ βουλγαρίζοντες γενικῶς εὐρέθησαν εἰς πλεονεκτικὴν ἔναντι τῶν Ἑλλήνων θέσιν καί, ἀπασχοληθέντες εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ μίσους των κατὰ τῶν ἐθνικοφρόνων Ἑλλήνων, ἦσαν αἰσιόδοξοι διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων, ἐυελπιστοῦντες ὅτι τὸ μέλλον θὰ παρεῖχεν αὐτοῖς περισσότερα πλεονεκτήματα.

Οὐδεμία ὑπερβολὴ εἶναι ἐὰν λεχθῆ ὅτι ἐπὶ εαμοκρατίας οἱ βουλγαρίζοντες ἦσαν κύριοι τῆς καταστάσεως, ἐφ' ᾧ καὶ ἐνεστερνίσθησαν τὸ καθεστῶς τοῦτο ὡς τελείως ἐξυπηρετικὸν τῶν πόθων των. Εἰς τὴν Φλώριναν ἄλλωστε ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει ἐκπρόσωπος τῆς Π.Ε.Ε.Α. ὀμιλῶν ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς «αὐτοδιοικήσεως» ἐδήλωσεν: «Ἦλθεν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ Σλαβομακεδόνες θὰ ὀμιλῶσιν ἐλευθέρως τὴν γλῶσσάν των καὶ θὰ ἔχωσι τὰ σχολεῖά των καὶ τὰς ἐκκλησίας των!» Παντοῦ οἱ βουλγαρίζοντες προσεκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ Ε.Α.Μ. νὰ καταλάβωσι θέσεις ἐν τῇ αὐτοδιοικήσει. Αἰτιήσεις των ἐξεπληροῦντο, αἱ καταγγεῖλαι των ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν, αἱ αὐτοδικαί των παρεβλέποντο, αἱ ἀρπαγαὶ των ἐνομιμοποιεῖτο. Τί πλέον τούτων ἠδύναντο νὰ ἐπιθυμήσωσιν; Ἐφ' ᾧ καὶ δὲν ἀνεκίνησαν ζήτημα αὐτονομίσεως οὐδὲ κατὰ τὴν περίοδον τῶν μαχῶν τοῦ Ε.Λ.Α.Σ. πρὸς τοὺς Ἄγγλους, ὅποτε ἠδύναντο νὰ ἐκβιάσωσι τὴν κατάστασιν. **

* Ὅτιως οἱ βουλγαρίζοντες Δημήτριος Βελλάκης καὶ Δ. Μητρούσης διωρίσθησαν ὁ μὲν πρῶτος ἐπαρχὸς Φλωρίνης, ὁ δὲ δεύτερος ἀρχηγὸς πολιτοφυλακῆς Φλωρίνης, οἱ ὄχρανῖται Ντόμπρης καὶ Γαβριῆς ἀρχηγοὶ τῆς Ο.Π.Λ.Α. Φλωρίνης. Οἱ ἐξ Ἐδέσσης Χρήστος Κορδάλης καὶ Κυριμιτζῆς πρὸ τῆς μεταβάσεώς των εἰς Γιουγκοσλαβίαν παρὰ τῷ Γκότσε εἶχον ὀρισθῆ ὑπὸ τοῦ Ε.Α.Μ. ἐν Ἐδέσῃ ὁ μὲν πρῶτος ἀρχηγὸς τῆς Ο.Π.Λ.Α., ὁ δὲ δεύτερος ἀρχηγὸς τῆς πολιτοφυλακῆς. Ὁ ἐκ Λητῆς Ἀστέριος Βασιλείου εἶχε διορισθῆ λοχαγὸς τῆς λαϊκῆς ἀσφαλείας Θεσσαλονίκης, ὁ Γ. Γκέντσος ἀρχηγὸς τῆς Ο.Π.Λ.Α. Βάρνης Θεσσαλονίκης καὶ ὁ ἐξ Ἄργους Ὁρεστικὸς Γ. Παπαδημητρίου καπετάνιος τῆς λαϊκῆς ἀσφαλείας λιμένος Θεσσαλονίκης.

** Ἴδου μερικαὶ θέσεις, ἃς κατεῖχον ἐπὶ ἐλασοκρατίας οἱ κορυφαῖοι βουλγαρί-

Πηγή: Αθανάσιος Ι. Χρυσόχου (1950) *Η Κατοχή εν Μακεδονία*

Διαμαρτυρία του λαού εναντίον των Δωσίλογων

Πηγή: ethniki-antistasi-dse.gr >

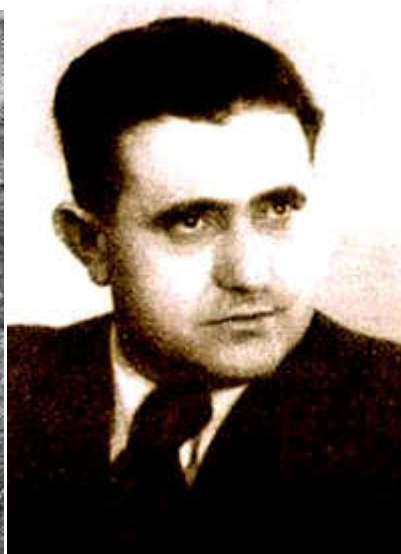
πηγή : florinapast

Αντίποινα των Γερμανών: Ο απαγχονισμός στην Κλαδοράχη

πηγή : Romfea

Άντον Κάλτσεφ.

Πηγή: <https://ethniki-antistasi-dse.gr/komitatzides-ohranites.html>

Ο ελληνομαθής Όσβαλντ Πούσιχ από μητέρα Ελληνίδα, υπεύθυνος για τις συλλήψεις στα προσφυγικά χωριά και τις εκτελέσεις στον Άγιο Γεώργιο Φλώρινας.

Πηγή: Ιστοσελίδα, ClioTurbata

Μενέλαος Γέλες (ή Γκέλες),

πηγή: <https://www.efsyn.gr/themata/fantasma-tis-istorias/>

«Ο Μενέλαος Γέλες απέκτησε αξία εις ακίνητον μεγάλης την οδόν Τσιμισκή Θεσσαλονίκης».

Το μέγαρο της οδού Τσιμισκή 59

Πηγή: [www.efsyn.gr > themata > 212550_ethnikofron-me-simaies-eykairias](http://www.efsyn.gr/themata/212550_ethnikofron-me-simaies-eykairias)

Έλληνες χωρικοί κάπου στην ύπαιθρο τον Μάιο του 1941 υποδέχονται τα στρατεύματα Κατοχής με τον ναζιστικό χαιρετισμό Πηγή: Deutsche Welle, γερμανικός ραδιοηλεκτρονικός σταθμός Στην: <https://www.dw.com/>

Η κυβέρνηση εθνικής ενότητας καταθέτει στεφάνι στο μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη, αμέσως μετά την άφιξή της στην Αθήνα (18/10/1944). Με το βέλος, οι υπουργοί του ΕΑΜ· στο βάθος δεξιά, το ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία.

Πηγή https://www.efsyn.gr/themata/fantasma-tis-istorias/85361_proti-fora-aristera